

Sarı Yazma

RIFAT ILGAZ

RIFAT ILGAZ

Sarı Yazma



SARI YAZMA
Roman

Rıfat Ilgaz

ISBN 975-348-026-1

5. Basım

Nisan 1994

ÇINAR YAYINLARI
RIFAT ILGAZ KÜLTÜR MERKEZİ
Küçükparmakkapı Sk. No: 23
80060 BEYOĞLU-İSTANBUL
Tel: 293 23 98-293 23 99
Fax: 293 28 96

Dizgi: Çınar Yayınları
Baskı: Üniform Matbaacılık-Novel Ajans
Tel: 416 29 64 Fax: 372 47 18

RIFAT ILGAZ

SARI YAZMA



BİR

Beni «Turistik Otel»e Yenigün gazetesinin sahibi Kemal Çukurkavaklı bırakmıştı, özel arabasıyla. Arabanın bagajı da, içi de kendi kitaplarımla tıklım tıklımdı. Giysilerimle, notlarımı içine alan iki küçük bavul, kitap paketleri arasında görünmez olmuştu.

Cide'ye, bu doğduğum memlekete yıllardan sonra dönüşümü, otelin Karadeniz'e bakan lokantasında kutluyorduk. Kemal, elindeki rakı bardağını kaldırırken:

«Hoca!» dedi, «Cide, gerçekten güzel bir yer! Tam dinlenilecek bir kıyı... Ama gene de kuşkuluyum, burda kışı geçirebileceğinden!»

Bardağını dikerken bile gözleri bendeydi, bu kuşkusunu onaylamamı beklermiş gibi...

«Yalnız kışı değil...» dedim, «Geriye kalan bütün yıllarımı...»

O, kuşkusuna nedenler ararken:

«Sonra...» dedim, «Ben buraya dinlenmeye de gelmedim... Başlayıp bir türlü bitiremediğim, düşünüp başlayamadığım çok konularım var işleyecek.»

Belki dinlenmek, son ayların yorgunluğunu çıkarmak da vardı düşündüklerimin içinde. Gerçekten çok yorulmuştum. Bir kargaşa, bir tedirginlik kaynağı olduğunu anladığım evimden kaçmıştım. Bütün bu kalabalığın benimle hiçbir yakınlığı kalmadığını, bu evim dediğim yerde öksürüklü, aksırıklı yaşlı bir sığıntıdan

başka bir şey olmadığımı anlamıştım. Üst üste gelen hırlaşmaların uyandırdığı sinirlilikle kapıyı çekip çıkmıştım. Cebimde basın kartım olmasa, Küçükçekmece'den yirmi kilometre çeken Aksaray'a zor ulaşabilecektim. Geceyi bir arkadaşın evinde geçirmiş, ertesi gün bir kitabımdan senaryo çıkarma hakkını satın alan sinema patronunun yazıhanesine uğramak zorunda kalmıştım. Dağınık işlerimi bir düzene koymak için bir ay şurda burda gecelemem, şununla bununla türlü sorunlar üzerinde tartışmam, yakın arkadaşların uzlaştırma çabalarını atlatmak için direnmem, kendimi daha da haklı görmem için içip içip kendimle hesaplaşmam, yazacak, düşünecek, giderek gazete okuyacak güç bırakmamıştı bende. Yazmadan, okumadan yaşamanın hiçbir anlamı yoktu. Onbeş yaşımdan beri durmadan yazıyordum. Elim durdu mu, ancak değirmen taşlarının gürültüsünü işitmekle mutlu olabilen değirmenciden hiçbir ayrıcalığım olmadığını anlıyordum. Bu taşlar ne pahasına olursa olsun dönmeliydi. Tek işlevim buydu benim. Yazdıklarımı okuyan, sahnede, beyazperdede izleyen, okurken izlerken mutlu olan yüzlerce kişi vardı. Daha doğrusu var olduğuna inanmaya başlamıştım artık. Böyle olmadığına alıştıramazdım bu yaştan sonra kendimi. Ben aldansam bile kitapçılar, gazeteciler, okurlar aldanmazdı.

Halûk Yetiş'in oğlunun düğününde rastladığım Oğuz Akkan, yeni bir kitap istemişti benden. Küçükçekmece'deki evde bu kitabın bir tek satırını bile yazamazdım. Göl kıyısındaki ev yalnız anlamını değil, işlevini de yitirmişti artık. Düpedüz bir geçimsizlik miydi, tedirginliğimin nedeni? Sevgiden mi, sevgisizlikten mi, geçim darlığından mı geliyordu bu geçimsizlik?

Birbirimizde ne aramış, ne bulmuştuk? İşin en tuhaf yanı, bu kez sadece bir emekli çalışması, bir işçi dinlenmesi aramıştım bu birleşmede. Yaşamın gerektirdiği, başımı dinleme isteği... Bu dinginlik içinde gene de boş durmamak, üzerime düşen işi yapıp, her şeyden önce bu dinlenmeyi sürdürecek olanakları sağlamak...

Şu anda, masa başında bile düşündüğüm bu. Geride bırak-

tıklarımın da rahatını sağlamak... En azdan yaşayışlarında yeni bunalımların doğmasını önlemek...

«Hadi Hoca!» dedi Kemal, «Kaldır şu bardağını!»

Kaldırdım ister istemez. Ama yutamıyordum ağzımda birikenleri. Karadeniz'in koyulaşmaya yüz tutan maviliği, sinirlerimi yatıştıran suskunluğu, yeni bir yaşayışın eşiğini atlama coşkusu, hiçbir şey rakı içme isteği yaratmıyordu bende. Yaşama yorgunluğu muydu bu? Söz veriyorum kendi kendime, yarından tezi yok bırakacağım rakıyı... Yerine göre beni dinlendiren, yerine göre içimi açan, çoşturan içkiden de soğuyacakmışım demek! Yoksa bu yaşamaktan da soğumak anlamına gelmesin? Hiç sanmam. Yaşamanın nedeni, bence yazmak, boş durmamak olduğuna göre, içimde güçlü bir yazma çoskusu varken, niçin yaşamaktan soğuma olsun bu? Arkadaşımın keyfini kaçırmamak için sözünü etmiyorum, içimden geçenlerin. «Peki! Hadi, içelim!» diyorum.

«Odanı da gördüm.» diyor Kemal. «Balkonunda ne tatlı rakı içilir ya!.. Karadeniz'e baka baka...»

«İçilir... Neden içilmesin. Hele balık çıktığı günler!»

Ah çocukluğumdaki uskumrular... Barbunyalar... Lüferler, levrekler...

Cide, doğduğum eşsiz, benzersiz memleket... Ne iyi etmiş de anam beni bu cana yakın memlekette doğurmuş! Herşeyimi yitirdiğim günlerde Cide'nin, belleğimin duvarlarına yansıyan görünümleriyle dirilir, yaşama gücümü tazelerdim. Çocukluğumun anılarıyla yetinirdim. Bahçe içindeki evimizin yalağına boşaltılan hediyelik balıkların düşleriyle giderirdim açlığımı. Şimdi köküne kıran girdiği söylenen uskumruların, barbunyaların, lüferlerin düşleriyle...

Babamın haftada iki gün kapısını açtığı tuz mağazası görünüyordu oturduğumuz yerden.

«İşte şurdan binerdik babamla sandala...» dedim. «Tuz almak için Cide iskelesine gelen sandalcılar kapışırlardı bizi. Ben hemen geçerdim dümene, kendimi Nemse vapurunu yöneten kaptan sanırdım.»

Parmağımın doğrultusuna gözlerini dikmiş olan Kemal'e:

«Yarın çıkacağım Belediye Başkanına.» dedim, «Sayın Başkan, diyeceğim. O tuz mağazasının arkasından üç arşınlık toprak istiyorum. İster sağlığımda ver, ister öldükten sonra beni yatır. Zincirlikuyu mezarlığı için arkadaşlarımı yormaya hiç yüzüm yok. Son günlerde o kadar yoruldular ki.»

Kemal biraz da rakının tadını çıkarmak için:«Ya kalkıp buralara kadar gelirlerse seni gömmek için?» dedi gülerek.

«Gelemezler... Gömüldükten çok sonra yayınlatacağım ölüm duyurumu.»

«Ne yaparsan yap Hoca, onları, mezarının başına gelmekten alıkoyamazsın! Ölümünün, ikinci yıldönümünde Cide'de öyle bir tören yaparlar ki senin için, Cideliler şaşıp kalırlar.»

«Yapabilirler, buna karışamam! Ben törensel gömüden kaçıyorum buralara. Turistik bir gezi olur, ikinci ölüm yılımda yapılan tören.»

«Daha çok yazınsa!..»

Kemal, tuz mağazasının çok yukarılarından, karanlıklara doğru atılan ışıktan lastik topu gösteriyordu. Top iki kez havaya atılıyor, sonra görünmez ellerle yakalanıyor, bir süre sonra yeniden fırlatılıyordu havaya sanki.

«Nedir bu?» dedi, «Uçak mı yoksa?»

«Uçak aynı yerde durmayacağına göre... Olsa olsa deniz feneri...»

Orta Anadolu'da doğup büyüyen Kemal için deniz feneri daha da akıl dışı bir kavramdı duran uçağa bakarak.

Çocukluğumda Köpekburnu dediğimiz şu dik kayalıkların üzerinde böyle bir deniz feneri yoktu. Anılarıma saygısızlık gibi geldi bu durup durup havaya fırlatılan ışıktan toplar. Gemiciler için büyük bir anlam taşıyan bu ışıklar sadece havaya atılan iki lastik toptu bence. Onlar için yararlı olan, kuşkusuz benim için de yararlı olmalıydı. Tutucuların yenilik karşısında direnmelerinin nedeni, her zaman sınıfsal çıkarlara dayanmıyordu demek. Biraz da duygusallık giriyordu işte böyle araya. İstiyordum ki Cide'de her şey çocukluğumdaki gibi kalsın, tek çivi çakılmasın, yerinden

tek taş oynatılmasındı. Yalı dediğimiz bu kilometrelerce süren kumsalın bir yanından uzayıp giden bu beton yol da ne oluyordu. Sonra yalının en güzel yerine beğenisizce oturtulan kereste fabrikası... Eskiden oralarda kızaklar üzerine bodoslamaları, omurgalarıyla oturtulan mavnalar, kütük kayıkları, elinde keser kolları sıvalı ustalarca yapılırdı. Deniz kıyılarında mavili beyazlı, inceden kırmızı, sarı çizgili, balıklar kadar biçimli sandallar sıralanırdı, feleklerin üstünde. Biz çocuklar bir gün bile ayakkabı giymeden dört beş ay bu sandalların arasında koşar oynar, yüzdürülmelerine, çekilmelerine yardım eder, suların ısınmasını beklemeden yaşımıza göre donlu, donsuz, mayolu, mayosuz denize girer, köpekler gibi acıktığımız halde iki üç kilometre içerilerde kalan evlerimize gidip peynir ekmek yemeyi bile düşünmezdik. Bütün yaz tazılar gibi karınlarımız sırtımıza yapışırdı besinsizlikten. Derilerimiz sahtiyana, saçlarımız güneşte kavrula kavrula mısır püskülüne dönerdi. Okul açıldı mı merdiven altında dura dura kabuk kesilmiş eski ayakkabılarımızı ayağımıza geçirmeye çalışır, ıslatmadan giyemezdik. Giysek bile yeni nallanan taylar gibi tedirginleşir, gelir gider ayakkabılarımızı şadırvanın akarına tutardık.

İnebolu'dan gelip de yerleşen Hüseyin Çavuş'un evinde doğmuşum dediklerine bakılırsa. Yalıya en yakın evlerden biriymiş evimiz. Sonraları daha içerlek bir eve taşınmışız. Belki de Rus gemilerinin bombardımanından korkmuşuz. Cideliler nedense kediler gibi denizden ürkerler. Köyleri, kentleri deniz kıyısından uzaktır bu yüzden. Denizden iyilik yerine daha da çok kötülük görmüşlerdir yüzyıllar boyu.

Oniki yaşındaydım burdan ayrıldığımızda. Kardeşlerimden en büyüğü Çanakkale'de yaralanıp gelmiş, bir daha dönmemişti. Yaş bakımından ondan sonra gelen ablam Kastamonu'ya gelin gitmişti. Benden altı yedi yaş büyük olan ikinci ağabeyim kentin telgrafhanesinde manüpleyi öğrenince Samsun'a «muhabere memuru» olarak atanmıştı. Ölenleri çıkarırsak yedi kardeşten en küçüğü olan ben kalmıştım, baba ocağında. İlkokulun beşinci

sınıfından nakil kâğıdı bile almayı düşünmeden, işte şu kıyıdan binmiştik sandala. Yelken, kürek İnebolu'ya gitmiş, oradan büyük bir vapura binerek Samsun'a geçmiştik. Babamı Terme'ye vermişlerdi «İnhisar memuru» olarak. Yazı Samsun'da ağabeyimin yanında geçirmiştim annemle. Okullar açılırken bir yaylı ile geçmiştik Terme'ye.

Şu kıyılardan on tonu bulmayan sandalımıza, kilimlere sarılmış yataklarımız yüklenirken kalabalığın arasında aklı karalı tüyleriyle yaşlı kedimi de görmüştüm. Emektar kedimiz anlamıştı Cide'yle birlikte kendisini de bırakıp gideceğimizi. Bir kez bile miyavlamadan buğulu gözlerle bize bakıyordu. Belki de sandala binme sırasının kendisine gelmesini bekliyordu. Bizim bölünmez bir parçamız olduğuna inanıyordu henüz. Kendimi bildim bileli tek arkadaşımdı benim. Çok daha önceleri beşiğe birlikte belenmemiz için ağlar, direnirmişim. Sonraları birlikte yer, içer, birlikte koşar oynardık. Kendimi bildim bileli bu böyle sürüp gitmişti. Evin çevresinde birlikte dolaşır, kuş avlardık. Çok becerikliydi bu işte doğrusu. Otların, yaprakların arasına akıllıca saklanır, tam zamanında atlardı avının üzerine. Tuttuğu kuşu yemez, bana getirirdi oynamamız için. Çalıkuşlarını serçelerden çok severdi nedense... Biraz daha küçük, biraz daha sıçana benzediklerinden olacak... Belki oynak, civelek olduklarından, avlanması beceri istediğinden seçiyordu onları. Adını «Süleyman Efe» koymuştum. Demek bir efe yanı vardı kedimin. Ama bütün efeliğine, becerisine, ortaklaşa anılarımıza bakmadan bırakıp gidiyordum işte.

Kalabalıktan ayrılıp yanına sokulmuştum. Başından kuyruğuna doğru okşamıştım son kez. «Hoşçakal!» demek istemiştim, Süleyman Efe'ye. Soğuk bakışlarla beni süzüyor, her zamanki sıcak horultusunu esirgiyordu benden. Biliyordu artık burada bırakılacağını. Eğer götürülseydi, ön ayaklarından tutulur, kucağa alınmaz mıydı? Tam onüç yıl insan içinde yaşamıştı. Onüç yıl, onüç yaş demekti, kediler için, emeklilik yaşı, geçkin bir yaştı bu. Genç olsa belki kucaklanıp götürülürdü birlikte.

Ayrılırken eğilip öpmüştüm tam iki kulağının arasındaki ak tüylerden. Gözlerim sulanmıştı, biliyordum. Babamın kolcularından biri beni kucağına alıp attı sandala, ayaklarım ıslanmasın diye. Sandalcılar başa geçip çapanın zincirine asılıyorlardı. Çırpıntıdaki sandal, onlar asıldıkça, kıyıdan uzaklaşıyordu. Komşular, arkadaşlar, amcalar, ağabeyler gittikçe ufalıyordu kıyıda. Annemin arkadaşları daha da gerilerde kalmışlar, hemen hemen silinmişlerdi. Sarı yazmalar, kara çarşaflar leke leke erimişlerdi ışıkların altında. Süleyman Efe olduğu yerde aklı karalı ufacık bir noktaydı artık. Çok geçmeden o da silinip gitti gün ışığında.

Sandalcılar yelken basarken kıyıda ne varsa hepsi birbirine karışmıştı. Unutulmaması gerekenler bile geride kalmışlardı işte. Ben Süleyman Efe'yi düşünüyordum. Diretsem alabilirdim kucağıma. Hiç olmazsa İnebolu'ya kadar götürürdüm. Peki sonra?.. Er geç bırakacaktım gene kıyıda, kumların üstünde. Ha ilk kıyıda bırakmışım, ha son kıyıda.

Onun gibi daha neler bırakmamıştım ki Cide'de. Kırk elli kiloluk tuz çuvalını yalıdan eve kadar bindirip taşıdığım dört tekerlekli arabamı bırakmıştım, Tenekecinin Sabri'ye. Ihlamur kütüğünden oyulmuş kocaman sandalımı Hacı Rasim'in Ahmet'e vermiştim, kürekleri, felekleri, yelkenleriyle birlikte... Daha önemlisi oniki yıl geceli gündüzlü arkadaşlık ettiğim Süleyman Efe'yi bırakmıştım kıyıda... İlk önemli, anlamlı bırakışımdı bu benim. Gerisi gelecekti kuşkusuz. Hep bırakacak, durmadan bırakacaktım, geride bana yakın ne varsa, canlı cansız, yararlı yararsız, kendi gelmiş, emekle kazanılmış, ne varsa isteyerek, istemeyerek, boyuna bırakacaktım. Yerine göre insanları, yerine göre değer verdiğim şeyleri, ne varsa, yazı masamı, radyomu, pikabımı, yurtdışından aldığım, getirttiğim plaklarımı, kitaplarımı, başlanıp bitirilmemiş yazılarımı, oturduğum kira evlerini, içtiğim lokantaları, hep bırakacaktım. Okuduğum, okuttuğum okulları, değişen öğrencilerini, ya bırakacak ya bıraktırılacaktım. En acıklısı çok sevdiklerimi, yakınlarımı, kardeşlerimi, çocuklarımı, torunlarımı, onların da yakınlarını...

Gene öyle olmuştu, neyim varsa geride bırakarak gelmiştim bu doğduğum memlekete. Bir büyücek bavul, bir çantayla inmiştim memleketimin bu oteline. Kıyısında en sevdiğim yaratığı «Süleyman Efe»yi bırakıp gittiğim bu güzel kıyı kentine dönmüştüm işte. Ondan daha yaşlı, ondan daha yorgun, daha kimsesiz... Gene de ondan daha yaşama bağlı, çok daha umutlu.

Buraya niçin mi geldim? İnsandan, toplumdan yıldığım, korktuğum, kaçtığım için değil. Tükendiğime inandığım için hiç değil. Belki de yeniden başlamak, yeniden doğup, yaşamak, büyüyüp yaşlanmak için... Gerilere doğru daha bilinçli bakıp tadını çıkarabilmek için...

Özbekistan'ın Taşkent'inde iki dili de aynı güçle yazabildiğini söylediği zaman, Aytmatof'a Asyalı, Afrikalı yazarlar çullanmışlardı. İnsan yalnız anadiliyle düşünür, anadiliyle yazarsa başarılı olur demişlerdi. İki dille eşit olarak başarıya erişilmenin olanaksız olduğunu söyleyenler bile çıkmıştı. Hak veriyorum onlara bugün. Daha da ileri giderek şunları da eklemek istiyorum, bu savunuya. Yalnız anadilini değil, çocukluğu belli bir yurt kesiminde oluşturmadan gezginci bir yaşayış sürdüren yazarın dili ile birlikte toplumsal oluşumu da yarım kalır. İlk izlenimlerim, doğa, toplum ilişkilerim, insan sevgim burada çimlenip burada uç verdi. Halkı, köylüyü, kıtı kıtına yaşayan insanları burada tanıdım. Çocukluğumun öyle duyarlı yılları oldu ki onlara uymak için gününe göre ayağımdan pabuçlarımı çıkarıp yalınayak gezdim. Gününe göre, özenti de olsa, okul arkadaşlarımın çoğunluğuna uyarak çarık geçirdim ayaklarıma. Hâlâ köylü kadınlarının hâlâ bu gün bile üstlerinden atmadıkları sarıyazmayı, önlüğü, kırmızı paçalığı giydiririm, gözümün önüne getirdiğim tüm köylü kadınlarına... Belleğim onların ayrıntılarıyla dolu, imgelemim, onların görünümleriyle beslenip gelişir.

Bir gelin olma günü onları sarı yazmalarının, yollu yollu, allı, morlu önlüklerinin, kırmızı paçalıklı şalvarların içinde göremezsem, çok şeyler kopar gider içimden. İsterim İstanbullara, Almanyalara da gitseler sandıklarından, bavullarından beğenilerin, en

incesiyle biçimlenmiş bu giysiler eksik olmasın. Hiç olmazsa, nereye giderlerse gitsinler, şimdi yaptıkları gibi dönerken bir kenarda giyinip köylerine öyle dönsünler.

Kemal garsonu çağırdı:

«Arkadaşım!» dedi, «Balıklardan ne var? Varsa bize uskumru ızgara yaptırabilir misin?»

Garson boynunu büktü:

«Beyefendi!» dedi, « Bugün balık gelmedi.»

«Nerden geliyor balık buraya?» diye garsonu suçlarcasına sordu.

«Arada bir Kurucaşile'den gelir.»

«Peki, burda neden tutmazlar?»

Boynunu bu kez de öbür yana büktü garson:

«Tutarlar tutmasına da... Her zaman çıkmazlar balığa, bizim Cideliler.»

Neden mi çıkmazlar? Biliyorum ben neden çıkmadıklarını. Balığı, balıkçılar tutar ancak. İstanbul'daki gibi daire dönüşü, aylaklar, akşamcılar, meraklı kişiler, geçimine üç beş kuruş katkıda bulunmak isteyenler değil. Cide'de balık tutmak isteyenler için dubalar, rıhtım kıyıları, boğaz kayıkları, Marmara sandalları, kotralar, motörler yoktur. Balıkçıyım diye ortaya çıkacak olan adamın, önce bir sandalı olacak. Eğer palamuta çıkacaksa, çift alabanası, motoru olacak. Hadi oldu diyelim, açıklarda balığı çevirmeye çalışırken, ağını, çaparisini atarken havaya yakalandı mı, nereye kaçacak? Gideros'a mı? Kime satacak Gideros'ta balığı? Nerde saklayacak, nasıl getirecek, kalabalık kentlere nasıl yollayacak?.. Balığın en işe yarayanı, yazın değil, kışın tutulur. Limansız, rıhtımsız, mendireksiz olan Cideli, niçin balıkçılığa özensin?

Cideli hiçbir zaman bu Karadeniz'e ısınmamıştır. Bütün kötülükler hep denizden gelmiştir ona. Bu yüzden deniz kıyısına Cideli, köy bile kurmak istememiştir. Cide köyleri hep içerlek, hep yamaçlarda... Yalnız görünümüyle yetinmiş denizin, nimetlerinden kaçmakta yarar görmüş.

Duyardım çocukluğumda, Köseli altına çeteler çıkmış, Aydos'u, Güble'yi, Fakaz'ı çeteler basmış. Nesi varsa almış götürmüş köylünün. Bu yalnız seferberlikte, Kurtuluş Savaşı sıralarında mı böyleymiş? Pontuslular, Romalılar, Bizanslılar zamanında, daha da eski çağlarda hep böyle olmuş. Gemilerden çıkmışlar, en azdan su bulmak, et, ekmek aramak için karaya çıkmışlar. Et için, ekmek için kıyı halkını zorlamışlar. Boğaz'dan, Samsun'a, Trabzon'a uzayan baharat yolu üzerindeymiş buralar... Kaleler yapılmış, kuleler dikilmiş, duvarlar çekilmiş, toplar yerleştirilmiş akınları durdurabilmek, baskınları önleyebilmek için... Cenevizlilerden kalma top hâlâ duruyor kıyılarda, bir kayanın üstünde.

Bolca bir omlet yaptırıp getirmesini söylüyor garsona bizim Kemal. Yerli peynir koysun içine, keçi peyniri... Bol maydanozlu olsun. Tereyağında pişirsinler... Sonra diricelerinden domates, sivri biber...

Söyledikleri hemen geliyor. Önce mis gibi bir koku yayılıyor, maydanozla karışık, tereyağı kokusu... Belli ki bu yağ sarı, inek yağıdır. Önümüze geniş bir tabakta oturttukları omletin rengine bakıyorum, uçuk sarı değil, peynirin bile sarartamadığı koyu pembe bir renk... Bahçelerde börtü böcekle beslenen başıboş tavukların gerçek yumurtası. Bu koyuluk içinde maydanozun yeşilliği bile çiğ kalmıyor. Sonra ikinci bir tabakta dilim dilim kesilmiş domatesler... Omleti bölüşüyoruz. İlk lokmayı ağzına atan Kemal:

«Çok güzel!» diyor, «Adamın ağzında eriyor.»

Sonra çatalını birkaç dilim domatese geçirip atıyor ağzına:

«Bu mevsimde böyle lezzetli domatese az rastlanır.» diyor. «Şaşılacak şey!»

Dayanamıyor, dikiyor bardağını:

«Haydi Abi!» diyor, «Cide'nizin geleceğine!»

Bu gelecek sözü, bende tam tersine, geçmiş günleri anımsatıyor. Ta seferberlik günlerini... Bu memleket halkının çektiklerini kimse çekmemiştir, diyorum içimden, çoktan hak etmiştir

insanca yaşamayı. Yakın köylerden gelen okul arkadaşlarıma şımarık memur çocukları, «iğneli» derlerdi. Onlar böyle takıldıkça, iğneli fıçıya atılan körpe çocuklar gelirdi gözümün önüne. Hani devlerin, kanını içerek işkence ettiği çocuklar... Sonradan öğrendim ki fıçı mıçı yokmuş ortada. Frengili diye aşağılamak isterlermiş onları, ailece frengi iğnesi yediklerini açığa vurmak isterlermiş. Yani iki yanlı iğneleme! Köyce, frengi tedavisi gören kesimler olduğunu çok sonraları öğrenmiştim. Neden övünmeyelim bugün? Ne o frengili köyler kaldı şimdi, ne o sıtmalı, veremli mahalleler... Büsbütün kökü kazındı mı? Kazınmadıysa da toplum hastalığı olmaktan çoktan çıktı...

Kocaları, Yemen'lerde, Trablus'larda, Balkan'larda savaşa dursun, Cideli kadın sarı yazması başında, elinde yoğurt bakracı, arkasında beş on dal odun, yaz kış yalınayak pazara gelirdi. Sattığı yoğurdun bulaşığını şadırvanın akarında çalkalar yazmasının ucuyla, peştemalının eteğiyle kurular, bakkaldan tuz doldurup köyüne dönerdi.

Seferberlikte, Kurtuluş Savaşı'nda tuzu da bulamaz olmuştu. Deniz suyuyla doldurulan yayıklar köye getirilir, leğenlere, teknelere boşaltılır, güneşe bırakılırdı. Foça'da, Çamaltı'ndaki tuzlalarda başka türlü mü üretilirdi sanki... Şekerin yerini elma pekmezi tutmuştu. Elması olmayanlar için geniş billedin (kocayemiş) ormanları vardı. En olgunları toplanır, kaynatılırdı. Odun boldu nasıl olsa. Erkeksiz köylerde odunu da kadınlar çekecekti ister istemez. Eğer kürüz diplerine sinen eşkiyalardan, asker kaçağından baş alabilirlerse... Köyde kalması gereken yaşlılar, sakatlar, din adamları, birkaç karı alacaklardı, en işe yarayanlarını kentlere hizmetçiliğe gönderebilmek için. Yaşlanınca nasıl olsa döneceklerdi Cide'ye. Hem de sarı yazmalarını örterek, kırmızı paçalıklarını çekerek, allı morlu önlüklerini kuşanarak... Karaya ayak basmadan, taaa vapurun ambarında değişeceklerdi üstlerini. Maçka'da, Şişli'de, Fatih'te, Aksaray'da giyilen hizmetçilik giysileri bohçalanıp tahta bavullara yerleştirilecek, ceviz sandığa tepilecekti. Tanrı bir daha onlara iş düşürmesindi. Erkeği vakitsiz ölür-

se yeniden sandıktan sepetten çıkarılacaktı bu giysiler... Tophane rıhtımına çıkarken bir kenarda değiştirilecekti. Sarı yazma dürülüp katlanacak, önlük belden sıyrılacak, paçalık ayaktan çekilecekti. Taaa Cide'ye dönene kadar yatacaktı tahta bavulda. Parklarda, çocuk bahçelerinde haftanın belli günlerinde hemşerilerle buluşulacak, memleketten haber alınacaktı. Bu haberlerin içinde maksatlıları, sırf merak uyandırmak için uydurulanlar, abartılanları da olacaktı çoğunlukla. Gurbet sayılırdı bu koca kent. Dört başı bayındır olsa da yabancı memleketti. Ne varsa hemşerilerde vardı, haberin iyisini de, kötüsünü de içaçanını, düşündüreni de onlar verirdi. Kesede, çıkında üç beş kuruşun olmalıydı. Ölümü vardı, doğumu vardı, haberi alır almaz Hanımefendiden izin alıp on günlüğüne, onbeş günlüğüne köye gidebilmeliydi. Bir kutu Hacıbekir şekeri almadan da yola çıkılmazdı ya! İncik, boncuk, sürme allık... Hiç mi dayı kızı, teyze torunu yoktu köyde? İçerlek yerlerin erkeği gurbetçiydi, Cide'ninse kızı kadını gurbetçi... Bu çile ne zaman bir sona erecekti? Şu yollar yapılmalı, şu limanın temeli atılmalıydı da Cideli kızı, kadını, delikanlısı, yaşlısıyla memleketine konuk gelen gezgincilere hizmet etmeliydi, kendi toprağında, kendi hesabına... Biraz da başkaları, buraya gelenler gurbetçi olmalıydılar. Nesi eksikti şu memleketin, konuk ağırlamak, yabancı barındırmak için?

Kemal birden kalkıp yeniden oturmuştu:

«Hoca!» dedi, «Erkenden çıkmalıyım yola. Gündüz gözüyle Ankara'da olmalıyım. Eğer gelirken olduğu gibi dönerken de yolu asfaltlayacaklarsa zor varırım beş saatte Amasra'ya!..»

«Hiç merak etme!» dedim, «Asfaltladıkları yere ince taş dökmüşlerdir, biz geçtikten sonra.»

Onbeş kilometrelik yolu vıcık vıcık asfaltlamışlar, bir karış kuru yer bırakmamışlardı yol kıyılarında. Karşıdan gelen Almanya plakalı bir arabanın frenleri tutmamış, uçurumdan aşağı yuvarlanmıştı. Biz gelirken içinden yaralıları çıkarıyorlardı.

«Bana müsaade!» dedi Kemal, «Şu son kadehi de mutlu olman dileğiyle içiyorum Hoca, burada kaldığın sürece!»

Bardakları kaldırdık. Ağzımı kâğıt peçeteyle kurularken:

«Kahve içmeden mi yatacaksın?» dedim.

«Sen kahveni iç!» dedi, «Ben hemen yatacağım, yorgunum. İstanbul'dan beri altıyüz kilometreye yakın yol geldik, soluk almadan. Haydi iyi geceler!»

«İyi geceler Kemal'ciğim! Gerçekten çok yordum seni, sana ne kadar teşekkür etsem az!»

«İyisi mi, hiç etme,» dedi gülerek, «Seni sırtımda taşısam ödeyemem hakkını!»

Yorgunluktan ayakları birbirine dolaşıyordu.

«Seni kaçta uyandırayım?» diye seslendim arkasından.

«Beşte uyanmaya çalışacağım, sen hiç zahmet etme!»

«Beni görmeden gidecek değilsin ya! Beşte hazırım!»

Kemal'i 1957 başlarında tanımıştım, Demokrat Partinin saltanatlı yıllarında... İktidardan yana olmayan aydınların ezildiği, işsiz bırakıldığı, o baskı döneminde... Amerikan yönetmenlerinin, askerlerinin, politikacılarının, barışgönüllülerinin bütün güçleriyle yurdumuza çöreklendiği yıllarda... Bir Köy Enstitüsü'nün henüz üçüncü sınıfında uyanıklığı yüzünden bir kışkırtmaya kurban gitmişti. İşin içine öğretmenlerinin de parmağı girince bu kışkırtma büyük bir olaya dönüşmüştü. Karakol, Kemal'i yakalamak zorunda kalınca gerici arkadaşları bununla yetinmemişler, jandarmanın elinden alıp linç etmek istemişlerdi. Öldürülmesi işten bile değilken bir jandarma erinin atılan taşları göğüslemesiyle ölümden zor kurtulmuştu. Kanlar içinde canını kurtarmıştı ama, cezaevinde bir yıl mahpus yatmaktan kurtulamamıştı.

Çıktığında ne öğrencilik kalmıştı, ne de okuma yazma olanakları, Adana'da bir süre bulaşıkçılık, şurda burda çıraklık, bürolarda ayakçılık yaptıktan sonra askere çağırılmış, sürgün alaylarında askerliğini bitirdikten sonra İstanbul'da bir gecekonduya yerleşmişti.

Sürgün alayında tanıştığı Teoman'ın aracılığı ile bulmuştu beni. O günlerde benim durumum da, Teoman'la Kemal'in durumundan pek de değişik değildi. Halûk Yetiş'in beni Bâbıali'nin

tanınmış patronlarından Halil Lütfü Dördüncü'ye tanıtmasıyla Tan Basımevi'ne kapağı atmıştım. Her türlü işinde çalışmıştım Halil Lütfü'nün. Vergilerini yatırmış, gümrük, banka işlerine koşmuş, alacaklarını toplamış, bürosunda ufak tefek işlerini görmüştüm. Beni bir dakika boş bırakmamak için akla gelmedik işler yaratırdı bütün gün. Kurşunkalemlerini bile bana açtırırdı. Bu kalemleri açmak öyle kolay işlerden değildi. Pintiliği yüzünden kalemleri, dibine kadar kullanır, tutulamayacak hale gelince de ağaçtan tepelikler takar, gene de atmaya kıyamazdı. Gelen paketlerin iplerini çözmek, düğümlerini açıp yumak yapmak da görevlerim arasındaydı:

Bir gün gazetesini yeniden çıkarmıştı da, bütün bu ıvır zıvır işlerden kurtulmuştum. Yayınladığı gazetenin ayak işleriyle birlikte «tashih» işlerini de bana yüklemişti. Bir bakıma baş düzeltmendim. Yanıma yardımcı olarak birkaç kişiyi alabilirdim, tek kişiyle düzeltme olmazdı. Geleneklere göre biri okuyup biri dinleyecekti. İşler akşamın yedisinde, sekizinde başlar, sabahın dördüne, beşine kadar sürerdi. Rötatif dönse bile iş bitmez, gününe göre kalıp değiştirilip önemli haberlerin eklendiği de olurdu.

Bütün bu ağır işlerin karşılığı olarak altıyüz lira ayırmıştı Halil Lütfü Dördüncü... İkişer kişi çalışıldığına göre, kişi başına on lira düşüyordu, ay otuz çekerse... Ay otuzbir çekti mi ben cebimden yirmi lira ekliyordum, hesap karışmasın diye!

Yanıma hep feleğin kahrına uğramış arkadaşları seçiyordum. Okuldan solcudur diye atılmış, üniversiteden tutuklandığı için kovulmuş, öğretmenlikten iktidarı tutmadığı için uzaklaştırılmış ne kadar aydın kişi varsa benim düzeltmen kadromda çalışabilirdi.

İlhan Selçuk, paralı bir arkadaşıyla ortak günlük bir spor gazetesi çıkarınca, gazetesinin düzeltme işlerini bana vermişti. İlk tashih ekibinde en azdan on, onbeş arkadaş çalıştırıyor, her gece nöbet cetvelleri düzenliyor, kimin paraya daha çok gereksinmesi varsa kendi anlayışıma göre ona geceleri iş veriyordum. Orhan Kemal bile 1957 yılını 1958 yılına bağlayan yılbaşı gecesi

on lirayı peşin almak koşuluyla çalışmıştı. Benden parayı alır almaz da ilk işi bir paket Bafra sigarası almak olmuştu.

Bâbıali'de iki ekip çalıştıran bir tashih ağasıydım artık. Ne var ki ben de yanımda çalışan arkadaşlar gibi, iş tuttuğum geceler sadece on lira alıyordum. Üstelik otuzbir çeken ayların sorumluluğu ile birlikte ödenmesi gereken yirmi lira da benim üzerimdeydi.

Tashih kadrosundaki devrimci arkadaşlar bir gün kendi aralarında toplanıp bir sendika kurmaya karar vermişlerdi. İçlerinden biri bana danışmadan bu işe girişmenin yersizliğini belirtecek olunca, örgütçü arkadaş, «Aptal!» demiş. «Sendikayı kime karşı koruyoruz sanıyorsun! Ona ve onun patronuna karşı!..»

Bu ileri fikirli arkadaş, örgütçülükte o kadar ilerledi ki her gece iki kişinin birden çalışmasının yersizliğini ileri sürerek çalışanlardan birine izin vermeye kalkışınca, gazetenin gece sekreteri onu gazeteden uzaklaştırmak zorunda kalmıştı. Olanı biteni duyunca zor yatıştırabilmiştim sekreter arkadaşı. Tashihte o gece tek kalan arkadaş iş bastırınca kolonları okumadan mürettiplere göndermeye başlamış, sekreter de, çırağın elinden kolonları alıp alıp düzeltmek zorunda kalmıştı.

Kemal Çukurkavaklı işte o günlerde başvurmuştu bana, düzeltme işlerinde çalışmak için. Gündüzleri nerde çalıştığını sormuştum önce. Bir basımevinde kâğıt toplarını taşıdığını, işlerinin ağır olduğunu söylemişti. Kemal, ambar memuru görevi altında düpedüz yük işçiliği yapıyordu. Makineye top top kâğıt taşıyor, basılanları kucak kucak alıp üst üste yığıyordu.

«Peki!» demiştim ona, «Bu gece gel de bir deneyelim!»

Kültürü yerinde olsa bile herkes uykusuz kalamazdı. Bir kolon yazı için saatlerce beklediğimiz oluyordu geceleri.

Bütün gün basımevinde çalışıp gelmişti gazeteye. Küçük bir denemeden geçirdim, kafası okumaya, yazmaya yatkındı ama daha ilk saatlerde gözleri kapanmaya başlamıştı yorgunluktan. Yükün ağırını üzerime alarak sabahı etmiştik. Benimle çalışabilirdi ama, daha titiz olan Şükran Kurdakul'la yapabilir miydi? Benim çalışmadığım geceler, Şükran'la çalışacaktı ister istemez.

Karşımda gözlerini zar zor yummadan iş çıkaran Kemal, Şükran'la çalışırken uyuyunca onu sinirlendirmiş, «Bir daha gelme arkadaş, istemiyorum seni!» diye diretmişti. Kemal, çaresiz benimle birlikte çalışmak zorunda kalmıştı. Ben, ikinci tashih ekibinde de ona iş verince gündüzleri çalıştığı basımevinden ayrılmıştı sonraları.

O yıllar da bizim gibilere hiçbir yerde iş verilmiyordu. Tan Basımevi'nde bile rahat bırakmıyorlardı bizleri. Halil Lütfü Dördüncü bereket versin ki anlayış gösteriyordu. Tan Basımevi'nde çalıştığımı öğrenen görevli bir gün ona sabıkamdan söz edince kaşlarını çatan Dördüncü:

«Daha ne istiyorsun!» demişti. «Onu gözaltına aldım. Ne zamandır çalıştırıyorum. Sokaklarda, kahvelerde şununla bununla çene yarıştırması daha mı iyi, bana propaganda yapıp da paramı, pulumu elimden alacağını mı sanıyorsun! Benim için hiç merak etme, sen başıboş dolaşanları kovala!»

Bunu hem kendisinden, hem de İdare Müdürü Halûk Yetiş'-ten dinlemesem kolay kolay inanmazdım. Bize az para veriyordu ama, kim olduğumuzu, ne olduğumuzu çok iyi biliyordu. Bol para veren dangul dungul bir adamın yanında çalışmamızdan elbette ki daha iç açıcıydı.

Bürosunda çalıştığım günlerdeydi Halil Lütfü'nün. Anadolu'dan gelen gazeteleri koleksiyon için tarih sırasıyla üst üste yerleştiriyordum. Tutucu dergilerden birinin yazarı girdi odaya.

«Üstat!» dedi, «Ünlü kişilerden rica ediyorum, çok sevdikleri bir beyit ya da bir mısra varsa, yazıyorum. Size de bu maksatla geldim.»

Uzun laftan hoşlanmayan Dördüncü:

«Peki, peki!» dedi, «Hemen söyleyeyim de yaz! Elemi kendine zevk etmededir âlemde hüner. Gam-ı şâdi-yi felek böyle gelir böyle gider.»

Yazması bitince sordu gazeteci yeniden:

«Kimin efendim, bu beyit?»

«Kimin olacak, Ziya Paşa'nın!»

Genç gazeteci, bunu da not defterine yazdıktan sonra çıkıp gidince, bir süre önündeki işe dalan Dördüncü, neden, sonra:

«Nasıl?» dedi, «Beğendin mi bu beyiti?»

«Fena değil!» dedim.

«Fena değil ne demek, çok manalı bulmadın mı?»

«Öyle!» dedim,«Yanlış yazılmasa daha da anlamlı olabilirdi.»

«Ne? Yanlış mı yazıldı? Doğru yazmadı mı çocuk?»

«Doğru yazmadı.» dedim, sesimi alçaltarak.

«Peki, doğrusu ne?»

«Elemi kendüye zevk etmedir âlemde hüner. Efendim, öbür dize doğruydu ama şairi yanlış yazıldı.»

«Yanlış mı, dedin şairi?»

«Ziya Paşa değil, Enderunlu Vasıf olacaktı.»

Sanki önündeki sayıları yanlış toplamış gibi bir süre defterin üzerine eğildi, dalıp kaldı. Neden sonra başını kaldırıp baktı yüzüme:

«Ben meşhur adamım haaa?» dedi, «Meşhur adamım diye benden meşhur şairlerin meşhur şiirlerini istiyorlar. Seni de polis gelip benden soruyor. Polisten başka da kimse tanımıyor seni.»

«Siz tanıyorsunuz ya!» dedim, biraz da gönlünü almak için, «Yetmez mi?»

«Yeter mi?» diye o da bana sordu.

«Yetiyor ki yanınızda çalışabiliyorum. Siz de tanımasanız bir kahvede bile oturacağımız kuşkulu!.. Peşimizde polis bütün gün sokaklarda dolaşacağız!»

Hoşuna gitmişti verdiğim karşılık. Gözlerinin içi her zamanki güleçliğini almıştı yeniden.

İKİ

Karagümrük Ortaokulu'na Adapazarı Ortaokulu Türkçe öğretmenliğinden gelmiştim. Yedi sekiz yıllık öğretmen, bir yıllık da Türkçe öğretmeniydim. Bu bir yılın üç ayı Yakacık Sanatoryumu'nda geçmişti, üç ayı da raporlu olarak yeni evimde...

Sanatoryumdan döner dönmez sınıf arkadaşım Rikkat'le evlenmiştim. Çıktığım okulun sevilen öğrencilerden olacağım ki henüz nişanlım durumundayken, onu sınıfta bırakan Ahmet Kutsi Tecer, Bakanlıktaki odasında:

«Özür dilerim,» demişti. «Rikkat'in nişanlın olduğunu bilmiyordum.»

«Haklısınız Hocam?» dedim, «Yatılı bir okulun kurallarına uyduğumuz için öğretmenlerimize daha yeni yeni duyuruyoruz durumu.»

«Baldızımdan öğrenince doğrusu çok üzüldüm.»

«Sağolun, ilginize teşekkür ederim. Ne var ki nişanlım bütünlemeye kalacak bir öğrenci değildi. Bir şanssızlık! Şimdi bir ricam olacak sizden. Yerine getirirseniz ikimizi de sevindirmiş olacaksınız.»

İlgiyle yüzüme bakıyordu.

«Beni Adapazarı'na verdiler?» dedim, «Rikkat'i de yanıma ilkokul öğretmeni olarak verdirebilirseniz...»

«Gider gitmez evleneceksiniz, öyle mi?»

«Söz!» dedim,«Hiç kuşkunuz olmasın, Hocam!

Elimden tutup çıkardı koridora. Yüksek Öğretim Genel Müdürü'ydü hocamız... Ben ortaöğretime bağlı bir öğretmendim. Nişanlımsa son sınıfta bütünlemeye kalmış bir öğrenci... İlköğretmen Okulu çıkışlı olduğu için herhangi bir ilkokulda bütünlemesini verene kadar öğretmenlik yapabilirdi. Eğer Adapazarı'na verilirse gider gitmez evlenir, çok bir şey de yitirmemiş olurduk.

Merdivenleri hızla çıkıp İlköğretim Genel Müdürü Hıfzırahman Reşit Öymen'in odasına girdik. Önce beni tanıttı Hocam:

«Şair,»dedi.«Çok sevdiğim bir şair... Öğrencimdi, okulu yeni bitirdi. Adapazarı'na verdiler, Türkçe öğretmeni olarak.»

Elini sıktım bu ünlü eğitimcinin. Gösterdiği yere oturdum. Merdivenleri hızla çıktığımız için soluk soluğaydım. Ben ciğerlerimden hasta olduğumu biliyordum ama, diploma alana kadar idareye duyurmamayı başarmıştım. Gelgelelim bunun gizlenecek yanı kalmamıştı artık. İşte Ahmet Kutsi bile kuşkuyla bakıyordu yüzüme:

«Ricamız...» diye başladı söze, «Bir kaza çıktı elimizden... Nişanlısını bütünlemeye bırakmışız Rıfat'ın. Oysa evlenip dinlenmeye, bakıma ihtiyacı var. Sanıyorum ki ciğerlerinden biraz rahatsız.»

Yüzüme sevecenlikle, biraz da kuşkuyla bakan Öymen:

«Yani...» dedi, «Nişanlısı hanımı hemen tayin edelim, öyle mi?»

«Hem de Rıfat'ın verildiği Adapazarı'na!»

«Zor!» dedi, «Önce İzmit'e versek?»

«Olmaz! İzmit'e gidip Adapazarı'na verilmesi için uğraşamazlar.»

«Öyle!» dedi Genel Müdür, «Kimbilir Adapazarı'nı hangi dostuna ayırmıştır Milli Eğitim Müdürü. Ama gene de ilkin ona sormam gerekecek, Adapazarı'nda hangi okulda boş yer olduğunu.»

Telefona yapıştı, santrala İzmit'i bulmasını söyledi.

Biz çaylarımızı içerken Milli Eğitim Müdürü aranmış, bulun-

muştu. Gazi İlkokulu'nda boş yer olduğunu öğrenmişti bile. Genel Müdür buraya bir öğretmenin atandığını Milli Eğitim Müdürüne bildirdi. Bize düşen iş kararnamemizi alır almaz hemen yola çıkmaktı.

Bakanlıktan uçarcasına ayrıldm. Olanı biteni anneannesinin evinde konuk olan nişanlıma anlatmak için koşuyordum.

Atandığına, hele benimle birlikte Adapazarı'na gideceğine çok sevinmişti Rikkat. Hava subayı olan dayısı bu başarımızı kutlamak için beni akşam yemeğine alıkoydu. Henüz okuldan ayrılmamıştım. İlk kez bir aile toplantısına katılıyordum, yıllardır. Ateşim vardı, biraz da öksürüyordum ama çok sevinçliydim. Rikkat'le ailesinin bir bölümü arasında bulunmak beni güçlendirmişti. Sağlığımın son günlerde sarsıldığını seziyor, Adapazarı'nda dinlenmeyi, gerekirse doktora görünmeyi düşünüyordum.

Rikkat'in dayısı üniforması içinde daha da yakışıklı görünüyordu. Kürtlerin ayaklanmasında uçakla keşfe çıktığı bir gün yanlışlıkla isyancıların arasına inmek üzereyken yeniden nasıl havalandığını uzun uzun anlattı. Çok sonraları geçirdiği kazadan ötürü omuzlarındaki sarı yıldızlarını ağartarak geri hizmette çalışıyordu artık, Hava Komutanlığında. Sofranın hazırlandığını görünce:

«Buyrun!» dedi, «Önce bir iki kadeh içer tayinlerinizi kutlarız!»

Henüz doktorla görüşmemiştim ama, rakının bana iyi gelmeyeceğini çok iyi biliyordum. İçmesem ayıp olur diye düşündüm. Masa, tümüyle içkiye göre düzenlenmişti. Çok sevdiğim pastırma, biber turşusu masanın ortasında yerini almıştı. Sıcak mezelerin de kokusu geliyordu mutfaktan. Bunları yiyebilmek için iştahım yeterli değilken gelecek günlerin mutluluğuna ilk kadehi kaldırmak zorunda kalmıştım.

Arif Bey karısından ayrılmıştı. Yeni bir evliliğin eşiğinde olan bizlere kötü örnek olmamak için neden ayrılmak zorunda kaldığını açıklamıyor, sözü dönüp dolaştırıyor, tatilini annesinin yanında geçiren kızına getiriyordu. Çok seviyordu kızını. Konuşmanın konusu hep onun üzerindeydi. Necmünnisa güzeldi, üstelik çok

zekiydi. Ama biraz yaramazcaydı. Babasını, ciciannesini de çok seviyordu Necmünnisa. Biraz derslerinde başarısızsa da çalışsa mutlaka başarırdı. Hem nerdeydi öğrencinin durumundan anlayan olgun, bilgili öğretmenler... Her öğretmen bizim gibi anlayışlı olamazdı ki!..

Bir bir daha derken büyük bir kulüp rakısını yarıya indirmiştik. Arif Bey dibine darı ekmek için zorluyordu beni. Olmuştu olacak, pilavdan dönenin kaşığı kırılsındı!

Konuk odasındaki yatağıma girdiğim zaman vakit çoktan geceyarısını geçmişti. Ne kadar uyuduğumu bilmiyorum, bir öksürük nöbetiyle açtım gözlerimi. Karanlıkta cebimdeki mendili bulana kadar ağzım dolmuştu. Bir sıcaklık duyuyordum ama, ne olduğunu anlayamıyordum. Tükürdüğüm mendile bakıyor, karanlıkta pek bir şey göremiyordum. Olsa olsa kandı bu. Bir, bir daha öksürdüm. Öksürdükçe ağzım yeniden doluyordu. Mendilde kuru yer kalmamıştı. Masanın üstündeki gazetelerden birine yapıştım. Sırtüstü uzandığım yerden ağzıma dolanları bu gazeteye boşaltıyordum. Arkamı karyolanın demirine dayamış kıpırdamamaya çalışıyordum. Bir ara kendimden geçmiştim ki yeniden bir nöbetle uyandım. Yeni bir gazete ararken kapı açıldı, gelen Rikkat'ti. Oysa kimseye göstermek istemezdim şu bitkin halimi. Girmesiyle elektriği açması bir olmuştu:

«Ne oluyor, neyin var?»

Bir bakışta olanı biteni anlamıştı:

«Kan...» diye mırıldandı.

Gazetenin üstündeki mendili görmüş, kanın nerden geldiğini anlayamamıştı. Yeni bir öksürükle ağzımı dolduran kan her şeyi açıklamış oluyordu.

«Ne yapayım?» dedi, «Uyandırayım mı dayımı?»

«Aman uyandırma!» dedim, «Geçer şimdi.»

Yatağıma oturdu, elimden tuttu. Bütün okul süresince onunla bir arada kalabilmeyi düşlemiştim. Kendi evimizde, kendi odamızda, başbaşa... İlk gecemizdi bu. Öbür elini de ben tuttum, buz gibiydi, titriyordu. Hayır, onun eli her el gibiydi de benim

elim yanıp tutuşuyordu. Bütün vücudum da öyleydi herhalde... Kanama durmuştu, öksürük de öyle... Bir yorgunluk, bir halsizlik... Bir süre sonra kendimden geçmiş, uzun bir uykuya dalmış olacağım.

Ertesi gün yolluğumdan ayırdığım parayla doktora gidip de kanlı mendilimi gösterince:

«Seni hemen Nümune Hastanesine yatırmalıyım!» demişti, «Bu ciğerle hiçbir yere gidemezsin sen. Trende bir kanama daha başlarsa, açıkçası gidersin!»

Çekilen film büsbütün haklı çıkarmıştı doktoru. Okulda kaldığımı öğrenince daha da telâşlandı:

«Olmaz!» dedi, «Okula bildirmek zorundayım, durumunu!»

Bu davranışı, arkadaşlarımın açısından çok doğruydu. Hemen bugün okuldan ayrılmalı, Adapazarı'na gidip resmen göreve başlamalıydım. Okulun bir doktoru olmasa bile hükümet doktoruna başvurmalıydım. Ne yapıp yapıp öğretmenliğe başlamalıydım. Şu ülkücü doktorun dediğine uyarsam sittin sene öğrencilikten, daha doğrusu boşta gezen bir «yeni mezun» olmaktan kurtulamazdım. Aldığım yolluktan başka tek kuruş kazanabilme olanağım yoktu artık. Bu parayla nişanlımla birlikte hemen yola çıkmalıydım.

Doktorun muayene odasında düşünüyordum bütün bunları. Cebeci Askeri Hastanesi'nde iç hastalıkları uzmanıydı şu beni muayene eden hekim. Görevine bağlı olumlu, dürüst bir askerdi kuşkusuz. Verdiğim parayı almamak istedi. Ben de ona dürüst davranmalıydım:

«Adapazarı'na gitmek zorundayım,» dedim, «Şu kadar yıldır hep bu günü bekledim. Ağabeyimin gönderdiği harçlıkla okudum, yatılı okullarda. Bu yaştan sonra ondan bir kuruş bile isteyemem.»

Kaşlarını çatarak:

«Yani...» dedi, «Mutlaka gideceksin öyle mi? Yataklıyla git! Yanına öksürük şurubu al! Bir kanama olursa mutlaka hastanesi

olan bir yerde in! Açıkçası durumun çok tehlikeli. Sağda ceviz büyüklüğünde bir kavern var. Sol da temiz değil.»

Trende sınıf arkadaşım Hasan Balcıoğlu da vardı. Aldığım yolluk, Rikkat'le ikimizin yol parasına ancak yetiyordu. Yataklı için bilet alamazdım. Ankara garından delik bir ciğerle ayrılıyordum. Yanımda nişanlım ve sınıf arkadaşım... Kanlı mendilimi, aldığım diploma karşılığı, Ankara'nın çöp tenekelerinden birine atarak girdim yola.

ÜÇ

Otel odasında, Adapazarı Ortaokulu Türkçe öğretmenliği görevine başladığımı onaylayan Müdür Niyazi Bey, ertesi gün aylığımı da yatağıma kadar getirdi. Derse girememiş, okula kadar bile gidememiştim ama, Adapazarı'nın Belediye Oteli'nde görevime «resmen» başlamıştım.

Ertesi gün nişanlımla birlikte yeni arkadaşlarım da istasyona geldiler. Kartal'da indirilmek üzere bir kondüktöre beni teslim ettiler. Uzandığım yerde bütün yolcular, tek başıma bıraktılar beni. Yanımdaki kodeinli öksürük şurubuna, uykuyla uyanıklık arası elimi uzatıyor, yudum yudum içiyordum. Cebimde Yakacık Sanatoryumu Başhekimi İhsan Rıfat'a yazılmış bir mektup vardı, arkadaşı olduğunu söyleyen bir ortaokul müdüründen. Sanatoryum paralıydı, aylığım onbeş günlük yatak parasına ancak yetiyordu. Bakanlıktan ödenek çıkmazsa onbeş gün sonra atılabilirdim. Rikkat, Ahmet Kutsi Tecer'e mektup yazacak, durumu bildirecekti. Hem Hocamızdı, hem Bakanlığın sorumlu bir Genel Müdürü... Herhalde ilgilenecekti durumumla.

Trendeki memur, Kartal istasyonuna indirmişti beni. Taksilerin kalktığı yere kadar dura tutuna yürüdüm. Talat adında bir şoförün arabasına bindim. Sanatoryuma o güne kadar çok hasta taşımıştı. Ölecek dediği birçok hastayı gene bir gün arabasıyla alıp istasyona getirdiğini söylüyordu. Ben de elbet bir gün şu

istasyondan kalkan trene biner, İstanbul'lara, Ankara'lara gidebilirdim. Bir İhsan Rıfat vardı ki ölüleri diriltirdi sanatoryumda.

Ölüleri dirilten İhsan Rıfat sırtımı dinlerken öksürüp nefes aldırdıktan sonra para durumumu da incelemeyi unutmamış, «Maarif prevantoryumuna» yatmamı daha doğru bulmuştu. Ağır hasta olduğum belliydi. Dediği prevantoryumda henüz ağır hastalar için sanatoryum bölümü açılmamıştı. Bir süre bahçede bekledikten sonra alamayacağını söylemişti. Şoför Talat da beni bir çamın dibine bırakıp çoktan gitmişti. Bu durumda nereye gider, ne yapabilirdim. Kimbilir, doktor ikinci taksiti verememden kuşkulanmış olmalıydı. Belki de üçbeş gün sonra öleceğimi düşünmüş, cenazemin hastaneye külfet olacağını hesaplamıştı. Onunla tartışacak gücü kendimde bulamadığım için bir sıraya oturmuş dinleniyordum. Dozunu kaçırdığım kodein suyundan ötürü düşsel bir evren içinde umursamazlıkla gözlerim kapalı kendimden geçmek üzereydim. Belki bu rahatlığım doktoru sağlığım konusunda şaşırtmış da olabilirdi:

«Kalk!» dedi, yanımdan geçerken, «Yatırsınlar seni!»

Üç yataklı bir odaya götürdüler koltukta. Yanımdaki yatağın üstünde, kaşık kadar kalan yüzünü daha da küçülten posbıyıklarıyla çok bilmiş bir ihtiyarcık oturuyordu:

«Buraya neden getiriyorsunuz bu adamı?» diye çıkıştı, beni getirenlere. Nereye götürülmem gerektiğini bilmeyecek kadar acemisiydim bu işin. Bilmiyordum, yerimin neresi olabileceğini.

İkinci yataktaki genç hasta, sağımdaki hastabakıcı hanıma sordu:

«Beş numara boş mu?» dedi yavaşça.

«Boş!» dedi kadın.

«Oraya neden yatırmadınız onu?»

«Başhekim bu odaya yatırın, dedi.»

«Daha yeni kurtulduk oturaklının birinden. Nedir bize gareziniz?»

Çantamı açmış pijamalarımı çıkarmıştı hastabakıcı. Çantada daha bir değişimlik çamaşır kalmıştı. Yeryüzünde onlardan baş-

ka da malım mülküm yoktu. Ancak üç beş kitabım vardı ki onları da Rikkat'e bırakmıştım gelirken. Şurda ölüp gitsem kalıtımlarım için hiç kimse pay koparmak amacıyla hır çıkaracak biriyle karşılaşmayacaktı. Ne sahibi bulunduğum bir karış toprak, ne adımı taşıyan bir kitabım vardı. Oysa yazı yazmaya da meraklıydım. En sevdiğim yazı türü , şiirdi. Memleketin başta gelen sanat dergilerinde üç beş şiirim yayınlanmıştı, o kadar. Henüz bunları bir kitapta bile toplayamamıştım.

Ahmet Kutsi Tecer'in okulda beni tutmasının nedenlerinden biri de şiiri sevmiş olmamdı. Günün şiir akımlarını inceleyen bir konuşma yapmıştım, dersinde. Bu konuşmada kendisine yer vermediğime kızmış olabilirdi ama, genellikle yaptığım incelemeyi başarılı bulduğunu belirtmiş, teşekkür bile etmişti. Henüz şiir anlayışım bireyciydi. Gerçeküstücülük akımını da pek tutmuyordum. Ölüm kalım doğrultusundaydı dünya görüşüm. Sınıflardan haberim vardı ama, şiire sınıf sorununun çözümünde görev düşebileceğini düşünmüyordum. Sınıf sorunları başka, şiirin sorunları gene başkaydı. Sanki şiir toplum sorunları dışında soyut bir olaydı. Şiiri, geleneği bakımından halk şiirine oturtmaya çalıştığı, memleket sorunlarından çok, köy motiflerini halkın geleneksel, töresel yaşayışını yansıtmaya çalıştığı için ve şiiri küçük işlerde kullanıyor diye Hocamızın sanat girişimini dayanaksız buluyor, şairliğini küçümsüyordum. Eğer halk tutulacaksa kabukta kalan görünümüyle değil, toplumsal içeriğiyle ele alınmalıydı. Kendini halktan saymadan, halkla üretim kaynakları, üretim araçları dışında sırf yüzeyde kalan sanat sorunları açısından ilişki kurmaya çalışmanın Piyer Loticilikten öteye geçemeyeceğine inanıyor, gene de kendimde, doğru bildiğim yolda eyleme geçecek yürekliliği bulamıyordum. Daha çok Nâzım Hikmet'in estetiği içinde boğulup kalma korkusu yıldırıyordu gözümü. Görüşçe toplumcuydum ama yazınsal birikimimi bir köşeye itip yeni bir söyleyiş biçimi arama çabasına katlanamıyor, bu çabayı açıkçası gereksiz buluyordum. Şiiri, eskilerin aruz veznini öğrenmesi gibi bir kültür sorunu sanıyordum belki de... Öğretmek zorunda olduğum

edebiyatın en başarılı ürünlerini, vermek sanıyordum sanat girişimlerini. Ders programları dışında ne şiir olurdu, ne öykü, ne de roman... Komedi yazılacaksa Molière gibi yazılmalıydı. Zordu, hem öğretmenken sanatçı olmak... Ahmet Kutsi bu işin üstesinden geliyordu. Öğretmen olduğu kadar şair, hükümetin istediği kadar politikacı, politikacı olduğu kadar da memleket ölçüsünde ülkücüydü. Tam iktidarın aradığı aydındı Hocamız. Halil Vedat Fıratlı'yla birlikte çıkardığı Oluş Dergi'si sanat anlayışından, dünya görüşünden çok, memleket görüşünü yüzeyden yansıtan bir dergiydi. Bu durumuyla bana da sayfalarında yer verebilirdi, bugünkü sanat anlayışımla... Ben herkesten önce Ahmet Kutsi Tecer için gerekli bir kişiydim, ölmemem gerekirdi, ona, onun sanat anlayışına bağlı kalabilecek genç bir şairdim. Girişimlerinde, atılımlarında şu durumuma göre yanında olabilirdim.

Odadaki iki hastanın dediği, olmuştu en sonunda, beni bir sabah, beş numaraya kaldırmışlardı. Loş bir odaydı burası, tek yataklıydı. Tek penceresi vardı. İçeriye ne hava giriyordu, ne aydınlık. Nasıl sanatoryum odasıydı bu? Kurtulmam için tek çare, bol yemek yemem gerekiyordu bu durumda, gelgelelim hiç iştahım yoktu. Zorla yuttuğum lokmalar da midemde durmuyor, hemen çıkarıyordum.

İhsan Rıfat beni görmeye gelmişti bir ara:

«Nasılsın?..» diye sordu gülümseyerek.

«Burası çok iyi, değil mi?» diye bir soru daha eklemişti. Şakasına karşılık, bütün gücümü toplayarak:

«Odam da iyi, ben de iyiyim!» dedim, «Yalnız...»

«Söyle!» dedi, «Ne yazayım sana?»

«İştahım yok,» dedim, «Öyle bir ilaç yazın ki zorla yediğim yemekler midemde kalabilsin... Sonra...»

«Evet, sonra?»

«Şu saçlarım var ya... Her biri bir iğne sanki... Başıma batıyor, başım yastığa sürttükçe.»

«Yani kessinler mi, saçlarını?»

«Hem de dibinden.»

«Peki kessinler...»

«Bir de yoğurt isterim sizden...»

«Amma da çok şey istiyorsun haaa!.. Sen istiyorsun ama, bakalım yarar mı, yaramaz mı, düşündüğün yok!»

«Belki mideme iyi gelir diye...»

«Gelmez!.. Sen bana bırak! Ne getirirlerse onu yemeye çalış, anladın mı?»

«Peki efendim, çalışırım. Sonra ateşim var... Kanama henüz kesilmedi.»

«Peki, peki... Bakanlığa ödenek için dilekçe verdin değil mi? Biz rapor gönderdik Bakanlığa. Adamların varsa Ankara'da, mektup yaz, dilekçeyle birlikte...»

«Olur, yazarım... Siz de kusmamam için ilaç yazın bana! Hemen gelsin!»

«Hadi, geçmiş olsun!..»

Hastabakıcı Muzaffer Hanım da arkalarındaydı. Başhekim odadan çıkarken:

«Çağır berberi de kestir şunun saçlarını!» dedi.

Az sonra berber gelmişti. Muzaffer Hanım:

«Yazık bu saçlara...» dedi, eliyle başımı okşayarak. Bir daha kaç ayda çıkar!» diye içini çekti. Getirdiği berber acı acı gülüyordu:

«Belli olmaz!» dedi, «Hiç çıkmaz belki de...»

«Allah korusun, daha da çok genç!»

«Çıkar!» dedim, «Hiç merak etme sen. Burdan saçlarımı uzatıp çıkacağım, görürsünüz!»

Açıktan açığa gülüyordu:

«Bu beş numaradan öyle mi?»

«Önce bu beş numaradan çıkacağım. Sonra da bu sanatoryumdan!»

«İnşallah!»

Berber, hem saçlarımı kesiyor, hem de bütün berberler gibi çene yarıştırıyordu benimle. Ona karşılık vermek için soluk soluğa gelmiştim.

Traş bitmişti. Başımı yastığa koyup bir denemek istedim.

«Olmadı!» dedim. «Gene batıyor!»

«Kestim üç numarayla... Ne istiyorsun daha!»

Usturayla kazıyacaksın! Diken gibi batıyor başıma!»

«Ateşin düşünce batmaz!»

«Düşmesini bekleyemem ben...»

Ayakucundaki tabelaya bir göz attı:

«Amanin!» diye geri çekildi. «Otuzdokuz, onda yedi. Nerde kaldın bugüne kadar sen, çok geç kalmışsın, dostum!»

«Öyle oldu,» dedim. «İşlerim vardı!»

Açılıp açılıp bakıyordu başıma, usturayla kazımaya değer mi, diye...

«Hadi durma!» dedim. «Önce sabunla başımı.»

Sabunlamaya başladı, istemeye istemeye...

«Ödenek için yaz diyor Ankara'ya!.. Yazarım, hiç merak etmesin. Muzaffer Hanım zarf kâğıt getirsin kolay!»

Traş bittikten sonra Ahmet Kutsi'ye kısa bir mektup yazdım. Dilekçeyi gerekirse sonra gönderirim, dedim. Doktorun gönderdiği dergi için yakında şiir göndereceğimi de ekledim, bir mektup da Yaşar Nabi'ye yazmak geçti aklımdan. Hemen her hafta Varlık'ta şiir yazdığımı anımsıyor, bir mektupçuk yazıp da gönderemediğim için üzülüyordum.

Yemekle birlikte pırıl pırıl pespembe bir ilâç da gelmişti. Muzaffer Hanım yarım bardak suya bundan birkaç damla akıttı, yemek arasında içtim. Zorla lokmamı yutuyorum, arkasından gene aynı bulantı... Çıkarırken bir öksürük nöbeti yapışıyor gırtlağıma... Muzaffer Hanım kreşuarı zor yetiştiriyor. Çarşaflar kan içinde...

Bir de öyle dayanılmaz kokusu var ki yemeğin!.. Tepsi ortadan kalkınca bulantı da kalmıyor. Bir süre kendimi sıkıyorum öksürmemek için...

Akşam yemeğinde de aynı savaşım... Büsbütün de yenilmiş çıkmıyorum bu savaşımdan... Midemde üç beş lokma bir şeyler kalıyor ne de olsa. Kahvaltı da oldukça başarılı geçiyor ertesi sabah...

Başhekim soruyor vizitede:

«Nasılsın?» diyor, «İyisin değil mi?»

Geleneklere uymak için:

«Çok iyiyim?» diyorum, dalına basmak için, «Yalnız ilacım bitti, yenisini isterim öğle yemeğine!»

«Ne?» diyor şaşkınlıkla, «İlacını bitirdin ha? Bir haftalık yazmıştım, nasıl bitirirsin? Her yemekte beş damla içecektin. Yazılı değil miydi üzerinde?»

«Durmuyor ki ilacınız midemde... Eğer dursa beş damlası çok bile gelecek bana!»

«Durmuyorsa hiç yararı dokunmaz ki sana!»

Biraz da öfkeleniyorum:

«Durmuyor işte! Verdiğiniz ilacı çıkarmamak için de bir ilaç yazın!»

Kızıyor mu, gülüyor mu anlayamıyorum. İri iri dişlerini görüyorum. Daha da dalına basmak için:

«Ne oldu bizim yoğurt?» diyorum, sertleşerek.

«Daha benden yoğurt mu istiyorsun sen?»

«Evet!» diyorum, «Soğuk soğuk...»

«Soğuk iyi gelmez sana!»

«Peki, peki!..» deyip kesiyorum. Anlıyorum ki, insan hem Başhekim, hem de patron, ikisi birden olmamalı.

Aradan beş gün kadar geçmişti. Artık utanmaya başlamıştım, Muzaffer Hanım'ın getirdiği ördeğe işemekten.

«Olmaz,» dedi Hastabakıcı, «Başhekim kızar sonra bana.»

«Doğru!» dedim, «Kalkıp helâya gidersem sana değil, bana kızar, Başhekim kendisini mahçup ettiğim için!»

Anlamlı anlamlı baktı yüzüme.

«Bu adam hiç hoşlanmadı, benden!» dedim, «Nedense...»

«Neden hoşlanmasın Rıfat Bey?»

«Var mı bu sanatoryumda altmış iki lira aylıklı başka bir hasta? Haklı İhsan Bey. Bu sanatoryumu paralılar için açmış. En ucuz yerin günlüğü üç lira... Eder yalnız pansiyon parası doksandokuz lira. İlacı, filmi, ameliyatı... Ona zengin hastalar gerekir ki ikide bir film çekip dolaptaki bayat ilaçları sürsün!»

«Evet...» dedi, biraz da içini çekerek, «Parayı çok sever, sağ olsun!»

«O parayı seviyor diye biz de ölecek değiliz ya durup dururken!»

Yüzü ayçiçeği gibi açıldı, içtenlikle...

«Allah korusun!» dedi, «Neden ölecekmişsin.»

Elinde ördekle sokuluyor yatağıma:

«Bugün de kalkma da yarın koluna girer götürürüm helâya!»

«Yata yata ayaklarım uyuştu. Yalnız başım çok üşüyor benim...»

Saçlarımı kazıttığım günden beri havlu sarıyordum başıma. Ateşim henüz düşmemişti, belki bu yüzden çok üşüyordu. Başıma havluyu sarıp helaya gidersem, görenler güleceklerdi halime. Bizim sandalcı hemşeriler gibi mendil mi sarmalıydım yoksa.

Ördekle birlikte çıkmıştı dışarı hastabakıcı. Bir süre sonra elinde soluk bir bereyle döndü. Açıkmavi bir bereydi bu, kadınların giydiği... Başıma geçirip bir denedi. Açılıp açılıp baktı. Kulaklarıma kadar geçtiği için arkasını kıvırdı biraz.

«Oh!» dedim, «Isındı başım. Şimdi kalkabilirdim artık yerimden!»

Terliklerimi buldu, yatağımın altından. Beş altı gündür ilk defa kalkıyordum ayağa. Başım dönüyordu. Muzaffer Hanım koluma girmese düşebilirdim. Yattığım yerden iri yarı gördüğüm bu kadın meğer ne kadar da ufak tefekmiş. Omuzlarıma bile zor erişiyordu saçları. Odanın kapısını açıp da koluma girip beni dışarı çıkarınca:

«Bırak beni artık!» dedim. «Giderim ben.»

Helâya gitmek için koridoru dikine geçmem gerekiyordu. Koridoru bir uçtan bir uca gidip gelenler mavi bereli bir hayalet görünce, birden durdular. Başlar şaşkınlıkla birden yana döndü. Sarsak adımlarıma uyan bakışları benimle birlikte daldı helâ aralığına. Bakışların yerini konuşmalar almıştı. Biri yüksek sesle şaşkınlığını belirtiyordu:

«Vay anasını! Beş numaradan kendi ayağıyla çıkan ilk adam bu!»

DÖRT

Sanatoryumdan üç ay dinlenme izni alarak taburcu olmuştum. Çıktığım gün evlenme işlemlerine giriştim. Adapazarı'nda edindiğim, iki arkadaşın tanıklığıyla evlendik. İlk iş olarak bir yatak aldık veresiye... Bir de koltukçudan kullanılmış bir yazı masası. Rikkat kaldığı pansiyondan çıkmış, yeni evimize geçmiştik. Arkadaşlarla konuşmak için ara sıra ortaokula gidiyordum. Emekliliğini bekleyen beş altı öğretmenin arasında hemen o sayıda da genç arkadaş vardı. Yaşlılar Milli Eğitim Müdürlüklerinde, lise, öğretmen okulu yönetiminde çalışmış, gün görmüş arkadaşlardı. Yaşlılar hiçbir tutkuları kalmamış olgun kişilerdi.

Gençlerin kimi yardımcı öğretmendi, kimisi de bir iki yıllık meslekten gençlerdi. Her iki kümeden de arkadaşlar edinmiştim. Ders aralarında kahve çay içip Adapazarı'nın özelliklerinden konuşuyorduk.

Bu kalabalığın, ellerindeki ders kitaplarında geçen konulardan başka, hiçbir alanda ne görüşleri vardı ne de bilgileri...

Alman Nazileri, İtalyan faşistleri savaş için ilk hazırlıklarını yapıyorlardı. Bir Alman hayranlığıdır gidiyordu okulda. Ben bir şeyler sezinliyordum dış politikada ama, kime kızılacağını, neye bağlanılması gerektiğini henüz saptamış değildim. Varlık'a yeniden şiir göndermeye başlamıştım. Ahmet Kutsi'den mektup

almış, Oluş dergisi için ilk şiirlerimi göndermiştim. Hemen her sayısında çıkıyordu yazılarım. Ahmet Kutsi'nin bana özel bir ilgi gösterdiği her davranışından açıkça anlaşılıyordu.

On günde bir İstanbul'a gidiyor, sağ yanımdan pnomo yaptırıyordum. Sağ ciğerim verilen havayla sönmüş durumdaydı. Tek ciğerle yaşıyor, bu da bana yetiyordu. Sanatoryumda yatarken Bakanlık bana üç aylık ödenek göndermişti. Ödenek gelince yatırdığım paraları geri vermeleri gerekirken, İhsan Rıfat düpedüz bu paralara el koymuş, her gidişimde verdiği hava karşılığı bunun on lirasını kendi cebine aktarmaya başlamıştı. Ben bu geliş gidişleri onbeş günde bire çıkarmak istedikçe o, haftada bire indirmeye çalışıyor, yatırdığım paranın biran önce dibine darı ekmek için uğraşıyordu. Tiksinmeye başlamıştım bu adamdan, hava almak için, on günde on lira ayırırsam, geriye kalan otuz lira neyime yetecekti. Henüz düzelmediğim için yememe içmeme de özen göstermem gerekirdi.

Haziranda Ankara'ya gidecektik, Rikkat'in bütünlemesi için. On günde bir, gidip gelmelerim için harcanan yol parası da ayrıca bir toplam tutuyordu. Beni İstanbul'a verseler bu masraftan olsun kurtulurdum. Dilekçeme bir doktor raporu ekleyerek İstanbul'a verilmemi istemiştim.

Nisanın ilk günü derslere girmeye başladım. Bir yardımcı öğretmenin okuttuğu sınıflar her bakımdan geri kalmıştı. Bir iki ay içinde nasıl yetiştirecektim çocuklarımı? Bu benim Türkçe öğretmenliğinde ilk sınavım olacaktı. Okuttuğum dersi ayrıca seviyordum da... Onbeş yıldır, Türkçe, Edebiyat öğretmeni olmak için hazırlanmıştım. İlkin öğrencilerime, okuma hevesi aşılamalıydım. Her tür kitapla birlikte, şiirlerimin yayınlandığı Varlık dergisini, Oluş dergisini de soktum sınıfa. Bu dergide çıkan Ahmet Kutsi'nin, Ahmet Hamdi'nin, Kemalettin Kamu'nun şiirlerinin arasında Sabahattin Ali'nin öykülerini de okuyorduk sınıfta... Benimle birlikte daha bir sürü genç şairin şiirleri de yayınlanıyordu bu dergilerde. Müzik öğretmeniyle işbirliği yaparak çocukların söyleyebileceği şarkılar da yazıyordum. Müzik öğretmeni bunları

öylesine beğenmişti ki, Halkevi salonunda Adapazarlılara da duyurmaktan kendini alamamıştı.

Yıl sonunda Rikkat'in sınavı için Ankara'ya gitmiştik. İlk ziyaretimizi Ahmet Kutsi Tecer'e yaptık, genel müdürlük odasında. Beni, en azdan on kilo almış görünce:

«Aman, aman!» dedi, «Ne kadar da düzelmişsin, gençleşmiş, dipdiri bir delikanlı olmuşsun!»

«Sayenizde Hoca'm!» dedim, «Manen de, maddeten de beni desteklediniz. Eğer ödenek tam zamanında gelmeseydi, atılacaktım Yakacık'tan!»

«Rikkat da seninle birlikte düzelmiş, çok değişmiş o da!»

Daha da güzelleşmiş diyemiyordu, beğeniyle bakıyordu yüzüne. Tanıdık bir kumaşçıdan, aldığımız, yağlıboya puanlı siyah entarisi gelişen vücuduna çok yakışmıştı. Boyunun uzunluğu, hamileliğini gizleyebiliyordu henüz. Ama hocamız bu değişikliği sezecek dikkati göstermişti:

«Adapazarı gerçekten ikinize de yaramış!» dedi, «Yeni şiirlerle birlikte bizlere yeni Ilgaz'lar kazandırmayı da başarmışsınız!»

Suçlar gibi Rikkat'e bakmıştı:

«Bu arada ders çalışacak zaman bulabildin mi bari?»

İlerideki tehlikeleri önlemek için:

«Hastalığım Rikkat'i çok üzdü!» dedim, «Uzun süre yalnız bıraktım onu, Adapazarı'nda... Daha yeni yeni kendine gelebildi.»

«İlk iş sınıfını geçip senin yanına atanması. Oysa bu yıl atamalar kura ile olacak. Bakalım nasıl bir araya geleceksiniz önümüzdeki yıl?»

«Size güveniyoruz her zaman olduğu gibi!» dedim.

«Bana hiç güvenmeyin! Bakanlıkta öyle şeyler dönüyor ki beni de bu Hasan Ali denen adam kolumdan tutup atarsa hiç şaşmam! Bir öğrenci müfettişliği bile bulamayız bu gidişle, Avrupa başkentlerinde...»

Ertesi gün herkesten önce gitmiştik okula. Rikkat sınav odasına girmiş ben öğrencilere ayrılan salonda onu bekliyordum. Bir

ara bitişikteki müdür odasında telefon çaldı acı acı... Kapıcı hemen koşup girdi odaya. Sonra önümden geçip sınav odasına koştu haber vermeye. Çok geçmeden Ahmet Kutsi çıkmış içerden, telefona gidiyordu. Geçerken bakışlarımız birleşmiş, beni selamlamıştı. Konuşup dönerken bir de baktım ki yanımda dikiliyor. Kalkıp sandalyemi uzattım, hemen oturdu.

«Ziya Gökalp'ı çekti Rikkat...» dedi, «Ben çıkarken anlatıyordu içerde.»

Bir anda soğuk sular dökülmüştü başımdan. Benden İstanbul'a giderken «Türkçülüğün Esasları»nı istemişti. Sahaflarda aramış, taramış, bulamamıştım. Suçlu suçlu baktım hocamızın yüzüne.

«Hiç hazırlıklı görünmüyordu,» dedi, «Eğer Nihat Bey terslik edip bırakırsa çok kötü.»

Kuşkulu kuşkulu bakıyordu. Hani bırakmaz da değildi. Hoca ikimize de kızıyordu nedense, Rikkat'in taaa Çapa Kız Öğretmen Okulu'ndan öğretmeniydi. Onun geçecek durumda bir öğrenci olduğunu bildiği halde Ahmet Kutsi'yi etkilemiş, bütünlemeye bıraktırmakla bir yıl ertelemişti atanmasını. Rikkat'le arkadaşlık kurduğum için bir yıl önce de beni bütünlemeye bırakmıştı. Velisi gibiydi onun... Yalnız onun değil, Çapa'dan gelen bütün kızlara her bakımdan göz kulak olmak isterdi. Ama artık yapacak bir şey kalmamıştı. İşte izni olsa da, olmasa da evlenmiş, onu sorumluluktan kurtarmıştık.

Her iki hocamız, istenilen nitelikte bulmasalar da geçecek düzeyde görmüşlerdi, Rikkat'i. Şimdi iş kalıyordu uygun bir yere atanmasına.

Adapazarı'na dönmüş, yazı orada geçirmiştik. Beni İstanbul'a vermişler, Rikkat'e Eskişehir Lisesi çıkmıştı kurada. Önümüzdeki yıl bana gidip gelmek düşüyordu, Eskişehir'e.

Hitler'in askerleri Polonya'ya saldırdığı sabah Rikkat de Eskişehir'e girmişti. İkinci Dünya Savaşı bizi ilkin birbirimizden ayırmış, sonra geçim zorluğunun içine itmişti.

Rikkat Eskişehir Lisesi'nde işe başladığı günlerde ben de

Karagümrük Ortaokulu'na verilmiştim. Adapazarı'nda borç harç kurduğumuz evi dağıtmış, ayrı iki ilde, birer pansiyonda yaşamamızı sürdürmeye başlamıştık. Birer kucak kitabımızdan başka elimizde avucumuzda bir varlığımız kalmamıştı. Doğması ay sorunu olan çocuğumuz, annesini de babasını da el evinde bulacaktı. Bir araya gelsek bile özel ev tutup döşemeye aylıklarımız elvermezdi. Savaşın getirdiği geçim zorlukları daha şimdiden kendini gösteriyordu. Ama savaşın nimetlerinden yararlanmak isteyen fırsatçılar, üçer beşer çıkıyorlardı ortaya. Tükenenin, eskiyenin, kırılıp dökülenin yerine konması gereken herhangi bir nesne, aynı fiyata alınamıyor, en kötüsü arandığı zaman bulunamıyordu. Fiyatlar yükseliyor, aldığımız aylık alım değerini durmadan yitiriyordu.

Edebiyat fakültesinin felsefe bölümüne yazılmıştım. Yakacık Sanatoryumu'nda tanışıp arkadaş olduğum İnegöllü Hüseyin Bekâr da bu bölümdeydi. Fakülte dışında Beyazıt Meydanı'ndaki Marmara kahvesinde buluşuyor, birbirimize arkadaşlarımızı tanıta tanıta geniş bir ortam içinde bir sanat çevresi oluşturuyorduk. Genç şairlerden Niyazi Akıncıoğlu, Hilmi Büyükşekerci, Suphi Taşhan, Hüseyin'in liseden arkadaşlarıydı. Her üçü de benim çok kısa zamanda dostlarım arasına girmişlerdi. Kahvemizin sürekli konukları arasında Sait Faik'ler, Arif Dino'lar, Hasan İzzettin Dinamo'lar,Hasan Tanrıkut'lar, Sabahattin Kudret'ler de vardı. Hep birlikte kahvenin sınırlarını aşıp da Küllük'e geçince arkadaş çevremiz daha da genişlemişti. Salâh Birsel, Burhan Arpat, Asaf Halet Çelebi, Orhan Veli, Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Arıburnu, Cahit Irgat, Abidin Dino, Suat Taşer, Küllük'te sık sık karşılaştığım arkadaşlar arasındaydılar... A. Kadir ve Faruk Toprak'la hemen her gün bir aradaydık. Çıkarmakta olduğumuz Yürüyüş Dergisi yayınlandığı sürece bizi daha da birbirimize yaklaştırmış oluyordu. Okulda dersim olduğu için, Beyazıt'ta buluşamadığımız günler, Karagümrük'te Rusçuk köftecisinde buluşur, bir şarap şişesi çevresinde geç vakitlere kadar konuşurduk.

Okulların kapalı olduğu günlerden yararlanarak bir iki kez

Eskişehir'e gidip gelmiştim. Üniversiteden aldığım kimlik kartı tren için kolaylık sağlıyordu, bana. Gün geçtikçe verdikleri aylık, gereksinmelerimi karşılamaz oluyordu. Gittikçe borçlarım artıyordu. Üstüme başıma bir şeyler alacak olanaktan yoksunlaşıyordum.

Karagümrük kıt kanaat yaşayan emekçilerin, işçilerin, küçük memurların, ayakkabıcıların, terlikçilerin, işportacıların oturduğu bir kesimdi. Okuldaki öğrenciler de bunların çocukları... Üç aylıkçı emeklilerin, ölü mevsim dolayısıyla iş kesadına düşen emekçilerin yoksul çocukları... Üstbaş derdi çektikleri, kitap, defter, kalem alamadıkları bir bakışta anlaşılıyordu. Kendi yaşayışımın sıkıntılarıyla birlikte çevremin de dertlerini yakından izledikçe bireyci duyarlığım çoktan dağılmış, yerine duyarlı bir gerçekçilik yerleşmişti. Şiir anlayışımdaki değişme de bu gerçekçilikle birlikte gelişiyor, beni yeni arayışlara, halkın konuşma diliyle uzlaşan, yeni biçimlere itiyordu.

1940'larda doğan oğlumla birlikte diri bir şiir anlayışım da oluşmaya yönelmişti. Rusçuk köftecisinde karşılaştığım dar gelirli kenar mahalleliler şiirlerimin, hem konusu, hem özü, hem biçimi oluyordu, ister istemez. Bu değişimin ilk örnekleri olan şiirlerimden biri şöyle başlıyordu:

Günümüzü gün etmek için
Şöyle bir demlenelim deriz
Dert olur meyhanecinin kazanç vergisi
Garson Nuri'nin nüfustaki işi.
Tatlı tarafından açmak isteriz
Söz döner, dolaşır
İşten el çektirilmesine dayanır
Dokuz nüfuslu Gümrükçü'nün.

Artık kimin için, niçin şiir yazdığımı biliyordum. Fakültede Marmara kahvesiyle, Küliük'te, Beyoğlu'nun Nisuaz'ında karşılaştığım arkadaşlarla konuşup tartışmalar birbirimizi etkilemekten de uzak kalmıyordu.

Çıkardığımız dergilerde kümeleniyorduk. Sait Faik'in çevresinde toplanan gençler, eskileri tasfiyeye geçmişlerdi. Bunlara karşı olup da sonraları onlara hak veren Nurullah Ataç, beni de aralarına almayı öneriyordu. Onlara göre İstanbullu değildim, taşralı, daha çok Ankaralıydım. Çünkü Ankara'da çıkan Varlık'ta, Oluş'ta, Çığır'da, Ulus'un sanat ekinde şiir yayınlamış görünüyordum. Bu yüzden iktidar yanlısı, üstelik de devletin memuru, öğretmeniydim.

Sait Faik, Ataç'a verdiği bir yanıtta:

«Peki üstat!» demeye getirmişti, «Rıfat Ilgaz'ı da aramıza alırsak, tasfiyecilere başka bir diyeceğin kalmıyor değil mi? Öyleyse aldık gitti!»

Beni aralarına almalarıyla böylece İstanbullu oluyordum. Tasfiyecilerin organı olan Uyanış dergisinde şiirlerim de çıkmaya başlamıştı. Yücel dergisi «Kasabamız» adlı şiirimi ayın en güzel şiiri olarak okuyucularına sunuyordu.

Biz en fazla faşizme karşı bilinçli olarak bilenip dururken Alman orduları Uzunköprü'nün karşısına kadar sokulmuştu. Yerli faşistler Başbakan Saraçoğlu'ndan güç alarak şımardıkça şımarıyorlar, çıkardıkları Bozkurt, Çınaraltı, Gökbörü dergileriyle bizlere durmadan sataşıyorlardı.Ses, Yeni Edebiyat dergilerinden sonra işçilerin, aydınların parasıyla çıkardığımız Yürüyüş dergisiyle tasfiyecilerden ayrılmış, bilimsel sosyalizmi temel olarak alan toplumcu, gerçekçi bir sanat anlayışıyla dikkati çekmiştik. Bir iki sayı sonra sorumlu müdürlüğünü de üzerime aldığım bu dergide Cahit Irgat, Faruk Toprak, A. Kadir, Suat Taşer, Fethi Giray, Niyazi Akıncıoğlu, Muzaffer Arabul, Sabri Soran, Çaloğlu (Hasan Basri) Fehmi Yazıcı ve İbrahim Sabri adıyla Nazım Hikmet'in şiirleri yayınlanıyordu. Orhan Kemal bu dergide Orhan Raşit adıyla şiirler yazarken sonraları tüm yazıları Orhan Kemal adıyla yayınlanmıştı. Böylece okuyucuya yeni kimliğiyle ilkin bu dergide tanıtılmış oluyordu. Bu dergide çıkan Alişim adlı şiirim birçok tartışmalara yol açmıştı.

Bir yandan ırkçılar, Turancı'lar açıkçası tam anlamıyla

Alman Nazizmi ve İtalyan Faşizminden yana olanlar, bir yandan da kendi hallerinde gerçeküstücüler, garipçiler, herhangi bir ülküden yoksun sırf kendileri için sanat yapan herhangi bir savusu olmayan kentsoylular, sanat için sanatçılar... Onların hemen yanlarında da memleketçi, halk şiirinden yararlanmayı düşünen köycü halkçı yerli, memleketçi bir sanat tutturmak isteyen Halk Partisi doğrultusunda olanlar... Bu anlayışı gerçekleştirmeye çalışan da hocamız Ahmet Kutsi Tecer'di. O günlerde zamanın Cumhurbaşkanı İsmet Paşa'nın çağrısıyla Çankaya'ya giden hocamız, Halk Partisi'nin çıkardığı Ülke dergisinin başına getirilmiş, yeni bir ulusçuluk anlayışı içinde «Milli Şef»e saygılı bir kuşak yetiştirme görevini üstlenmişti.

Rikkat'in İstanbul'a verilmesi nedeniyle Hasan Ali Yücel'e çıkmak için Ankara'ya gittiğimde Ahmet Kutsi Tecer'i de görmüştüm. Beni ilk kez çok soğuk karşılamış, Yürüyüş'te çıkan şiirlerimi sert bir dille eleştirmişti. Bendeki gelişmeyi bir gerileme, bir sapma olarak niteliyordu. Eski şiirlerim ona göre ne kadar başarılıydı. Tam şiiri anlamış, büyük bir şair olmaya doğru yönelmiş olduğum bir dönemde yolumu şaşırmıştım. Kendimi savunmak biraz da yeni anlayışımın temelinde yatan görüşün evrensel olduğunu belirtmek istemiştim. Doğrusu aranırsa hocamızda da beni suçladığı biçimde bir sapma, şiire bir işlev yükleme çabası vardı. Bu gerçeği onu kırmamaya çalışarak belirttim. Bir de örnek verdim:

«Orada bir köy var uzakta»
«O köy bizim köyümüzdür»
«Gitsek de kalmasak da»

Bu örnekle şiiri, tam beni suçladığı biçimde ülkücülüğün hizmetine soktuğunu belirtmeye çalıştım. Amacımın şiiri yalnız köyün, köylünün değil tüm halkımızın kurtuluşu için görevlendirmenin daha doğru olacağını belirttim. Ulusçuluğu baskı aracı yapan ırkçılıkla karıştıranların elinden kurtaracak olanlara saygılı

olduğumu açıkladım. Faşistçe davranışlara karşı bir sanatın gerektiğini söyledikten sonra:

«Sizin de böyle bir sanatın gerekli olduğuna inandığınızı biliyorum,» dedim, taaa okul sıralarından beri sürdürdüğüm saygıyla.

«Anlamamışsın Rıfat!» dedi, «Beni anlamamışsın! Sen ki bugüne kadar anlardın beni, değişmişsin, çok değişmişsin! Geçirdiğin ağır hastalıklardandır, diyeceğim ama, hasta olduğun yıllarda daha tutarlı, çok daha başarılı şiirler yazıyordun!»

«Sizin bugünkü anlayışınıza göre bilmem onlara başarılı denebilir mi?» dedim. «Sizin bir şiiriniz vardı,» «Besbelli ölümüm sabahleyindir,» diye başlardı. «Ben sanatoryumda yattığım günlerde, hatta sanatoryumdan çıkıp da dinlenmeyi sürdürdüğüm sırada, Oluş dergisine yazı yolladığım yıllarda,hep ölüm kalım tema'sı üzerinde şiirler yazdım. Bugün ikimiz de değiştik hocam! Şunu öğrenmek isterim sizden. Bana eski şiirlerin güzeldi, derken onlar gibi yaz demeye getiriyorsunuz. Oysa siz de ben de, ne bireyseliz, ne de kişisel... Siz de kendinizden söz etmiyorsunuz şiirlerinizde, ben de. Köyden, köylüden söz ediyorsunuz. Ben de konuyu daha geniş tutarak, halktan, çalışandan, emekçiden söz ediyorum. Hatta sizin köylülerinizden de... Ne var ki ben köylü deyince köylüyü kandıranı, köylünün ürününü kapatanı, ona yüzde elliyle para vereni köylüden saymıyorum.»

Sözümü kesmek için bir çaba göstermiyor, beni kıpırdamadan, ama yüz çizgilerinden anladığıma göre hiç de onaylamadan, tedirgin dinliyordu. Bana ölüm döşeklerinde ödenek yetiştiren, karımın doğumunda rapor alıp dinlenmesini uzun bir süre sağlamak için bakanlıktaki saygınlığını kullanan bu iyiliksever öğretmenimi üzmeye hakkım var mıydı? Ne var ki bunları söylemezsem ona yakışır bir öğrenci olamayacağımı sanıyordum. Son sınıfta yaptığım bir konuşmadan sonra, arkadaşlarımın arasında, daha önemlisi Rikkat'in yanında:

«Sana bu mektep dolusu teşekkürler...» demişti. Sonra koluma girip sınıftan çıkarmıştı. Koridor boyunca övmüştü beni. O

gün ne anlatmıştım ki sınıfta... Türk şiirinin o günkü durumunu belirtmiştim arkadaşlarıma yeni şiirimizi anlatmış, yeni şiir akımları üzerinde durmuş, belki Türkiye'de ilk kez Türkçe, edebiyat öğretmeni olarak yetişecek arkadaşlarıma, Orhan Veli ve arkadaşlarının şiire getirdikleri söyleyiş biçimini açıklamıştım, örnekler vererek... Burada konuştuğum, o günkü yaptığım açıklamanın zorunlu bir bağlantısıydı. Orhan Veli şiirinin, toplumsal koşullar karşısında yançizdiğini, çağ dışı kaldığını. Ahmet Kutsi şiirininse koşulların gerektirdiği biçimde bir gelişme göstermediğini söylüyordum. Şiirimizin başarılı olup olmadığını tartışmak başkaydı, şiirin çağın toplumsal koşullarına ters düşüp düşmediğini tartışmak gene başkaydı.

Konuşmamız bitmemişti henüz. Hocamızın tedirginliği daha da artmıştı. Birden kalkmıştı ayağa. Eski günlerimizden kalma bir öğretmen sevecenliğiyle gözlerini yüzüme dikerek:

«Akşama bize gelir misin?» dedi, son bir yakınlaşma umuduyla.

Birden hem bu akşam yola girip İstanbul'a dönmenin her bakımdan gerekli olduğunu düşünerek:

«Tren akşam sekizde kalkıyor!» dedim, «İzinsiz ayrıldım okuldan.»

«İyi ki Hasan Ali, ne işin var Ankara'da, diye terslemedi seni!» dedi.

«Rikkat'i yanıma vermediği için benim onu terslemem gerekirdi. İki yıldır hâlâ ayrıyız.»

Gülmeye çalışarak:

«Artık sözüm geçmiyor bakanlıkta...» dedi, «Geçip gitmeli mi bilmem Fransa'ya doğru...»

Gülmeye çalışıyordu ama, üzgündü. Oysa arkasını çok sağlam bir yere dayamıştı. Onun durumunu düşünerek:

«Hepsi düzelir, Hocam!» dedim.

«Sen gene de bana Ülkü için şiir göndermeyi ihmal etme! Bak, Orhan Veli'yle Sefer Aytekin, daha birçokları şiir veriyor Ülkü'ye. Okuyorsun değil mi?»

«Okuyorum!» dedim, «Siz de bizim Yürüyüş dergisini görüyorsunuzdur.»

«Görüyorum. Alişim şiirini bile okudum. Baştan üç beş mısraını atarsak, gerisi Ülkü'de bile çıkabilirdi. Ne yaparsan yap bu toprağın şairi olmaktan kurtulamazsın!»

«Kurtulmak istemediğimi bilirsiniz. Halkımız da, memleketimiz de kendi sanatçısını çıkarıp besleyecek kaynaklarla dolu... İş, bunlardan yararlanmasını bilmekte, bu kaynaklara içtenlikle eğilebilmekte...»

Bu sözler biraz da hocamızın derslerinden edindiğim gerçeklerdi. Yıllardan sonra bu gerçeklerin yorumunda anlaşamıyorduk. Tecer hoca, gösterdiğim inceliği hemen anlamıştı. Gözlerinin içi gülüyordu:

«Haydi yolun açık olsun!» dedi, «Senin yanılacağını hiç sanmıyorum. Gerçek yolu, ergeç bulacağından hiç kuşkum yok!»

Her zamanki inceliğiyle beni kapıya kadar geçirdi. Biliyordum ki bugünkü içtenlikle bir daha konuşmayacaktım, yollarımız gerçekten ayrılmıştı. Ne mektup yazabilecek, ne dergisine şiir gönderecektim. İçim sızlayarak bırakmıştım öğretmenimi gerilerde.

BEŞ

Kemal Bayram Çukurkavaklı erkenden kalkmış, arabasının şurasını burasını kurcalıyordu, kapının önünde:

«Nerde bu adamlar!» diye beni suçlarcasına garsonları soruyordu.

«Bana söyle!» dedim, «Çay mı istiyorsun, kahve mi?»

«Bakıyorum...» dedi, «Bir gecede Cideli oluverdin. Hemşerilerinin adına konuşuyorsun.»

«Konuşsam bile haksız mı sayılırım?» dedim.

Öyle ya... doğma büyüme Cideliydim. Annemin babamın Bartınlı oluşundan bana neydi? Ciğerlerim ilk havaya burada kavuşmuştu. Doğayı da insanları da burada tanımıştım. Sanatoryum görmüş ciğerlerimle en kolay biçimde burada soluk alıp veriyordum. Demek vücudumun yapısı buranın havasına, suyuna, besinine göre oluşmuş, gelişmişti. Gözlerim buranın görünümüne bakarken daha dingindi. Kim bilir sinirlerim, bilincim, sağduyum, bilinçaltım da öyle olmalıydı.

Kemal beni yanıtlayacak yerde başını kaldırıp baktı:

«Bu memleketin yabancısı olanlara bile şu deniz, şu uzayıp giden kıyı bir şeyler veriyor.»

Arabanın kaputunu küt diye kapattıktan sonra:

«Güle güle otur memleketinde...» dedi. «Aha gidiyorum

ben! Çayın da, kahven de senin olsun! Biliyorum ramazandır diye kahve ocakları yanmamıştır. Amasra'da çayımı da içerim, kahvemi de!»

Yanına geçip oturdum.

«Sür çarşı içine!» dedim. «Sana çay bulacağım ben!»

Otelin önündeki beton yola çıktık. Denizde en ufak bir kıpırdanma yoktu. Doğudan bir esinti olduğu sulardaki ürpertinin yönünden belli oluyordu. Köseli sırtlarından yükselen güneşin denize vuran pırıltısında suyun dışına fırlayan istavritler birden görünüp kayboluyorlardı. Önlerindeki su kabartısından, hamsileri kıyıya doğru sürdükleri seziliyordu.

«Bol balık var bugün!» dedim. «Biraz beklesen de Ankara'ya taze balık götürsen. Fatoş Hanımı sevindirirdin akşama!»

«Hani olmaz da değil!» dedi, «Ama bekleyecek vaktim yok. Kaç gündür İstanbul'dayım. Bir gazetenin bizim rotatifle basılma işi var! Her ay otuz bin lira!»

Onbeş yıl önceki Kemal Çukurkavaklı geldi gözümün önüne. Dolmuş dergisinin sahibi İlhan Selçuk'un yazılarıma karşılık hastaneye yolladığı yetmişbeş lirayla alınan biriketler... Ve bu biriketlerle Telsiz'lerde, duvarı örülen gecekondu... Hafta içinde bu parayı beşer onar bana ödeyebilmek için Kemal'in katlandığı sıkıntılar... Sanki bütün bunları ödememiş, bana hâlâ ödeyecek borcu kalmış gibi soruyor Kemal:

«Paran var mı Abi?»

Gülerek soruyorum:

«Kaynananı memlekete göndermek için yol parası mı isteyeceksin?»

Gülüyorum. Kemal de gülüyor. Şu «hayat» dedikleri oyun yok mu! Bir yerde tam bir güldürüdür.

«Ver elli lira!» diyorum.

Getiriyorum gerisini:

«Nasıl olsa otel parasını peşin almazlar!.. Birkaç gün sonra da emeklilik aylığım gelir bankaya!»

Yüz lira uzatıyor. Ellisini geri veriyorum.

«Vekâletname çıkartmak için lâzım olacak da!» diyorum, «Halûk Yetiş'i vekil tayin edeceğim!»

«Bir terslik olursa yaz Ankara'ya... Dur, evin telefon numarasını da yazayım, eve telefon et!»

Kereste fabrikası lojmanlarının önünden, köşe başından kıvrılıyoruz. Beton yolun uzantısınca ilerliyoruz. Sağ yandan, doğduğum evin önünden hızla geçiyoruz.

İlk alışverişimi yaptığım dükkânın yıllardır kapalı duran kepenklerine bir göz atıyorum. Sanki şu kapıyla birlikte kepenkler de açılırsa içerden, çocukluğum elimdeki şeker külâhlarıyla yeniden çıkacakmış gibi geliyor bana. Az ileride solda babamın dairesi... Merdivenlerini dura dura çıkarken burnumun direğini kıran nemli kokuyu yeniden alıyor gibi oluyorum. Yolun iki yanında caneriklerini yolduğum, olmadan elmalarını kopardığım ağaçlar... Belki çocukluğumun ağaçları değil de, onların fışkınlarından uzayan yeni gövdeler, yeni dallar, yeni yapraklar...

Yola birden dirsek verdiren demir korkuluklu köprüden kıvrılıp yolumuzu sürdürüyoruz. En güzel uçurtmaları yapan Rum çocuklarının evlerinin önünden geçiyoruz. Çeşme olduğu gibi duruyor, o günlerin kaynağından beslenir gibi... Uçurtmamın ipliğini boyattığım Sotiri, kimbilir nerelerde geçim derdinde? Oysa babasının kunduracı tezgâhı, bugün bile torunlarıyla onun da torunlarını doyurabilirdi rahatça... Çırağının da çırağı Fethi usta, bugün ustasının eline su dökecek durumda mıdır acaba? Ah bu halkları, çocukları büyükleri düşman edip birbirlerinden koparanlar eğer İngiliz bezirgânları, denizaşırı alışverişlerin kazançlarıyla öylesine beslenip büyümeseydiler Yunanlıları kimler saldırtacaklardı üzerimize? Ermenileri de, Rumları da hükümet kurmaları için kışkırtmasalardı, halklarımızı birbirine nasıl kırdıracaklardı, Karadeniz kıyılarında, Doğu kentlerinde?

«Amma da daldırdın Abi?» diye birden durdurdu arabasını Kemal:

«Olsa olsa çayı burda içeceğiz, gibi geliyor bana!»

Bir açıklıkta park etmişti, kent alışkanlığıyla. Sigarasını çayı-

na katık eder gibi yudum yudum içenlerin oturduğu kahveye girdik. Bizden yana çevirdiler başlarını. Verdiğimiz selamı, biz oturur oturmaz «Merhaba»yla yanıtlamak için, sigaralarını çıkardılar ağızlarından.

Bugün Cide'nin pazarıydı, olsa olsa pazarcıydı içerdekiler, ya köylerindendi Cide'nin, ya da uzak kentlerden gelen sergicilerdi.

Duvarda Ecevit'in renkli resmini gören kemal:

«Yanlış gelmişiz Abi!» dedi. «Halk Partisi'nin ilçe merkezine girmişiz!»

«Resimden mi kuşkulandın Bey?» dedi, Kahveci. «Ne yapalım, şair Nâzım Hikmet'in resmini asalım, dedik. Asamazsın dediler. Biz de tuttuk, şair Bülent Ecevit'in resmini astık, partiden martiden çakmayız, şiir seven adamız biz!»

Kemal şaka yaptığına da, yapacağına da çoktan pişman olmuştu.

«Getir iki çay da içelim!» dedi, «İçelim de yolumuza gidelim!»

«Dur hele biraz soluk al bakalım. Acelen ne, cezalı mıyız yoksa baltayı taşa vurduğumuz için!»

«Ne cezalısı? Cezalılar hep ortalıkta dolaşıyor.»

«Sizin için çay demliyorum, biraz beklemek yok mu?.. Ankara'dan beri gelmişsiniz buralara.»

«Nerden bildin Ankara'dan geldiğimizi?»

«Arabanın kıçındaki numaradan.»

«Korkulur senden hemşerim!»

«Korkmak var mı gayri!.. Biz Ankaralılardan bile korkmuyoruz. Siz neden bizim gibi garibandan korkacakmışsınız?»

Denizli'nin Saray köyünden olduğunu söyleyen bir pazarcı Kemal'e sordu:

«Yirmi gün sonra senatör seçimleri var,» dedi. «Bu seçim, partilerin durumunu ortaya çıkarır mı, dersin?»

Kemal böyle bir soruyla karşılaşacağını beklemediği için bocalamaya başlamıştı:

«Neden çıkarmasın!» dedi, «Çıkarır elbet.»

«Nasıl yani?»

«Nasıl olacak, Ecevit'in partisi mi çok senatör çıkarıyor, Demirel'in partisi mi? Önemli değil mi bu?»

Doğru yanlış bir görüştü bu sonunda. Ankara'daki, İstanbul'daki gazeteciler de daha parlağını mı düşünüyorlardı? Kemal herhalde adamın özgürce düşüncesinden çok, şu yurt köşesinde bir yurttaşın seçimlerle çok yakından ilgilenmesine şaşırmış gibiydi. Anadolu eski Anadolu değildi, yurttaş uyumuyordu demek. Cide bile, eski Cide değildi artık.

Dışarda pazar gürültüsü başlıyordu. Pencerenin önünden birkaç sarı yazmalı geçip pazar yerine doğru yönelmişti. Ellerinde yoğurt bakracı, arkalarında giyinişlerinin bir parçası sayılan ufak küfelerle birer ikişer geçiyorlardı. Kırmızı paçalıkların altında her renkte çoraplar görünüyordu.

Çocukluğumda bu aylarda ayakkabı giyen kadına pek az rastlanırdı. Hemen çoğu yalınayak, geriye kalanlar da çarıklıydı. Birçoğu arkalarında pazara doğru odun getirir, ellerine de ya yumurta sepeti alırlardı, ya da yoğurt bakracı. Kurtuluş savaşı yıllarında hemen hemen köylerden tek bir erkek bile inmezdi pazara. Bıyıkları terlemeden askerlik şubesine çağırılır, ihtiyatlığa istenen saçı sakalı kırlaşmış babaları, amcaları, dayılarıyla birlikte sıraya girerler, çarşı içinden kavallarını, kemanelerini çala çala geçip Daday üzerinden Kastamonu'nun yolunu tutarlardı. Üstleri başları hep bir örnekti. Kirli beyaz şalvarın altından çarık, sırtlarında yıkana yıkana sararıp solmuş bir mintan, arkalarında da yerli bezinden büzgülü torbalar. Torbanın da üstünde dürülmüş bir pösteki... Kar kış, çamur, çepel demez yola girerler, Şube Reisi Şaban Bey'in nutkunu dinledikten sonra mezarlık altında Demirci köyüne doğru yollanırlardı. Bu nutuk onları, yüreklendirmekten çok korkutmak için söylenirdi sanki... Eğer şeytana uyup da bir kaçan olursa mutlaka asılacaktı, «Düşman vatanın harimi ismetine girmişti... Bunu süngüsüyle kim çıkaracaktı, önünden sen ben kaçarsak!»

Hiç kaçan olmaz mıydı? Düşmanın karşısına üşümeden, donmadan sağ selamet çıkabilseler, niçin kaçsınlardı?

İş yağmurda karda, şu çamurlu yolun çilesini göğüsleyerek Kastamonu'ya kadar gidebilmekteydi. Orada, asker urbasını giyip talime çıktıktan üç beş gün sonra, bir sabah cephenin yolunu tuttular mı, kaçılır mıydı hiç? Beş düğmeli asker elbisesini giydikten sonra kaçmak olur muydu? Kaçanların çoğu Kastamonu'ya ulaşamayan yüreksizlerdi. Onlar için şu çarşı içindeki meydanda darağacı kurulurdu. Çarşı içindeki evimizin bu meydana bakan penceresinden hemen her sabah bakar, darağacında, bir sallanan gördüm mü, erkenden çıkardım, okula gidiyorum diye... Üç beş arkadaş toplanır, asılan asker kaçağının boynundaki yaftayı okurduk. Hep aynı sözcüklerdi yazılanlar, yalnız asılanın künyesi değişirdi. Kariyyesi, köyü, doğumu, babasının adıyla birlikte kendi adı...

Bize bu kaçaklara acınmayacağını öğretmişti başöğretmenimiz. Şube reisinin oğluydu, yarı asker sayılırdı o. Üstelik Harbiyeliydi de... Mütarekede İstanbul'a İngiliz'ler, Fransız'lar girince okulunu kapatmışlardı başöğretmenimizin. Kimi arkadaşları Anadolu'ya geçip cephenin yolunu tutmuşlardı, kimisi de böyle öğretmenlik yapıyorlardı işte. Hangisi daha doğruydu bilemezdik. Şu var ki ben çok şeyler öğrenmiştim Hilmi Bey'den. Yazılan bir yazının nasıl düzeltileceğini öğretmişti bize, kırmızı kalemle... Gerekirse harfleri doğru yazılan bir sözcüğün bile yanlış olabileceğini, karalanıp yerine daha da anlamlı sözcüklerin bulunabileceğini öğrenmiştim ondan. Bir sandalyenin, oturduğum sıradan benim gördüğüm gibi görülüp çizilemeyeceğini de yerime oturup gösterirdi. Bu arada askerden, cepheden kaçmanın bir namussuzluk olduğu da öğrendiklerimin arasındaydı. Bu yüzden acımamaya çalışırdım, asılanlara... Ama gene de acır, üzülürdüm. Soyarlardı onları çırılçıplak. Hep aynı ak gömleği giydirirlerdi. Asılanla birlikte ben de üşürdüm bu meydanda nedense. Bu asker kaçakları hep kışın asılırdı. Çoğu zaman üzerlerine yağmur yağar, kar yağardı. Yazın asılana hemen hiç rastlamamıştım, Cide'de geçen çocukluğum süresince.

Çaylarımız demlenmiş, önümüze konmuştu bile. Kemal bir yudum çektikten sonra:

«Eline sağlık ustam!» dedi. «Beni yolumdan ettin ama, zanaatını da gösterdin sonunda!»

Çayın hatırı için bir Samsun sigarası çıkarıp yaktı.

«Sana vermiyorum Hoca!» dedi.

«Bakalım, bir süre içmeyelim, ne olacak!»

Ayaklarım şişiyordu son günlerde. Karaciğerimde büyüme olduğunu söylemişti bir doktor arkadaş. Düzgün bir beslenme sürdürememiştim. Çalışma olanaklarımı tümüyle yitirmiştim. Kitaplarımın yazılışından çok basılması, dağıtılması bir sorun olmuştu. Kitaplarımdan film için senaryo çıkarma hakkını alanlar daha da yormuşlardı beni. Hababam Sınıfı gibi yüzbinlerce baskı yapmış toplumca bilinen, sevilen bir güldürü romanının filmini çevirirken kendiliklerinden yeni tipler, yeni olaylar ekleyecek kadar sanatı hafife almaları görülmüş şey değildi. Eserin içeriğine tümüyle aykırı düşen bu davranışın, çekilen filme bir şeyler kattığını ileri sürebilmeleri bence sanata da sanatçıya da büyük saygısızlıktı. Verdikleri parayla yalnız kitabımdan senaryo çıkarmak hakkını değil, beni de, bütün kişiliğimle satın aldıklarını sanıyorlardı. Film büyük «hasılat rekoru» yaptığı halde gene de bu şirketi protesto edip mahkemeye vermekten kendimi alamamıştım.

Ne olursa olsun bütün bunlar yormuştu beni. İstanbul'da biraz daha kalsam, çalışıp kitapların yenilerini yazma olanaklarını yitirecektim. İlk işim, bozulan dengemi tutturmak, gücümü tazeleyip toparlayabilmek olacaktı.

Kurtuluş savaşı süresince, burada kalmıştık. Harbiyeli öğretmenimiz sanki cephede ön saflardaymışız gibi gerilim içinde tutuyordu bizi. Şimdi şu çayı içtiğim kahvenin bulunduğu yerde «İstihbarat odası» açılmıştı. Kaymakamlığa gelen savaş haberlerini, Hilmi Bey alır, okuldan seçtiği öğrencilere yazdırırdı. Ben de bu yazıcılar arasındaydım. Yedi sekiz kâğıdın arasına kopya kâğıtlarını yerleştirir, söylediklerini kalemi bastıra bastıra yazardık. Bu bültenler köylere dağıtılırdı, sıcağı sıcağına. Küçük de olsa bir zafer

kazanıldı mı, hükümetin önünde şenlikler düzenlenir, nutuklar söylenir, şiirler okunurdu. Böyle günlerde Hilmi Bey parmağının ucuyla beni gösterir, ortaya çıkarırdı. Fikret'in «Ferda»sı ile «Millet Şarkısı»nı okuturdu bana. Ne ilgisi vardı bu şiirlerin, kazanılan zaferlerle, anlayamazdım. En uygunu Mehmet Akif'in bir şiiriydi. İçinde bomba gibi patlayan dizeler vardı. Ben o dizeleri okurken kendimi Sakarya'da, Dumlupınar'da savaşır görürdüm.

«Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz!
Bu yol ki hak yoludur dönme bilmeyiz, yürürüz!»

Hele Mehmet Emin'in bir dizesi vardı ki, onu söylerken öğretmenimiz ileriye doğru bir adım atmamız gerektiğini öğütlerdi:

«Türk evladı evde durmaz, giderim!»

Sonunda, belki de biraz da bizim çabamızla, düşman İzmir Kordon'undan denize dökülmüştü. Ne kadar övünsek azdı. Ulusça büyük zafer kazanmıştık. Cide'mizi bayraklarla, defne dallarıyla donatmalı, çoluk çocuk donanmalar, şenlikler yapmalıydık.

Okulumuzdan başlamıştık süslemeye. Okulumuzu donatıp süsledikten sonra bir saatlik yolu tepip hükümetin önüne gelmiştik. Bütün ulusal bayramlarda olduğu gibi... Kaymakamdan sonra gene çıkmıştım şiir okumaya... Yeni ezberlenmiş şiirlerim yoktu ama, bildiğim şiirleri daha da coşkulu, daha da yürekten okumalıydım. Herhalde her zamandan başka, yepyeni bir güçle okumuş olacağım ki beni daha içten, daha güçlü bir coşkuyla alkışlamışlardı.

Gece de fener alayları vardı. Büyük bir sandığın içine mumlar dikilmiş, sandığın kapaklığını yapan kartona delik delik yazılar yazılmıştı. Bu işleri genç öğretmenimiz Fethi Bey düzenliyordu, yardımcısı da bendim. Mumlar yanınca karanlıkta şu yazı okunuyordu:

«Yaşasın Şanlı Ordu»

Kentin bütün sokaklarını yakın köylerden gelenlerle, okul arkadaşlarımızla dolaşmış, marşlar, şarkılar söylemiştik.

Çarşının ortasına iki katlı bir sayvan kurulmuş, bol defne yapraklarıyla donatılmıştı. Fırdolayı bayraklarla çevrilmiş, sokak sokak başlarımızın üzerinde gezdirdiğimiz ışıklı sandıklar bu sayvanın en gösterişli yerlerine asılmıştı.

Rum evlerinin birinden getirilen laterna da sayvanın gösterişli bir yerine oturtulmuştu. Bunun kolunu çevirebilmek için öğretmenlerin seçiminden geçmek gerekiyordu. Hatırı sayılır bir memurun oğlu oluşumdan çok, okulun gözde bir öğrencisi olmam, laternanın kolunu cevirmeye hak kazandırmıştı bana. Artık onbir oniki yaşında bir delikanlıydım üstelik. Kendimden geçmiş, öylesine bir coşkuyla çeviriyordum ki kolu, bir ara karşımda yüzü gözü kıpkırmızı bir adamın dikildiğini görünce ürkmüştüm. Yabancı bir memurdu bu adam. Biz mühendis diyorduk, neyin mühendisi, kimin mühendişi bilenimiz yoktu. Eliyle durmamı işaret etti. Öğretmenlerimden başkası karışamazdı ama, adamın çakmak çakmak gözlerinden korkmuştum. Kulpu bıraktım. Mühendis, aşağıdaki kalabalığa döndü: «Ey ahali!» dedi, «Türk zaferi bu Yunan laternalarıyla mı kutlanır. Ordumuzun zaferine hakaret değil de nedir bu! Biz Yunan askerlerinin karşısına yolladığımız ak göynekli erlerimizi bu laternalarla mı uğurladık, şube önünden! Hani bizim kemanelerimiz? Hani bizim dilsiz kavallarımız? Hani bizim davul, zurnalarımız? Şimdi ben bu Yunan laternasını, Yunan ordusu gibi darmadağın etmek için atıyorum kaldırımın üstüne!»

Hiç de dediğini yapamayacaklardan da değildi, göründüğü kadarıyla. Kocaman elleriyle tuttuğu gibi kaldırımların üstünden atıvermişti. Sayvanın altındakiler zor kurtarmışlardı canlarını. Tuz-buz olmuştu laterna. Dayalı döşeli sakız gibi temiz bir Rum evinin en gösterişli yerinde dantelli örtülerin içinde şenlikli günlerin gelmesini bekleyen bu Rumlar'ın, Yunanlılar'ın ulusal çalgısı tepetaklak gitmişti işte! Peşinden daha büyük yıkımlar gelecekti. Doğup, büyüdükleri, çalışıp palazlandıkları bu yoksul Cide'yi, yoksul olduğu kadar da şirin kasabacığı bırakıp gideceklerdi. Herkesten daha rahat, herkesten daha bolluk içinde sıkıntısız

yaşayıp dururlarken bir gün neleri varsa, satıp savıp bir vapura binecekler, uzaklara, Ege'nin öbür kıyılarına göç edeceklerdi. Kendi rahatlarını, mutlu yaşayışlarını kolaylaştıran eşyalarının taşınamayanlarını bizlere yok pahasına bırakarak... Onlardan kalan sarı topuzlu karyolalar, göz göz ceviz konsollar, masalar, sandalyeler, koltuklar bizlere, Dimitrileri, Vasilleri, Fotileri, Açıkbaşları, Sotirileri, Elenileri hemen her saat anımsatacaklardı, sağlam kaldıkları, kırılıp dökülmedikleri sürece...

Rumların hemen arkasından biz de çıkmıştık Cide'den. Onların gittikleri yöne değil de tam tersine... Düşlerinden yüzyıllardır silinmeyecek olan bir kesime, Pontus kıyılarına doğru.

Babamı Terme'ye vermişlerdi. Bir sandala üç beş parça eşyamızı doldurmuş, babamın memurluk bölgesine giren kıyılardan geçmiş, kerempe fenerini bordamıza alarak İnebolu'ya doğru yol almıştık. Açıklarımızdan geçip giden vapurlardan birine ilk kez İnebolu'dan binerek Caltı Burnu'nun kuzey rüzgârlarına kapadığı Samsun limanına girmiştik. Aylardan mayıstı. Henüz okullar tatile girmemişlerdi. Babam bizi Samsun'da telgrafçı olan ağabeyime bırakarak Terme'ye geçmişti işinin başına.

Samsun, o güne kadar gördüğüm kentlerin en büyüğüydü. Adını duyup da kendini görmediğim uygarlık adına ne bilirsem hemen hepsi burada vardı. İlk kez her boydan otomobil görüyordum. Geniş caddelerde bir bayram günü yüz para verip kamyondaki sıralara bile oturmuş çocuklarla İzmir marşını söyleye söyleye Fener'e kadar gitmiştim. Aynı arabayla Saathane Meydanı'na dönünce yanmıştı verilen paralar.

Ev için yaptığım alışverişlerden arttırdığım paracıklarla çilekli, kaymaklı dondurmalar yiyebiliyordum. Ağabeyim gece nöbetlerinden başalabilirse beni sinemaya, Ateşten Gömlek'e götürüyordu. Oyun Hilal sinemasında onbeş gündür gösteriliyordu. Biz iki kez gitmiştik. Neyire Neyir Hanım oynuyordu, Ayşe rolünü. Bu film savaş içinde mi çekilmişti, savaştan sonra mı bilmiyordum. Topların ağzı bizden yana dönük patlatılıyor, kimseye bir zararı dokunmuyordu. Filmi çekerken bile yaralanan olmuyordu demek!

Direklerarası denilen çarşıda bir Güneş basımevi vardı ki, düpedüz gazete basıyordu. Gözlüklü bir adam kutuların içinden sağa sola başını çevirip bakmadan harfleri alıyor, elindeki oluklu demirin içine yanyana dizerek satırlar yapıyor, satırları da alt alta getirip sayfalar düzenliyordu. Evin ayak işleri bitti mi koşa koşa iniyordum direklerarasına. Burnumun ucunu cama yapıştırıp bakıyordum saatlerce... Ne becerikli adamdı Nusret Amca, tıkır tıkır yazı diziyordu bütün gün saat gibi. Gözlüğünün altından mı bakıyordu, üstünden mi belli değildi.

Bir gün çağırmıştı beni, içeriye. Dizerken kutulardan aldığı harfleri göstermişti. «Bunları tersinden okuyacaksın!» demişti. Bütün gün kutulardan harfleri elime alıp incelemiş, sonra yerine koymuştum. Bir gün de basılmış bir satırı gazla silip temizledikten sonra:

«Al bunları,» demişti. «Kasalarına dağıt teker teker!»

Eğlenceli işti harfleri sözcüklerden söküp kutularına dağıtmak.

Beşinci sınıfı bitirdiğimi söylediğim zaman inanmamıştı. Sınıfıma göre boyumu posumu ufak bulmuş olacaktı. Elime karışık bir el yazısı tutuşturdu:

«Oku bakalım şunu!» dedi.

Zorlanmadan okuyunca da:

«Sen de çok iş var evlât,» diye okşamıştı çenemi.

Anamı, babamı, telgrafhanedeki ağabeyimi öğrenince de:

«Gel arasıra!» demişti. «Yazı dizmesini öğren! İlerde birinci sınıf mürettip olursun sen!»

Bu harfleri yan yana koyup yazı dizenlere «mürettip» deniyordu demek. Ustalaştıkça sınıfları büyüyecek yerde küçülüyor, birinci sınıf oluyorlardı. Ben beşten altıya geçmiştim. Demek okudukça cahilleşecektim. İşçiler ise çalışıp öğrendikçe tek sınıfa düşüyorlar, birinci sınıf olup kalıyorlardı sonunda.

Bir gün kasalardan aldığım harfleri bir kompasın içinde sıralayarak adımı yazdım. Harflerin dört yanını takımla çevirip iple bağladım. Prova tezgâhının üstünden merdaneyi geçirip mürek-

kepledikten sonra, bir kâğıt koymuştum. Üzerinden silindiri çekince de kâğıda adım çıkıvermişti. Yazarların adları böyle geçiyordu kitaplara, gazetelere demek... Ünlü olmanın o kadar zorluğu yoktu şu halde. Kendi adının harflerini yan yana getirip bir kâğıda basmasını bildin mi herkes tanırdı seni! Gelgelelim kuru kuru adını yazıp basmanın da bir önemi olmayabilirdi. Önce önemli şeyler yazmalıydı. Bu mürettip denilen adamlar, bir kâğıda bakıp bakıp diziyorlardı. Kimdi bu kâğıtlara yazıyı yazanlar? Haberleri, öyküleri, şiirleri yazıp bu mürettiplerin ellerine verenler?

Her sabah Nusret Usta'nın yanında çalışan çıraklarla dükkânın önünde buluşuyor, kapıyı birlikte açıyorduk. Onlar benim gibi yazı yazıp kendi adını dizme heveslisi değillerdi. Bu çıraklardan birini, babası boşta gezmesin diye vermişti işe. Öbürünü, haftalık alsın, aldığı haftalığı kendisine getirsin diye çırak olmasını istemişti. Her ikisi de dizilenlerin ne olduğunu bilmiyorlardı, ilanla başyazıyı ayıracak nitelikte bilgili görünmüyorlardı. Oysa bu Güneş Basımevi'nde Samsun'un en büyük gazetesi olan «Güzel Samsun» çıkıyordu.

Saathane Meydanı'nda bir Sebat Kitabevi vardı ki, kitaptan başka hiçbir şey satmıyordu, ne şeker, ne çukulata... Tüm kitapla camekânları doluydu. Pazardan aldığım ayşekadından, domatesten, maydanozdan arttırdığım parayla bu kitapçıdan bir kitap almıştım bir gün. Cesur Gemici'ydi adı. Bir kaptan vardı coğrafyada okuduğum büyük denizlerde adını ilk kez duyduğum adalarda dolaşıyordu. Yürekli kişiydi bu gemici. Ne korsanlardan korkuyordu, ne de yerlilerden... Rüzgârdan, fırtınadan da korktuğu, yıldığı yoktu. Acaba gerçekten böyle bir gemici var mıydı? Yoksa adını duyurmak isteyen bir yazı dizen mi uydurmuştu bu olayı? Eğer uydurmayla kitap yazılıyorsa kolaydı. Yazmak için bir gemiye binip uzak ülkeleri dolaşıp dalgalı, fırtınalı denizleri aşmak gerekiyorsa o zaman zorlaşırdı yazarlık. Yazmak için balinalarla, arslanlarla, kaplanlarla, giderek insanlarla boğuşmak gerekirdi. Çocuk işi değildi yazarlık ama, çocuksu bir masalcılık yanı da yok değildi bu işin. Bütün yazılanların gerçekle ilişkisi olup olma-

dığını kim ayırtedebilirdi? Öylesine uydurulurdu ki olaylar, okuyan yaşanmış mı, yaşanmamış mı nerden anlayabilirdi? Biraz masal da katılabilirdi içine, en güzel yanı da bu sonradan katılanlar olurdu. İş yazmada, yazmasını bilmedeydi.

Basımevinden dönünce okul defterlerinin boş kalan sayfalarına bir şeyler yazmaya başladım. Cesur bir gemiciden söz edecektim. Hem benim cesur gemicim erkek değil, kadın olacaktı. Cideli Rahime Kaptan... Doğduğum memleketten yalnız cesur erkekler, ayıboğanlar, kurt kovalayanlar, çete olanlar, silah kaçıranlar değil, dümeni Kerempe'den kırdı mı Sivastopol'u tutturan kadın gemiciler, cesur kaptanlar da çıkardı. Yazdığım kitabın sayfaları gün geçtikçe kabarıyordu. Bir gün Nusret Usta'ya yazdıklarımı gösterdim. Umursamazlıkla «Nedir bu?» diye sordu.

«Rahime Kaptan'ı yazıyorum,» dedim.

«Nesini yazıyorsun Rahime Kaptan'ın?»

«Başından geçenleri.»

«Yani roman, öyle mi?»

Yazdıklarımın roman olabileceğini hiç düşünmemiştim. Demek roman birinin başından geçenleri yazmaktı. Nusret Usta bu kargacık burgacık yazıları okumamak için:

«Eee ne yapmış bu kadın?» diye sordu. «Anlat bakalım!»

Rahime Kaptan'ı bir gün ayna kıç takasında görmüştüm. Başına Laz başlığı bağlamıştı. Kara kaytanlı cepkenine yakışsın diye bir de zıpka giymişti. Ayaklarında da çapulalar vardı. Başka bir gün onu kucağında mavzerle de görmüştüm. Mavzeri olan kişi, ister erkek olsun, ister kadın birileriyle vuruşmalıydı. Kiminle vuruşturacaktım bu cesur Kaptanı? Çok düşünmeden anlatmamı sürdürdüm:

Bir gün Çaltı Burnu açıklarında Rum çetelerinin sandalına rastlamış Rahime Kaptan. Oysa maksadı onlarla çarpışmak değildi. Hopa'dan yüklediği silahları İnebolu'ya bir an önce ulaştırmaktı. İlkin yelken kürek uzaklaşmayı düşündü. (Kaçmayı demiyordum. Benim yürekli kaptanım Rum çetecilerden kaçmazdı.) Oysa rüzgâr onların üzerlerine doğru atıyordu takasını. İster iste-

mez savaşması gerekiyordu. «Haydi uşaklar, tüfek başına!» diye bağırdı, Rahime Kaptan. Göz göre göre bu silahları çetelere veremezlerdi ya. Çarpışma başlamıştı.

Tam burasında Nusret Usta aferin demişti, Rahime Kaptan'ın tam yanındaymış gibi anlatıyorsun! Bu anlattıklarını olduğu gibi yazmışsan, roman olmuştur yazdıkların. Demek, roman yazmak o kadar da zor değildi. Nusret Usta her şeyi bilirdi. Bu Basımevi onundu. Vilâyetin gazetesi Güzel Samsun burada çıkıyordu. Vali bile halka yaptığı duyuruları bu gazetede yayınlıyordu. Peki ama, Valinin bildirilerini yayınlayan Nusret Usta, Rahime Kaptan için yazdığım romanı niçin yayınlamasındı? Utana sıkıla açmıştım bir gün Nusret Usta'ya ama hiç oralı olmamıştı... Ben yalnız yazıları dizmesini, gazeteyi basmasını bilirim, yazı işlerine karışmam, demişti. Demek yazı işleri başka, dizgi işleri başkaydı. Kim karışıyordu bu yazı işlerine acaba?

Güzel Samsun'un basıldığı gün, bir tanesini aldım elime. Evirdim çevirdim, rastladım sonunda Yazı İşleri Müdürünün adına, gazetenin bir köşesinde. Bu yazı işleri Müdürünün adı Ali Azmi'ydi.. Demek bu Müdür romandan da anlardı şiirden de... Anlamasa gazetenin başına nasıl geçerdi, yönetici olarak!

Basımevine geliyor, gidiyor, bir türlü rastlayamıyordum Ali Azmi'ye. Ali Azmi, Ali Azmi... Bu adı bir yerde görmüştüm. Tamam dedim, Cesur Gemici'yi aldığım kitapçıydı bu. Kitabevinin kapısının üstündeki tabelâya yazılıydı bu ad.

Bir sabah defterimi aldım elime, basımevine giderken uğrayayım, dedim. Vitrindeki kitaplara bakarken dükkânın içini de gözden geçirdim. Ali Azmi'ye benzer kimse yoktu. Genç bir adam vardı, dükkânı süpürüyordu.

«Abi!» dedim, «Ali Azmi Bey ne zaman gelir buraya?»

Adam bir süre yüzüme baktıktan sonra:

«Gelmez artık bu dükkâna!» dedi, «Sen yanına gidersen olur.»

«Uzak mı yeri?» diye sordum.

«Çok uzak! Gideli yıl oluyor! Neredeyse dönmesi yaklaştı.»

Benim şaşırıp kaldığımı görünce:

«Neye öyle şapşallaşıp kaldın?» dedi. «İnsan dediğin dünyaya kazık kakıp kalmaz ya... Vakti gelince çekip gider. Hem turpun sıkında seyreği iyidir... Ne işin vardı Azmi efendiyle senin?»

«Gazete için...»

«Haaa gazete içinse kolay? Nusret Usta var ya matbaada... O bakar gazete işlerine.»

«Beni o yolladı buraya.»

«O mu yolladı! Sakın dalga geçmiş olmasın seninle?»

«O benimle dalga geçmez... Çünkü o...»

«Ne anasının gözüdür, bilmezsin sen! Dur, bir de mektupçu var Hükümette. Ona git!.. Sen gazetenin nesi için arıyorsun onu?.. İlân vereceksen, bana ver. Nüfus kâğıdını mı kaybettin?»

«Yazı için yazı vereceğim de!»

«Sen mi yazı vereceksin?.. Ne yazısı bu?»

Aldı elimden defteri. Tırrt hızla açtı. Bir sayfasında durdu. Eğildi baktı, bir kaç sözcüğünü okudu da...

«Aferin!.. Okunaklı yazın var! Ben her yazıyı okuyamam. Kitapların üstündeki iri yazıları okusam yeter bana, kitap adlarını! Rahmet olsun canına, Azmi Efendi'nin okuması, yazması da benim kadardı. Amme Cüzü, Tebareke Cüzü satarmış eskiden. Yunan harbi çıkınca, ajansları bastırıp satardı. Adı gazeteciye çıktı böylece Azmi Efendi'nin. Sen mektupçuya git! Sağlığında da o bakardı bu işlere.»

«Ne mektubu yazar bu adam?»

«Valinin mektuplarını, her halde. Hükümettedir şimdi. Git ona sen!.. Yazını beğenir senin... Kaça kadar okudun?»

«Beşi bitirdim.»

«Altıncı sınıftan çıkanlar gözüm kör olsun senin kadar okunaklı yazı yazamaz. Hadi şuradan doğru, mezarlığın ordan...»

Hükümeti sora sora buldum. Mektupçu, Vali'nin hemen bitişiğindeki odadaydı. Odacısı yanına sokmak istemedi beni. «Gazete için!» deyince şaşaladı. Kapıya vurmaya vakit bulamadan daldım içeri:

«Gazete için geliyorum!» dedim.

Yüzüme bakmadan:

«Al şu ilânları!..» dedi. «Nusret Usta'ya ver. Şunları da al, Vali Bey, ayırmış, ajanstan... Koysun birinci sayfaya... Söyle Nusret Usta'ya tashihler iyi gitmiyor, de! Baştan aşağı yanlış! Okur yazar birini bulsun, versin beş on kuruş!»

«Ben!.. Ben!..»

Kekeleyip duruyordum masanın gerisinde. Birden başını kaldırıp baktı:

«Seni yeni mi aldı?» dedi. «İki de bir çırak değiştirir bu adam da!..»

«Ben çırak değilim, yazı yazmak istiyorum. Ben... Roman.. Rahime Kaptan...»

Elindeki kâğıtları koydu bir tel kutunun içine.

«Ne? Roman mı dedin? Kim yazdı Romanı sen mi?»

«Ben yazdım, işte!»

«Kimin oğlusun sen?» diye sordu.

Verdiğim yanıtı dinlemeden gelişi güzel açtığı bir sayfayı okuyordu. Sorduğu ilk soruyu unutmuş, yenisini soruyordu:

«Demek sen yazdın bunları ha?»

«Ben yazdım!»

«Hiç bir imlâ yanlışı yok! Git matbaaya, Nusret Usta'yı gör!»

«Gördüm, o gönderdi beni!»

«Ben de seni ona gönderiyorum şimdi! Git ona.. de ki... Bundan sonra tashihleri ben yapacağım, de! Mektupçu Bey her hafta beş lira ayırsın diyor, öyle söyle ona! Al götür şunları, dizsin! Sen de dizilir dizilmez düzelt! Hemen toplasın yanlışları! Tek hata istemem! Haydi, marş!»

Tam kapıdan çıkarken:

«İki sayfalık gazetenin neresine roman koyalım! Sonra... Şiir yazarsan bir yere sıkıştırırız!» diye seslendi arkamdan.

Çıktım dışarı. Kapıcı beni içeri salıverdiğinden ötürü kendini bağışlamaz görünüyordu. Kolumdan tutup savurdu merdivenlere doğru:

«Mektupçu Bey de, ben soktum içeri sanacak seni! Bir daha bu kapının önünde görürsem kırarım ayaklarını!»

ALTI

Kemal Çukurkavaklı üçüncü çayını içtikten sonra:

«Hoca, gidiyorum ben!» dedi, «Söyle, Ankara'da görülecek ne işin var?»

«Emeklilik aylıklarımın burada verilmesini isterim, ilerde. Sosyal sigortalara bir uğra!.. Zam gördümse versinler farkları!.. Diyorlar ki, zam görmesi için 1974 de emekli olması gerekir. Oysa ben bu yıl emekli oldum, 1975 de! Öğren de bildir bana, zam varsa!»

«Sonra basın kartı konusu... Şeref kartı aldığın için formülerleri senin göndermen gerekiyor bundan sonra. Aralık ayında mutlaka doldurup göndermelisin!»

«Sen boşunu gönderirsen Ankara'dan, ben doldururum!»

«Tamam! Haydi sağlıkla kal Abi! Acele işin olursa söylediğim gibi, telefon!.. Evin numarası var sende! Hadi, eyvallah!»

«Benim için katlandığın zahmete candan teşekkürler!.. Güle güle, iyi yolculuklar! Asfalt dökülmüş yerlerden yavaş geç! Ankara'daki dostlara selâmlar, sevgiler...»

Kapısı aralık duran arabasına girer girmez kontak anahtarını çevirdi. Geniş bir yay çizerek geldiğimiz yola döndü. Son defa kornasına bir kaç kez bastıktan sonra beton yolda hızla uzaklaştı.

Çarşı, yavaş yavaş doluyor, sepetliler, küfeliler, bakraçları

üçer beşer pazardan yana koşuyorlardı. Bu gün Cuma'ydı, çocukluğumdan beri, en azından elli yıldır, buranın pazarı değişmemişti demek. Emrullah Usta'nın fırınının önüne kadar yürüdüm. Sınıf arkadaşım olan oğlu Ahmet, tezgâhın önünde oturuyor. Fırına odun atan çıraklara duyulur duyulmaz emirler veriyordu.

«Ahmet Usta kolay gele!» dedim.

Yabancı birinin adını söylemesine bir anlam vermeğe çalışarak:

«Sağ ol!» dedi. «Hoş geldin!»

Tanıyamamıştı ama, bir yerlerden geldiğimi bulup çıkarmıştı. İçerisi karmakarışıktı. Girmemi önlemek için kendi çıktı dışarı:

«Nerelerden yolculuk?»

Ortaya sorulmuş bir soruydu bu. Çıkaramamıştı kim olduğumu. Çıkarması da zordu:

«Hani bir Tuz Memuru vardı ya...» dedim. «Senin çocukluğunda... İşte ben onun oğlu...»

«Rıfat...» dedi. «Tanıdım, tanımaz olur muyum. O zaman sınıfta birinci ikinci diye sıraya koyarlardı bizi. Ben sınıfın en sonunda otururdum.»

«En başta da otursaydın ne değişirdi,» diye sordum, hoşuna gitsin diye. İlk kez düşünmüşe benziyordu, bu sorunun anlamını:

«Öyle!» dedi. «Hiçbir şey değişmezdi. Babam ölünce ben bu işin başına geçip fırıncılık yapacak olduktan sonra!»

«Bizim fırınımız olmadığı için, ya sınıfın birincisi olacaktık, ya ikincisi.»

«Ramazan'da olmasak sana öğlen kıymalı pide yapardım. Mis gibi kokar çarşı içinde, günaha gireriz durup dururken!»

«Acelesi yok Bayram ertesi yaparsın!»

«Demek on beş gün daha burdasın. «Öğretmen çıktığını işittiydim senin...»

«Öyle olmuştu ama, bıraktım öğretmenliği. Şimdi Sosyal Sigortadan ayrıldım emekliye...»

«Sen de bizim gibi işçi oldun sonunda, öyle mi?»

«İşçiyim ama, senin gibi değil. Bir dikili çöpüm bile yok!»

Hemen aklıma yazı yazarken elime aldığım kalemler geldi. Ancak yazarken dikili duruyordu. Yazamadığım zamanlar yatık. Dikili bir kalemim olabilmesi için bile dimdik ayakta olmam gerekiyordu benim, kalemlerimden önce. Emekli olmanın bile bir anlamı yoktu. Bir arkadaş, dergisini kapatırken yazarlara emeklilik yok diyordu. Ne kadar yaşlanırsak yaşlanalım, emekliye ayrılamayız biz!

Cide'de son oturduğumuz evin önüne doğru yürüyordum. Bu yol o zamanlar genişletilirken şurada hemen yolun ortasında, iri gövdeli bir karadut kalmıştı. Belediye'nin adamları hiç acımadan baltalamışlardı. Gövdesinden pembe çizgili koyu sarı yongalar saçılmıştı, dört bir yana. Ağacın, evimizin penceresine kadar uzanan geniş yapraklı dalları vardı, kızıla yakın kara kara, parmak parmak dutları...

Şimdi bakıyordum yeri bile kalmamıştı karadutun, şu sokakta. İşte tam şurada Hacı Rasim'in torunu Sami, babamın dizlerine elindeki yumurtayı atmıştı. Kırılan yumurta ayakkabısına doğru akmıştı paçasından. Sami büyümüş İstanbul Belediyesi'nde Kitaplık memuru olmuş, oğlu Jet Subayı olduğu yıllarda şehit düşmüştü. Hükümete kıvrılan yol üzerinde mermer bir çeşme yaptırmıştı, babası, oğlunun adına... Kemal'in arabasıyla geçerken çeşmeyi görmüş, sonraları mermere işlenmiş yazıdan anlamıştım hazin öyküyü.

Bu dut ağacı eğer Belediye'nin yolunun üstüne çıkmasaydı, belki bu günlere kadar yaşayacaktı. Oturduğumuz evin darabasının üzerinden bakıyordum. Çardağına tırmanıp üzümünü topladığım asmanın yaprakları çarpıyordu gözüme. Aynı asma mı diye düşünüyordum. Belki sonradan da dikilmiş olabilirdi. Elma ağaçları Mürdüme erikleri hep yerli yerinde... Düşürdüğüm kovayı, içinden çengelle çıkardığım kuyu, kurudu mu, diye iki tahtanın arasından bakıyor, hiçbir şey göremiyordum.

Şurada evimizin tam karşısında Hocanım'ın evi olacaktı, bu

günlere erişemeyecek kadar eskiydi, çoktan yıkılmıştır, diye düşündüm. Trabzon'dan kaçıp gelmişlerdi, Çar ordusunun önünden. Benim yaşımda sarı saçlı akça pakça bir kızı vardı Hocanım'ın, adı da Ayşe'ydi. Yeryüzünde ilk sevilmesi gereken güzel bir kız olduğunu düşünmüş, eline o niyetle yapışmıştım. Belki Ayşe de ilk kez bir erkek gözüyle bakmıştı bana. Akşam olunca Hocanım'ın evine gidelim diye zorlardım annemi. Fenersiz konukluğa gidebileceğimiz en yakın komşumuzdu Ayşe'giller...

Onunla oynarken mutlu olurdum. Yalnız oynarken değil, onun yanında, otururken, yüzüne bakarken de öyle... Bu yüzden okulumuz kapandığı aylarda, annem namaz sureleri öğreneyim diye Hocanım'ın Kur'an Mektebi'ne göndermek istedi mi, zorluk çıkarmaz, güzel havalarda bile denize gitmekten vaz geçer, diz çökerdim rahlesinin önüne.

Evlerin arkasından Kemer köyüne doğruldum. Şu uçurumu andıran çöküntü Seferberlikte bütün bu kesimde oturanların sığınağıydı. Minareden beyaz mendil sallandı mı evlerimizden çıkar, bu çöküntülü sel yatağının içine girerdik. Çok geçmeden «Moskof gemileri»nin top sesleri duyulurdu. Bilirdik yalı boyunda, yapılmakta olan büyük gemilerin «bombarduman» edildiğini ama, atılan «gülle»lerin çoğu da başımızın üstünden geçer, karşı sırtlarındaki köylere düşerdi. Gene bilirdik ki bu gemilerin köylerle, köy evleriyle bir zoru yoktu. Yanlışlıkla düşerdi mermiler, arada bir çatıların üzerlerine.

Sürtüne sürtüne yarın üst başına doğru tırmanır, «Gâvur gemileri»ni görmeğe çalışırdık. Sanki bu anda gemiler bize nişan alacaklarmış gibi, annem beni ayaklarımdan çekerdi hendeğe. Onu telâşlandırmak için yeniden sürtünürdüm, yükseklere.

Hemen iki üç günde bir gelen bu gemilerin, kıyıdaki «yapı»lardan, karşı sırtlardaki köy evlerinden başkasına hiçbir zararı olmadığı halde hep can kaybından korkardık. Annemin fazladan korumak istediği bir de çıkını vardı. Onu ceviz sandıktan alır, sokardı kaçarken koynuna. Sonra elimden tutup beni kaçırırdı. Babam çoğu zaman, bu gümbürtülü saatlerde dairesinde olur-

du. Dairesi üstelik yalıya yakındı. O sırada nerelere saklanır diye hep onu düşünürdüm. Köpekburnu'nun dibindeki tuz mağazasıysa daha da tehlikede demekti. Haftada iki kez mağazasını açar, uzaklardan sandallarla, katırlarla gelen alıcılara tuz verirdi. «Düyun-u Umumiye Memuru» olduğunu bilirdim, ama, bir türlü söylemesini beceremezdim bu memurluğun.

Halk «Tuz Memuru»der geçerdi. Oysa yalnız tuz satmaz, pul da satardı. «Arzuhal pulu,» «Hicaz pulu», «Senet pulu...» Balıkçıların tuttukları balıklar satılırken başlarında kolcularını bekletirdi. Karada av yapanlar da babamdan «Hursatiyye» kâğıdı almak zorundaydılar. İspirto işlerine karıştığını da çok sonra öğrenmiştim ama, nasıl, karıştığını bilemezdim. Bu iş için kullandığı «grametre» dediği camdan küçük bir tüpü bulunduğunu görmüştüm, bir kutu içinde. Bana kalırsa çok büyük adamdı babam. Bütün bu kazandığı paraların padişahların dış borçlarına gittiğini öğrenmiştim son yıllarda. Padişahların borçlarını bile ödeyen biriydi babam! Bir kez Malmüdürü'ne sayılamayacak kadar çok para vermişti de üç aydır aylık alamayan Hükümet Memurları aylıklarını alabilmişlerdi. Sanıyorum bu yüzden «para babası» diye ad takmışlardı babama. Durumumuz da pek kötü olmasa gerekti.

Ne kadar da iyi olsa durumumuz, öğlenleri koşa koşa eve yemeğe geldiğimde bir kez olsun anneme iki yumurtayı bir arada kırdıramamıştım, ama, yağın da yumurtanın da eksikliğini görmemiştim evde. O günlerde en büyük ağabeyimin «Hemedan»lardan mektubu gelmiş, hemen peşinden de Şehit düştüğünü öğrenmiştik. Kala kala üç kardeş kalmıştık geriye. «Küçük zabit»ti İsmail Ağabeyim, şehit düşünce kılıcını göndermişlerdi eve, taaa oralardan. Annemin bundan sonra çıkınından başka, koruyup esirgeyeceği bir de kılıcı oluyordu, büyük oğlundan «bergüzar»...

Ablamın bir telgrafçıyla evlenmesi de hemen o günlere rastlamıştı. Ablam mı gelin gitmişti, eniştem mi bize damat olmuştu, belli değildi. Giden büyük ağabeyimin yerine evimize hemen onun yaşında biri gelip oturmuştu işte!

Okulu bitirip de «Zabıtkâtibi» olmak için Mahkemelere gidip gelen Ağabeyim artık telgrafhaneye yerleşmişti. Onunla birlikte «Mors elifbasını» öğrenmeye başlamıştım ben de. Eve getirilen bir manupleden ben de tıkır tıkır hatlar, noktalar döktürüyordum. Çok geçmeden Ağabeyim kulaktan almasını da öğrenince memur olması için girişimlere geçildi, telgrafhanede.

Kurtuluş Savaşı bütün hızıyla sürüp gidiyordu cephelerde. Padişah yanlılarla Kemal Paşa'cılar parmakla gösterilmeye başlanmıştı kasabada. Cide müftüsünün İstanbul'a kaçtığı günlerde enişteme de işten el çektirmişlerdi. Ama eniştem bu işte parmağı olmadığını, telgrafhaneye gelip «muhabere»den anlayan Cafer adlı eski bir memurun bu işle ilgili olduğunu söylüyordu.

Bir süre işsiz güçsüz dolaşan eniştemiz bir atla bir İngiliz filintasının sahibi oldu babamın yardımıyla. Bir gün memleketi olan Kastamonu'ya gidecek yeniden görevine geri dönecekti. Bir sabah atına atlayan eniştem Daday üzerinden Posta Telgraf Başmüdürlüğünün merkezi olan Kastamonu'nun yolunu tutmuş, çok geçmeden de Merkeze atandığını bildirmişti, Ağabey'ime, makineden. Ağabeyim birinci sınıf bir memurdu artık. Çok geçmeden ablamı vapurla İnebolu'ya götürüp yaylıyla Kastamonu'ya bırakmıştı. Bir yıl sonra da Samsun'a Muhabere Memuru olarak atanmış, böylece o da Cide'den ayrılmıştı.

Bütün bu gidip gelmelerin bu atamaların zararı annemin çıkınına oluyordu. Konukluğa giderken koynuna sokacağı bir çıkıncık bile kalmamıştı, ceviz sandıkta. Reşat altınları, beşibirlikler gitmiş, gümüş Mecidiyeler kalmıştı sadece... Anneme kalsa açığı kapatmak için benim tek yumurtamı bile keserdi. Babam ne, yenip içilene hayıflanırdı, ne de giden paraya pula.

Seferberlik yıllarının yoksullukları gerilerde kalmış. Kurtuluş Savaşının sıkıntıları almıştı onun yerini. Şükür ekmek olsun bulunuyordu artık. Mısır kozağı öğülüp yemekten kurtulmuştuk.

Moskof gemilerinin «Bombarduman»ından da kurtulmuştuk. Gemicilerimiz, sandalcılarımız İnebolu kıyılarına mermi taşıyorlardı. «Karşı»dan tuz getiriyorlardı iskelelerimize. Rahime Kaptan'ın

öykülerini dinliyorduk, birbirimizden. Çeteciler sarmıştı kıyılarımızı. İyisi de vardı onların kötüsü de... Kemal Paşa güçlendikçe ondan yana geçiyorlardı, birer, ikişer.

«İpsiz İrecep»in çeteleri bir sabah Cide'yi de basmışlardı. Laz Murat'ın, İnebolulu Nuri Efendi'nin, Ali Bey'in dükkânlarından top top patiskalar, amerikan bezler, renk renk kumaşlar, bezler kaldırmışlardı. Onların kimden yana olduklarını çocuk aklımızla bu davranışlarına bakarak bulup çıkaramamıştık. Ayaklarımızın dibinde dolaşan tavuklara da mavzerleriyle ateşe kalkışınca yadırgamıştık, Kemal Paşa'dan yana oluşlarını.

Kemer köyüne doğru uzanan yarıntıyı dolanıp bayırdaki harmanyerine çıktım, bir gün. Bekçi Ali Osman Dayı'nın Ramazan akşamları fitillediği topun yerini aradım, buldum. Topu sıkıladıktan sonra memesine bir kaç tutam barut kor, sonra ucundaki yarığa çakmak taşıyla yakılmış bir kav sıkıştırılan değneği uzatırdı uzaktan. Barut inceden bir duman salıvererek yanmağa başlardı. Biz tam bu sırada iki elimizle iki kulağımızı kapatır, boğuk bir sesle topun geri tepmesini gözlerdik. Minarede elini kulağına getiren müezzinle aralarında bir uyuşma olmazsa alay ederdik Ali Osman Dayı'yla... Belki de sırf bunun için çıkardık harman yerine kadar, zeytinli, reçelli iftar sofralarını bırakıp da.

O eski günleri düşünerek bakıyordum aşağılara. Ne de güzel görünüyordu Cide, bu harman yerinden. Oturduğumuz ev ayaklarımın altında gibiydi. Şu geniş bahçede son yıllarda salata, soğan, domates, dereotu, maydanoz yetiştirmiştik. Biz, kendi elimizle yetiştirdiğimizden mi, yoksa en güzellerinden, en olgunlarından seçtiğimizden mi, yaptığımız salatanın tadına doyum olmazdı. Geç de olsa geriden küpe küpe sivri biberler de yetişir, salatanın, içinde yerini alırdı. Evimizin kapısı açılınca içinden annemle kardeşlerim çıkacakmış gibi geliyordu şimdi. Aradan geçen, elli, elli beş yıl gibi bir yaşam süresi değildi sanki... Ne olmuştu, nereye uçup gitmişti bu yarım yüz yıl?..

Kemer köyünden Otman köyüne indim. Yol biraz daha genişletilmişti, eskiye bakarak. Bu yoldan, babamla çok gelip

geçmiştik. Çoğunlukla akşam üstleri tuz mağazasından eve dönerken! Bu dönüşlerde, geniş pazar mendili içinde tuz satışından toplanan paraları taşırdım. Sandalcılar koyunlarından, katırcılar feslerinin içinden çıkarıp sayarlardı, terden sırıl sıklam olmuş paracıklarını. Bu yüzden buram buram ter kokardı. Annem bu paralarla eve sokmak istemezdi bizi. Elimdeki mendil helâ aralığına konduktan sonra elimiz, kolumuz sabunlanırdı. Oysa bu paralar ne kadar özenilerek sayılırdı mağazada. Babam son bir kez daha elimi henüz yıkamadan, saymamı isterdi benden; iş uzamasın diye dikkatle sayardım. Yeniden söylediğim sayı babamın elindeki kâğıttaki toplama uydu mu, yüzü güler, rakısını rahatça içerdi artık.

Babamla tuz mağazasına gitmek Robinson'un Issız Ada-sı'na gitmekten daha serüvenli gelirdi bana. Denize dikey uzanan köpek burnunda «Biledin» ağaçlarının arasına sinmiş taştan oldukça büyük bir mağazaydı bu... Kocaman da bir kapısı vardı, paslı bir saç çakılı. Kol kadar bir anahtarla gacırtıyla açılırdı, dipsiz karanlık bir mağaraya açılır gibi... İçeri girince ıslak bir tuz kokusu burnumun direğini kırarcasına ciğerime dolar, yakar kavururdu. Merdiven merdiven taaa tavana yükselen tuz çuvallarının üstünde dolaşır, baskülde kendimi tarttıktan sonra fırlardım dışarı. Çepe çevre kayalıktı mağazanın dört bir yanı. Denize kadar daracık bir düzlük vardı, yanaşan sandaldan kapıya doğru yürüyebilmek için, hepsi o kadar...

Bir güz ortasıydı, biledinlerin çilek olgunluğuna eriştikleri günlerdeydik. Koyu sarı biledinlerin bir yanları ateş kırmızısıydı. Tadından çok, dal uçlarını eğerek onları toplaması hoşuma giderdi. En olgunlarını yiyebilmek için yamaçlara tırmanıyor, yükseldikçe de mağazadan uzaklaşıyordum. Güneşin son kızıllıkları içinde daha da kızarmış görünen birkaç biledine gözüm ilişmişti. Boyumun yettiğince dalları eğmiş, koparmak için elimi uzatmıştım ki tüylü bir elin aynı biledine uzandığını gördüm. Koyu sarı tüylü, sivri tırnaklı bir eldi bu. Koyu yeşil yaprakların arasından pırıl pırıl yanan bir çift göz benimle birlikte aynı olgun meyveye bakıyor-

du. Bir anda bakışlarımız karşılaşmış, ellerimiz yavaşça geri çekilmişti. Bıraktığım dal hışırtıyla yerini bulmuştu. Geri geri yürüyordum, bastığım yeri ayaklarımla yoklayarak. O tüylü baş, o tüylü el de yaprakların arasında kaybolmuştu. Anlatılanlardan öğrendiğime göre bir ayıydı bu, bir ayı yavrusu... Durulmazdı artık biledin ağaçlarının arasında. Koşa koşa indim mağazaya, babamın yanına. Anlattım olanı biteni. «İyi ki seni görmemiş, anası!» dedi babam, «Döve döve öldürürdü, yavrusunu kaçıracağını sanarak!»

Bir daha uzaklaşmamıştım mağazanın önünden, meyvaları olgunlaşan biledin ağaçlarına doğru...

Otman köyünün içinden geçip dere kıyısından tuz mağazası doğrultusunda yürüdüm. Mağaza olduğu gibi duruyordu yerli yerinde. Bitişiğine küçük bir mağazacık daha eklenmişti. Anılarımla besleyip yaşattığım bir yapıya, kimdi benden izinsiz bu anlamsız taş duvarları ekleyen? Açıkça bir saygısızlıktı anılarıma. Mağaza kapısının altındaki eşik mantar gibi olmuştu ama, gene de duruyordu yerli yerinde. Geçmişe bağlılığını sürdürmeye çalışıyordu, kurşunlanmış rengiyle... Büyük kapının içindeki yavru kapı da biçimini sürdürüyordu. Kilit deliğinden de anlaşılıyordu ki gene elli yıl önceki kilise anahtarını andıran dişi anahtarla kitlenmişti. Biraz da başkalığı olsun diye omuzuma vurur da taşırdım bu anahtarı. Deliğine oturttuktan sonra iki elimle çevirirdim. Gıcırtıyla dönerdi kilidin içinde. Şimdi bana gösterecek hiçbir şeyi olmadığından kapı, kapı değil, bir duvardı. Bir anahtarla da gelsem verecek ne saklısı kalmıştı, ne gizlisi...

Ekim ayının ortalarına doğru koyu sarıdan ateş kırmızısına geçen biledinlerin pıtrak pıtrak dal uçlarından sarktığı, defnelerin kara üzüm gibi tane tane pırıl pırıl ürünlerini sergilediği sırtlara doğru bir baktım. Doğanın renk uyumuna aykırı üç beton bina gelişi güzel oturtulmuştu yeşilliğini hâlâ sürdüren yamaçlara. Kayık boyaları gibi zıt renklerle de boyanmıylardı üstelik. Oysa Cideli, evini boyamazdı. Tahtaları kendine özgü bir biçimde birbirine, uçlarından geçirirdi. Bu tahtaları kendi doğal renkleriyle

olduğu gibi bırakır, yaptığı evin üzerine sarkan tür tür ağaçların yeşillikleriyle yetinirdi. Kuşkusuz çok daha barınmaya elverişliydi eski yapılar. Şu her tür boya çekilmiş yenileri, oturtulduğu yamaçlarda rengi, biçimi, görünüşüyle eğretiydi. Bütün bu emekler değer miydi anılarımı bozmaya? Ne olmuştu benim biledinlerim? Taaa gerilere doğru mu itilmişti, buralardan uzaklaştırmak için?

Tam mevsimiydi şimdi. Beş on gün sonra Karatavuklar konar dallarına, cıyak cıyak bağırarak gagalarlar, konup kalkarken diplerine dökerlerdi. Bir gün fenere doğru yürüyecek kıyılardan gerilere yukarılara doğru itilen biledinlerimi arayıp bulacaktım.

Geldiğim yolu bir süre yürüdükten sonra kıyı yoluna saptım. Kereste fabrikasının önünden otele doğru yürüdüm. Fabrikanın bahçesindeki biçilmiş, fırınlanmış kereste yığınları öbek öbek gecekonduları anımsatıyordu. Cide için çok önemliydi kuşkusuz bu fabrika ama, böyle eşsiz bir kıyının en güzel yerine getirip oturtmak kimin aklına gelmişti? Bu keresteler, yağmurun altında çürütmek için mi durmadan biçiliyordu. Ağaçlar buralarda bekletmek için mi kesilip getiriliyordu ormandan? Hiçbir alıcısı yok muydu fidanlığa kadar geniş bir alanı kaplayan bu çiçek gibi kalasların, tahtaların? Devlet yapım işlerinde de mi kullanılmazdı? Değerlerini yağışlarda düşürte düşürte odun yerine mi satacaklardı sonunda? Bunun suçlusu, ne işletmenin başındakilerdi, ne fabrikayı çalıştıranlar. Olsa olsa Hükümetin orman politikasıydı, özel sektör mantığıyla Devlet İşletmeciliğine kalkışmasıydı... Araya yüksek kademelerde kereste çıkarcılığı girince de bundan zarar görecek, gene Cide ormanları, Cide Halkı, dolayısıyla memleket ekonomisi olacaktı sonunda.

Pazara geç kalanlar hızlı adımlarla geçiyorlardı yanımdan. Ters yöne doğru yürüyen bu adam, kimin nesi olabilir, diye bir göz atıyorlardı bana. Kadınlar, giyinişlerinde, altmış yıllık alışkanlıklarından hiçbir şey yitirmemişlerdi. Sarı yazma geleneği sürüp gidiyordu, bütün çekiciliğiyle. Bir traktörün çektiği arabaya dolu-

şan kadınlı çocuklu pazarcılar, yayaları birer yana dağıtarak hızla geçip gittiler.

Satmak için sırtlarında odun getiren tek bir köylü kadına rastlamamıştım yollarda. Hemen çoğunun elinde kalaylı bakraçlar, yumurta sepetleri vardı. Kadınların ayakları, çoraplı ve kunduralıydı. Beni sevindiren bu görünüm, bir geleneği titizlikle sürdürüp gitmenin güzel bir belgesiydi. Başlarında, bellerine kadar sarkan sarı yazmalar allı morlu önlükler, kırmızı paçalıklar tertemiz yepyeniydi. Pazar için en iyilerini en temizlerini ayırıp giydikleri belliydi. Eşek yükü beş kuruşa, kadın yükü yüz paraya verilen odun satışları durmuş, eşeklere yükleyip satılık odun getirenler bile kalmamıştı artık. Belki de kereste fabrikasının hızar artıkları, bir ölçüde odun gereksinmelerini karşılıyordu. Odun sırt yüküyle, eşek yüküyle değil, kamyonlarla, arabalarla satılıyordu artık. Memleketin, çeşitli nitelikli ormanları bu bölgeden başlıyor, gerilere, Azdavay'lara, Ilgaz'lara doğru uzanıyordu. Hemen kıyılarda üç tür çam ağaçları, gürgenler, kayınlar görülüyordu. Sedirden gayri bütün ağaçlar boy gösterirdi bu ormanlarda... Şu aylarda bile yemyeşildi tepeler. Açmalar kel kel kendilerini aralarda gösterseler de bir gürlük, bir dirilik göze çarpıyordu. Bütün bu doğal zenginliği içinde gene de yoksuldu Cide köylüsü.

Oniki, onüç yaş, bir insanın gelişiminde önemli bir süreydi. Bu süreyi bir bolluk memleketinde geçirseydim, gelişmem sanıyorum ki bu gün şu içinde bulunduğum durumdan bambaşka olacaktı. Eğer öğretmen bile olsaydım, dille, edebiyatla ilgili bir dersin öğretmeni olacağım bile kuşkuluydu. Dil her zaman, buralarda büyüdüğümden, bir sorun olmuştu benim için, İstanbul'lu bir çocuğun, dil diye bir sorunu olabilir miydi? Anadolu'nun neresine gittimse hep konuşmama takılmışlardı çocukluğumda. Kastamonu'da bile güzel konuşmadıkları halde, ablamı, apla diye çağırmadığım için alay etmişlerdi, benimle. Dilimi, her gittiğim yerde, geçerli bir konuşma aracına dönüşen bir Türkçe'ye çevirmiş, sonunda İstanbul çocuklarına bile dilimizi öğretecek bir öğretmen olarak yetişmiştim.

Eğer çarşı ortasında eşek yükü odun satanların arasında, birkaç kuruş eksiğine kadın yükü odun da satıldığını görmeseydim, gerçekçi, toplumcu bir yazar olacak gücü kendimde bulabilir miydim? Daha sonraları kadına sırtındaki odunla birlikte paha biçmeye kalkışan memur bozuntusu kişilere de rastlamış, paranın nerelerde kullanılabileceğini görmüş, paradan da paralılardan da tiksinmiştim.

Paradan ilk tiksintiyi mendil mendil tuz mağazasından eve taşırken duymuştum. Hem onlardan tiksiniyordu annem, hem altına çevirip ceviz sandığına saklıyordu. Bu saklanan paralar, büyüdüm gitti, nerede nasıl harcanmıştı, kimlerin işine yaramıştı, bir türlü anlayamamıştım. Ortaokuldan sonra milletin parasıyla okumuştum, Öğretmen Okulu'nda, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde... Büyük paraların büyük Devlet adamlarınca bankalardan çekilip yakınlarına peşkeş çekildiğini çok geçmeden öğrenmiştim. 1950'lere doğru, hemen 1950'lerden sonra...

Cide benim bütün sorunlarla yüz yüze geldiğim bir ortamdı. Soya çekim kuralları, kişiyi ne denli zorlarsa zorlasın, alınan eğitim, çocuğu ne kadar geliştirirse geliştirsin, çevrenin etkisi sınırsızdı, kişiliğin biçimlenmesinde. Kişiliğimi biçimlendiren etkenler, kuşkusuz bu ortamdan gelmişti. Cide, eşsiz doğası, toplumsal oluşumu, tarihsel değişimiyle beni yoğurmuş, bugünkü duruma getirmişti. Bir kişi için anadili neyse, ilk edindiği ana toplum bilim de oydu, onun kadar, belki ondan da önemliydi bence. Coğrafyada nasıl bir Karadeniz varsa Anadolu kıyıları da vardı. Bu kıyılarda kendine özgü bir yaşayış tutturan bırakılmış, unutulmuş yolsuz bakımsız bir Cide vardı ve ben ne olursam olayım bu fakir memleketin bir ürünüydüm. Onüç yaşımdan sonra elime ne geçtiyse bu kıyılarda bu zengin doğa içinde bu fakir kalmış kesimde sırtladığım dağarcığımın içine atmıştım. Biliyordum ki sırtımdaki ne bavuldu, ne çanta, belki daha çok Kurtuluş Savaşı'na gidenlerin taşıdıkları üstü pöstekili ak torbalardandı... İçindeki ne olursa olsun ordan oraya taşımıştım.

Her halde 1917 yılı sonlarındaydık. Artık mahalleden kopan

arkadaş kalabalığına karışıp yalılara doğru açılabiliyordum. Bir «bombardıman»dan sonra minareden verilen işareti gözlemiştik. Sallanan mendiller gemilerin uzaklaştığını bildiriyordu. Bu işaret üzerine yarıntılardan çöküntülerden çıkan kadınlı, erkekli kalabalık, sokaklara dökülürdü akın akın.

Büyükler bu işlerde bizlerden çok daha uyanık, çok daha ölçülü, hesaplıydılar. Bize kalsa böyle günlerde yalıya koşar, gemilerin nasıl ateş ettiklerini yerinde incelerdik. Bu merakla ilk işaret verilir verilmez yalıya koşan da biz olurduk. Moskof gemileri sanki «şarapnal»larını bizi toplasın diye atıyordu, kıyıda daha yapımı bitmeyen gemilere... Omurgalara, bodoslamalara, yapışmış çelik parçalarını çeke çeke çıkarır ceplerimize doldururduk. Bir gün kuma saplanmış kırmızı bir mermi bulmuştuk. Maviye yakın kum rengindeki sivri ucu kumlara saplanmıştı. Ağabeyler onu çocuk kucaklar gibi kollarına almışlar, okula götürmüşlerdi. Okulda mermilerin her boyda olanları vardı. Müze dediğimiz odada onları, sivri yanları yukarı gelmek üzere yan yana dizerdik. Birkaç yıl sonra Cideli kayıkçılar bunların patlamamışlarını sandallarından kucaklarında indirip taşımışlardı İnebolu kıyılarında. Bize düşman olan Kuzeyliler, Kemal Paşa'yla dost oluvermişlerdi. O günlerde feslerimizi atmış, başlarımıza birer kalpak geçirmiştik. Kuvâyi Milliye'ci oluvermiştik böylece... Hacı Sofuların Sabri, Cide'ye ilk giren makineyle Ağabeyim'in dizi dibinde bir resmimi çekmişti. Bu resim de bütün değerli şeyler gibi elimden çıkıp gitmişti ama o yılların anıları bütün diriliğiyle belleğimdeydi. Bu anılarla beslenecek, gelecek günlerde gerekli savaşımı verebilmek için tüm bu birikimlerden yararlanacaktım.

YEDİ

Cide'yi oniki yaşın masalsı evreninde bırakıp Samsun'a gelmiş, üç ay kadar annemle ağabeyimin konuğu olduktan sonra da Terme'ye gitmek üzere bir yaylıya binmiştik...

Kurtuluş Savaşından yeni çıktığımız için yollar eşkiyalardan henüz arınmamıştı. Babam yaşlı bir kolcusunu göndermişti Samsun'a bizi aldırmak için. Kır atının üstünde yaylının önünde gidiyordu İsmail Efendi. Çarşamba'dan sonra daha tedirginleşmişti. Atını sürüp geri dönüyor, bir süre arabanın yanında yol aldıktan sonra hızlanıp uzaklarda kayboluyordu. Arabacı onun gibi ölçülü değildi konuşmada. Anlattığına göre hemen her gün bu Terme yolunda Rum eşkiyalar yol keserler, dağa adam kaldırırlardı. Daha dün bir bakkalı soymuşlardı, Çarşamba'dan dönerken. Pontusçulardı bunlar, Sarı Yani diye bir eşkiya vardı ki haraç almadığı köylü, kundaklamadığı ev kalmamıştı buralarda.

Üçpınar yaylasında, Karakuş kayalıklarında barınırdı. Kimse yanaşamazdı onun çetelerine. Attığını gözünden nallardı bu çeteler. Terme'ye girerken bir mitralyöz bölüğünün, düzlükte tüfek çattığını görmüştük. Arabacı, atlarının dizginlerini çekip uzun uzun bakmıştı da:

«Vah zavallılar!» demişti. «Biz seferberlikte işte bunlar gibiydik. Ne üstümüzde vardı, ne başımızda!»

Ayaklarına çapulalar çekmişti askerler, dizlerine doğru

dolak sarılıydı. Pantolonlarının arkaları da, dizleri de parça parçaydı. Salıverdikleri katırlar, sırtlarındaki kızaklı tüfeklerin farkında değillermiş gibi otluyorlardı. Cephede işleri bitince «Eşkiya takibi» için görev almış olacaklardı bu kesimde. Ertesi gün Hükümetin önünde iki Rum eşkiyanın uzatıldığını görünce savaştan dönen Asker'in ne demek olduğunu anlamıştım. Çapraz bağlanmış fişeklikleri hâlâ üzerlerindeydi. Bellerinden sarkan el bombalarını kullanmaya vakit bile bulamamışlardı. Nasıl bir baskına uğramışlardı ki Laz başlıkları bile çözülmemişti başlarında. Cepkenleri, zıpkalarıyla yelekleri, yeni dikilmiş gibi pırıl pırıldı. Yumuşak çamurlu çizmeleri, boğum boğumdu.

Arkadaşlarımdan öğreniyordum, bunlardan daha yüzlercesi vardı bu dağlarda. Köyleri bastıkları bir şey değil, kundaklayıp kaçıyorlardı. Neydi zorları hiç kimse bir şey bilmiyordu. Rum olmak Türk köylerini yakmak için gerekli bir neden olabilir miydi?

Bizim Cide'de Rum komşularımız vardı. Annem Hafız Hanımlara gittiği gibi onlara da konukluğa gider beni nedense hiç götürmezdi. Her gidişinde gördüklerini, duyduklarını anlatırdı evde. Kimisi terziydi Rum kadınlarının, kimisi yün örer, şal dokurdu. Yerli kadınlarımıza giysilerini seçmekte yardımcı oldukları kuşkusuzdu. Eğer sarı yazmayı, lâcivertli, kırmızılı önlüğü, İstanbul'dan onlar alıp getirmeseler bunca kadın giysisiz kalırdı.

Nasıl da insanları birbirlerine düşman etmeyi başarıyorlardı büyük kentlerde, politika adamları. Nasıl bu memleketlerde oturan yabancılar, el ulaklarıyla bizi birbirimizden soğutup çıkarlarını sürdürmesini başarıyorlardı? Bir gün onların da kazınacaktı kökleri. Ama kavga gene de sürüp gidecekti. Kavganın sürüp gitmesi zenginlerin zenginliklerini sürdürebilmeleri için gerekliydi, yalnız biz de değil, bütün yeryüzünde.

Okul başlamıştı, ben altıncı sınıfın en gerisinde gelişi güzel oturuyordum. Sınıfta belli bir yerimin olabilmesi için ilk dönem sınavlarını atlatmam gerekiyordu. Sınıfın birincisi Keleşlerin Mehmet'ti. Birinciliği kaptırmamak için çok tutkulu görünüyordu. Bilgisini pek kestiremezdim ama, hiç de akılsız bir çocuğa benzemiyordu.

Sınıfta dokuz kişi kadardık. Uzunca bir odada duvar dibine itilmiş sıralara otururduk. Öğretmen bir uçtan bir uca gidip gelmek zorunda kalıyordu.

Başöğretmen, yalnız matematik dersine gelirdi bize. Hemen ilk derste onun dikkatini çekmiştim. Verdiği dersleri Cide'de bir yıl önce Hilmi Bey'den azarla da olsa pişirdiğim için hiç zorluk çekmiyor, üstelik öğrettiklerinden daha da çoğunu biliyordum. Başöğretmen babamın dairesine ara sıra uğruyor, yanımda bile beni övmekten çekinmiyordu.

Başöğretmen Naci Bey, İstanbulluydu. Okulu bitirince Robert Kolleje gönderilmem için babamı zorluyordu. Annem sandıktaki paraların elden gideceğini düşünerek hiç de okumam yanlısı görünmüyordu. Öyle ya, babam otuz yıllık memurdu, ceviz sandıkta kala kala bir çıkıncık gümüş Mecidiye, gidenlerin yerine konmuş bir iki beşibiryerde, üç dört tane de Reşat altını... «Ahır ömrü»nde bunları da elden çıkarmanın anlamı var mıydı?

Dersler ilerledikçe Keleşlerin Mehmet itip kakıştırmaya başlamıştı beni. Tarih, Coğrafya'ya gelen bir ağa çocuğu olan Ali Bey «Dersiniz şurdan şuraya kadar» deyip giderdi. Ben ordan oraya kadar olan bölümü bir iki kez okur, sıra bana gelince herkes gibi ezberden okumaz, anlatırdım. Ama bütün arkadaşlar bir tek sözcüğünü anlamadan teker teker cümleleri ezberden gözlerini tavana dikerek okurlardı. Öğretmenin görevi kitaptan parmakla onları izlemekti.

Benim ezberden okumayıp da konuyu anlatışım önce hiç hoşuna gitmemişti öğretmenin. Dersin geleneğini bozuyordum. «Olmaz!» demişti, «Sen de ezberleyeceksin herkes gibi!»

Ezber için belleğimin elverişli olmadığını gören Keleşlerin Mehmet, Öğretmen'den yanaydı. Bir dersi masal gibi anlatmak dersi bilmek anlamına gelir miydi? Bana sıfır verilmesi gerekirdi onlara göre. Bu kural bir süre yürürlükte kalmıştı. Durumu babamın aracılığıyla öğrenen Başöğretmen, bir gün sınıfa girdi. Sıfır aldığım konuları yeniden birer birer anlattırdı bana. Ben anlattıkça yıllardan beri unuttuğu sorunları, biraz da kendi merakını yatış-

tırmak için, sordukça sordu. O sordukça kendime göre olayların nedenlerini bulup çıkarmaya çalışarak anlattım. Sıra not vermeye gelmişti. Mehmet'ten gayri bütün arkadaşlar alacağım notu çoktan kestirmişlerdi.

«Nasıl, Ali Bey?» dedi, Başöğretmen, «Çok çalışmış değil mi?»

Biraz da eskiden verdiği sıfırların yerinde olduğunu savunma çabasıyla:

«Anlattıklarının hiç biri kitapta yok!» dedi.

«Var! Hepsi kitapta var. Senin yok dediklerin, onun kitaptan bulup kendi çıkardığı bilgiler...»

Sonra arkadaşlarıma döndü:

«Var mı içinizde soracağım bölümleri anlatacak?» diye sordu.

Benim açımdan çok haklıydı, geçmiş dersleri sormakta. Eski dersler ezberlendiği için çabuk unutulurdu. Hiç bir arkadaş parmak kaldıramadı.

«Hepinize sıfır vermek gerekir ama, aldığınız notlara dokunulmasını istemiyorum. Ama yıl sonunda karşıma böyle çıkarsanız sıfırdan başka not alamazsınız. Şu var ki bu arkadaşınıza şimdiden on numara veriyorum!»

Zili beklemeden çıkıp gitmişti Başöğretmen, Ali Bey'i anlayışıyla başbaşa bırakarak... Karneme hiç bir zaman bu dersten on geçmemişti ama, sıfırdan da bu yoklamadan sonra kurtulmuştum.

Korunmak için babamın zorla içirdiği kininler etkisiz kalmış, sıtmaya yakalanmıştım. Terme çeltik tarlaları ile çevrilmişti. Bu yüzden sayılı sıtma bölgelerinin en başında geliyordu. Türkiye'mizde top sesleriyle Cumhuriyet ilân edilirken ben kendimden geçmiş ateşler içinde yatıyordum. Tam üç ay yatmış bu pis sıtmadan kurtulamamıştım.

Bir deri, bir kemik yataktan kalkıp da okula gidince gerçekte arkadaşlarımın birçok alanda beni geçtiklerini gördüm.

Matematikten hâlâ sınıfın en iyisiydim. Tarih, Coğrafya oku-

nup da anlatılacak derslerden olmuştu artık. Nasıl olsa açığı kapatırdım. Ziraat, eşya gibi derslerin tekrarlarından yararlanıp da yeniden Mehmet'in çekineceği bir öğrenci olunca bu kez iş gerçekten dayanılmaz bir hal almıştı. Keleşlerin Mehmet ben okula gidip gelirken yolumu kesiyor, topladığı çocuklara beni taşlattırıyordu. Durumu Başöğretmene duyurdumsa da önleyecek hiç bir girişimde bulunmadı. Naci Bey'in benimle dolaylı da olsa ilgilenmesi Mehmet'i büsbütün kızdırmıştı.

O günlerde bir değişiklik olmuş, Coğrafya dersine Başöğretmen Naci Bey girmeye başlamıştı. İlk uyguladığı yenilik de harita yaptırmaktı bize. Harbiye'den gelen Hilmi Bey'in yetiştirdiği alanların en başında harita geliyordu. Türkiye'nin haritasını çizmekti başta gelen becerim. Hele memleket haritasında illeri yerli yerine oturtmak benim için işten bile değildi. Hilmi Bey yazısız haritalardan dünyanın «meşhur şehirleri»ni sorar, gösteremeyenleri acımasız haşlardı.

Başöğretmen Naci Bey bu akıl almaz başarımın ürünlerini görünce şaşırmış, Mehmet'se deliye dönmüştü kıskançlıktan. İkinci karneler verilmiş, sınıfın birincisi olduğumu öğrenmişti. Rahatını düşünen Naci Bey, Mehmet'e de aynı notları vermiş olmalıydı. Bir sorun kalıyordu geriye, sıranın başında kim oturacak, öğretmen sınıfa girince kim «Dikkat!» diye bağıracaktı?

İlk günlerin gerilimini kırmak için sınıfbaşılık görevini haftalık olarak düşünen başöğretmen, nöbetin Mehmet'ten başlayacağını bildirmek zorunda kalmıştı. Sınıfın yoklamasıyla temizliğinden bile sınıfbaşı sorumluydu. Tebeşir parası toplamak, sobanın yakılmasını sağlamak, odun yoksa odun bulmak gibi daha birçok ayrıntılı işler vardı ki hâlâ yabancısı olduğum bir okulda bunları başarmam zordu. Mutlaka Mehmet'in baltalamalarıyla karşılaşacaktım. Nöbet günüm yaklaştıkça Naci Bey'in uykularının kaçtığı belli oluyordu.

Hâlâ sıraların en sonunda oturuyordum. Ben sınıfın başı olarak sıranın başına geçersem, Mehmet nerede oturacaktı? Yanımda otursa sınıf ikincisi durumuna düşecek, benim yerime en

sona geçse sınıfın «dümen neferi» sayılacaktı. Eğer Mehmet gerçekten göründüğü gibi kişiliğine çok düşkünse rapor alıp okula gelmemesi gerekirdi o günlerde. Ya da ben hastalanıp evden çıkmamalıydım.

Bir akşam babama uğramayıp da eve dönerken krem rengi, köşk biçimi evlerinin kapısını çaldım. Kapıyı açan hizmetçiye Mehmet'in biraz gelmesini söyledim.

Mehmet kapıda beni görünce şaşırdı birden:

«Buyur, gel!» dedi, «Ne dikiliyorsun öyle!»

Sıcak bir odaya çıktık. Yerler halı döşeliydi. Oturduğumuz sedirin üstünde bile seccadeler serilmişti. Masanın üstünde kendi kitapları diziliydi. Açık bir harita defteri, hemen en öndeydi, tek çizgi çekilmemişti.

«Bu ikinci defter,» dedi, «Yırttım attım birini!»

«Neden yırtıyorsun?» diye sordum, biraz da şaşkınlıkla. Bu güne kadar hiç defter yırtmamıştım çünkü.

«Senin yüzünden!» dedi öfkeyle. Anlayamamıştım.

«Öyle güzel harita yapıyorsun ki, çiziyorum, çiziyorum seninkilere benzemiyor!»

«İster misin?» dedim. «Sana da yapayım?»

Bir süre baktı yüzüme:

«Söylersin!» dedi. «Başöğretmene söylersin, ben yaptım diye.»

«Söylemem, neden söyleyecekmişim!»

«Peki, yap öyleyse!» dedi. «Sen yap da gene söyle istersen! Defterin üstünde adım yazılı olduktan sonra, kırsın notumu kabadayıysa!»

«Doğru!» dedim, «Kıramaz! Hem neden söyleyecekmişim ben.»

«Söylemesen de anlar, o! Ne Hinoğlu Hindir! Anlarsa anlasın. Yap hadi, Türkiye haritasını yap!»

«Sana öyle bir Türkiye haritası yapacağım ki Başöğretmen şaşırıp kalacak!» dedim.

«Nasıl?»

«Deftere değil, bizim yaptığımız gibi... Büyük kâğıtlara... On kâğıt büyüklüğünde.»

Aklı yatmamıştı bu işe:

«Kâğıt...» dedi. «O kadar büyük kâğıdı nerden buluruz?»

«Yapıştırırız uç uca... Kola var mı sende?»

Evinde okulla ilgili ne varsa top top kutu kutu olduğunu biliyordum:

«Var?» dedi, «Olmaz olur mu?»

«Getir! Kâğıt da getir!»

O, söylediklerimi bulup getirirken kitabımızdaki Türkiye Haritasını buldum, milimetrelere böldüm. Enini boyunu kurşunkalemle çizip karelere ayırdım.

Kâğıtlarla kolayı masanın bir ucuna koymuş yaptığım işe bakıyordu. Kâğıtları yapıştırıp onları da santimlere böldüm, çıkan kareleri numaraladım. Ortaya haritaya benzer bir iş çıkmayınca tedirginleşiyordu. Kitaptaki haritanın karelerine göre bir şeyler çizdiğimi görmüş, yüzü ancak o zaman gülmüştü.

«Çok güzel!» dedi. «Demek sen böyle yapıyorsun haritaları... Hep karelere bölerek, öyle mi? Ne kadar da kolaymış!»

«Çok kolay!» dedim, «Haydi gerisini hiç kalemi bastırmadan sen çiz!»

Yerime oturdum. Başlamıştı çizmeye. Çizdikçe güven geliyordu kendisine. Karadeniz kıyılarını çizdi, bir boydan bir boya, Marmara'ya geçti. Hava da adamakıllı kararmıştı.

«Babam gelmiştir eve!» dedim, «Ben gideyim artık!»

«Gitme!» dedi, «Yemeği ikimiz burda yeriz. Harita da biter yemekten sonra.»

«Varsın, harita bitmesin!» dedim, «Yarın yaptığın kadarıyla Naci Bey'e gösterirsin...»

«Anlarsa?..»

«Neyi anlayacak? Sen çizmiyor musun haritayı?..»

«Doğru!» dedi.

Gözlerinin içi gülüyordu. Ayağa kalkarken:

«Niçin geldiğimi sormadın?» dedim, «Ben şunun için gelmiştim. Haftanın başında sınıfbaşı nöbetine ben geçiyorum ya...»

Birden kaşları çatıldı:

«Eee?»

«Ben gene eski yerimde oturacağım...»

«Orada mı sınıfbaşılık edeceksin?»

«Hiç etmeyeceğim. Bu işi benden güzel yapacağını iyi biliyorum. Sen para verip sobayı yaktırıyorsun. Birçok işleri parasız da yaptırıyorsun, ben başaramam!»

«Hademeyle konuştum ben! Odun bulsan da, para versen de yakmayacaktı ki sobayı!»

Öfkeyle soluk alıyordu:

«Hele bir yaksın!»

«Naci Bey'e söyleyeceğim yarın, ben sınıfbaşılık yapamam diye. İki günde bir sıtma tutuyor. Bir de o işle mi uğraşacağım!»

Hiçbir şey söylemeden duruyordu. Neden sonra:

«Kardeşimi sizin eve göndereyim...» dedi,«Bizde olduğunu söylesin babana!»

«Olmaz! Sonra gelirim!» dedim.

Harita çizmek çok hoşuna gitmiş olacak ki, ince uçlu kalemi sağ elinde sıkı sıkı tutuyor, uzattığım eli sıkamıyordu. Oda kapısını açıp merdivenlere doğru yürüdüm. Razı olmuştu gitmeme:

«Bizim evde fırın var, baklava yaptırırım anneme. Kaymak da koruz üstüne... Söz değil mi, bir gün geleceksin!»

«Gelirim neden gelmeyeyim. Bak bugün bile kendiliğimden geldim.»

«Güle güle! Demek harita olduğu gibi kalsın, yarın Naci Bey görsün öyle mi?»

«Yoook, istiyorsan bütün kıyıları çiz! Aman kareleri iyi say çizerken!»

«İstersen yarın bana seslen, beraber gidelim okula!»

«Olur,» dedim, bahçe kapısını açarken, «Uğrarım. Hadi hoşçakal.»

SEKİZ

Terme sıtmalık bir memleketti ama, ortasından derince bir çay geçen verimli geniş bir ovaydı. Bu çaydan yararlanarak pirinç yetiştirilir, bu yüzden sivri sinekler ürer, memleket sıtmadan kırılırdı. Biraz içerlekti denizden ama, Terme Çay'ı gidişi gelişi sağlardı, daha çok kış aylarında. Simenit gölü sayısız bataklıkların ortasında büyücek bir göldü. Ağlar gerilerek yaban ördeği avlanırdı kıyılarında. Bıldırcın bile avlanırdı ağlarla. Avcılarla uğraşmak babamın görevlerinin bir bölümüydü. Kolcuları geceli gündüzlü iş buluyorlardı kendilerine. Kolcular'dan İsmail Efendinin bir işi de beni yaşlı demirkırı atına bindirip köyüne götürmekti. Bütün Çerkezler gibi konuktan hoşlanırlardı. İlk sülün sürüsünü köyüne giderken görmüştüm. Bir ormanı dönünce yeşillikten kırmızılı mavili,sarılı morlu bir sülün sürüsünün dikine ok gibi fırladığını görmüş, bu renk cümbüşü başımı döndürmüştü.

Terme'nin altın sarısı mısırlarını, altı düz limbo denilen kayıklarla taşırlardı Terme Çayı'nın ağzına.

Bir gün bu çayın ağzına büyük bir tuz vapuru demirlemişti de, yer yerinden oynamıştı. Limbolar tuz çuvallarını vapurdan alıyorlar, çayın kıyısında açıklık bir düzlüğe bırakıyorlardı. Çarşamba'dan gelen kamyonlar bu çuvalları yükleyip babamın mağazasının önüne çekiyorlardı. Önce beni mağazanın kapısında görevlendirmişti babam. Kamyondan inen çuvalları sayıyor, getiren

şoföre imzalı bir kâğıt veriyordum. Ertesi gün de limbolardan çıkan çuvalları teslim alanların yanında çalıştım. Bu işlerin hiç biri iç açıcı değildi. Vapura gitmeli ambardan limbolara vinçlerle boşaltılan çuvalları yazmalıydım.

İstediğim yerine gelmiş, ilk kez önemli bir kişi olarak sevdiğim bir işin başına geçmiştim. «Vapur Zabitanı»yla yemeğe oturmuş, Kaptan'ın sağ yanında yerimi almıştım. Hem memurun oğlu, hem çuvalları sayıp sayıp teslim alan, karşılığında kâğıt imzalayan yetkili bir kişiydim. Eğer babamı zorlarsam sekiz günde bitecek boşaltma işini yedi güne indirir, kaptana bir avarya günü kazandırabilirdim. Babama o zaman düşecek olan iş, kamyoncularla limbocuları geç vakitlere kadar çalışmaları için zorlamak olurdu. Yağacak yağmuru ileri sürerek onları sıkıştırmak biraz da «inhisar idaresi»nin çıkarına değil miydi? Devletin tuzuydu erime tehlikesiyle yüz yüze gelecek olan. Tabağım etli kuru fasulyeyle dolduruluyordu yemekte. Herkes kahvesini içerken ben Kaptan'ın uzattığı çukulataları yiyordum. Babam için bir sandık Metaksa Konyağı bile hazırdı ambarda, benim evet, dememi bekliyordu.

Vapurdaki bu önemli görevim için, Cide'deki Başöğretmen, elinden düşürmediği şef değneğiyle hizaya getirirdi beni. Oysa Naci Bey,odasına çağırıp Vapurda geçen üç gün, üç gecelik yaşamımı anlattırmıştı övünerek. Okuldan bir haftalığına uzaklaşmam herkesten çok Mehmet'i sevindirmişti.

Okulun son aylarındaydık. Havalar birden ısınıvermişti. Cumhuriyet ilân edilmişti ama, eşkiyaların ayakları henüz dağlardan kesilmemişti. Her gün bir eşkiya olayı ile karşılaşıyor, Terme yaylalarında dolaşan, Ünye, Fatsa üzerinden Karağuş'a geçen, Çarşamba'dan vurup Ladik'e Erbaa'ya atlayan kimi Rum, kimi Çerkez, Kimi Gürcü, türlü eşkiyaların serüvenleriyle kulaklarımız doluyordu. Celal bu eşkiya hikayelerini anlatmakta eşsizdi. Ömer babasız bir çocuktu, onu kendime çok yakın bulurdum. Mazhar, zengin bir Ağanın oğluydu, uzak bir köyden gelir giderdi okula. Gözü pek, yürekli, güçlü bir arkadaştı. Benim yanımda otururdu

sınıfta. Onu böylece «dümen neferi» olmaktan kurtarmış olurdum. Derste yardımımı gördüğü için severdi beni. Cebinden, çantasından köy işi pestiller, cevizli helvalar, çıkarıp kimseye göstermeden vermesini başarırdı. En sevdiğim hediyesi ipek kumaş inceliğindeki koyu sarı erik pestiliydi.

Hiçbir ders sektirmeden okula saati saatine gelirken bir sabah ilk derse yetişemediğini, görmüş, ikinci derste de bulunamayınca, hastalandı sanmıştık. Termeli bir çocuğun hastalanması kadar doğal hiçbir şey olamazdı. Sıtma hazırdı bizler için... Mazhar ikinci üçüncü gün de gelmeyince, onun küçük sınıflardaki köylülerine sorduk. Anası, babası gizli kalması için okula bildirmemişti. Eşkiyalar dağa kaldırmıştı. Son günlerde, hiçbirine çeteci denilmiyor, eşkiya denilip geçiliyordu. Kemal Paşa, çeteleri kaldırdığı, onların askerleştirildiği için dağa çıkanların iyisi olamazdı, tümü eşkiyaydı. Eşekçiler, Çerkez Ethemler, İpsiz İrecepler, Topal Osmanlar kalmadığı gibi, cephane taşıma bahanesiyle Karadeniz'e çıkan takalı korsanlar da yok olmuşlardı.

Gene de biz öğrenmek istiyorduk Mazhar'ı dağa kaldıranları. Birkaç gün sonra öğrendik de... Rum çeteleri iki yüz altın istemişlerdi babasından. Eğer bu parayı, Üçpınar yaylasında, pınara en yakın çamın altına, elinde taflan dalı ile biri, getirmeyecek olursa Mazhar'ın başı ertesi gün Terme, Çarşamba yolunun üstüne bırakılacaktı. Bir tuzak düzenleyeceği sezilirse Mazhar'ın babası da aynı duruma düşürülecekti.

Bu bildiriyi duyan Mazhar'ın babası istenilen parayı gaz tenekesinden çıkarıp çıkınlamıştı. Eline taflan dalı verdiği adamın karşısına çıkan eşkiyalar, bir yandan Mazhar'ın bileklerindeki ipi çözerken, bir yandan da altınları sayıp teslim almışlardı. Çok geçmeden de Mitralyöz bölüğü eşkiyaları pusuya düşürmüş, içlerinden bir tek kurtulan olmamıştı.

Hükümetin önüne ölüler uzatıldığı sabah Mazhar da yanımızdaydı.

«Hepsi bu kadar değil bunların!» diyordu Mazhar, «Bir de çetenin Reisi vardı, sarı bıyıklı...»

«Sarı Yani miydi adı?» diye sormuştum. «Sarı Yani derler benim adıma,» diye başlayan bir eşkiya türküsü öğrenmiştim. Biliyordu Mazhar, bu Reisin adını. Onun yanında meğer hiç konuşmazlarmış eşkiyalar. İçlerinden sadece birisi konuşuyormuş onunla... Çok iyi Türkçe biliyormuş, belki Rum'muş, belki de Türk... Ama Mitralyöz bölüğünün komutanı bizden de, Kaymakamdan da çok şeyler biliyordu. Bilmese, Mazhar'ın annesini, babasını, kardeşlerini Terme'ye çağırtmaz, köye dönmelerini bir süre yasaklamazdı.

Mazhar dağda, eşkiyalarla geze geze kararmış, adamlaşmıştı bayağı. Ayağının burnuyla yerde yatan ölülerden birini göstererek:

«Şunun doru bir atı vardı,» diyordu. «Beni hep terkisine alırdı. Bir gün Mitralyöz bölüğü Karağuş'un kayalıklarında bizi sıkıştırmıştı. Ben sanıyordum ki büyük bir savaş olacak... Dörde bölünmüşlerdi hemen, bizim takımdakiler atlarından inip geride kaldılar. Beni de ilk defa terkinden indirerek sahipsiz kalan atlardan birine bindirip önlerine kattılar. Biz arka yollardan yaylaya çıkarken bir patırtıdır koptu gerimizde. Ben dönüp geriye bakıyordum. Enseme bir tokat indirdi, arkamdan gelen. Elindeki mavzeri gösterdi bana. Bir daha geriye dönüp bakarsan vururum seni, demek istiyordu.»

Sormuştum Mazhar'a «Geride kalanlar ne oldu?» diye.

«Ertesi gün biz bir düzlükte yemek yiyorduk, yedi sekiz çeteci dönüp geldiler. Demek en azından bir iki kişi ölmüş diye düşünüyordum. Sonra gördüm ki iki atı yedekte götürüyorlardı.»

Mazhar, köyüne hemen bir ay sonra dönebilmişti, annesi, babası kardeşleriyle birlikte. Demek artık Rum eşkiyalar kökten temizlenmiş oluyordu.

Kış ortalarında annem de tutulmuştu sıtmaya. Onun hastalığı benimkinden de ağır geçti. Büsbütün kurtulmuş değildim ben, iki günde bir nöbet yokluyordu. Çoğu, derste yakalıyordu titremeler beni. Öyle tatlı bir üşüme geliyordu ki.. İki dirseğimin üzerine başımı koyuyor nöbet süresince bütün sırayı titretiyordum. Keleş-

lerin Mehmet, bir sınıf Başkanı sorumluluğuyla, önce kendi paltosunu atıyordu üzerime. Yanında sürekli taşıdığı kutudan bir kinin alıyordu, hademeye bir bardak su getirtiyor, derste bile olsak bu kinini yutturuyordu bana.

Sınıf birinciliğini bütün yetkileriyle ona bırakmıştım. Naci Bey, notlarımızın eşit olması için bütün zekâsını kullanıyordu. Sınıfbaşı olarak Mehmet'i rahat oturtmak için notunu diş korumadan bile bir not aşağı indirmiyordu. Oysa aramızdaki dostluğun bozulmaması için eşitlik değil üstünlük gerekirdi.

Yardımcı Öğretmenlik yapan Hacı Kuzu'nun büyük oğlu Mehmet, futbol topunu o günlerde getirtmişti Samsun'dan. Ben Cide'de bu topun nasıl oynandığını görmüş, biraz da vurmasını öğrenmiştim. Samsun'da kaldığım günlerde de mahalle takımında oynamıştım. Çalım yapmasını, şut çekmesini de beceriyordum. Ne var ki sıtmadan oynayacak halim yoktu. Her sınıftan seçilen güçlü kuvvetli çocuklardan iki takım yapmıştı, Hacı Kuzu'nun Mehmet... Son sınıfta oluşumdan ötürü beni de iki kaleden birine dikiyordu, her oyunda. Okulun arkasındaki düzlüğe çıktıkmı Mehmet mutlaka karşımdaki takıma geçiyor, bana gol atmaya çalışıyordu. Hani atmıyor da değildi. Yapıca oldukça gösterişliydi. Sağlıkça da hepimizden bakımlı olduğundan gücüne diyecek yoktu. Daha olmazsa önüne çıkanları ne yapıp yapıp yıldırıyordu.

Oldukça da ustalaşmıştı son günlerde. En kendime güvendiğim bir gün arka arkaya üç beş dakika içinde iki gol atmıştı bana. İlk kez ileride oynayıp bu iki golün acısını karşı takımdan çıkarmayı düşündüm. Önümde oynayan Mazhar'a kaleye geçmesini söyledim. Kırmamıştı beni. İleride oynadığımı kimse görmemişti bu güne kadar ama, gene de topa vuruşlarımdan bir şeyler sezinlemiş olabilirlerdi.

Mehmet Hoca hakemdi. Bu değişikliğe karışmayı yersiz bulmuş olacaktı. Topu santraya kadar elimde getirip önüme koydum. Karşımda da Keleşlerin Mehmet, yerini almıştı. Bu değişikliğin kendisiyle bir ilgisi olup olmadığını düşünüyordu. Gözleri

büyümüş silik kaşlarının altından büsbütün dışarı fırlamıştı. Hakemin düdüğüyle birlikte ayağıma atılmış, ilk pası kuralınca verdirtmediğinden hakemin uyarısıyla karşılaşmıştı.

İkinci kez başlatılan oyun, alanın sağında gelişiyordu. İki sıfır üstünlüğü sağlayan Mehmet, gol atmaktan caymışa benziyordu. Bizim kalemizde Mazhar vardı çünkü, ona gol atmanın bir anlamı olmayabilirdi, şu durumda.

Uzaktan beni kolluyor, top benden yana geldi mi karşısındakini bırakıp üzerime koşuyordu. Külâhlının Arif, bir ara Mehmet'in önünden bir pas aktarmıştı bana. Arif'e geri verecekmiş gibi yaparak yavaştan ters yanıma geçirdiğim topu önümdeki boşluğa hızla sürdüm. Karşıma Ömer çıkmıştı. Mehmet'in can ciğer arkadaşı olan Ömer, onu kızdırmamak için her şeyi yapabilirdi ama, beni durdurmak için tekmeleyemezdi. Çünkü sınıfta tek gerçek arkadaşı bendim. Topu ondan kaçırmam zor olmadı, kalenin yolu açılmıştı. Sınıfın en çevik oyuncusu olan Kaleci Kemal, biraz da uğradığı şaşkınlıktan ötürü donup kalmıştı. Herkesi çalımlayıp gelen şu sıtmalı Rıfat'tı haaa? Bu şaşkınlık onun yalnız tek gol değil arka arkaya tam üç gol yemesinin nedeni olmuştu.

Mehmet Hoca benim, üçüncü golü atmamı beklermiş gibi düdüğünü çalmış, oyunu bitirmişti.

DOKUZ

Yıl sonu gelmiş, sınavlar başlamıştı. Sıtmadan yatma sırası bu kez de babama gelmişti. Yaşı nerdeyse altmışı bulan babamı sıtma nöbetlerinin tiril tiril titretmesi çok dokunuyordu bana. O güne kadar sıtmayı çocuk işi, biraz da kadın işi bir hastalık sanıyordum. Babamı titrete titrete yataklara sermesi acıklı bir olaydı. Yemeden, içmeden kesilmişti babam. Bir ayakları köyde olan kolcuların babamı diriltmek için getirdikleri yağlara, ballara el süren olmuyordu evde. Çerkez İsmail Efendi'nin getirdiği bir bakraç kaymak yemyeşil küf bağlamıştı.

Havalar birden ısınıvermişti. Terme, sıcaklığından ötürü tarihin eski yıllarındaki adını hak etmişti. Terme çayı her geçen gün biraz daha kuruyordu. Babamın aldığı kininlerin sayısı arttıkça etkisi de o oranda azalıyordu sanki... Ancak üç dört hafta sonra nöbetler kesilmiş, iştahı biraz yerine gelmişti. Tam bu günlerde bizim sınavlara ayırtman olarak çağırılmıştı babam. Matematik sınavında bulunması isteniyordu.

Sınav odası bütün yıl yaptığımız renkli, renksiz resimler, haritalar, elişleriyle süslenmişti. Mehmet'in yaptığı büyük Türkiye haritası da ayırtmanların karşısına gelen duvarın tam ortasına asılmıştı. Parası gibi boyası da bol olan Mehmet, hemen her ili, açıklı koyulu ayrı ayrı renklere boyamış, kendi adını «Türkiye» yazısı büyüklüğünde yazmayı da unutmamıştı. Ayırtmanların oturdukları yerden rahatça okuyabilmeleri için... Ama ne olursa olsun

onun babası gelip okuyamayacaktı, oğlunun adını. Çok zengindi ama, ayırtman olabilmek için en azdan memur olması gerekiyordu.

Babam biraz da sınavımda bulunabilmek için kalkmıştı yataktan. Başının döndüğünü, gözlerinin karardığını söylüyordu.

Sınav odasına, Başöğretmen canının çektiği sıraya göre alıyordu bizi. Zayıfın zayıflığını örtmek, bilgili öğrencinin bilgisini gösterebilmek için kendine göre bir düzen tutturmuştu. İş ters gidince zayıf öğrencinin bıraktığı kötü etkiyi silmesini de biliyordu. Bu nedenle Mazhar'ın peşinden beni sokmak istemişti Naci Bey. Mehmet sıranın kendisinde olması gerektiğini söyleyince iş değişti.

Başöğretmen giderayak bir olay çıkmasını istemiyordu ama onun bu tersliğine de kızmamış değildi. O içeri girerken bana da:

«Peki!» dedi, «Sen de hemen peşinden gireceksin!»

Biraz da kendini kurtarmak için söylemişti bunu. Oysa en sonra da girsem, üzerinde duracaklardan değildim.

Mehmet'in sınavı uzun sürmüştü. İçeri giren çay kahveler de bu işi geciktirmiş olabilirdi. İlçenin hemen kalburüstü memurları içerdeydi... Kaymakam da Malmüdürü de gelmişlerdi erken erken... Kızlar Okulunun Başöğretmeni bile vardı içerde.

Mehmet kan ter içinde çıkmış, sıra bana gelmişti. Başöğretmenin öğrettiği gibi, ayırtmanları selamladıktan sonra, birkaç adım daha atarak Kaymakam'ın önünde durdum. Kimin oğlu olduğumu biliyordu ama, ders durumundan hiç bilgisi yoktu. Belki evde bir soru düzenlemiş olabiliriz diye babama döndü:

«Sor Beybaba. Buyur!» dedi.

Yaşından, ağırbaşlılığından ötürü hep böyle denirdi babama... Kaymakam'ın göstermek istediği kolaylığı anlamış olmalıydı. Meydan okurcasına:

«Siz sorun Kaymakam Bey!» dedi. Sonra bir yemek fıkrasını hatırlamış olacak ki hemen ekledi:

«Biz evde her zaman soruyoruz!»

«Peki!» dedi, Kaymakam, «Ben sorayım! Öyle bir zor soru sorayım ki...»

Bir süre düşündü:

«Vaz geçtim zor sorudan,» dedi. «Bir önceki öğrencinin sorusunu çözsün!»

Sonra Başöğretmene döndü:

«Ne sordunuz? Söyleyin lütfen!» dedi.

«Sayıları değiştirerek sorayım.»

«Yok, hayır, sayılar da aynı sayılar olsun!»

Mehmet'in içerde çok kalmasının nedenini anlar gibi olmuştum. Kaymakam cebinden saatini çıkarmış kaçta başladığıma bakıyordu. Demek ne kadar, zamanda yapacağımı bilmek istiyordu, Mehmet'le karşılaştırmak için.

Bir «mürekkep faiz» hesabıydı bu. Yapılacak işin bir sürü çarpmayı hızla sonuçlandırmaktan başka bir zorluğu yoktu. Sağa sola bakmadan boyuna sayıları birbirine çarpıp durdum. Sonuç kendisince belli olduğu için yaptığım işlemlere bile göz atmıyordu. Kaymakam, bir ara konuşmasını keserek:

«Çok var mı daha?» diye sordu.

«Bitti efendim!» dedim.

Önce saatine baktı, şaştığı belliydi.

«Bitti haaa?»

«Evet efendim.»

«Güzel!» dedi, «Şimdi sorduklarıma cevap ver.»

«Peki efendim.»

Adamın ana parası kaç liraymış? Bu para birinci yılın, ikinci yılın, üçüncü yılın sonunda kaçar lira faiz getirmiş? Üç yıl sonra adamın ana parası kaç lira olmuş?

Babam tahtaya baktı, telaşla. Alt alta çıkardığım sayıların doğru olup olmadığını gözden geçirdikten sonra telaşı dağıldı. Kaymakam'ın yüzündeki değişikliği izlemek için sandalyesini yana kaydırdı.

Ben söyledikçe Kaymakam önündeki kâğıttan izliyordu sayıları. Okumamı bitirip ayırtmandan yana dönmüştüm. Durumda bir gizlilik varmış gibi, ne evet demişti Kaymakam, ne hayır, demişti.

«Söyle bakalım evlat!» dedi. «Sana on bin lira vermek istesem, çekle mi verilmesini istersin, bonoyla mı?»

Hay Allah! Dediklerinden biri daha sağlamdı ama, hangisi? Biri hem daha çabuk alınırdı hem daha garantiliydi! Başöğretmen şöyle demişti derste. Çek aldın mı hemen gider çekersin bankadan... İyi ama bono hiç mi bankadan, ya da sahibinden para olarak alınamazdı? Düşünmemin uzun sürdüğünü gören Kaymakam sorusunu açmak için:

«Biri bono, biri çek» dedi, «Yani on bin liralık çek... On bin liralık bono... Hangisi?»

Bu kez hiç düşünmeden:

«On bin lira!» dedim, «Para olarak...»

Kaymakam gülmeye başladı:

«Doğru!» dedi, «Mademki on bin lirayı gözden çıkardım, bonodur, çektir, neden uzatıyorum. Aferin! Ben de olsam peşin parayı isterim. Çek verdim ama ya karşılığı yoksa? Hadi bakalım! Bu sıtmalı memlekette fazla sıkmaya gelmez bu yavruları. Haydi, ben sana on bin lira değil de on numara veriyorum, baban ne verirse versin!»

Akşam evde öğrendiğime göre Mehmet de on numara almıştı ama, tam bir saat on dakikada. Kaymakam'ın tuttuğu saate göre ben yirmi beş dakikada almıştım.

Diploma töreni bir hafta sonra aynı odada yapılmıştı. Bu kez Mehmet'in babası gelmiş, benimki gelmemişti. Sınavıma geldiği gün terlemiş, terini soğutmuş, yeniden yatağa düşmüştü. Tam Mehmet'in haritasının önünde Başöğretmen Naci Bey, bu yıl altıncı sınıfın dokuz mezun verdiğini, bu dokuz öğrenciden ikisi övünülecek bir başarı gösterdiği için her ikisinin de birincilikle mezun olduğunu konuklara açıklamıştı.

Başöğretmen'in ellerimizi sıkarak bizi kutlaması gerekiyordu. Önce kimin elini sıkacaktı? Eğer babam törende olsaydı, bu daha da zorlaşırdı. Yalnız Mehmet'in babası törene katıldığı için işi yarı yarıya kolaylaşıyordu. Bana çok yakın olduğu halde birkaç adım atarak Mehmet'e kadar yürüdü. En sevecen bakışlarla elini sıktı. Sonra sıradan ellerimize yapışıp yapışıp bıraktı. Biz

okuldan çıktıktan sonra Başöğretmenliğin bir zorluğu kalmamış olmalıydı. O yıl, Ankara'dan gelen bir emirle Beşinci Sınıflar da, bizden üç beş gün sonra diploma almışlardı. Duyduğuma göre ne tören yapılmış, ne de birincilerin ikincilerin elleri sıkılmıştı.

İlkokuldan çıkanlar, bir yaş daha küçülmüş olacaklardı bundan sonra...

Yaz bütün ağırlığı, bütün sıcaklığıyla bastırmıştı. Leylek gagalarının takırtısından geçilmiyordu. Terme çayı azala azala sonunda karşıdan karşıya ayak ıslanmadan geçilir hale gelmişti. Limbolar yapışıp kalmışlardı kıyılara... Çimecek değil, nerdeyse yüz yıkayacak su bile kalmamıştı Haziran sonunda. Termeliler'in kimi Ünye'ye kimi de Üçpınar yaylasına göç ediyorlardı. Babamın bir kantarcısı vardı, Remzi Efendi. Becerikli adamdı. Bizimle ortak bir yayla evi yaptırmıştı Üçpınar'da... Biz de Haziran sonuna doğru göç etmiştik. İsmail Efendi'nin yaşlı kır atı babamı alıp getirirdi hafta sonlarında. Benim görevim atın sırtından tıklım tıklım dolu heybeleri indirmekti. Neler yoktu bu heybelerde... Etten sebzesine, şekerden, kahvesine, şişeden mezesine kadar...Nerdeyse süt yoğurt bile getirecekti yaylaya. Yalnız işe yarar, buz gibi suyuyla, demir gibi havası vardı yaylanın. Kır at durmadan yiyecek taşırdı bize. Babam Remzi Efendi'ye izin verir, heybeleri doldurup hafta içinde bile onunla gönderirdi. Köylerden geçerken bir şişe de süt alırdı, sütlü çay yapmamız için. Bu benim buluşum muydu, yaylada herkes böyle mi içerdi bilmem. Remzi Efendi de severdi sütlü çayı.

Yaylada sıtmadan kurtulmuş gibiydik. Beni arasıra bir titreme alırdı, ama, sarsmazdı. Yiyip içiyor, kendime gelmeye çalışıyordum.

Yaylanın ortasında aylaklar bir kahve kurmuşlar, boyuna kumar oynarlardı. Yirmibirden boşaldılarmı, biz yaştaki çocukları toplarlar, tepeye kadar koştururlardı. Aşağıdan bakan meraklılar, tepeye dokunup gelen birinciye gazoz ikram ederlerdi. Buz gibi pınar suyu dururken bu ılık gazozu içmek için kan ter içinde kalırdık. Mehmet, yarışı kazanıp da gazoz içtiğimi görünce, çıkar karşıma:

«Hayır!» derdi, «Koşmayacaksın bir daha!»

Neden koşmayacağımı biliyordum artık. Birinci gelmem kızdırıyordu onu. Okul bitmişti ama yarış bitmemişti. «Gazozsa meramın ısmarlayayım sana!» diyordu.

Meramım gerçekten gazoz muydu, bilmiyordum. Demek ben de onunla uğraşmaktan hoşlanıyordum.

Altı sınıflı ilkokulu bitirmiştim. Koskocaman adam sayılırdım. Cebimde gazoz içecek param bile vardı artık. Daha da yüksek okullara gidecektim. Ortaokula, Öğretmen okuluna... Belki de koleje... Bu koleji de Naci Bey sokmuştu babamın aklına. Son çocuğuydum ben, hiç birini okutamamıştı çocuklarının. Hele ablam hiç okul yüzü görmemişti. Babam Cide'den önce Meset'-teymiş, okul bile yokmuş orada. Peki ama en büyük ağabeyimiz hangi ilkokulda okuyup da gitmişti, «Küçük Zabit» okuluna? Bölükler yönetmiş, kılınçlar kuşanmıştı cephelerde.

Kastamonu'daki enişteyle yazışmalar başlamıştı. Oraya çağırıyordu beni. Oysa ben yatılı okumak istiyordum, kendi başıma buyruk. Nasıl olsa sınıfları geçiyordum. Dersten yana bir korkum olmayınca başka birinin korumasına neden gereksinme duyacaktım. Bu yıl benimle birlikte Beşinci Sınıftan çıkanlar da okuyacaklardı ortaokullarda. Onlara bakarak kocaman adamdım üstelik.

Ben ne düşünürsem, düşüneyim, büyüklerin dediği olmuştu. Üçpınar dönüşü İsmail Efendi'nin kır beygirine bu kez de ben binmiş, Remzi Efendi'nin yanında Ünye'nin yolunu tutmuştum. Vapurun geleceği gün önceden bilindiği için Ünye'ye iner inmez binmiştim vapura. Ağabeyim Samsun'daydı, vapura beni görmeye gelmişti.

Ne iyiydi bu gidip gelmeler... Yuvada bir anneyle bir baba kalmıştı, bütün yavrularını uçurmuşlardı. İnebolu'ya çıkar çıkmaz, posta arabası sanki beni bekliyordu. Enişte İnebolu'daki arkadaşlarına telgrafla (onlar makineyle diyorlardı) bildirmişti. Taaa vapura, beni almaya gelmişti bir arkadaşı. Eniştenin babası da posta memuruydu. Posta arabasının sürücüsü yalnız emanet için değil, posta paketleri de bir yana, tatlı canı için telâşlıydı yola

çıkarken... Bir gün önce eşkiyalar «Seydiler» yakınlarında yol kesmişler, posta arabasını soymuşlardı. Sürücü birkaç dipçik yemiş eli kolu bağlı yolun kenarına bırakılmıştı.

Arabada orta yaşlı bir Ebe Hanım da vardı. Kadını bir korku almıştı, yol uzadıkça. Sanıyorum onun korkusu daha da başka türlüydü. Ecevit'te atlar değişmiş araba yolunu sürdürmüştü. Koyu karanlıkla birlikte soğuğu da inmişti gecenin. Ebe Hanım'ı bir titremedir almıştı. Sıtmaya tutulmuş gibi çeneleri vuruyordu. Üşüdüğüne inandırmak istiyordu kendini. Dürülü duran battaniyesini örtmüştü üzerine. Ayaklarını arabacıdan yana rahatça uzatmıştı. Başını tombulca bir çantaya dayamış uyumaya çalışıyordu.

«Sen üşümüyor musun?» diye sordu bir ara.

Hem üşüyor hem de önümüze çıkacak eşkiyayı beklediğim için korkuyordum.

«O kadar üşümüyorum,» dedim.

«Hava soğuk!» dedi. «Uzan da üstünü örteyim.»

Battaniyesinin bir ucunu da üzerime örttü. Ayakkaplarımı, üstüne uzandığımız keçenin altına sokmuştum. Çoraplarımın içinde buz kesilmişti ayaklarım. Battaniyenin altına girince rahatlamıştım biraz. Ebe Hanım, beni kendine doğru hafifçe çekerek battaniyenin tüm kanadını omuzlarıma örttü. Kolunu başımın altına koyduğu için beni kolayca kendinden yana çekmiş, vücutlarımız da birleşmişti. Açıkta kalan bir yerimiz kalmamıştı artık. İkimiz de ısınabilirdik ama, Ebe Hanım'ın titremesi daha da artıyor gibiydi. Kadın olmak çok zor diye düşünüyordum. Bu üşüme mutlaka bir korkudan, eşkiyanın kendisine sataşacağı korkusundan ileri geliyordu. Erkek olduğum için, onun kadar korkmuyordum demek. Bir ara titremesi daha da artmıştı. Kulağıma yavaşça:

«Seydiler'e geliyoruz» diye mırıldandı.

Bilmediğimi sanarak:

«Dün akşam burda soymuşlar Posta arabasını» dedi.

Benim de kendisi gibi korkmamı istiyordu nedense. Böyle zamanlarda annelere, ablalara daha da çok sarılmamız gerektiği-

ni düşünerek ona sokuldukça sokuluyordum. Demek bir çocuk yanımız kalmış olacaktı, ne kadar büyüsek de. Annemi kucaklar gibi sarıldım, Ebe Hanım'a. Ben sarıldıkça o da bana sarılıyor, sıkıştırdıkça sıkıştırıyordu. Yalnızlığıma, annesizliğime acıyan bir hali vardı; öpüyordu yanaklarımı boyuna. Göğüslerinin dolgunluğu yüzünden iyice yaklaşamıyordu bana ama, gene de durmadan sokulmak istiyordu.

İlk kez böyle bir kucaklaşmanın anneyle olandan daha başka bir kucaklaşma olduğunu anlar gibi olmuştum. Ebe Hanım'ın bana sıkı sıkı sarılışı, annemin kucaklayışına hiç benzemiyordu. Dudakları bir ara yüzüme yapışıp uzun bir süre kalmıştı. Tedirginliği durmuş, bütün gücüyle sıkıyordu beni. Her iki koluyla yakalamıştı belimden, durmadan kendine doğru çekiyordu.

Bu kadar eziyete katlanmak belki başka birini canından bıktırırdı ama, çok tuhaf değil mi, benim hoşuma gidiyordu. Anlamıştım, bu bir insanca sevişmeydi, önümüzdeki arabacıdan saklanması gereken bir sevişme... Bütün insanca davranışlar gibi, başkalarından gizlenmesi gerekmeliydi. Kolları gevşedi, yanağımdan dudaklarını ayırdı.

«Oooh!» dedi, «Geçtik Seydiler'i».

Beni parmaklarının ucuyla itmişti yavaşça...

Arabacı da dirilmiş, bir türkü mırıldanmaya başlamıştı. Sanki ses çıkarmamak için az önce ayak uçlarına basa basa yürüyen atlar, birden karanlıkta yarışa çıkmış gibi kanatlanmışlardı.

Ebe Hanım arkasını dönmüştü bana. Eşkiyalar çok gerilerde kalmıştı, ben korunması gereken bir ana kuzusu olmaktan çıkmıştım artık. Belki de uyuyordu, aldığı soluklar düzgündü, uykuyla uyanıklık arası da olabilirdi, başını çantadan kaydırmış, kıvırdığı kolunun yumuşaklığına bırakmıştı. Okşarcasına sırtına değen kolum, titremelerin sona erdiğini bildiyordu. Ağaran tanyerine doğru koşan atların kulak uçları seçiliyordu artık. Koyu karanlıklardan sonra alaca karanlıklardan da çıkıyorduk.

Bu yepyeni sabahın uykusuzluğunda kendimde bir şeyler seziyor, içimdeki ürpertilerden değiştiğimi, büyüdüğümü anlıyordum.

ON

Ortaokul altı yıldır öğrendiklerimin bir yinelenmesiydi ama, Coğrafya'ya gelen Rauf Bey'in anlattıkları yepyeni bilgilerdi. Yalnız memleket adlarını saymakla yetinmiyor, belli topraklara yerleşen insanların ne iş tuttuklarını, neler ürettiklerini, kimlere sattıklarını da anlatıyordu. Demek biz henüz fabrika kurup satılabilir mallar üretemiyorduk. Ancak yiyebiliceğimiz buğdayla, mısırı belli oranda yetiştiriyor, incirimize, üzümümüze, tütünümüze bile alıcı bulamıyorduk. Yerli malı kullanmamızı söylüyordu öğretmenlerimiz ama, nerdeydi bu yerli malı? Eğer yabancı malını kullanmamamız gerekiyorsa, neden bu malları boyuna içeri sokuyorlardı. Düşmanı denize dökenler bu girişi önleyecek güçte değiller miydi?

Babam'dan sık sık mektup alıyordum. Enişteye her ay belli bir para gönderdiğini yazıyordu. Demek ablamın evinde yediklerim karşılıksız değildi. Her mektubunun içinden ayrıca katlanmış bir yüz kuruş çıkıyordu. Bu yüz kuruş geldiği gün eve geç gider, mutlaka onu bitirirdim. Su muhallebisi yerdim, Tevfik Efendi'nin dükkânında, beş kuruşluk pastırmayı yüz paralık bir ekmeğin içine dizerdim öğle üzeri. Bir de «Nat Pinkerton» alırdım, eğer «Cingöz Recai» almazsam... Demek bizim de Server Bedi'lerimiz vardı, Hırsız-Polis romanları yazabilen. Küçük bir roman yazmıştım, o sıralarda. Hırsızı Beşiktaş'tan tramvaya bindirmiş, Üsküdar'da

indirmiştim. İstanbul'u bilen Nizami, okumuştu da katıla katıla gülmüştü. Romanımı beğenmişti ama, İstanbul boğazından tramvayı geçirdiğim için küçümsemişti beni. Oysa ben Boğaz'ın haritasını iki üç yıl önce çizmiş duvara asmıştım. Boğaz'ın haritasını çizmek iş değildi, İstanbul'u öğrenmeden roman yazmamalıydım. Roman olayları, büyük kentlerde geçmeli, roman kişileri bu büyük kentlerde yaşamalıydı. Anadolu romana geçerse yazılan kitap roman olmazdı!

Sınıfı geçmem zor olmamıştı. Her gün okula gitmiş, dersleri dinlemiş, verilen ödevleri günü gününe yapmıştım. Aldığım ders kitaplarından yalnız üzerinde «Süleyman Şevket» yazılı, okuma kitabını bir oturuşta bitirmiştim. Öbür kitaplardan Coğrafya'dan başkasının sayfalarını bile açmamıştım. Ama bütün derslerden aldığım notlar sekizden aşağı değildi. Eğer bir derse çalıştım demem gerekirse, Fransızca'ya çalışmıştım sadece. Ne yazık ki en az numarayı da Fransızcacı Hamit Bey vermişti bana. Masmavi gözleri, kıpkırmızı yanakları vardı. Mikadan kesilme yakalığına, kısılmış gibi duran daracık siyah bir kravat yeleğinin üstünde testi kulpu gibi kıvrılmış dururdu. Ceplerine tombala numaraları doldururdu. Oturuş sırasına göre bir numara verir, bizi uyanık tutmak için boyuna cebine davranır, bir numara çekerdi. Bütün derslerde uslu durduğum halde Hamit Bey'in dersinde kendimi tutamazdım. Her zaman yaptığım oyun Hocamız oturduğumuz sıraya göre bizi numaralayınca, hemen onun dalgınlığından yararlanıp yer değiştirirdim. Bana verdiği numarayı okuduğu zaman ayağa kalkan olmayınca benden sonra gelen numaraların içinden çıkılmaz, ortalık alt üst olurdu.

Çekmeceli sıralara mutfağın önündeki kedilerden birini yakalayıp kapatmıştım bir gün. Kedi bu sahipsiz çekmecede bir süre miyavladıktan sonra, fırlayıp çıkmış, sınıfta bir uçtan bir uca koşmaya başlamıştı. Kapı açılmış, kedi dışarı çıkarılmıştı ama, ben de ilk «ihtar»ı «Haysiyet Divanı»ndan almıştım. Bereket kediyi çekmeceye kapatırken gören pek az kişi olmuştu. Tanıklarsa bu görenlerden değildi. İş, Hamit Bey'in suçlaması, «Yapsa yapsa bu yapar» varsayımına dayanmış, bu suçlamaya da hemen hiç-

bir öğretmen katılmamıştı. Yoksa bir «muvakkat tart» almak işten bile değildi. Asıl cezaya Hamit Bey, verdiği kırık notla çarptırmıştı beni. Bu not da ancak bütünlemeye kalmadan sınıfımı geçirecek kadar zararsız olmuştu.

Terme'ye dönmüş, döner dönmez de Üçpınar Yaylası'na çıkmıştık. Canım, arada bir sıkıldımı, Terme'ye babamın yanına iniyor, onunla «bekâr hayatı» yaşıyorduk.

Babamın bir özelliği vardı, beni dövüp azarlamaması... Bana gösterdiği güveni bozmamak için kendimi baskı altında tutardım bayağı. Bütün bu baskıya karşı gene de hoşuna gitmeyecek olaylar çıkardı. Böyle günlerde hiç titizlik etmez, bağışlamak için elinden geleni yapardı. Yayladan kaçıp Terme'ye inmelerim de hoşuna gitmezdi, biliyordum. Beni karşısında görünce kuşkuyla yüzüme bakar, annemle aramda bir olayın geçip geçmediğini öğrenmek isterdi. Eğer üzücü bir olay yoksa, kendisini yalnız bırakmamak için geldiğime sevinirdi. Şu var ki babamı gerçekten de çok severdim. O benim her bakımdan arkadaşımdı. Derslerime benden çok ilgi duyar, benimle birlikte çalışmak isterdi. Öyle göze görünür bir öğrenimi yoktu. Soyca gemici sayılırdı. Büyükbabası Bartınlı zengin bir ailenin üç direkli gemilerinde kaptanlık etmişti. Amcası ya da ağabeyi kaptan olunca babamı gemi kâtibi, bir kardeşini de aşçı olarak yanına almıştı. Demek babamın okuması yazması vardı, gemi kâtipliğinde daha da geliştirmiş olmalıydı.

Gemi, Rodos kıyılarında karaya vurup parçalanınca babam, gemiyi de gemiciliği de bırakmış, kolculuğa girmişti, «Düyunu Umumiye»ye. Kısa zamanda da memurluğa yükselmişti. Çatalzeytin'e verilip Bartın'dan ayrılırken de evlenmişti. Çatalzeytin'den Meset'e, Meset'ten de Cide'ye geçmişti.

Onun Terme'ye gönderilmesi bir bakıma sürgündü. Hak etmediği bir sürgünlük... Olaya, bilir bilmez ben de karıştığım için, inanmıyorum onun suçlu olduğuna.

Mecit adında bir kantarcısı vardı babamın. Çok yaşlı olan babasının yerine bakarmış, askere gitmeden önce. Bütün Karadenizliler gibi «Bahriye»ye ayırmışlar, Şube'de.

Son yıllarda Samsun'da askerdi, babama yazdığı mektuplardan biliyordum. Bir gün, ben Daire'de otururken Macit Abi'den bir mektup gelmişti. Babam şöyle bir göz gezdirip bırakmıştı masanın üstüne. Bahriyeli Macit Abi'nin mektubu okunmaya değerdi. Macit Abi birkaç satır yazmıştı ama, kâğıdın arkasında kitap harfleriyle korkunç şeyler yazılıydı. Pek yakında kıyamet kopacaktı! Dinsizlik almış yürümüştü! Padişah sevgisi, halife saygısı kalmamıştı. Bırakmalıydı harbi, darbı, ibadetle uğraşmalıydı. Son günümüz gelmişti işte! Mehdi pek yakında çıkacak, dünyanın sonu geldiğini ilân edecekti.

Mektubu aldığım yere bırakmıştım, okulda, olanı biteni anlatmaktan da kendimi alamamıştım. Nedense kimse inanmamıştı söylediklerime. İnandırmak için yapılacak tek iş mektubu babamın masasından alıp okulda arkadaşlarıma göstermekti. Kitap yazısıyla yazıldımı, kim olursa olsun, okuyanın inanması gerekirdi.

Ben de öyle yapmış, mektubu okutmuştum arkadaşlarıma. Okuyanın ağzı bir karış açık kalmıştı Cide'de!

Herkes görmek, okumak istiyordu, bütün hükümetteki memurlar bile. Yetkililer, önce benden dinlediler olayı, sonra mektubu babamdan alıp okudular. Anlamıştım, yaptığım yanlışı ama, iş işten geçmişti! Namazla, oruçla, yakından uzaktan hiçbir ilgisi olmayan babamın tek yanlışı, bu mektubu yırtıp sobaya atmamasıydı. Herkesin birbirinden kuşkulandığı, kimin padişahçı kimin Kemal Paşacı olduğu pek kestirilemeyen Karadeniz kıyılarında, eğer babamı sadece Cide'den alıp Terme'ye vermekle yetinmişlerse ondan hiçbir kuşkuları olmadığındandı. Henüz Canik dağlarının eteklerinde Pontusçular bile temizlenmemişti daha... Babamı, bu dağların eteklerindeki en işlek yer olan Terme'ye göndermezlerdi yoksa.

Gene de otuz yılını, sevdiği işe bağlamış bir memur, öldürülmek üzere sıtma bölgesine gönderilmemeliydi, derim. Başına geleceği pek iyi bilen babam, Cide'den ayrılırken şöyle demişti arkadaşlarına:

«Terme'ye değil, ölmeğe gidiyorum!»

Üçpınar'dan Terme'ye indiğim günlerde hemen kasaba haber gider, et getirtilirdi. Bir yanıyla da iyi bir aşçı olan babam, kendi eliyle soğanlı yahni yapardı güveçte. Küçük küçük soğanlar soyulur, diş diş sarımsaklar ayıklanırdı. Güveç fırına gönderilirdi erkenden. Eğer Üçpınar yaylasından sık sık kaçıp geliyorsam, biraz da bu güvecin başına geçip oturmak için kaçtığımı açıklamam gerekir.

Bir öğle üzeriydi. Fırından güveç gelmiş, arka odadaki masanın üzerine yerleştirilmişti. Öbür odada çalışan Şevki Efendi, işini bırakmış salata hazırlamaya başlamıştı bile... Remzi Efendi bakardı bu gibi işlere ama, babam daha önce onu bir yere göndermiş olacaktı. Çok geçmeden de gelmişti, elindeki bir tomar gazeteyle. Gelir gelmez de babamın gizli bir işaretiyle hemen geldiği yere gönderilmişti. Hem de elindeki gazetelerle birlikte... Remzi Efendi'nin elindeki gazetelerin çokluğu çekmişti ilkin dikkatimi. Oysa babam bir tek gazetenin sürekli okuyucusuydu. Birkaç gündür posta gelmemişti de, birikmiş miydi gazeteler yoksa? İyi ama yaylaya gelirken okuduğu gazeteleri bile getirmiyordu son günlerde. Neden bırakmıştı bu alışkanlığı. Şimdi de bir tomar gazete!.. Gazetelerde benden saklanması gereken bir olay olabilir miydi?

Yemekte babama bakıyordum, hiç de isteyerek yemiyordu önündekini. Benim yememle bile ilgilenir görünmüyordu. Nedenini sorsam söylemeyeceğini kestirmiştim.

Posta Müdürü, babamın dostuydu. Biraz da Ağabeyim'in meslektaşı olduğundan, sık sık ben de giderdim dairesine. Ağabeyimi «Makine»den bulur, bildiğim kadarıyla konuştururdu benimle. Mors alfabesini bildiğim için manuplenin başına geçerdim. Henüz karşıdan gelen tıkırtıları anlayamadığım için Müdür, yardımcı olurdu bana. Onunla olan dostluğuma güvenerek sınıf arkadaşım Ömer'i tanıştırmıştım okulu bitirince. Bir yıldır Telgrafhanede çalışan Ömer'e koştum:

«Yeni gelen gazeteleri göreceğim» dedim.

Müdür yoktu postahanede. O olmayınca iş kolaydı. Abonelerden birine gelen «Tevhidi Efkâr» gazetesini bir bölmeden aldı, kuşağını çıkarıp uzattı. Birinci sayfaya parmağımı basmış, sütun sütun başlıkları tarıyordum.

Ömer benimle ilgilenmez görünüyor, aldığı telgrafları deftere geçiriyordu. Benim küçük başlıklarda aradığım haber meğer en üstteymiş! En büyük harflerle şunlar yazılıydı, altı sütun olarak: «Grev yapan Samsun Telgrafçıları İstiklâl mahkemesinde.» Hızla okudum altını da... O güne kadar grevin ne demek olduğunu kimseden duymamıştım. Altı sınıflı ilkokuldan çıkmış, bir yıl da ortaokulda okumuştum ama, hiçbir öğretmenden böyle bir söz işitmemiştim. Ne demekti grev? Samsun telgrafçıları grev yapmakla nasıl bir suç işlemişler, kime karşı gelmişlerdi? Haberi bir kez daha okudum. Grev yapan otuz kırk kadar telgrafçıyı tutuklayarak kamyonlara doldurmuşlar, Sivas üzerinden Ankara'ya götürmüşlerdi. En kısa zamanda muhakeme edileceklerdi. Telgraf Müdürü, iki başmemur da tutuklananlar arasındaydı. Son aylarda Samsun'daki telgrafçılar aylıklarını az buldukları için işlerini bırakıp Samsun'la Sivas arasında yapılan demiryolu yapımı işlerinde görev almışlardı. Samsun Telgrafhanesi çok önemli bir merkezdi. Kurtuluş savaşı süresince Türkiye dış dünyayla Samsun-Tiflis üzerinden bağlantı kurmuştu. Bunu bilen Samsunlu telgrafçıların, Ulaştırma Bakanlığı ile birlikte Başbakanlığa bir tel çekip çalışacak arkadaş istiyorlardı. İki nöbeti, üç nöbete dönüştürecek memur gönderilmezse emeklerinin karşılıksız kalacağını vurguluyorlardı. İstekleri yerine getirilmezse işlerini bırakacaklardı. Bu başkaldırma değildi de neydi, Ankara'ya göre?

Gazeteden başımı kaldırıp sormuştum Ömer'e:

«Biliyor muydun bu olup bitenleri sen?» dedim.

Susuyordu Ömer. O bilmeyecekti de İstanbul'daki gazeteciler mi bileceklerdi, her gün «Muhabere» ettiği «Abiler»i karşısından alıp götürmüşlerdi Ankara'ya da?

«Babam da biliyordu öyleyse?» dedim.

«Bir hafta önce öğrendi.»

«Kimden öğrendi?»

Bir süre durdu. Benden saklamaması gerekirdi.

«Bizim Müdür'den!» dedi, «Bir hafta oluyor.»

«Demek dört gün önce yaylaya geldiği zaman da biliyordu, öyle mi?»

«Bilmesi gerekir.»

Benden de, annemden de saklamıştı. Demek çok büyüktü suçu. Gazetelerin ilk sayfalarına geçtiğine göre herkes biliyordu bugün.

«Faruk Abi Ankara'yla işler devamlı,» dedi. «Usta telgrafçı olduğu için. Hep Ankara'yı verirler ona, başmemurlar.»

Suçunu açıkladı, kendi açısından:

«Sanıyorum, teli de o çekmiş, Ankara'ya!»

«Ne olurmuş o çekerse...» dedim. «Teli asıl yazan o mu bakalım.»

Oysa telgrafta geçenleri de onun yazmasını istiyordum ben. Ne olursa olsun açıkça bir haksızlık vardı ortada. Eskiden üç günün yirmidört saatinde çalışan memurlar, iki günde yirmidört saat çalışırlarsa, karşılığı mutlaka verilmeliydi. Ek ödenek verilmesi doğru değilse memur bulup göndermeliydiler.

Ömer, beni biraz yatıştırmak için:

«Faruk Ağabey telgrafı Ankara'ya çekmeseydi, bu işler gelmezdi başına.» dedi.

«O mu yazmış? O, çekmese başkası çekecek değil miydi? Hem alınmış telgrafı çekmemek olur mu? Muhaberattan mesuliyet kabul edilmez, demiyor mu şu telgraf kâğıdının arkasında!»

«Kendini öyle savunmuş, ilk sorguda, Faruk ağabey.»

«Ben olsam daha da ileri gider, yaz sıcağında insanın yirmidört saat çalıştırılamayacağını da söylerdim.»

Babama olanı biteni öğrendiğimi duyurmalı mıydım? Er geç öğreneceğimi o da bilirdi? Bu olaya üzülmediğimi, tam tersine ağabeyimle övündüğümü söylersem daha da hoşuna giderdi belki... Memurların en genciydi Ağabeyim. Daha askerliğini bile yapmamıştı. İşe, her memurdan çok, o dayanabileceği halde, bütün

arkadaşları adına, kaleme alınan telgrafı gene o çekmişti. Başbakan'a tel çekmek, biraz da kendi meslektaşları adına bu işi yapabilmek çok önemli bir işti bana göre de... Kendi mesleğini, tam yeri gelince başkaları için de geçerli hale getirebilmeliydi kişi... Önemli kişiydi şu halde benim ondokuz yaşındaki ağabeyim. Haksızlığa karşı bu yaşta direnebiliyordu. Sırası gelince ben de ondan aşağı kalmamalıydım. Bir ağabeyimiz de cephelerde savaşırken gitmemiş miydi! Kimin için savaşmıştı, iyi bilmiyordum ama, her halde vatan için savaşmış olmalıydı. Peki ama Hemedan'larda işi neydi? Artık tarihlerden bir şeyler çıkarabilecek yaştaydım. Tarih hocamız da bir şeyler söylemişti Kastamonu'daki okulumda... Ağabeyimi Turan yolunu açmaya göndermiş olmalıydı Enver Paşa. Irak'ta, Süleymaniye hastanesinde ölmüştü İsmail Ağabey'im, İran dönüşü...

Babamın yanına coşkuyla döndüm.

«Üzülme baba!» dedim.«Bir gün çıkar hapisten gelir Ağabeyim, asacak değiller ya, hakkını aradı diye!»

Masası başında kurşun kalemle bir «Tahrirat»ın «Müsvedde»sini yazıyordu, sonra «beyaz»a çekecekti

Başını kaldırıp sordu, kılı kıpırdamadan:

«Gazete mi okudun?»

Yemekten önceki kadar üzgün değildi. Biraz da keyifli gibi gelmişti bana.

«Demek asmazlar öyle mi?» diye gözlerinin içi gülerek baktı. O zaman anlayıvermiştim, böyle olasılıkları da aklından geçirdiğini. «İstiklâl Mahkemesi»ydi bu. Son söz, Çetinkaya'ların dudaklarının arasından çıkıyordu. «İbret'i âlem» için sallandırıverirlerdi adamı.

«Daha mahkeme başlamadı» dedi, «ilk sorgular yapılmış ama, salıverilen yok!»

«Ne yer ne içer orda?» diye sordum.

«Onları oraya çağıranlar ne yiyip, ne içeceklerini düşünürler,» dedi. «Her halde kira olsun istemezler. hiç üzülme sen!»

Evet, keyfi yerindeydi babamın. Neşelendimi, sorularıma mutlaka beni güldürecek sözler katardı.

«Ben gene de ona üç beş kuruş gönderdim telgraf havalesiyle. Verirlerse işine yarar.» dedi.

Sonra kuşkuyla yüzüme baktı:

«Sakın boşboğazlık edip de annene bir şeyler söyleme. Sıra şimdi de bu oğluma mı geldi, diye alt üst eder ortalığı!»

Anlaşılıyordu, bütün üzüntüsü, hep annem içindi. En büyük ağabeyim, bütün cephelerde ölenler gibi sessiz, sedasız gitmişti. Gene de annemin anlatabileceği bir serüveni kalmıştı. Bu ağabeyim daha baskın çıkmıştı. Şimdiden, gazetelerin ilk sayfalarına yazılacak kadar önemli bir kişi olmuştu. Ben böyle ağabeylerin en küçük kardeşiydim, onlarla övünebilirdim.

ONBİR

Ünye iskelesinde İstanbul'dan gelecek vapuru bekliyordum. Tellâl, Çınarlı kahvenin önünde Reşitpaşa vapurunun Samsun'-dan hareket ettiğini, yolcusu, yükü olanın iskelede hazır olmasını bildirmişti.

Vapur ikindiye doğru Fener'in uzandığı burundan görünmüştü. Ne vakit uzaktan bir vapurun geldiğini görsem, Coğrafya'daki dizi resimler gelirdi gözümün önüne. Birinci resimde sadece vapurun dumanı görünürdü, ufukta. İkinci resimde direkleriyle bacası seçilirdi, üçüncüde tüm teknesi...

Vapur yaklaştıkça yolcuların gidip gelmeleri bile seziliyordu güvertede. Vapurun başındaki köpükler azala azala birden kaybolmuştu. «Funda» emrini veren kampananın sesini: tatlı bir poyraz, kıyıya kadar getiriyordu. Daha vapur demir atmadan ayrılmışlardı sandallar iskeleden. Vapurun merdiveni çoktan mayna edilmiş, yolcular indirilmeye başlanmıştı.

Ağabeyim çıkacaktı vapurdan, ondan aldığımız telgrafa göre... Gene de belli olmazdı, yolculuktu bu. Biz Karadenizli olarak vapur yolculuğunun çeşitli cilvelerini görüp öğrenmiştik. Ağabeyim de çıkmazsa kötüye yormamalıydım. Yetişememiş, bilet bulamamış olabilirdi. Koyunlar yer bulurdu bu Karadeniz vapurlarında ama insanlar bulamayabilirlerdi.

İlk sandal yanaştı, yolcularını boşaltıp gitti. İkinci sandal da

yanaştı, yoktu. Eee artık ne yapar yapar üçüncü sandaldan mutlaka çıkardı ağabeyim. Ne kadar olsa kıyı çocuğuydu. Sadece cezaevinde geçen şu son bir yıl içinde uzak kalmıştı denizden. Ankara'da hüküm giyince kendisini getirecek olan Jandarmanın da yol parasını vermek koşuluyla Sultanahmet Cezaevi'ne geçmişti. Tam bir yılını doldurmaya bir hafta kala özel afla bırakılmıştı. Bu aftan daha çok yararlanan: üç yıla hüküm giyen Müdürle, iki yıl yatacak olan iki Başmemur olmuştu.

Bir yıldır günü gününe gazeteleri okuyor, duruşmalarda geçen konuşmaları izliyordum. Suçları neydi bu telgrafçıların? Gazetelerin yazdığına göre grev yapmaktı? Grevi nasıl yapmışlardı? Elbirliğiyle yapılacak bir iş miydi grev? Köyde yaşayanlar, işlerini «İmece»yle yaparlardı. Tarlalarındaki mısırı birlikte toplarlar, buğdayı bir araya gelip biçerlerdi. Bütün telgrafçılar imececiler gibi böyle ortak bir iş mi yapmışlardı yoksa? Ortak yapılan bir işin cezası da ortak olması gerekmez miydi? Neden ağabeyimi öbür memurlardan ayırmışlardı, en az otuz memuru bir yana itip yalnız iki memuru cezalandırmışlardı. Müdür, müdür olduğu için başmemurlar da ağabeyim gibilerin başı olduğu için mi cezalandırılmışlardı? Belki de haklıydılar onları ayırmakta, işin başında oldukları için... Ama memur olarak ne özelliği vardı ağabeyimin?

Üçüncü, dördüncü sandallar da yanaşmış, ağabeyim çıkmamıştı. Sıkışa sıkışa, itile itile en ucuna vardığım iskeleden taa uzaklara bakıyor, yeni vapurdan ayrılan sandallarda bile ağabeyime benzer yolcular arıyordum. Kötü kötü şeyler düşünürken elimden biri yapışmış beni kendine doğru çekmişti:

«Nerdesin? Seni arıyorum bir saattir.»

Dönüp baktım. Kimdi bu? Bu kara sarı kavruk çocuk ağabeyim miydi? Ne kadar zayıflamış, ne kadar ufalmış incelmişti. Giysileri bile bol geliyordu. Sandallardan böyle birinin çıktığını da görsem, ona ağabeyim dememekte haklıydım. Daha bir yıl önce Samsun'dan geçerken gördüğüm insanla hiçbir ilgisi yoktu onun. Ne kadar şaşırsam azdı. Toparlanmaya çalışarak:

«Hoş geldin abi!» dedim, «Geçmiş olsun! Hani eşyan?»

«Ne eşyası? Bir bavul... Onu da şuraya bir yere bıraktım.»

Elimi bırakmıyordu. Parmakları kalem kalemdi. Bu kalem parmaklar gene de sımsıcaktı.

«Hadi bir payton tutalım. Annem bekler...» dedim.

«Babam? Babam yok mu burda?»

«Babam hafta sonları geliyor Terme'den.»

Korka korka soruyordu:

«Nasıllar? İyiler mi?»

«Onlar çok iyi...»

«Aman onlar iyi olsun da...»

«Sen de düzelirsin burada... Ünye'nin havası çok güzel, suyu da... Hattâ Üçpınar'dan da iyi... Bir kuyu var kapımızın önünde... Herkes içme suyunu ordan alıyor. Bak göreceksin, en kısa zamanda nasıl düzeleceksin.»

«Öyle aradım ki annemin yemeklerini...»

«Ne veriyorlardı orda?»

«Aman açma orayı... Bırak şimdi!»

Acenteye bıraktığı bavulunu aldık. Bir arabaya bindik. Millet Bahçesi'nin ordan yokuş yukarı vurduk. Atların zorlandığını gören paytoncu atlamıştı arabadan. Ağabeyimle ikimizin ağırlığında iri yarı bir adamdı. Dizginleri bırakmadan atları yerden yönetiyordu.

«Deeh, imansızlar?» diye sesieniyordu atlara, «iki çocuk, bunun Kemali be! Boş arabayı bile zor çekiyorsunuz, kalpazanlar!»

Kaldırımlarda sarsıla sarsıla ilerliyorduk. Ağabeyim bu yolculuktan hiç de hoşlanmışa benzemiyordu. Oysa ben ilk defa biniyordum Ünye'de paytona. Sarsması beni hiç ilgilendirmiyordu. Yaylıdan çok başkaydı bu paytonlar. Her ne kadar ikisini de, atlar çekiyordu ama kent işiydi payton... Önemli günlerde binilirdi Ünye'de. İşte böyle zamanlarda.

Annem sokak kapısında karşıladı bizi. İlk bakışta o da tanıyamamıştı, oğlunu. Son günlerde gözlerinin çatallı gördüğünü söylerdi.

«Riffat!..» diye seslenmişti kuşkulu kuşkulu.

Her halde, «Vapurdan çıkmadı mı?» diye soracaktı Bu paytonla yoksa babam mı gelmişti? Motorla Ünye'ye geldiği günler, mahalleye paytonla çıkardı. Eh, tanımıştı ağabeyimi, sokulup ta bakınca:

«Oğlum!.. Hoş geldin! Şükür kavuşturana!»

Bavula yapışırken ağabeyim annemin kollarından kurtulmuş, son kalan ufak paralarını arabacının avucuna sayıyordu.

Merdivenleri çıkıp da pencerenin önüne oturunca yol boyunca gözümüzden kaybolan deniz, birden karşımıza çıkıvermişti. Ağabeyim havanın serinliğine aldırmadan pencereyi açmıştı. Bir yılın bunalımını çıkarırcasına geniş bir soluk aldı:

«Oh!» dedi. «Deniz havası başka oluyor. Güzel yerden tutmuşsunuz evi!»

Bir anda babamı anımsamıştım. Biz evi güzel yerden tutmuştuk ama babamız Terme'de bu sıcakta yanıp kavruluyordu, sivrisineklerle, sıtmayla boğuşarak. Hep böyle olmuştu. Sıkıntıyı o çekmişti. Zarfların içinde bana para göndermiş, Cide'de eniştemin altına beğendiği atı çekmiş, omuzuna mavzerini vermiş, kumarına para yetiştirmişti. Mapuslardaki ağabeyime de her ay para postalamıştı. Bizi buralarda bolluk içinde yaşatmak için cehennem sıcağında bunalıyordu Terme'lerde. Hiçbir zaman onun hakkını ödeyemeyecek, ne yapsak, ne etsek rahatça bir soluk alması için yararlı olamayacaktık. İşin en kötüsü hep o çalışacak biz okuyacak, askere gidecek, gelin olacak, hapislere girecek, bir işimiz kalmazsa, yazlığa çıkıp dinlenecek, hep hazır yiyecektik! Ne güzel işti bu! Açıkça bir sömürüydü, hem de insafsızca sırttan geçinmeydi! Ama ne yazık ki biz önce bu aile içindeki dengesizliği düzeltemiyor, en yaşlımızın, sağlığa aykırı bir düzen içinde çalışmasına, çalıştırılmasına göz yumuyor, kendi rahatımız için bunun sürüp gitmesini istiyorduk.

Bütün bu düşündüklerimi, benden daha çok yerli yerine oturtarak, düşünecek bir düzeye erişmişti ağabeyim. Cezaevinde çok şeyler görmüş, öğrenmişti. Siyasi suçlu sayıldığı için Sulta-

nahmet'te Şefik Hüsnüleri, Doktor Hikmetleri ve arkadaşlarını tanımıştı. İlk gece geç vakitlere kadar uyumamıştık. Annem uyumamızı istiyordu ama, onun da bizimle birlikte gözüne uyku girmiyordu.

Bir ara, ağabeyimden ne zamandır beynimi tırmalayan en önemli konuyu, şu grev konusunu açıklamasını istemeyi düşündüm. Ya kızarsa?.. Ya suçunu yüzüne vurmuş gibi olduğum için üzülürse? Ya, siz de mi beni suçluyorsunuz diye alınırsa?.. Bütün bu olasılıkları kendi kendime sıralarken, annem soruvermişti birden:

«Anlat!» dedi. «Bu grev kimin üstünde bulundu? Eğer Müdürün üstünde bulunduysa size neden ceza verdiler?»

Ağabeyim yer yatağında yatıyordu. Yorgan yarı beline kadar örtük, dirseği yastığına dayalıydı. Birden doğruldu:

«Sen nerden duydun, bu grevi?» diye sordu tatlılıkla. Bilgiç bilgiç:

«Analar duyar!» dedi annem.

Kendimi bildim bileli annemden hep bu sözü işitmiştim: «Analar duyar.» Maksim Gorki'nin Ana romanı tam benim doğum tarihimde türkçeye çevrilmişti. Okuma yazma bilmediği için bu romanı ne annem okumuştu, ne de ağabeyim... Ama Cumhuriyetin ilânından iki yıl sonra Ünye'deki evimizde biz grevden konuşuyorduk... Ve annem, bu «grev lâfını kimden duydun?» sorusuna, «Analar duyar,» diye karşılık veriyordu. Gerçek anlamını bilmeden...

Kulağım ağabeyimdeydi, grevin ne olduğunu açıklayacaktı. Önce geçiştirmek için:

«Söyle!» diye üsteliyordu. «Kimden duyudun bu grev sözünü?»

Belliydi, geçiştirmek istediği... Ben uzatmaması için:

«Nasıl yapılır grev?» diye sordum.

«Grev mi nasıl yapılır,» dedi. «Bizim yaptığımız gibi. Para vermezseniz biz de çalışmayız deriz, gitmeyiz işe olur biter.»

«Demek işe gitmemenin adına grev derler, öyle mi?»

«Senin söylediğinin adına işten kaçma derler. Biz memuruz, çalışan kişi... Cezaevindeki siyasiler buna emekçi diyorlar. Yani işçi!»

«Sen memur değil miydin abi?»

«Memurduk da neden işçi gibi, grev yaptınız dediler bize? İşlerine nasıl gelirse... İşe gitmezsen işçi olursun, grev yapmış olursun üstelik! İşe gidersen memur derler sana!»

«Demek şimdi işe gitmediğine göre işçisin, memurluk yandı, öyle mi?»

İster istemez gülümsedi:

«Eh, öyle zaar!» dedi. «Bir yıldır işçiyiz... Hem de işçinin domuzu... Grev yapan türden!»

Grev'in «Lûgat manası»nı anlamamıştım ama ne olduğunu iyi biliyordum artık. Annem hiç lâfa karışmadan dinliyordu. Otuz yıllık memur karısıydı. Tam otuz yıl babamla birlikte devletin, hükümetin emrindeydi. Devleti, hükümeti düşünmek gene de şu üç kişilik ortamda, ona düşerdi:

«Oğlum!» dedi. «Hiç üzülme! Yakında gene memur olursun! Senden iyi telgrafçı mı bulacaklar.»

Doğruydu, devletin hükümetin çıkarına da uygundu onun memurluğu. Ağabeyim gibi telgrafçı az bulunurdu. Ondört yaşından beri, yani tam beş yıl, Kurtuluş Savaşı'nın bunalımlı yılları, günleri geceleriyle tam beş yıl, Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin en gizli işlerini, sayfa sayfa şifrelerini, Mors'un harf kalıplarına dökmüş, kulağıyla derleyip toparlayıp kâğıtlara geçirmişti. Tiflis üzerinden Ankara'nın en önemli gizlerinden gerekenlerini Dünya'ya yaymıştı. Arkadaşlarından kime sorarsam onun için hiç kıskanmadan, «Pire gibi telgrafçıdır o!» demişlerdi.

Ertesi gün öğleye doğru kalkabilmiştik. Annem, taze yumurtayla, sütle, reçelle, zeytin peynirle, ayrıntılı bir kahvaltı hazırlamıştı bize. En kısa zamanda ağabeyimi diriltip manüplesinin başına gönderebilmek, onu memur yapmak için...

Öğleden sonra, mahallenin arka sokaklarından Fener'e giden yola çıktık. Terme'den gelen babamızı karşılayacaktık. Kıyı-

da kayaların arasında çocuklar denize giriyorlardı. Elele tutuşup kayalıklardan indik. Ünyeli'lerin «Fok-fok» dedikleri iki kaya arasına çivileme atlayan küçük dalgıçları izledik bir süre. Ağabeyim iyi yüzücü olduğu halde, buraya atlayamayacağını söylüyordu. Ya atlarken kayalara çarparsam diye korkuyordu. Oysa ben daha geçen gün bu atlayanların arasındaydım. Bu işin zorluğu ilk kez atlamaya kadardı, gerisi kolaydı.

Babam güneş altında beş altı saatlik bir yolculuktan sonra çoğu kez akşam serinliğinde bu fener yolundan girerdi Ünye'ye. Atı sucuk gibi olurdu terden. Evin önünde, tek kalan özengisini tutar, eğerinin üstünden indirirdim. Sonra sıra heybelere gelirdi. İki heybe bulunurdu atında, çoğu zaman. Terme bolluk memleketiydi. İnsandan gayri her şey yetişirdi. Böyle derlerdi Termeliler. Sağlam insana rastlamak zordu. Yaşlıların benzi soluktu sıtmadan, çocukların karınları şiş şişti. Biz böylelerine «Gödenli» derdik. Kurbağa yutmuş, «Kurbağalı» anlamına gelirdi.

Terme'den doğru, kıvrıla kıvrıla gelen keçi yollarına bakıyordum, babamın görünüp görünmediğini haber veriyordum ağabeyime. Bu kardeşlik ne tuhaf duyguydu. Ağabeyimi çok sevdiğim halde onun babama ortak olmasını istemiyor muydum yoksa? Büyüklerimin bu babayı bana bırakmalarını mı istiyordum? Bütün kardeşlerimden çok daha az bir süre ona baba diyebilmiştim. On üç yaşında hiçbir kardeşim ondan ayrı kalmamıştı. Annemi nedense hiç aramıyordum, onlardan uzak kalınca. Babamsa çok başkaydı. Sanıyorum ki o da beni her kardeşimden çok seviyordu. Belki de bana öyle geliyordu. Benimle öğünürdü, arkadaşlarının yanında. Yazdıklarımı, çizdiklerimi onlara gösterir, en zor sorularla sınavdan geçirilmemi isterdi. Bir gün gümrükçünün, yüksekçe bir okulda, öğretmenlerinin sorduğu zor bir soruyu, onun dediği gibi, «cebirle çözümlenen çok zor bir mesele»yi bayağı kesirin toplaması, çıkarmasıyla çözümleyince, ağzı kulaklarına varmıştı babamın. Gümrükçüye kalırsa, cebirlik bir «mesele»ydi bu! Yaban kazları üzerine düzenlenmiş, kendine göre öyküsü de olan bir mesele...

«Bak hanım!» derdi babam. «Bu en küçük oğlun var ya! Göreceksin, ilerde, iyi ki doğurmuşum diyeceksin, sana o bakacak!»

İşte bunda aldanmıştı babam. Ona ben değil, gene çilekeş ağabeyim bakmıştı, ben hastanelerde, hapishanelerde yatarken.

Güneşin kızıllığı, denizden silinmeye yüz tutunca, babam da görünmüştü Terme yolunda. Her zamanki gibi dizginini eğere bağlamış, atını kendi haline bırakmıştı. Başını sallaya sallaya yürüdüğünü görüyordum kır atın. İsmail Efendi'nin, eline tutuşturduğu kamçıyı Terme'den çıkarken heybeye sokmuş olacaktı.

Ağabeyim gözlerini dikmiş yaklaşmasını bekliyordu. Son defa Samsun'dan Terme'ye uğurlarken görmüştü onu. Üç yıl geçmişti aradan. Olaylarla dolu tam üç yıl! Babamı, sıtma, adam akıllı çökertmiş, ağabeyimi cezaevleri kasıp kavurmuştu.

Bizi görünce hemen inmek istemişti atından. Ağabeyim benden önce eline yapışmış, öpüyordu. Bana nedense elini hiç öptürmezdi. Eline yapışınca, çekip kurtarır, ensemi okşardı.

Her zamanki gibi özengiyi yakalamış, öbür yandan kolayca inmesini sağlamıştım. Ayakları uyuştuğu için bir süre yürüyemedi. Bu, ayak uyuşmasından mı, yoksa ağabeyimi böyle zayıf görmesinden ileri gelen şaşkınlıktan mıydı, bilmiyordum. Hiçbir düşüncesini, ne acısını, ne tasasını, yerine göre sevincini bile belli etmezdi, babam. Kuşkulanmışa benziyordu sağlığından:

«Nasılsın?» deyişinden bile belliydi bu.

Atın dizginini almıştım elime, yüksekçe bir taş bulup hemen atlamıştım üstüne. Arkalarından yavaş yavaş yürütüyordum, onların. Babam her vesileden yararlanarak duruyor, ağabeyimi uzun uzun gözden geçiriyordu. Denizin esintisi, seslerini alıp götürüyordu. Bir ara onları gerilerde bırakıp atımı hızlandırmak istedim:

«Haber vereyim anneme geldiğini!» dedim.

«Çok koşturma hayvanı» dedi. «Yumurtaları kırarsın! Bal da var kavanozda yavaş ol!»

Hafiften dokunmuştum karnına kır beygirin. Bir an önce gidip heybeleri çıkarıp atı ahıra çekmek istiyordum. Babam eve

gelince elini yüzünü yıkayıp hemen rakısının başına geçmeliydi. Heybesine mutlaka rakısını yerleştirmiş olmalıydı. Kim bilir meze olarak neler getirmişti, Terme'den? Babamın mezelerinden çimlenmek çok hoşuma giderdi. En kokulu kavunun yanında, Terme'nin en yağlı peynirini, çökeleğini bulundururdu sofrasında. Mangalın ızgarasında pişirilmiş patlıcanlar, ilik gibi olurdu. İçine katılan sirkeden mi, sarımsaktan mı, sütten, peynirden mi, yoksa adını duymadığım, neyin nesi olduğunu bilmediğim bitkilerin tadından, kokusundan, ötürü mü kaşıklayıp bitirmek isterdim. Bilirdim ki bunlar doyumluk değil, tadımlıktı. Kendisi bile kıyıp ta yiyemezmiş gibi çatalının ucuyla alır, dilinin ucuna değdirmekle yetinirdi.

Babam elini yüzünü yıkadıktan sonra, sofrasının başına geçmişti. Böyle zamanlarda annem birden gençleşir, yeni gelin olmuş, Bartınlı bir genç kız gibi kıvraklaşırdı. Mutfağa, bardağı, tuzluğu bahane ederek gider gelirdi. Ekmek kızartır, su doldurur, yumurta haşlar, elma soyardı.

İşlerini zamanında bitirdiği için güvenle yerine geçen annemin yüzüne suçlar gibi bakan babam:

«Bir bardak eksik, hanım!» dedi.

Bardakları yeniden gözden geçiriyordu annem.

«Tamam» dedi. «Herkesin bardağı önünde!»

«Sen Faruk için bir bardak daha getir, şu uzun bardaklardan!..»

«Ona da mı içireceksin?»

«O adam değil mi? Çocuk mu o? Sabahlara kadar ona nöbet tuttururlarken adam... Hapislere atarlarken adam... Çile çektirirken adam da, iş rakıya gelince mi çocuk? Getir bir bardak hele!»

Babaydı o! Karşı gelinmezdi. Baba öyle istiyordu. Buna ne anne karşı durabilirdi, ne Faruk ağabeyim! Rakının yabancısı değildi üstelik de... Samsun'da nöbet arkadaşlarıyla ara sıra içtiğini, bilirdim.

«Haydi!» dedi, babam, «Kurtuluşunu, kutlayalım!»

Bardakları masaya bırakan anneme:

«Devletin sattığı, sattırdığı şeyin yasağı olmaz,» dedi. «Devlet bazı maddeleri "İnhisar"ı altına alır, ondan çıkar sağlamak için... Bizim, "Düyunu Umumiye" memurluğu Cumhuriyet'ten sonra, "İnhisar Memurluğu" oldu. Alkolün, ispirtonun kontrolünü de memur olarak bizlere verdiler. Bu zıkkımı, kendi evimizde kontrol edemezsek, dışarda nasıl edeceğiz? Önce kendi evimizde nasıl kullanılacağını deneyeceğiz. Öyle değil mi Hanım?»

«Zaar öyle!» dedi annem, boynunu bükerek...

«Rıfat'a gelince...» diye konuşmasını sürdürdü. «İlkokulu bitirdi. Ortaokulun son sınıfına geçti. Bir yıl sonra bu okulu da bitirecek... Bitirince devlet ona memur olma hakkını tanıyor. O duruma gelen bir adam iyiyi de kötüyü de ayırt edecektir elbet... Kendine yaradığını, yaramadığını da...»

Yüzüme bir süre baktıktan sonra:

«Öyle değil mi?» diye sordu.

«Öyledir zaaar!» dedim, annemin sesiyle.

«Sanıyorum senin işin ilerde çok güçleşecek!.. Biz memurluğun ne olursa olsun saltanatını sürdük. Bir çok savaş atlattık ama, sizleri gene de aç bırakmadım. Göründüğüne göre ileride memurun işi güçleşecek, parası azalacak, hak isteyince de işte böyle grevdir, ayaklanmadır diye tutup tutup içeri atacaklar. Diyeceksiniz ki, öyleyse biz de memur olmayız... Memur olmazsanız ne olursunuz?.. Ben memurluğu babamdan görüp öğrendim. Babalarımız kaptanmış, canlarını dişlerine takıp Karadeniz'de, Akdeniz'de başkalarının gemilerini kullanmışlar. Mal sahibi olamayınca ha kaptan olmuşsun, ha tayfa, ha memur... İşlerine gelirse çalıştırırlar seni, işlerine gelmezse atarlar...»

Ağabeyimin gözlerinin içine bakarak:

«Ya senin hükümetin ne yapar?» diye sordu. «Aynı şeyi yapmaz mı? Bir de üstelik hak istedin diye tutar içeri atar.»

Ağabeyim hep susuyordu. Şu yaptıkları grevin ne olduğunu babamın düzeyinde açıklamadan boyuna dinliyordu. Susmak bir yerde doğrulamak anlamına geldiğine göre, babamın söyledikleri yoksa grevin bir başka türlü açıklanması mıydı? Hakkını istemenin bir adı da grev yapma anlamına mı geliyordu? Evet öyle yap-

mışlardı ağabeyimgiller... Hakkını istedi diye işten attıkları bir yana, hapise de atılmışlardı. Neden atılıyorlardı hapise? Hükümete karşı geldiler diye mi? Emeğinin karşılığını istemek karşı gelmek mi demekti?

Annem bütün bu konuşulanları can kulağıyla dinliyordu, ağabeyimin geleceği üzerine bir çözüm arar gibi konuşmanın sonunu bekliyordu.

«Tek başına yapılan işlerin üzerinde fazla durmaz hükümet!» dedi babam, «Beş kişi, on kişi... sizin yaptığınız gibi otuz, kırk kişi hepiniz birden bir araya geldiniz mi, askerini, jandarmasını, savcısını, hakimiyle birlikte çıkarır karşınıza... Demek bir araya gelip hak isteyince, daha da ciddiye alınıyor iş, daha da önemle duruluyor üstünde. Şu halde bir araya gelmesini bilmeli... Bir araya gelip hak istemesini bilmeli... Grev yaptı Samsun telgrafçıları diye yazdı bütün gazeteler, sizin için. Bu grevi siz mi icat ettiniz, gazeteler mi? Böyle bir şey vardı ki siz de ona baş vurmuş oldunuz. Cumhuriyet de yasaktı benim gençliğimde. Şimdi cumhuriyetçi olmamak yasak! Grev de bir gün gelir yasaklıktan çıkar. Hem hakkını istemek neden suç olsun! Hükümet hakkını istemeyen, hakkını istemesini bilmeyen kişilerin hükümeti olmakla ne kazanır? Böyle miskinlerin başına geçen hükümete hükümet mi derim ben! Eğer hükümetse; hakkını aramasını bilenleri idare etsin de göreyim onu! Ona hükümet derim işte o zaman ben! Miskinleri idare etmek te iş mi sanki!..»

Oh be! Ne demek olduğunu biraz olsun anlamıştım grevin.

Ağabeyimi konuşturmak için bir iki soruyla dürtüklemek istedi. Bir bardak rakı içtiği halde konuşmamak için direniyordu sanki.

«Peki!» dedi babam. «Siz oraya kırk kişi gittiniz, beşiniz kaldınız. Yani otuzbeş kişi yeniden işlerinin başına döndü. Bu otuz beş kişi, siz içerde kalanlar için ne yaptı, hâlâ da ne yapıyor?»

«Hiçbir şey yapmadı,» dedi, ağabeyim, suçlu olan kendisiymiş gibi...

«Demek kırkınız da işe başlamadan önce yapılacak iş için hiç de hazırlıklı değilmişsiniz!»

«Biz hazırlıklı olduğumuzu sanıyorduk ama, değilmişiz ger-

çekten. Sorgular sürüp giderken en ateşli görünen arkadaşlar suçu başkalarının üstüne yıkmak için yarışa girdiler sanki... Telgrafları ben çekmiştim Ankara'ya. Ankara benim merkezim olduğu için nasıl olsa ben çekecektim. Ankara'daki aynı adamlara, aynı makamı işgal eden zatlara yazılan bayram tebriklerini de ben çekiyordum. Sanki suçmuş Ankara'ya tel çekmek gibi, benim meslek arkadaşlarım, telgrafları Faruk çekti diye beni nerdeyse suçlamaya kalkıştılar. Her şeye birlikte karar verdiğimiz halde, karar günü yaşasın adalet, diye bağırmazlar mı, kulağımın dibinde!.. İşte şu bir yıl içinde bana acı gelen de bu oldu!»

«Adalet haaa!.. Adalet buysa daha bir yıl geçmeden neden bağışladılar suçunuzu? Bir işin içinde af varsa suçlamada haksızlık da var demektir. Af güçlülerin özür dilemesi anlamına gelir biraz da.»

Babam Tevfik Fikret'i çok severdi. Hemen bu tür konuşmaların biçimli bir yerine Fikret'ten mutlaka bir iki dize sıkıştırırdı. Dikkat ediyordum, hiç Fikret'in dizelerine başvurmuyordu. Söz gelimi Kanundan söz ederken, onun «Kanun diye, kanun diye, kanun tepelendi.» dizesini bal gibi okuyabilirdi. Nedense hiç anımsamıyordu bu dizeleri. Hele Namık Kemal!.. Benim aklıma bile onun dizeleri gelmiyordu babam konuştukça. Ele aidıkları sorunun milletle, vatanla pek ilgili olmaması gerekirdi. Demek hem çok önemliydi, hem de vatansız, milletsizdi, bu tür konular. İlgisi olsa bile çok uzaktandı. Emek diye bir şey vardı, vatan, millet kadar önemli olan... Bunun kuralları, tanımlamaları, başkaydı. Namık Kemaller, Fikretler, demek bu önemli yasalara yanaşmamışlar, adalet dedikleri zaman başka türlü, soyut bir adalet anlamışlar, çalışanların hakları söz konusu olunca da bildikleri adaleti büyük nutuklara saklamışlardı.

Oysa onların kalemlerinin uçları sivri olduğu yıllarda Avrupa bu konularda çoktan uyanmıştı. Bu büyük şairlerimiz batı uygarlığı, batı özgürlüğü, peşindeydiler. Batıdaki insan haklarına, sanatın toplumcu niteliğine hiç de yabancı olmamaları gerekirdi. Sanatçının görevinin ne olduğunu çok iyi biliyorlardı üstelik. Demek bilmek başkaydı, gerçekleri yapıtlarının dokularına geçi-

rip özümlemek gene başkaydı. Bir de Mehmet Akif vardı. Yığından, yani emekçiden habersizdi. Halk, sadece namazını kılmakla cihada katılmakla halk olurdu. Ezan sesi duyulan her bucak; mutlu yurt kesimi sayılmalıydı. O zaman mera sağmallarla dolardı. Toprağı sıkınca şehitler fışkırdı mı, memleket cennet olurdu. Namık Kemal'e göre altı da birdi yerin, üstü de... Yiğitler, vatan imdadına koştularmı görevleri biter, yurt düşmanlardan arındımı yapılıcak hiçbir sorun kalmazdı. Fikret için bütün bu çabalar yersizdi. Din şehid isterdi çünkü, «asuman» da kurban! Ne yapmalıydı öyleyse?.. Kanun-i Esasi'yi ilan edip müstebit padişahı atmalı, yerine meşrutiyetçi padişahı geçirmeli, batıdan uygarlık getirmeli, insanları barışa, özgürlüğe kavuşturacak yasalar çıkarmalıydı Meclislerden! Biter miydi sorun, bunlar yapılırsa?..

Köyden, köylüden, işten, işçiden, memurdan aylıktan kimse söz etmiyordu. Askerin aylığını seferberlikte, müteahhitler veriyordu, eğer hükümet onlara borcunu öderse... Orduyu müteahhitler doyuruyor, müteahhitler giydiriyordu. Bunların üzerinde şairler durmuyorlar, yazarlar konu olarak bile ele almıyorlardı bu durumu. Asker maaşını vermeyen malmüdürü dövülüyordu da, bu malmüdürünün kasasını soyanlar söz konusu edilmiyor, ele alınmıyordu. Hep hürriyet, boyuna sade suya hürriyet isteniyordu. Herşeyin başı, fukaranın aşı oydu.

Babam işte bu tür yazarların, şairlerin kitaplarıyla yetişmişti. Büyük siyaset adamlarının yaşayışlarını incelemekten hoşlanırdı. Kitaplarının arasında «Mithat Paşa» adlı kırmızı kaplı, büyük boy bir kitap vardı. Abdülhamit'in bu paşayı bir vapura bindirip Yemenlere sürdüğünü, Taif zindanlarında boğdurduğunu yazıyordu, bu kitap. Paşayı boğdurma sahnesini, kitabı elime aldım mı mutlaka bir daha okurdum. Koskocaman bir paşanın yastıkla kendini savunmasını gözümün önüne getirirdim, çok gülünç gelirdi bana. Paşa dediğin kılıcını çekmeli kendini savunmalıydı. Neden paşa olurdu insan, kılıcını çekmek için değil mi? Paşa olacak olan adam bir uşağa kendini nasıl boğdururdu? Rumeli'yi, Anadolu'yu, Arabistan'ı, Irak'ı, Suriye'yi parmağının ucunda çeviren bir paşanın, padişahtan çok uzaklarda sıkıştımı yardımına

koşacak bir can dostu nasıl bulunmazdı? Mithat Paşa'ya güvenip İstanbul sokaklarında özgürlük naraları atanlar nerede kalmışlardı? Gedikpaşa'da Vatan Yahut Silistre piyesini alkışlayan hamiyetli münevverler, kahraman zabitler nerelerdeydiler?

Babam konuştukça konuşuyor, o konuştukça ben de yeni yeni şeyler düşünüyordum. Bütün bu parlak konuşmalar benim bile ayık olduğum halde «ibret»le dinleyebileceğim bu coşkulu söyleşiler hep şu küçücük şişenin içinden mi çıkıyordu. Eğer böyleyse, içki içmenin hiç de kötü bir yanı yoktu. Bu ardı arkası gelmeyen sözleri annem de dinliyordu, o çok bilmiş suskunluğu içinde... Benim dinleyip dinlemediğime bakıyor, can kulağıyla dinlediğimi gördükçe de aklımın bu konulara biraz olsun yattığına inanarak hoşlanıyordu. Böyle babadan, böyle çocuklar yetişeceğine aklı daha da yatıyor olmalıydı. Kastamonu'larda boşuna dirsek çürütmüyordu oğlu demek. Yalnız hesap yapmasını, top oynamasını öğrenmiyor, Vatan'dan, Millet'ten de biraz anlıyordu. İki yıl az değildi, okuma yazma için. Kaç tane bilgili adamdan ders almış olmalıydı oralarda kim bilir!

Kastamonu'da yüksek öğretmenler vardı, öğretmen yetiştiren okullar, bilgili kişiler. Bir gün oğlu da belki bir doktor, belki mühendis, belki de daha büyük bir adam olabilirdi. İşte babası ortadaydı. Az buçuk okumuş olduğu halde koskocaman bir memur olmuş, herkesten çok aylık alıyordu. Yanında ne öğretmenler çalışmıştı, memur olmak için. Kurucaçile Düyun-u Umumiye memurunu «babası» yetiştirmemiş miydi?

«Getir artık kahvemi, hanım!» dedi babam, dalıp kaldığını görünce annemin. Bu iş burada bitiyordu demek.

«Bir kahve de sana yapsın mı?» diye sordu babam. Bu soru bana değil, ağabeyimeydi. Eee artık «Babası» ile oturup rakı içecek kadar büyüyen bir oğula, sorulurdu kahve içip içmeyeceği.

Ağabeyim susuyordu. Kelepçe görmüştü. İstiklâl mahkemesi görmüştü ama gene de susuyordu işte. Çocuk sayılırdı, askerliğini yapmamıştı daha. Askerliğini bile yapmadan öğrenmişti bütün bunları. Kimse sormamıştı İstiklâl mahkemesine götürülürken askerlik yapıp, yapmadığını.

ONİKİ

Müdür yardımcısı Behçet Bey giriş kapısı sahanlığından bahçeye sesleniyordu:

«Yüz yetmiş iki! Yüz yetmiş iki!»

Bahçede top oynuyordum, kale bedenlerini andıran bahçe duvarlarına topu çarptıra çarptıra... Gerçek duvar pasına bu daracık bahçede başvurma zorunda kalarak... Çağırıldığımı duyunca, duvar dibine attığım ceketimi giydim, düğmelerini ilikleye ilikleye koştum. Düğmeleri iliklemeden bir öğretmenin karşısına çıkmak sadece ayıptı ama bir müdür yardımcısının odasına girmek suçtu, cezayı gerektiren ağır bir suç.

Üçüncü sınıftaydım, orta üçte... Fizikten, yazılı yoklama yapmıştı Behçet Bey. Onun için arıyordu beni. O günlerde ya sıfır alırdım, yazılı yoklamalarda, ya da kimsenin alamayacağı bir not... Her iki durumda da çağırılmam gerekirdi. Kapısına vurdum, kulağımı yapıştırıp dinledim. Kapının deliği tam kulağımın hizasındaydı:

«Gel!»

Asıktı suratı, Behçet Bey'in. Not işi değil miydi yoksa? Bir iftiraya mı uğramıştım? Hani suç olacak bir olay da yoktu ortada ama...

«Doğru söyle!» dedi. «Kimden yazdın?»

Soruları sağlı sollu düzenlerdi. Yanımdakinden yararlana-

mazdım. Önümdeki arkadaşla, arkamdaki kalıyordu. Onların da benden bir ayrıcalığı yoktu.

«Kimseden yazmadım!» dedim, biraz öfkeyle.

Fizik dersine gelirdi Behçet Bey. Hep «mesele» sorardı yoklamalarda.

«Pepen»di adı, aramızda. Bu adı, «Papen tenceresi»nden çevirmeydi. A'yı e'ye yakın bir sesle söyleyen Kastamonulular ona Papen diyemedikleri için Pepen derlerdi.

«Sınıfta on numarayı yalnız sen aldın,» dedi.

Kuşkuyla bakıyordu yüzüme:

«Nasıl oldu bu anlayamadım. Kime baktın dedim ama, sınıfta senden başka doğru yapan da yok!»

Sorduğu «Kilovatı 20 kuruştan» diye başlayan bir problemdi. Şimdi, «Nasıl çözdün bu meseleyi?» diye sorsa çıkamazdım işin içinden.

«Ama peşini bırakmayacağım senin. Derse kaldıracağım boyuna.»

Demek sıfır verene kadar uğraşacaktı. Şimdiden bu işi başaracağından hiç kuşkum yoktu. Derslere çalışmıyordum. Elime geçen parayı, ya dergiye veriyordum, ya kitaba.

İlimizde çıkan dergide şiirler yazmaya bile başlamıştım... Türkçe yardımcı öğretmeni olan ve okul kitaplığına bakan Mustabey kitaplar veriyordu bana. Bunları eniştemden saklı, daha çok geceleri okuyordum, geç vakitlere kadar. Uyumadan derse gittiğim günler bile oluyordu bu yüzden...

Tepeden tırnağa süzdükten sonra:

«Karga kadar adamsın!» dedi. «Eşek kadar adamların arasında her gün top oynuyorsun! Bir gün ayağını kıracaklarından da mı korkun yok!»

Dediği doğruydu. Roman okumaktan baş alabilirsem, doğru bahçeye koşuyordum. Öğlenleri eve yemeğe bile gittiğim yoktu. Yemekhaneden yatılı arkadaşlar bir parça ekmek getirirlerdi o kadar... Yemeğe gitmemenin çok yararı dokunurdu bana. Yatılılar, yemekhaneden çıkmadan top sahasında yer kapardım. Eniş-

temden ekmek peynir parası olarak aldığım beş kuruşlar da yanıma kâr kalırdı böylece. Bu paralarla ya dergi alırdım, ya da biriktirip kitaba yatırırdım. Artık Cingöz Recai gibi polis hafiyesi romanları okumuyor, ya yeni çıkan şiir kitaplarına veriyor, ya da kirayla aldığım çeviri romanlara veriyordum parayı.

«Ayakkabın da yok ayağında üstelik!» dedi. «Korkarım altları da deliktir.»

Doğruydu, delikti altları.

Eniştem pençe yaptırmasına yaptırıyordu ama, altlarına kabaralar da çaktırıyordu çabuk eskimesin diye. Bir uçtan bir uca Arnavut kaldırımı olan, Kastamonu yollarında kabaralı ayakkaplarla yeni nallanmış katırlar gibi yürümekten utanıyordum. Eve «Uzun Sokak»tan gider gelirdim. Ortaokula giden kızlarla bu sokakta karşılaşırdım. Sabahın sessizliğinde bu pabuçlarla kızların arasından geçmek ölümdü, benim için. İffet adında küçük sınıflarda olması gereken bir kız vardı ki açıktan açığa başını çevirip bakardı ayaklarıma. Bir an önce aşınıp ses çıkarmaması için elimden geleni yapıyordum bu ayakkapların.

«Kaldır tabanlarını, göreyim!» dedi, Behçet Bey. Çoktan silinmişti ayakkabımın altındaki kabaralar. Delikti altları ama, rahatça gösterebilirdim.

Şöyle bir göz atınca anladı durumu. Arkasındaki dolabın kapısını açmak için sandalyesini biraz öne çekmişti. Sandalyesinden atlayıp kısa tombul bacaklarını kırmış, dolabın içinde bir şeyler arıyordu. Aradığını bulamayınca başını da uzatmıştı içeri... İki elinde birer kundurayla doğrulunca:

«Giy şunları!» dedi, «iyi gelecek mi, ayağına bakalım?»

Yatılılara verilen balık gözü kapsüllü kunduralardandı. Daha giymeden ayağıma büyük geleceğini anlamıştım:

«İyi gelir!» dedim, işi uzatmamak için.

«Hele giy de bir göreyim!»

Çoraplarımın altı hemen hemen yoktu. Top oynamaktan geldiğim için bahçenin tozu toprağı terli ayaklarıma yapışmış olacaktı. Bu pis ayakları böyle bir odada nasıl çıkarır da bu yeni kundu-

raların içine sokardım. Arkama dönüp bağlarını bile çözmeden geçirdim ayağıma. Bol gelmişti ama, iyimserlikle baktım yüzüne:

«Çok iyi geldi, efendim,» dedim.

Anlamıştım bunlarla top oynanamayacağını. Topla birlikte çıkar giderdi ayağımdan.

«Top oynamak yok haaa!..» dedi. Kaşlarını çatarak;

«Oynamam!» dedim. Oynamaya kalkışsam birinin kafasına fırlardı. Kapının arkasında duran eski ayakkabıları çenesinin ucuyla göstererek:

«Al şunları eline,» dedi. «Şimdi gel peşimden!»

Önümden yürüyordu, badi badi:

«At çöp bidonuna onları da gel!» dedi, başını bile geri çevirmeden.

Hemen atıp takıldım peşine. Müzik odasının kapısını açtı, cebinden çıkardığı anahtarla. Önce beni kolumdan tutup dayandı içeri. Sonra girdi peşimden.

«Bak!» dedi. «Ortada duran şu karavanalardaki yemeklerden kepçeyle alıp yersin. Temiz tabaklar şurada!»

Kapıyı çekti, kilitleyip gitti, üstümden. Bugün öğleye kadardı okul. Öğle üzeri öğretmenlerin tümüne birden yemek verilmişti. Öğleden sonra toplantıları vardı. Kimisi evinde yiyip gelmiş olacak ki, karavanaları silip süpürememişlerdi. Boğazına çok düşkün olan Behçet Bey, artanları temizleyemeyince işin geriye kalanını da bana yıkmıştı.

Önce tulumba tatlısından başlamıştım işe. Ne zamandır tatlı yüzü görmediğimden. İçim ezilince kadınbudu köftelere geçtim. Bir kepçe de pilâv aldıktan sonra, tulumba tatlısına yeniden yanaştım. Üç tulumba tatlısının üstüne bir iki kaşık pilâv daha yedim. Biliyordum bu son kepçeyi bitiremeyeceğimi ama gözüm doymuyordu. Lokmalar ağzımda büyümeye başladığı sırada kapı şıkır şıkır açıldı. Behçet Bey'di gelen:

«Unuttum söylemeyi,» dedi. «Şu iki sürahide de limonata vardı.»

Bardak aradı, temizini bulamayınca kullanılmışlardan birini

alıp iki parmak kadar boşalttığı limonata ile çalkaladı. Boş karavanalardan birine boşalttı. Taşıra taşıra doldurduğu bardağı parmağıyla göstererek:

«Eğil de iç,» dedi. «Çok güzel!»

Boş bir bardak da kendine aradı. Bulamayınca dikti sürahiyi, içti:

«Bitir şu pilâvını,» dedi. «Miskin herif!»

«Doydum, teşekkür ederim!» dedim, söylediğine alınmadan.

«Bitir de tulumba tatlısı da ye!»

«Yedim efendim.»

Karavanaya baktı:

«Yememişsin hiç!» dedi.

«Yedim, çok güzel olmuş!»

«Neresi güzel!» dedi, «ağdasını bile çekmemiş! İş yok bu aşçıda, değiştireceğim bu adamı!»

Pilâvı bitirdiğimi görünce:

«doldur!» dedi. «Koy tabağına bir kepçe daha...»

«İki kepçe aldım,» dedim.

«Beğendin mi, nasıl olmuş?»

«Çok güzel!»

«Yemekten pek anladığın yok! Pilav dediğin tane tane olur. Lapa gibi olmuş, pirincine yazık! En iyisinden aldım, halis bersani... Öğlenleri neden evine yemeğe gitmiyorsun sen? Hep bahçede görüyorum seni, yemek zamanı?»

«Sabahları çok yiyorum da tarhana çorbasını... Acıkmıyorum.»

«Olmaz, senin büyüme çağın. Sınıfta senden cılızı var mı?»

Nerede, kimin evinde kaldığımı biliyordu. Geçen yıl, karnesini alan gündüzcüler, evlerine koşmuşlar, ben bahçede karnemi duvarın yarığına koymuş, yatılılarla top oynuyordum. Beni gene böyle sahanlıktan çağırmış, sormuştu.

«Karneni gösterecek hiç kimsen yok mu senin?» diye.

Bütün derslerden iyi, pekiyiydi notlarım. Evine, coşkuyla

koşanların hemen büyük bir bölümü sınıflarını zorla geçmişler, bir çoğu da bir iki dersten bütünlemeye kalmıştı.

«Karnemi gösterecek eniştem var ama, bu gece nöbetçi!» demiştim de gülmüştü. Sonra kaşlarını çatıp:

«Koş! Ablana göster öyleyse,» demişti. «Ablam okuma yazma bilmez,» deyince de, «Canım, ona sınıf geçtiğini söyle yeter!» diye kovalamıştı beni, okulun bahçesinden.

Beni odadan çıkarıp da kapıyı kilitlerken:

«Geçen gün Müdürle görüştüm,» dedi. «Öğlenleri anası, babası olmayan gündüzcülere yemek vereceğiz. Seni de yazacağım, ne dersin?» diye sormuştu bana.

«Babam da var benim, annem de!» demiştim. «Ama burada değil!»

«Parasız yatılı sınavlarına gir, dedim sana girmedin. Girseydin mutlaka kazanırdın!»

«Eniştem razı olmuyor yatılı olmama...»

«Neden olmuyormuş?»

«Küçükmüşüm de... Yapamazmışım.»

«Şimdi çok mu iyi yapıyorsun, baksana şu haline... Baban para göndermiyor mu eniştene, senin için?»

«Gönderiyor, kitap parası da gönderiyor, elbise parası da...»

«Hiç belli değil gönderdiği. Olmaz böyle! Geleceksin öğlenleri yemeğe, bu haftabaşı... Yatılılar yemekhaneden çıkınca siz gireceksiniz. Bir kap yemek ama olsun. Doymazsan bir kap daha istersin, tamam mı?»

«Tamam efendim!» dedim.

«Top oynamak yok, değil mi?»

«Yok!» dedim, hiç düşünmeden.

Evde öğle yemekleri sözünü hiç etmedim. Beş kuruşların kesilmesini istemiyordum. Voleybolu, öğle yemekleri yüzünden bırakmıştım, futbolu da yeni ayakkaplarım yüzünden... Geriye spor olarak her gün kent dışındaki eve paltosuz gidip gelmek kalıyordu, koşa koşa... Gününe göre sıfırın altında beşte, onda... Kastamonu kışları çok soğuk oluyordu.

Uzun kış gecelerini, helâya gitmek üzere yanıma aldığım idare lambasıyla roman okuyarak geçiriyordum. Sağlığım iyi gitmiyordu. Bir gün misafirliğe gelen müfettişin hanımı yüzüme acıyarak bakmış, en kısa zamanda doktora görünmem gerektiğini salık vermişti ablama.

Beni okula bağlayan tek bir ders vardı: Türkçe. Bir de bu derse yeni gelen Zeki Ömer Bey... Orta ikide gelmeğe başlamıştı bize. Dersinde, başarılı bir öğrenci olduğumu söyleyemem. Kılığımdan kıyafetimden, sıkılarak derse kalkmaktan, vakitli vakitsiz parmak kaldırmaktan hoşlanmadığım için, öğretmenimin dikkatini çektiğimi hiç sanmıyorum. Ünye'de ağabeyimle geçirdiğim yaz, okuyup düşünmem, insanları biraz tanımam için çok yararlı olmuştu. Reşat Nuri'nin bütün kitaplarını okumuştum. Her gün ekmek için gittiğim fırıncı Mustafa, okuduğu kitapları bana da veriyordu. Edebiyatımızda adı geçen tanınmış romanları edinmişti. Okumak için aldıklarımı en kısa zamanda geri getirdiğim için bana da vermekte sakınca görmüyordu. Bir fırın işçisinin bu kitap düşkünlüğünden, çok yararlanıyordum. Tatilin sonuna doğru, «Nasıl buldun bu kitabı?» diye sorduğu zaman, «Çok güzel!» demekle yetinmiyordum artık, uzun uzun görüşlerimi de açıklıyorum. Bu kişisel yorumlarım ona çoğu kez okuduğu kitaba yeniden bir göz atma isteği verirdi. İleri sürdüğüm düşüncelere o da kendine göre yeni düşünceler katardı. Nerdeyse ben Ünye'den ayrılırken, iki romanı yalnız, yazarına, sayfasına göre değil, yazılışına, konusuna göre de birbirinden ayırt edecek duruma gelmiştik.

Zeki Bey üçüncü sınıfın başında ilk yazdığım ödevde bendeki değişmeyi sezmişti. «Bu kadar güzel yazılar yazabilirdin de beni bu güne kadar neden mutsuzluğa düşürdün?» (*) diye bir ödevimin altına yazmaktan kendini alamamıştı. Haklıydı öğretmenim. O güne kadar yazdıklarım benim de hoşuma gitmiyordu ki, öğretmeni mutlu etmiş olsun! Biraz dilbilgisi, biraz da Osmanlıca sözlük, hepsi bu kadardı bildiklerim.

(*) «Neden nevmidi ile müteessir ettin!» diyen değerli hocama bu vesileyle sonsuz saygılar! R.I.

Yatılılardan Hilmi adında bir arkadaşımız vardı, 73 Hilmi... (*) Edebiyat kitaplarından öğrendiğim şairler gibi, aruz vezninde şiirler yazmasını bilirdi. Öğretmenimiz de bunların yanlışsız dizeler olduğunu söyleyince şaşar kalırdım. Henüz çocuk yaşında olduğu halde, bu akıl ermez vezinle nasıl şiirler yazabilirdi arkadaşım? Hece vezni kolaydı, heceler parmakla sayılınca vezin hemen anlaşılıveriyordu. Ama aruz hiç de öyle değildi. Aruzda kapalı heceler, açık heceler vardı, kimisi uzundu hecelerin, kimisi kısa... Daha doğrusu bir müziği vardı her dizenin. Seviyordum Hilmi'yi ayrıca. Hemen her derste çalışır, hemen her hocayı kendine bağlamasını, kendini sevdirmesini bilirdi. Ben yemek ayıran zengin çocukları gibi, ders ayıranlardandım. Hiç yüzüne bakmadığım dersler, sayfasını açmadığım kitaplar olurdu. Ama arkadaşım benim gibi değildi. Her derse ayrı bir değer verirdi. Kimbilir, belki de parasız yatılı olduğundandı. Kazandığı bir hakkı sınıfta kalıp da yitirmek istemiyordu.

Hilmi'nin Türkçe'yi, edebiyatı da benim kadar sevdiğini sanıyordum. Öbür derslerdeki üstün başarısından mı, kitap okumaya zaman ayıramadığından mı, birden soğuyuvermişti bizim Zeki Ömer Bey'in dersinden. Henüz Hilmi'nin başarısızlığını açığa vuran belirtiler yoktu ortada ama, artık şiir de yazmaz olmuştu.

Bir gün aruzla yazdığım bir şiiri, tutuşturmuştum eline. İstediğim, sadece ölçetinin doğru olup olmadığını saptamasıydı. Önce hızla tümünü okuyup bitirdi. Peşinden dize dize okudu. Bir dizemden kuşkulanıp kalemle uzun, kısa hecelere ayırdı, hiçbir yanlış bulamayınca şaşırmıştı.

«Doğruluğu bir yana, üstelik güzel de!» dedi. «Demek en sonunda öğrendin bu aruzu, öyle mi?»

«Çok zor sanmıştım ya, yokmuş bir zorluğu.»

«Ben çok zor öğrendim!» dedi, öfkeyle.

«Ne olursa olsun, benden çok önce öğrenmişsin! Geçen yıl, sen aruzla şiirler yazarken, aruzun ne demek olduğunu bile bilmiyordum ben!»

(*) Başbakanlık denetleme kurulu üyesi Hilmi Özgen.

Cebinden bir zarf çıkardı, uzattı bana. Biraz da tepeden bakarak:

«Oku!» dedi. «Milli Eğitim Bakanlığından geliyor bana!» İstiklâl Marşı yarışmasına katılmıştım da...»

Bakanlık teşekkür ediyordu Hilmi'ye sadece, yarışmaya katıldığı için... Oysa ben de şiir göndermiştim, Hilmi'den gizli. Bana da teşekkür ediliyordu ama, üstelik, «Bu yolda devam etmem» de isteniyor, başarılar diliyorlardı.

Çıkarıp uzattım Bakanlığın mektubunu. Kaparcasına aldı elimden, okudu:

«Hiç söylememiştin bana, şiir gönderdiğini,» dedi.

«Sen de!» dedim. «Sen de söylememiştin bana, yarışmaya katıldığını!»

O bildiğini yapardı ama ben öyle değildim, henüz onun çırağı sayılırdım.

«Okur musun o şiiri bana!» dedi.

Şiirin kimi dizeleri aklımdaydı ama gene okuyacak gücü kendimde bulamıyordum, ustamın karşısında.

«Yanımda yok!» dedim. «Evde de yok sanıyorum. Keşke bir kopyasını saklasaydım!»

«İnsan yazdığı şiiri ezbere okuyabilmeli!» dedi. «Okuyamıyorsa şiir tam istediği gibi yazılmamış demektir!»

«Doğru!.. Şiir tam istediğim gibi olmamıştı zaten. Biraz da süresi dolduğu için acele yazmıştım. Seninki ezberindeyse eğer...»

Acı acı baktı yüzüme:

«Ben şiiri bıraktım artık,» dedi. «Açık söylemek gerekirse, şiiri ben sana bıraktım! Göreceksin, ilerde de şiirle hiç uğraşmayacağım! Son yazılıda türkçeden kaç aldım, biliyor musun?»

«On aldığını söylemiştin!»

«Hayır! Yalan söyledim sana. Zeki Bey yedi numara vermiş. Sana da on... Üstelik yazdığın kompozisyonu da sınıfta okudu hepimize.»

«Okusun! Bir gün de seninkini okur. Belki uzundu senin yazdığın.»

«Kısa olsa da okumaz! Neden okusun... Seninki benim yazdığımdan çok daha güzel!»

Konuşmasından hem hoşlanıyor, hem üzülüyordum. Tam birlikte yola çıkarken, yalnız bırakılmış buluyordum kendimi. Hilmi'yle bu konularda konuşmaktan hoşlanmıyor değildim. Anlıyordu yazıdan. Edebiyatı, kitapları sevdiğini de sanıyordum. İnsafsızlıktı bu davranışı. O da üzgündü. Gözleri bile nemli nemliydi. Acaba Zeki Bey Hilmi'yi anlamıyor muydu? Oysa lise sınıflarına giden Rıfat Necdet ne kadar seviyordu onu.

«Biliyorum,» dedi. «Çok seviyorsun Edebiyatı! Edebiyata zaman ayırabilmek için on numara aldığın dersleri bile bıraktın. Ben senin gibi olamam. Sınıfta kalırsam okuyamam, parasız yatılıyım ben! Kalırsam atarlar beni. Edebiyat hiç bir derse benzemez. Ona kendimi ne kadar versem, daha çoğunu ister. Açıkçası edebiyatın önümüzdeki yıllar bile hiç yüzüne bakmasam beni kimse bu dersten sınıfta bırakmaz. Sana gelince...»

Biraz da övünerek:

«Bana gelince...» dedim. «Ben bu derse sınıf geçmek için çalışmıyorum... Önce seviyorum edebiyatı... Kitap okurken bir kalabalığın içinde, insanların arasında görüyorum kendimi. İki Çocuğun Dünya Gezisi'ni okuyordum geçen yıllarda. Kendimi bütün dünya çocuklarının arasında görüyordum. Şimdi gezi romanları okumuyorum artık, çok çocukça geliyor bana bu tür kitaplar. Verter'in Çektiklerini okurken bile ben Verter'i düşünmüyorum, seven bütün gençleri, insanları... Kendimi tüm bu seven insan kalabalığının arasında görüyorum. Şair bir tek dizesine bütün bir evreni sığdırabilen kişi demek, değil mi? Bunu söyleyen sen değil miydin? Kendimizi yeryüzünün, yeryüzü insanlarının arasında görebilmek için sanattan başka sığınacak neyimiz var?»

Hilmi benim bu duygusal konuşmamı, elinin tersiyle iter gibi.

«Hele dur!» dedi. «Ben Mustafa Bey'den 'Çözümlü Fizik Problemleri'ni alacaktım, yürü, gidelim. Senin de alacağın bir roman vardır. Sarı Odanın Esrarı'nı okumadınsa oku! Var Mustabey'de! Ne roman ya!»

ONÜÇ

Behçet Bey'in verdiği ayakkaplar, yere daha sağlam basmamı sağlamıştı sanki. Artık Uzunsokak'tan yüzüm kızarmadan geçip gidebiliyordum. Günlük «Açıksöz» gazetesinde hemen haftada bir iki şiirim çıkıyordu. Onaltı yaşında bir delikanlı olmam gerekirdi ama, yaşım büyüdükçe boyum sanki biraz daha kısalıyordu. Bir gün eve koltuğumun altında kalın kalın kitaplarla gittiğimi gören bir komşu hanım:

«Evlâdım, bu kitapların hepsini sen mi okuyorsun?» demişti. Oysa bu kitapları haftada bir değiştiriyor, okul kitaplığında yeni çıkan kitap bulamayınca Saim Efendi'den geceliği yüz paraya kitaplar alıyor, ucuza getirmek için yüzlerce sayfalık kitabı okulda başlayıp, geceli gündüzlü okuyup evde yatağımda bitiriyordum. Bir gün Saim Efendi kızmıştı bana:

«Yağma yok efendi!» demişti. «Üç yüz sayfalık kitabı sana yüz paraya okutmam ben! Herkes bunu dört günde okuyor, on kuruş vereceksin!»

«Hangi kitabı okursam okuyayım ben sana gene dört günde on kuruş vermiyor muyum! Daha ne istiyorsun!» demiştim.

Ama gene de onun dediği olmuştu. Artık kitap başına belli bir para istiyordu. Bu iş kitabı geç okumamı sağlasa da, bu arada gene boş durmuyor, şiirler, hikâyeler yazıyordum. Kim bilir, Saim Efendi benim sağlığımı düşündüğü için de böyle sert davranabilirdi.

Yıl 1927'ydi, İstanbul'da yayınlanan Güneş adlı bir dergide bir şiirim çıkmıştı. Hececi Şairlerden Orhan Seyfi'nin çıkardığı aylık bir dergiydi bu. Edebiyat kitaplarında yaşlı, genç ne kadar yaşayan sanatçı varsa düz yazıları, şiirleri Güneş'te yayınlanırdı.

Bir gün Müdür Nuri Bey beni çekmişti odasına:

«Oğlum, evlâdım,» diye başlamıştı, «Bunlar karın doyurmaz... Vazgeç; bu boş hevesten!.. Bütün derslerden on alacak durumda bir öğrencimizsin sen! Biraz da öbür derslere göz gezdiriver... Ben Kimya'dan geçecek numarayı veririm ama her öğretmen benim gösterdiğim bu cömertliği göstermeyebilir sana, kalırsın sınıfta sonra!..»

Ben önüme bakmış, sesimi çıkartmamıştım. Yazımın çıktığı dergileri, gazeteleri babama gönderiyordum, Terme'ye. Derslerime çalışmaktan hiç söz etmiyordu mektuplarında. Bunun gelici geçici bir heves olmamasını istiyordu, Nuri Bey'in tam tersine. «Kirayla kitap aldığını yazıyorsun,» diyordu. «Enişten belki paraları kitaba veriyorsun diye kızabilir, sana her ay bu iş için iki lira göndereceğim. Geceliği yüz para olduğuna göre bol bol yeter sana... Artanını da dergiye, gazeteye verirsin!» diyordu.

Bu aylarda tam otuzbeş yılını doldurup emekliye ayrılacaktı. Bu yaz hep bir araya gelecektik. Ağabeyimi askere almışlardı. Bitirince gene eski işine dönecekti. Açıksöz gazetesine gidip gelirken Rafet Bey'i tanımıştım. Lise'nin Felsefe öğretmeniyken, Öğretmen Okulu'nun Müdürlüğüne verilmişti. Bir gün karşısına almıştı beni. Bir arkadaş gibi şiirlerimi eleştirmiş, şiirin yalnız gençlik duygularıyla beslenemeyeceğini, şiiri güçlendirecek bir kültürün, bir yaşam anlayışının gerekli olduğunu da sözlerine , öğütlerine eklemişti. Güzel konuşuyordu Rafet Bey. Anatol France'in Thais'ini, Thais'teki insan anlayışını, onun iç savaşımını uzun uzun anlatmıştı bana. Ne demek istediğini anlamıyordum ama, şiirin yalnız sevgilinin, gözleriyle kaşları için yazılmaması gerektiğini, büyük tutkularla, kültürle beslendiğini belirtmek istediğini çok iyi anlıyordum. Ne var ki Açıksöz'de Ref-Ref adıyla yayınladığı yazıları okuyor, konuşmalarındaki derinliği bulamıyor-

dum. Anlıyordum ki, yazı yazmak başkaydı, kültürlü olmak gene başka...

Kimin oğlu olduğumu, okuyacak durumda olup olmadığımı da öğrenmek istemişti, başka bir gün. Anlamıştım. Bir iki soru daha ekleyerek bakımsızlığımı, sahipsizliğimi de anlamıştı. Kaldığım evde itilmiş, kakılmış, üvey oğul durumuna düşürülmüş mahalle çocuğu gibiydim. Bedensel gelişmemle bile ilgilenen kalmamıştı. Behçet Bey'in öğle yemekleri ancak iki ay kadar sürmüştü. «Hele babam emekli olsun bir...» diyordum. «Yaşayışıma bir çeki düzen verilirdi. Şu var ki, ağabeyimin bir yıllık mahpusluğu, işsizliği, askerliği babamı her bakımdan sarsmıştı.

Ortaokul bitmiş, yaz dönemine girmiştik. Mustafa Kemal Paşa'nın devrimci arkadaşlarından Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati, bir Orta Anadolu gezisine çıkmıştı, Bakanlığın ileri gelen yetkilileriyle birlikte... O yılların en güçlü şairi Faruk Nafiz de katılmıştı bu geziye.

Aycılar mahallesindeki evimizin önünde mahalle arkadaşlarımla oynarken okulun en başta gelen hademelerinden Faik Efendi'ye gözüm ilişmişti. Yoldan geçenlere birini soruyordu. Oyunu bırakıp sokuldum yanına:

«Faik Efendi!» dedim, «Kimi arıyorsun?»

Beni okuldan gözü ısırır gibi olmuştu.

«Rıfat adında bizim okuldan biri varmış, şiir yazıyormuş...» dedi, «Müdür Bey istiyor da...»

«Benim o!» dedim. «Rıfat benim!»

Kuşkuyla baktı yüzüme bir süre.

«Sensin öyle mi?» dedi. «Peki öyleyse, hemen gidiyoruz. Al getir onu bana dedi Müdür bey!»

Elimden sıkıca yapıştı, sabahtan beri aradığını kaçırmamak için. Uzunsokak'tan koşarcasına geçtik. Okul kapanmış, çekindiğim kızlar memleketlerine gitmişlerdi. Eskicinin kabaraladığı Behçet Bey'in ayakkaplarını kaldırımlara çarpa çarpa yürüyordum. Soluk soluğa girmiştik okul kapısından içeri. Müdür, üstümü başımı toz toprak içinde görünce:

«Hele şu şaire bak, Behçet Bey!» dedi. «Maarif Vekilinin karşısına çıkacak adam kılığı var mı şunda!»

Niçin çağrıldığımı anlar gibi olmuştum.

Behçet Bey ilk önce ayakkabılarımdan başladı incelemeye:

«Git!» dedi. «Hiç olmazsa elini, yüzünü bir yıka!»

Musluklara koştum. Kimsecikler yoktu ortalıkta. Bir iki anasız, babasız, evsiz, barksız yatılı kalmıştı. Böyle zamanlarda yaptığımız gibi küçük sınıflardan birinin ceketini geçirdim arkama. Behçet Bey bu buluşumu beğenmiş olacak ki yatılılara:

«Oldu olacak!» dedi. «Şuna bir çift de ayakkabı verin de biraz adama benzesin!»

Bir de pantolon gerekirdi ama, müdür titizleşiyordu:

«Hadi hadi,» dedi. «Yürü gidelim, karşıda seni bekliyorlar!»

Karşıda dediği, Öğretmen Okulu'ydu. Önümde hızlı hızlı yürüyen müdüre yetişmek için koşuyordum. Öğretmen Okulu'nun tahta merdivenlerini gıcırtılarla çıktık, loş bir salona girdik. Siyah giysiler içinde düşünür gibi oturan beş on kişinin arasına katıldık. Müdür gözleriyle birini arıyordu. Aradığını bulunca:

«İşte Faruk Nafiz Bey!» dedi. «İstediğiniz şair bu!»

Kıvırcık saçlı bir adam, beni şöyle bir inceledikten sonra, gülümseyerek:

«Demek **Sazını Çalana** adlı şiiri yazan büyük şair bu, öyle mi?»

Üç dört gün önce bırakmıştım Açıksöz gazetesine bu şiirimi. Demek dün yayınlanmış, kentimize gelir gelmez de okumuşlardı.

Faruk Nafiz olduğunu öğrendiğim, iyi giyinmiş genç adama bakıyordum. Uzunca burnu, patlak gözleri, kıvırcık saçlarıyla yakışıklı sayılabilecek bir adamdı. Ankara'da çıkan Hayat dergisinde hemen her hafta çıkan şiirlerini ezbere biliyordum. O yıllarda Necip Fazıl'ı da sayarsam, sevdiğim iki şairden biriydi. Han Duvarları, yeni gelişen, Türk şiirini Anadolu'ya doğru çekip götürmüştü. Mehmet Emin'in takır takır manzumelerinden kulağımızı kurtarmış oluyordu böylece.

«Beyler!» dedi. «Size bu şair arkadaşımın, dün Açıksöz'de görüp beğendiğimiz şiirini okuyacağım!»

Duyulur duyulmaz boğuk bir sesle hiç de duyarlı görünmek için zorlanmadan tane tane okudu, **Sazını Çalana** adlı şiirimi. Sanki bu şiir onundu, ben ilk kez karşılaşıyordum bu şiirle, yeni dinliyordum sanki.

Okuması bitince bir süre susup kalmışlardı konuklar. Mustafa Necati Bey, yanına çağırdı beni:

«Yaşa delikanlı!» dedi. «Bugüne kadar hiçbir şair başka bir şairin eserini hem de onun karşısında, böyle severek okuduğunu ne gördüm, ne de dinledim. Faruk Nafiz Bey'in bu jesti de, en az bu şiir kadar duygulandırdı beni! Eserin sahibini candan kutlarken ona da teşekkür ederim ayrıca...»

Sonra beni getirip de hâlâ ayakta dikilen müdür Nuri Bey'e döndü. Beni göstererek:

«Senin mektebinde, öyle mi?» diye sordu. Ondan gereken yanıtı alınca da:

«Bu gibi şairler çok lâzım bize, sazını çalanlara seslenirken, memleket halkına da seslenmesini bilen böyle halktan yana şairler istiyoruz biz!»

Rafet Bey de kalabalığın arasındaydı. Bir iki yıl önce Ankara'da bu kadronun içinde önemli bir yeri olduğunu duymuştum. Necati Bey konuşurken arkadaşlarıyla olan sohbetini kesmiş, Bakan'ın söylediklerini dinliyordu. Verdiği öğütler boşa gitmemişti, gözleri ışıl ışıldı.

Bakan'ın konuşmasından sonra Faruk Nafiz, bütün şiirlerimi görmek istediğini söylemişti. Koşa koşa gidip defterimi evden getirmiştim. Kimi şiirimi iki üç kez okuduktan sonra defterimin sonuna şunları yazdı:

«Kastamonu'dan geçerken tanıdığım genç ve kıymetli Şair Mehmet Rıfat'a sevgilerimle ve takdirlerimle...»

Babama anlatabileceğim büyük başarılardı bunlar. Onun kadar ben de bekliyordum emekliye ayrılarak Kastamonu'ya gelmesini. Annem de babam da Bartınlıydı. Emekliliğinde oraya dön-

meleri gerekirdi ama biz üç kardeş de Kastamonu'daydık. Ağabeyimin bir an önce memurluğa geçebilmesi için, babamın bedel vermesi gerekmişti. Bedelciler altı ayda bitirirlerdi askerliklerini... Son aylarını doldurmaktaydı askerliğinin.

İşte tam bu günlerde babamın kalp sektesinden öldüğünü haber aldık. Onun ölümü bizim her şeyimizi alt üst etmişti. Tasarılarımız, umutlarımızla birlikte gelir kaynaklarımız da birden kuruyuvermişti. Duygular, duyarlıklar uçmuş, ortada somut bağlar, gerçek değerlendirmeler, kalmıştı. Babamın birden gidişi, Terme'deki alacağını, vereceğini de etkilemişti. Defter hesabı verdiği tuz çuvallarının bile parasını alamadan gitmişti. Bakkallar değildi artık borçlu olan, kendisiydi. Bu duruma göre devir işlemi yapılırken açığı görülecek, ister istemez kasaya olan borcu, bize bağlanacak üç aylıklardan kesilecekti. Annemle ben sadece dul ve yetim aylığıyla borç ödeyecektik.

Rafet Bey'in Öğretmen okulundaki odasına gittim. Babamın ölümünü anlattıktan sonra:

«Öğretmen olmak istiyorum!» dedim.

Her zaman benimle bir sanatçı içtenliğiyle konuşan Rafet Bey, birden kaşlarını çattı:

«Bak Rıfat!» dedi. «Eğer baban sağ olsaydı, öğretmenliği hiç düşünmeyecektin değil mi?»

«Düşüneceğimi sanmıyordum!» dedim. «Öğretmen olmak istesem bile Edebiyat Fakültesini bitirdikten sonra olurdum. Liselere, Ortaokullara...Belki de Üniversite kadrosunda.»

«Yani bu okula girmeyi düşünmezdin, değil mi?»

«Evet, düşünmezdim.»

«Ne var ki öğretmenlik de şairlik gibi başlı başına bir sanat dalıdır. Bütün sanat dalları gibi özveri isteyen bir iş... Bir insan kendini iki şeye birden verebilir mi? Hem şiire, hem öğretmenliğe, verebilir misin kendini? Veremeyince de başarılı olabilir misin? Sen herhangi bir işte başarılı olamazsan yapamazsın, yaşayamazsın! Çok iyi biliyorum seni!»

«Haklısınız Hocam!» dedim. «Öyleyim. Lise'de bir iki yıldır

şiirden, edebiyattan başka hiçbir dersle ilgili değilim. Hep dediğiniz nedenlerden... Herhangi bir dersle ilgim azaldıkça başarım da azalıyor. Başarım azaldıkça daha da soğuyorum o dersten. Not korkusuyla ders çalışan öğrencilerden olamadım ben! Öğretmenlerim benden hep kendi derslerine dört elle sarılmamı istiyorlar. Sarılırsan, herkesten çok başarılı olursun, diyorlar. Hangi birine kendimi vereyim bu derslerin? Her biri kendine özgü bir başka çaba, bir başka özgeçi ister. Öbür arkadaşlarım geçecek notu tutturdular mı, öğretmenler bir aferin çekip sırtlarını sıvazlıyorlar. Ama ben onlar kadar bilince bana sıfır verdikleri bir yana, şiire olan düşkünlüğümü ileri sürerek yitirilmiş bir genç gözüyle bakıyorlar. Derslerine, önem vermeyen, Edebiyat dersinden başkasına hor bakan, küçümseyen bir haylaz sayıyorlar beni!»

«Haklısın! Ben senin şairliğini Faruk Nafiz'in beğendiği kadar, belki de ondan daha çok beğenirim. Bir şair, başka bir sanatçı arkadaşının sanat ürününü ne kadar severse sevsin onda kendi sanat anlayışına aykırı bir yan bulur, bir eksiklik görmeğe çalışır. Oysa bizler her şairde ayrı bir tad, ayrı bir çeşni bulup değerlendiririz. Biz şiirinizi sevebilmek, tadını çıkarabilmek için okuruz. Sevmesine severiz de sanatçımız ikinci bir işi benimseyip üzerine aldığı zaman, daha titiz davranırız değerlendirirken... Kendinizi dağıtıp dağıtmadığınıza da bir göz atarız. Eğer ikinci işiniz öğretmenlik gibi özveri isteyen bir işse kendinizi ikiye böldüğünüz için kınarız sizi.»

Bir süre durdu. Ben de konuşmak için istekli davranmıyordum. Neden sonra:

«Yani efendim,» dedim. «Öğretmen okuluna girmemi doğru bulmuyorsunuz öyle mi?»

«Evet bir aydın olarak, Mustafa Necati kadar devrimci olmasak da gene de devrimci bir aydın olarak salık vermiyorum!»

Yeni bir görüşü ilk kez benimseyenlerin çabukluğuyla:

«Her ikisini birbiriyle yoğurup, sanatı da, öğretmenliği de, her ikisini bir arada... Her ikisini birden yoğurup...»

«Yoook!..» diye sesini yükseltti. «Telifçilik yok!.. Sırt sırta sar-

mak yok sorunları!.. Her ikisinin de ayrı yasası, ayrı kuralı var bunların. Öğretmenlik başka, sanat gene başkadır bir bakıma da.

«Ama her ikisi de toplumun gelişmesi için! Bugün doğa yasalarının bile, toplum yasalarıyla bir benzerlik gösterdiği ileri sürülürken toplumu eğitim yoluyla değiştirmek başkadır, sanat yoluyla değiştirip geliştirmek başkadır, diye düşünmek ne denli geçerli olabilir?»

«Her halde didaktik şiirden söz etmiyorsun?» dedi gülerek. «Şiir ne olursa olsun bilinçli kişilerin, inanmış sanatçıların duygulandırma, coşku verme, atılım için böylece güç vermesidir topluma. Bilgi şiirde sadece gereçtir. Konuları buralara kadar seninle getirebildikten sonra öğretmenliğin korkulacak bir yanı kalmıyor değil mi? Sen bu anlayışla yola girince bir gün ikisini birbirinden ayırmak zorunda kalırsın er geç bu toplumda... Sen yapmasan bile yaptırırlar sana. Bir gün kolundan tutup öğretmenlikten atarlarsa, beni ve benim gibileri suçlu görmezsin. Git Nihat Bey'e kaydını yaptır. Fotoğraf isterse, sonra getiririm dersin! Nüfus cüzdanını, taahhüt senedini de bırakırsın ona!»

ONDÖRT

Ben Müdür'le neler konuşmuş, onunla neler tartışmıştım? İlk aylarda bunları düşüne düşüne elim kolum bağlanmış gibiydi. Şiir yazmıyor değil, yazamıyordum. Rafet Bey derslerinde, Açıksöz gazetesinde oturup konuştuğumuz gibi söz etmiyordu şiirden. Bizi Ülkücü bir öğretmen olmak için hızlandırıyordu. Pelikan kuşu gibi gerektiği zaman göğsümüzü yarıp yüreğimizi yavrularımıza yedirmemizi öğütlüyordu. Sanatçının, her aydın kişi gibi, toplumu için yüreğini de beynini de feda etmesi gerektiğini söylüyordu. Oysa sanat, ona göre her zaman bireycilikten başlar, bireycilikte biterdi. Lirizm bencillik anlamına gelirdi. Destan toplumcu bir şiir anlayışıydı, içtenlik yoktu destanda. Sanatta bireyci olması gereken şair, öğretmen olunca yüreğini çıkarıp topluma sunabilir miydi?

Ama o ne derse desin ben, yeni okulumda tam yaşımın gerektirdiği bir şair olmuştum.

Düzgün bir yemek programı sonucu vücudum birden gelişmişti. Hemen her gün fasulye, pilâv bile verseler, zamanında yiyebilmem yararlı olmuştu, bedensel gelişmem için. Boyum birden uzamıştı bir kaç ay içinde. Okulun tam zamanında verdiği giysiler beni biçimsiz kılıkta dolaşmaktan kurtarmıştı. İnsan içine çıkabilecek bir giyinişteydim artık. Ayakkaplarımın altında nalçalar, kabaralar da yoktu. Kızlarla karşılaşınca ezilip büzülmeden yüzlerine bakabiliyordum.

Uzunsokak'tan bile gelip geçebilirdim, İffet'in gözlerinin içine baka baka... Arkadaşlarımın sık sık söylemek gereğini duydukları gibi ben de yakışıklı bir genç olduğuma inanır hale gelmiştim. Bunun en sağlam kanıtı kızların da bana ilgi göstermeye başlamalarıydı. Ya da ben böyle düşünebiliyordum; bu da yeterdi benim için.

Ortada açıktan açığa gösterilmiş bir olgu yoktu henüz ama, onlarla karşılaşınca kendilerine çeki düzen verdiklerinden belliydi. Bu yurdun olmasa bile, bu kentin bir şairi, bir yazarıydım. Böyle olmasa da, olması gerekir diye düşünüyordum.

Şiirle uğraşmam, Müdürün de beni tanıması, okuldaşlarımı tedirgin etmeğe başlamıştı. Dört beş yıllık öğretmen okullular, Ortaokuldan gelip Müdürü elde eden yeni bir öğrencinin karşısına dikileceklerdi, haklı olarak... Bu çekememezlik, bu kıskanmada o denli ileri gittiler ki, okulda ve sınıfta idarece görevlendirilen arkadaşlar fırsat düştükçe bu duygularını açığa vurmaktan bile çekinmez olmuşlardı.

Lise'yle voleybol maçımız vardı. Sporla uğraşan yetkili arkadaşlar, Lise'nin karşısına takım çıkarmak için çalışmalara girişmişlerdi. Bu çalışmaların önemli bir bölümü tartışmalarla, çekişmelerle geçiyordu. Bahçede boyuna A, B takımları arasında maçlar yapılıyor, bu iki takımdan bir voleybol takımı çıkarmak için durmadan uğraşılıyordu. Bana düşen iş sadece oyna dedikleri yerde oynamaktı. Anlıyordum ki bu takımın seçilmesinde oy sahibi değildim ben, yabancı bir öğrenci olduğum için.

Küçük sınıflar bile okullarından çıkacak bir takımın Lise'yi yenecek güçte bir takım olmasını istediklerinden her gün oyun alanının dört yanına sıralanıyorlar, alkışlarla, bağınşlarla oynayanları gayrete getiriyorlardı. Öğretmenler bizleri çalıştırmak için koz helvaları, muhallebiler koyuyorlardı ortaya.

Kim ne derse desin, iyi bir voleybol oyuncusuydum. Daha küçük sınıflar, oyunuma ilgi gösteriyorlar, attığım servisler arka arkaya sayıya dönüştükçe alkışlıyorlardı. Bir yetmişin üstündeydi boyum. Kilomun da tutarlı oluşu, inmelerde kurtarışlarda gere-

ken kolaylığı sağlıyordu. Gerilerde olduğu kadar ileride de başarılıydım. İyi bir kütör olmasam bile iyi bir pasçıydım. Boş yerleri kollayan hemen her içeri atışta başarılı olan bir oyuncu sayılırdım.

Artık takımın son durumu saptanabilirdI. Spor kolunun yetkilileri akşamları toplanıp teker teker duruyorlardı oyuncular üzerinde. Altı oyuncu yerine yedi oyuncu seçilmişti. Ben ya yedinci olup yedeğe ayrılacaktım, ya altıncı olup takıma girecektim. Kulübün kaptanı olan Zühtü:

«Maçımız Lise'ye karşıdır arkadaşlar!» diye başladı konuşmasına, bir akşam. Ben teker teker oyuncular üzerinde durup iki oyuncudan birinin yetersizliğini belirterek bir takım kuracağını düşünürken:

«Lise'den gelen bir oyuncu, nasıl Lise takımına karşı oynar?» diye bir soru attı ortaya. Beni bahçede alkışlayan sınıf sözcüleri, bu soru karşısında susuyorlar, söyleyeni haklı bulmuş gibi önlerine bakıyorlardı.

Oturduğum yerden:

«Bu söz ancak maçtan sonra söylenseydi, belki ilgi görebilirdi,» dedim. «O da kasıtlı oynadığım anlaşılınca...»

«İş işten geçmeden tedbir almak gerekmez mi? Yenildikten sonra söylemişim kaç para eder?»

Toparlanmaya çalışarak:

«Oynadığım bir takımı yenik düşürmek için çalışırsam elime ne geçeceğini bu arkadaş açıklarsa takımdaki yerim için hiçbir istekte bulunmayacağım.» dedim. «Soruyorum, bu arkadaşlara... Takımımı yendirirsem elime ne geçecek? Çok para mı? Yoksa...»

Bir süre durdu, düşündü:

«Diyemem,» dedi «Para geçer diyemem!»

«Teşekkür ederim, öyleyse?.. Geriye kalıyor, Liselilere, Öğretmen Okulunu yendirme şerefi!»

«Evet o kalıyor...» dedi, kulüp başkanı.

«Demek ben eski Liseli olarak onur kazanacağım, yeni Öğretmen Okullu olarak onursuzluk, öyle mi? Öğretmen olunca

da, hep eski bir Liseli olmanın onuruyla yetineceğim, öğretmen olmaktan ömür boyu hiçbir onur duymayacağım öyle mi? Bu arkadaş yalnız beni bilmemekle kalmıyor insanı tanımıyor!»

Bu konuşmamın Kulüp başkanını etkilediğini sanmıyorum ama, benimle birlikte yedinci voleybolcu durumunda olan Fahri'yi çok etkilemiş olacaktı:

«Arkadaşlar!» dedi. «Açık söylemek gerekirse Rıfat benden daha güzel oynar, üstelik boyu da benden tam sekiz santim uzun... Koşmasıyla, atlamasıyla tam bir atlet diyebilirim. Onu takımdan çıkarıp da beni oynatırsanız eğer yenilirsek tek suçlu, ben kendimi görürüm. Şunu şimdiden söyleyebilirim. Eğer Rıfat oynar da Liseliler yenilirse onun rolü çok büyük olacaktır. Eğer yenilirsek, kimse onda tek kusur bulamayacaktır. Bulursa benden sorulsun ilk önce!»

Takıma girmiştim sonunda. Kısaca, yenilmiştik. Maç çekişmeli geçmişti. En coşturucu bir dönemde servis bendeydi, arka arkaya üç sayı çekmiştim. Dördüncü serviste top havada patlamış karşı alana düşmüştü. Hakem servisi yeni topla, birlikte karşıya verince bizim çocuklar yuhalamışlardı. Tek sayı alamamıştık bu terslikten sonra. Yenilmemek için kendimi yerden yere attımsa da çabalarım sonucu değiştirememişti.

Maçın özeleştirisi yapılırken Fahri:

«Takımımız güçlü bir takım karşısında yenildi...» diye başlamıştı konuşmasına. «Eleştirilmesi gereken oyuncular yok değildi, takımımızda... Rıfat için yapılacak bir eleştiri varsa yanıtlamaya hazırım. Yalnız şunu belirteyim, eğer her sette beş on sayı alabildikse, bu sayıların yarısında onun payı olduğunu hemen belirtmeliyim. Arkadaşımıza teşekkürler...»

Sınıf arkadaşlarımdan kimileri beni kendilerinden saymadılar, türlü karalamalarla. Her gün bana biraz daha yaklaşan, beni aralarına almak isteyenleri uzaklaştırmak için ellerinden geleni yaptılar. Bunun tek nedeni Müdürle birlikte, birkaç yetenekli arkadaşın bana gösterdikleri yakınlıktı. Ne ben, Müdürle birlikte birkaç öğretmenin yakınlığından yararlanmaya kalkıştım, ne de bu

açıktan açığa bana yönelen davranışlara önem verdim. Nedeni kişisel çıkarlara, çekememezliklere dayanan bu tür davranışlarla sık sık karşılaştığım halde yaptığımdan da, yapacağımdan da vazgeçmedim hiç. Bu bir kendime güvenmeydi. Nitelenmem için bir sözcük bulmalarına yardım etmiştim böylece:

İnatçı... İnatçıydım, ben çok doğruydu.

Benim sporu sevmem, voleybolda, atletizmde başarılı oluşum, şiirle ilgimi hiçbir zaman gevşetmedi. Spor beni ilk yıllarda topluma iten, toplumla kaynaştıran, gücümü bir anda ortaya seren, babamın ölümüyle de gevşemiş olan aile bağlarımın yerini alan, sağlığımı kazandıran bir etken oldu. İlkel bir jimnastik öğretmeninin değil de, başarılı bir eğitici bir sporcunun eline düşseydim, atletizmde bile rekorlar elde edebilirdim.

Artık Kastamonu'nun sayılı kişileri arasına girmiştim. Çok yakın arkadaşlarım bile benden söz ederken adımı söyleme gereğini duymadan kısaca «Şair» deyip geçiyorlardı. Bu söz bile hemen beni anımsatır olmuştu bu kentte. Arkadaşlarımın, kızlara yazdığı mektuplara bile benim birkaç dizem girmeğe başlamıştı. Kent'in Çalçene adlı resimli mizah dergisinde çıkan yazılarım mizaha yatkın bir yanımın da bulunduğunu göstermişti. Şiiri kendime daha da yakın buluyordum, düzyazıya bakarak.

Yedi Meşalecilerin çıkardığı **Meşale** dergisinde, Sabri Esat'ın yayınlanan şiirleri bende şiirsel mizah eğilimi uyandırmıştı. Fantezi sınırlarını aşmayan bu tür şiirler beni etkileyen örneklerdi. Faruk Nafiz'in dizeleri abartılmış gibi geliyordu bana. Tam bu yıllarda karşılaşmıştım Nazım Hikmet'in şiirleriyle. Ancak biçimi üzerinde duruyor, içeriğini anlayacak kültürden yoksun olduğum için yapıtlarına söz olarak, biçim olarak, söyleyiş olarak bakıyor, getirdiği yeniliklere kendimi alıştırmaya çalışıyordum. O güne kadar aruzuyla, hecesiyle bütün bilgi yanlarıyla şiiri öğrenmiştim. Nazım Hikmet, bütün bu bildiklerimi, edindiklerimi altüst etmişti. Ne var ki içeriğine varamadığım sürece benim için gene de sarsıcı, yıkıcı değildi. Yüzeyde bir şair için, içeriği göze görünmüyordu. Ancak içeriğine ulaşınca toplumcu şiirin ne demek olduğunu

anlayabilmiştim. Benim de öz, biçim olarak yeni bir şiir sorunum olmalıydı kendimce. Ne olmalıydı kendime özgü bu içi kavrayıp bütünleyen? Dışardan mı bulmalı, yaşayışımdan mı çıkarmalıydım? Yaşım bakımından kolayca edinebileceğim duyarlılıklarla besleniyor, şiirime içeriktir diye bunları yeterli buluyordum bugüne kadar. Toplumcu bir bilinç gerekirdi bana. Buna sanat kültürü, dil ustalığı, yeni bir biçim becerisi de eklenmeliydi. Bu gereği duyuyordum, hele Nazım Hikmet'in 835 satırını okuduktan sonra... Gel gelelim, son sınıfa geçtiğim yıl, aradığım şiirin başka, yazdığım şiirin başka olduğunu, duygularımın doğrultusunda çok bireysel, bireysel olduğu kadar da kişisel bir şiire yöneldiğimi anlıyordum. Ne yapmalıydım? Ne yapsam kendimden, kendi duygularımdan, bencil duyarlığımdan kurtulamıyordum.

ONBEŞ

Kışlanın bahçesi bizim futbol alanımızdı. Okullar arası maçlar burada yapıldığı gibi, sınıflar arası karşılaşmalar da bu alanda olurdu. Okulda ders dışı bütün eylemleri Tabiiyeci Mazhar Bey yönetirdi. Halkalı Ziraat çıkışlı olduğu halde, futboldan, tiyatrosuna kadar o karışırdı toplumsal çalışmalara. Okulun eski futbolcularıyla sıkı fıkı dost olan Mazhar Bey, onların etkisindeydi. Ayrıca benden de hemen hiç hoşlanmıyordu. Ne futbolda bana bir yer veriyordu, ne tiyatro çalışmalarında... Voleybol Mazhar Bey'siz oynandığı için yalnız kendimi bu oyunda gösterebiliyordum. Birinci takımın değişmez oyuncusu olmuştum kısa zamanda.

Ne var ki futbol takımında olmanın iyi yanları vardı. Mazhar Bey'le okuldan, hafta içinde sık sık çıkılır, Kışla'ya gidilirdi. Yatılılar için çok önemliydi bu seçkinlik.

Kastamonu'nun en gösterişli kızlarının evleri Kışla'ya giden Uzunsokak yolundaydı. Belki bu sokakta üç beş kızın evi, ya bulunur ya bulunmazdı ama birbirlerine gidiş gelişlerde mutlaka en tanınmışlarına buralarda rastlanabilirdi. Benim görmek istediğim sadece bir tanesiydi bu kızların. Orta okula gittiğim günlerden beri hep onu aramış, onu görmek istemiştim. Belki o günlerde ilk okula gidiyordu ama benim gözümle bütün kızlardan olgun, bütün kızlardan alımlı, çekiciydi. Pembe pembeydi yanakları, biçimli kaşlarının altında etkileyici kara kara gözleri vardı.

Onu uzaktan maviye çalan gri mantosuyla görünce yürüyüşümü bile şaşırırdım. Ablalarının arasında bir süre gider, postane aralığından ilkokula sapardı, ilk tanıdığım günlerde. O sıralarda ben Orta okulun son sınıfındaydım. Kabaralı kunduralarımla arkasından gidecek yürekliliği gösteremeden bir süre bakar kime kızdığımı anlayamadan girerdim okulumun kapısından. Öğretmen Okulu'na girişim, bana çok şeyler kazandırmıştı ama sevdiğim kızı okula gidip gelirken olsun göremez olmuştum. Ancak haftada bir çıkarıyorlardı bizi, o da okula giden kızların evlerine kapandığı günlerde...

Okullar tatile girince Uzunsokak'ın dağılan kızlarıyla küçücük sevgilim İffet de görünmez olurdu. Üç dört aylığına ya Araç'a gidiyordu ya Boyabat'a, ya da Taşköprü'ye, bilmiyordum. Onu görebilmem için okulların açılmasını beklemem gerekirdi. Şimdi okullar açıktı ama ben kapalı kalmıştım.

Arkadaşlarımın çoğu biliyordu şiirlerimin kimin için yazıldığını. Son sınıfa geçtiğim yılın ilk haftalarında İffet'in de bu şiirlerin kendisi için yazıldığını öğrendiğini seziyordum artık.

Okulumuzun ikinci sınıfındaki Tahir'den kızlarla ilgili birçok şeyler öğrenmiştim. Haftada bir evci çıkardı Tahir... Okula döndü mü beni bir köşeye çeker, İffet'le ilgili haberler verirdi. Dayısının Makbule adında bir kızı vardı, İffet'ten bir sınıf yukardaydı. Arkadaşı İffet'le bir gün kışlaya doğru bir gezintiye çıkmıştı. Onları Tahir'le birlikte izlemiştik gerilerden. Arkadaş olduklarını böylece anlamıştım. Tahir'in anlattıklarına inanabilirdim, bu bakımdan. Makbule de güzel kızdı, Uzunsokak'ın sayılı kızlarından... Tahir'le dostluğuma güvenerek selâmlaştığım bile oluyordu o günlerde... Kastamonu için bu selâmlaşma çok önemli bir olaydı. Bir gün ara sokaklardan birinde yüz yüze gelmiştik onunla. Tam yanından geçerken:

«Rıfat Bey!» diye bir fısıltı duymuştum. Bana ilk kez «Rıfat Bey» deniyordu. Belki gelecek yıl «Bay Öğretmen» de diyenler olacaktı ama, çok erken gibi gelmişti bu beylik. Durmuş beni bekliyordu Makbule. Dönüp sokuldum yanına. Nedense görülmek-

ten korkuyordum. Bir kızla sokak aralarında konuşmam suç olmasa bile dedikodu konusuydu okulda. Kötü niyetli arkadaşların yanlış yorumladıkları bir yana, idareye de yetiştirirlerdi. Benim için de iyi olmazdı, kız için de...

«Rıfat Bey,» diye yineledi. «İffet bütün şiirlerinizi okumak istiyor. Tahir'le gönderir misiniz?»

«Gönderirim.» dedim, sevinçle.

«Teşekkür...» demişti, kısaca ama gitmiyordu.

Neden teşekkür ediyordu, ben borçlu değil miydim ona bu teşekkürü. Bir iki adım attıktan sonra durdu birden:

«Sakın Tahir'e siz bir şey söylemeyin,» dedi.

«Ne gibi?»

«Yani ben size yolda rastlamadım. Siz şiir defterini kendiliğinizden gönderiyorsunuz İffet'e.»

«Anladım.» dedim.

Gülüyordu. Yüzüme değil, gözlerimin içine bakarak gülüyordu. Küçümsüyor gibiydi sanki beni. Niçin küçümsüyordu? Bakışlarıyla selâmladıktan sonra dönüp gitmişti. Arkasından dalıp kalmıştım bir süre...

Tahir'le şiir defterimi göndermiştim. Kuşkulandığını sanmıyordum. Şiirleri İffet'e göndermeyi sanki Tahir bana önermişti. «Makbule Abla'ma veririm, kırmaz beni.» diyordu.

Defter Makbule'ye götürüldüğünün ertesi günü evcilikten dönünce:

«Tamam!» demişti Tahir, «Oldu bu iş!»

«Nasıl oldu?»

«Nasıl olacak, benim bir ricam var, dedim Makbule Abla'ya... Defteri görür görmez, kaptı elimden, başladı okumaya... Sana söyledim mi ben, Makbule Abla'm da şiir yazar benim?»

«Peki söyledin mi bu defter İffet'e verilecek diye?»

«Söyledim, söyledim ona. Ne dese beğenirsin? Ben dedi, senin Rıfat'ının Özel Ulağı değilim, kendisi veremiyor mu? Veremiyor tabiî, dedim, rica ediyoruz senden. Güldü, peki, peki, gele-

cek hafta alırsın benden defteri, dedi. Koydu çantasına. Dedim ya sana, Makbule Abla'm şiir delisidir diye...»

Son sınıftaymış Makbule. Sınıfının da birincisiymiş... Babası Manifaturacıymış, Nasrullah Camiinin oralarda. Paralı bir kişi olduğu için okutmayacakmış kızını... Eğer kızı okumak isterse, hem de Erenköy'de, yatılı olarak... Tahir'e harçlığını bu dayısı verirmiş. Okula girerken elbise bile yaptırmış, Şükrü Bey. Makbule Abla da çok eli açık kızmış haaa... Ona bayramda bir kravat almış. Nah şu kravat!

Makbule, birbuçuk, iki yaş büyüktü kendisinden, gene de abla, diyordu ona. Büyüklüğü daha çok gösterişli oluşundan geliyordu. Yapılı kızdı Makbule.

Bir hafta sonra defteri getirmişti, son sayfasında bir iki satırlık yazı vardı. Okunaklı bir yazıydı bu:

«Şiirlerinizin karamsarlıktan kurtulmasını -kendimde bir hak görerek- istiyorum...» diyordu yazan. İmza yoktu ama, kısaca «Ben» diye yazılıydı.

Bu mutlaka İffet'ti, İffet olmalıydı.

«Eeee!» dedim Tahir'e «Nasıl bulmuş İffet şiirlerimi?»

«İffet'i bilmem ama...» dedi, «Makbule Abla çok beğenmiş. Defterine geçirmiş beğendiği şiirleri... Bilmezsin öyle seviyor ki şiiri...»

Cebinden üç beş tane kâğıt çıkardı. Bunların içinden birini ayırıp verdi.

«Bak!» dedi. «Bu da onun kendi yazdığı. En çok sevdiğim şiir işte bu!»

Aldım okudum. Yanlışsız bir hece ölçüsüyle yazılmıştı. Bir iki yerde altıbeş olarak giden ölçet, usta halk şairlerinin yaptığı gibi, birden dört-dört-üç'e dönüşüyordu.

«Güzel!» dedim, «Şiir yazmasını biliyor ablan. Gel gelelim kent uydurması koşmalar düzüyor. Yolları, kolları diye basma kalıp uyaklar da var içinde. Bir genç kızın bizden çok daha beğenisi gelişmiş olmalı bu işlerde. İşin kolayına kaçmamalı.»

«Yoksa yazmasın öyle mi?» diye sordu.

«Canım yazmasın diyen kim! Yazsın ama biraz daha içtenlik karıştırsın. Biraz titizlik... Kolayına kaçmasın!»

Düşünmüştüm önerdiklerimi, kendim yapabiliyor muyum, diye. Öğüt vermek kolaydı.

«Söyle ona!»dedim. «Beğendim şiirlerini.Yalnız çok kitap okusun.Günümüzün usta şairleri var, onların şiirlerini arasın bulsun.Karacaoğlanı, Yunus Emreyi, Emrah'ı okuduğu gibi Ahmet Haşim'i, Yahya Kemal'i, Faruk Nafiz'i de okusun. Düz yazıyı da boşlamasın. Kendi duygularını, kendi düşüncelerini anlatmaya çalışsın, bir başkasının duygularını, düşüncelerini değil. Kime anlatıyorsa onu karşısında görsün. Anlatacağı kişiyi karşısında görürse kimin için yazdığını somut olarak bilir. Onun duygularını, görüşlerini de hesaba katar böylece...»

Bunlar benim kendim için düşünüp de uygulayamadığım sorunlardı. Ben İffet'e sesleniyordum ama hep kendimden söz ediyordum. İffet'i, İffet'e bile anlatamıyordum henüz. Onun ilgisini çekmek için, onun genç kızlık duyarlığına eğilebilmem gerekirdi. Ben kendi yolunu, kendi tıkamış toplumsal kaderini eliyle çizmiş bir İlkokul öğretmeni olacaktım. Ancak çocuklarıma gelincik, papatya şiirleri yazabilirdim. Toplum sorunlarının hemen hiç ayrımında değildim ki... Toplum, benim gibi birinin seslenişine kulak verir miydi?

Açıksöz gazetesinde oturup memleket sorunlarını bir iki yıl öce tartıştığım Rafet Bey bile artık beni aydından saymıyordu. Kendi heveslerimin peşinde bir kelebek şairiydim. Ama biraz da bu duruma girmem için biçimlendiren o değil miydi? Aynı boyda tahta biçen bir kereste fabrikası ustasından ne ayrıcalığı vardı onun. Tahtalardan biri istifi bozdu mu hesap sorarlardı ondan.?-Yılbaşı gecesi Mustafa Necati ölmüş, onunla birlikte öğretmenlikten, devrimcilikten de bir şeyler kopmuştu sanki. Eski harfler gitmiş, yerine yeni Lâtin harfleri gelmişti ama Türkçemiz yanlış yolda geliştirilmek isteniyordu. Güneş Dil teorisi neyin nesiydi? Falih Rıfkı'nın Öztürkçe başyazıları, içinden çıkılmaz, anlaşılmaz bir dil olmuştu. Bir devrimci olarak sarılmamız gereken ilkelerin hiçbiri

tutarlı değildi. Yeni harfleri öğrenip öğretmekten başka bir amacımız yoktu Öğretmen olarak. Biz okutan, öğreten kişi olmaktan çok, Alfabe okutan kişilerdik. Ne kadar çok Alfabe öğrenen çıkarsa memleket o ölçüde kurtulacak, kalkınacaktı. Kötülükler hep alfabe bilmeyenlerden geliyordu. Oysa bir Meclis dolusu okuma yazma bilen vardı, her dönemde, hiç de olumlu devrim yasaları, halka yararlı bir reform düşünülmüyordu. Milli eğitimin başına geçen Bakanlardan belliydi, memleketin kültür düzeyi. Çağdaş uygarlık düzeyine yapısı hiç de elverişli olmayan Esat Bey'ler, Abidin Bey'ler getiriliyordu.

İffet'ler, bizim okuldan görülebilen bir eve taşınmışlardı. Kimi günler okulun bahçesinden, kimi geceler sınıfın penceresinden izliyordum evine giriş çıkışları.

Babası burda yoktu, iki kardeştiler. Ablası bir yıl önce Kız ortaokulunu bitirmiş, Erenköy Kız Lisesi'ne gitmişti. Ablasız kalan İffet'e annesi arkadaşlık ediyordu, evde. Okula gitmediği günler annesiyle çıkıyordu sokağa.

Gri pardösüsü daralmış olacaktı, onun yerine koyu sarı bir pardösü giymişti. Gözle görülür, belirli bir biçimde gelişmişti. Ne olursa olsun ufak yapılı bir kızdı İffet. Yanaklarının pembeliğini taaa okulun bahçesinden sezer gibi oluyordum. Tam kapıdan içeri girerken bizim okuldan yana döner, bir süre baktıktan sonra içeri girerdi. Bu bir çeşit, iyi akşamlar, iyi geceler, demekti. Erkenden yakardı odasındaki lambayı, Kastamonu'ya elektrik o yıl gelmişti. Kirayla oturdukları bu evde sanırım gaz lambası yakıyorlardı. Babası eczacıydı ilçelerden birinde. Onun da eczacı olacağı söyleniyordu. Benim düşlerim için bir dengesizlikti bu. Olur ya belki okuyamazdı. Eczacı olmak kolay değildi. Belki okuyamazsa... Kim bilir...

Ama neden okuyamasındı, babası okul masraflarını karşılayacak durumda olduktan sonra. Tahir'den derslerinin çok iyi gittiğini öğreniyordum. Ne kalıyordu geriye? Ben ilkokul öğretmeni olacaktım, o da bir eczacı öyle mi? İlk kez üzülüyordum Liseyi bırakıp bu okula geçtiğime. Şairlik ne işime yarayacaktı, İffet'le

mutlu olamadıktan sonra!.. Uzun bir mektuba başlamıştım. Bütün bu düşündüklerimi yazıyordum günlerden beri... Hem güncel anılardı bu yazılar, hem de gelecek günler için bir şairin kendini eleştirisi... Bir ilkokul öğretmeniydim gelecek günlerimde... Evliydim... Çocuklarımız olmuştu... Bunları büyütüp yetiştirecek olanaklardan bile yoksundum. Bir dağ köyüne vermişlerdi beni... Karım, bir ev kadınıydı, yakın bir kentte eczacı... Ona daha çok hastane eczacılığını yakıştırıyordum. Olmuyordu, evlilik yürümüyordu. Her iki durumda da mutlu olmak zordu. Zordu ama olanaksız değildi. Acaba herhangi bir kız bu iki duruma birden ilerde katlanabilir miydi? Soruyordum kendi kendime, karşılığını gene kendim veriyordum. Ama ben ilkokul öğretmeni olarak ünlü bir şair de olsam gene bu dengesiz evliliğe katlanamazdım. Öyleyse ne istiyordum İffet'ten? Belki sınırsız bir özgeçi. Bitmez tükenmez bir sevgi... Onu çok sevmekle bu dengesizliği önleyemeyeceğimi de biliyordum. Ne yapmalıydım? Biraz da onun düşüncelerine baş vurmak için yazıyordum, sayfalarca sürüp giden bu mektubu.

Yazdıklarım bir hafta sonra bitti, hafta sonunda da Tahir'le yerini buldu. Ya da ben böyle sanıyordum. Aradan bir hafta iki hafta geçti. Hafta sonu ablamın evine giderken Uzunsokak'ın başında P.T.T. başmüdürünün kızı Nimet'lerin kapısında Makbule'ye rastladım. Sokağın öbür başından doğru geldiğimi görmüştü. Başını çevirmiş bakıyordu. O sırada Nimet kapıya inmiş, Makbule'yi içeri girmesi için zorluyordu. Tam önlerinden geçerken kapı kapanmış, Makbule dışarda kalmştı. İffet de oralarda olmasın sakın, diye bakınırken Makbule'nin arkamdan hiç de acele etmeden, geldiğini gördüm... Köşeyi döner dönmez birden hızlandığını ayak seslerinden anlamıştım. Demek Nimet'ten çekindiğindendi, işi yavaştan alışı. Her halde bana yetişmek, benimle konuşmak istiyordu. Birden döndüm geriye. Üç beş adım atınca Makbule'yle yüz yüze geldim. Benden böyle bir yüreklilik beklemiyormuş gibi kızarıp bozardı. Alıştığım o etkileyici sesiyle:

«Rıfat Bey,» dedi. «Size şu kitabı verecektim de...»

«Bana mı,» dedim. «İffet'ten mi?»

Mektup beklediğimi belirtmek istiyordum.

«İffet'ten değil ama... Onun da sayılabilir... Bir mektup... Kitabın içinde...»

Uzatamıyordu nedense. Bu kez yüreklilik bana düşünüyordu. Uzanıp alırken:

«Teşekkürler...» dedim.

«Sakın Tahir bilmesin rica ederim... Kimse bilmesin, bu kitabı size verdiğimi...»

Benden ayrılmak istemezmiş gibi duruyordu. Neden sonra elini uzattı:

«Allahaısmarladık!»

Buralarda alışılmış şey değildi, böyle bir kızla el sıkışmak. Suçtu bu düpedüz. İkimize de bir umursamazlık gelmişti. Belki sevgilim olsaydı bu denli yüreklilikle sıkamazdım elini ama sevgilimin arkadaşıydı Makbule, benim de arkadaşım sayılırdı. Çekinecek ne vardı bunda? İyi ama, herkes bilir miydi, böyle olduğunu. Düşünemiyordum.

Okulun verdiği pelerinler, böyle zamanlarda çok yararlı olurdu. Kitap pelerinin altında kalmıştı, bütün gözlerden saklanmış oluyordu böylece.

Ablamın evine gitmekten vazgeçmiştim. Köprüden geçtim, kışla yoluna doğru yürüdüm. Yeni açılmaya başlayan bahçeli kahvelerden birine girdim. Kuytu bir yer bulmuş, hemen başlamıştım mektubu okumaya. Mektup Makbule'dendi. Sözde İffet'le konuştuktan sonra yazmaya karar vermişti. Artık yabancısı sayılmazmışım, onun. Hem ben, Tahir'in arkadaşıymışım, hem de kendisi İffet'in en yakın dostuymuş. Üstelik şair olarak beni kendine çok yakın buluyor, beğeniyormuş. Tanınmış şairlerin hiç birinden aşağı sayılmazmışım. Daha ileri giderek şunları da ekliyordu:

«Biz şurada yaşımız, durumumuz ne olursa olsun aydın sayılan birbirine yakın olması gereken kişiler değil miyiz? İkimizin ortaklaşa sorunu, bizi neden ilgilendirmesin? Bu açıdan sizin İffet'le olan sorununuz elbet beni yakından ilgilendirecektir. Bu mektuptan kimse yanlış anlam çıkarmamalıdır. Özellikle siz!»

Mektubun sonlarına doğru şöyle bir haber vardı. Bu haber İffet için miydi, kendisi için mi anlaşılmıyordu. İffet gelecek yıl okulu bitirince Erenköy Kız Lisesi'ne gidecekti. Mutlaka okuyacaktı İstanbullarda, ama, babası Makbule'yi liseye göndermeyebilirdi. Eğer kendisi isterse belki gönderirdi, ama niçin istesindi? Eh bir kız için, hele ailesinin durumu çok iyi olan bir kız için, okumanın bir anlamı var mıydı? Edebiyatı seviyordu, edebiyat biraz da çok kitap okumak değil miydi? Diyelim ki okula gitse, böyle birini kitap okuması için rahat bırakırlar mıydı; hele yatılı olursa? Bu yüzden İstanbul'larda okumak istemiyordu. İnsan okulda mı öğrenirdi edebiyatı... Roman yazmanın, şiir yazmanın okulu mu vardı?

Neler yazıyordu daha Makbule... Bir babanın iki çocuğundan biriydi, ağabeyi okuyordu ya işte! Bu yıl liseyi bitiriyordu. Bir evden bir kişi okusa yetmez miydi?

Ama biri çıkar da bir arkadaşı ya da çok sevdiği biri onun liseye gitmesini isterse neden kırsındı, babası. İstediği liseye istediği Öğretmen Okuluna gönderirdi elbet.

Hiç çekinmeden açıktan açığa yazıyordu adını da. Büyük harflerle yazdıktan sonra altına imzasını bile atmıştı. Yani benim kimseden pervam yok, demeğe getiriyordu. Kim bilir öyle İffet gibi, iki satır yazının altına «Ben» diyen korkak kızlardan değilim mi demek istiyordu? Kastamonu gibi bir yerde, hani az yüreklilik de değildi bu! Kâğıdın dibinde bir not... Eğer ben cevap vermek lûtfunda bulunmak istersem, yazacağım mektubu Tahir'le gönderebilirmişim. Zarfın üstüne sadece İffet'in adını yazmak yetermiş! Bu mektup böylece İffet'e gönderilmiş oluyordu, Makbule eliyle... Gene de bir babayiğitlik sayılmalıydı yaptığı... Yürekli kızdı, korkusuz kızdı. Neden böyleydi? Bu ataklık kimin içindi? Çok sevdiği arkadaşı için mi? Oysa pek az sözünü ediyordu arkadaşının mektupta. Şiirlerimi birlikte okuduklarını, beğendiklerini yazıyordu, o kadar... Bir de İffet'in mutlaka liseye gideceğini, ilerde babası gibi bir eczacı olmak istediğini de yazmayı unutmuyordu. Arkadaş sevgisi miydi bu, onun geleceğinden söz etmesi?

Şiir yazdığım günlerde yaptığım gibi bahçenin bir köşesine çekildim. İçinde İffet'in adı geçmeyen şiirsel bir mektup yazdım Mahbule'ye, yanıt olsun diye. Götürmesi için Tahir'e verdim. Çıkamamıştım işin içinden.

«Ben neden erken geldim bugün, hiç sormuyorsun?» dedi.

Doğruydu, kendi kuşkumu gidermek derdine düştüğüm için, dikkatimi çektiği halde sormamıştım. Öğleden sonra Olukbaşı'na doğru yürüyecekmişiz. İffeti'i de getirecekmiş Makbule Abla'sı, eğer çok önemli bir işi çıkmazsa... Daha doğrusu annesi izin verirse... Hemen yemekten sonra ikide falan... Biz caddede dolaşacakmışız. Eğer durum elverişli olursa bir yerde oturup, bir ağaç altında konuşabilirmişiz de.

Okul, yeni giysiler vermişti. Üstümüz başımız tertemizdi. Her şeyim gıcır gıcırdı benim de. Ağabeyimin verdiği parayla bağlanır papyonlardan almıştım. Hemen hemen okulda benden başka kimsenin yoktu bu kravattan. En iyi giyinen memurlar, müdürler bağlardı bu tür boyunbağlarını.

Giyimin kişiye yüreklilik verdiğini şu Kastamonu'da benim kadar bilen olamazdı. Birden büyüdüğüm için ceketimin kollarıyla, pantolonumun paçaları da birden kısalıvermişti. Ayak bileklerimi kapatabilmek için pantolonumun kemerindeki düğmeleri çözüyordum, biraz aşağıya düşürmek için. Oysa düşüklük beni daha da gülünç duruma getiriyordu. Ceketimin önündeki düğmeleri çözmekle de biçim veremiyordum, ayıp olur diye. Bu yüzden insan içine çıkmamak için oyunlar düzenliyordum. Bu oyunlardan en geçerlisi, tatil günleri başkasının mutfak nöbetini tutmaktı. Hem üç beş kuruş kazanmak için yapmış görünüyor, hem de iyi yemeklerden çok çok yiyebildiğimi söylüyordum. İşin gerçeği, adam içine çıkmaktan utandığımdandı, gülünç kılıkla.

Bu sıkıntılı günlerin tepkisiyle en iyi giyinen ben olmuştum okulda. Son sınıfların giysileri öbür sınıflardan değişik olurdu. Bu kılık gelecek yıl öğretmenlik yaparken de işimize yarayacaktı. Daha şimdiden öğretmen okuluna bağlı Uygulama Okuluna gidiyor, grup halinde derslere giriyorduk. Bizi bu eğitim dersleri için

hazırlayan Nihat Bey'in, İffet'in hem velisi, hem de babasının yakın arkadaşı olduğunu yeni öğrenmiştim. Karnesini imzalatmak için, bir gün bizim okula gelmişti de nasıl yorumlayacağımı bilememiştim.

Öğle yemeğinden sonra hemen Tekkealtı köprüsünden vurup, Olukbaşı caddesine çıkmıştık Tahir'le. Kastamonu'nun tek gezinti yoluydu bu. Sinema da bu cadde üzerindeydi. Bu saatlerde öğrenciler akın akın sinemaya giderler, film ne olursa olsun erkenden yerlerini alırlardı. Sandalyeler numarasız olduğu için, geç kaldık mı dikilmek zorunluğu çıkardı.

Öğrenci kalabalığının içine dalıp önce sinema afişlerine bir göz attık. Oysa bir gün önce görmüştüm Şarlo Asker'i... Sınıfta bir iki arkadaş vardı ki «İdare» işlerinde çalışırlar, sık sık Nihat Bey'in odasına girip çıkarlardı. Bunlardan biri de Zühtü'ydü. Tahir'le olan arkadaşlığımızı çekemezdi nedense. İdare'nin kendisine verdiği yatakhane gözcülüğü yetkisini ajanlık düzeyine kadar indirmiş, uydurma raporlar düzenlemeyi görev haline getirmişti. Ben bu okula gelmeden önce Tahir'in en yakın arkadaşı olması bana olan öfkesini daha da kamçılıyordu. Üstelik Müdür'ün değer verdiği öğrencilerden biriydim. Yani onun, kapısından içeri adımını atamadığı bir yetkilinin tuttuğu bir öğrenci... Ne yapıp yapıp beni gözden düşürmesi gerekirdi. Ne gibi bir rapor uydursa da başarabilseydi bu işi... Çok geçerli olan bir eşcinsellik masalını bir denese, ya da kızlara sarkıntılık öyküleri düzenlese... Okulun hamamına bile gitmeyen, evde yıkanan bir öğrenciye sapıklıkları yakıştırmak kolay olur muydu? Kötü niyetliliğin, kıskançlığın bir sınırı vardı elbet... İyi ama sarkıntılık pek de yabana atılmamalıydı. Bu konudaki raporlar daha geçerli olabilirdi.

Biz Tahir'le ikinci turdan dönerken yüz yüze gelmiştik İffet'le. Makbule daha rahat görünüyor, İffet suçlu suçlu önüne bakıyordu. Belki daha ilk kez böyle bir amaçla gezintiye çıkıyordu. Benim de ondan geri kalır yanım yoktu. Belki kızları, belli sokaklarda görmek için yapılan maksatlı gezilerden büsbütün

başkaydı bu rastlantı. Ölçülmüş, biçilmiş, önceden hesaplanmış, karşılaşmaya anlam bile katılmıştı. Bir süre ters yönde yürüdükten sonra dönmek zorunda kalınca, ilk karşılaştığım kişi Zühtü olmuştu. Şu durumda bugün Kastamonu'da, yalnız ondan, onun gözünden kaçmak, ona görünmemek isterdim. Nihat Bey'in İffet'in arkasında dolaştığımdan haberi olmasın diye. Zühtü gibiler, istediği biçimde yorumlayabilirdi bu karşılaşmayı. Belki de az sonra ihbarcıyı haklı çıkarabilecek gelişmeler bile olabilirdi. Ne yapmalıydık, dönmüştük bir kez! Ya hızlı gidip onları geçmeli, ya da yavaş gidip onları önümüze almalıydık. Bir süre oluruna bıraktık işi. Tahir ikide bir geri dönüyor. Zühtü'nün gelip gelmediğini gözden geçiriyordu. Hemen hemen yapışık gibiydiler bize, koku almış tazıya benziyordu. Tek başına dolaşırken yanına küçük sınıflardan iki çocuk da katılmıştı Zühtü'nün. Onların hiç birşeyden haberleri olmaması gerekirdi. İsterse tanık olarak kullanabilirdi küçükleri.

Makbule'nin olandan bitenden hiç haberi yoktu, ya da önem vermediğini belirtmek için birden dönüp üzerimize doğruldu. Biraz da başkalarına duyurmak için:

«Tahir!» diye seslendi yeğenine.

Benden iki adım ayrılınca:

«Söyle Makbule Abla!» dedi.

«Okula gitmeden önce bize uğra da kitabını vereyim, okudum. Başka kitabın varsa gelirken getirirsin!»

Daha da sokuldu bize:

«İffet çekiniyor, çok...» dedi. «Bana göre hava hoş. Biz evlerimize döneceğiz artık. Kusura bakmayın!»

«Eh!» dedi Tahir. «Biz de gider Muhallebici Tevfik'de plâk dinleriz.»

Niyetimiz de öyleydi. Şu Zühtü peşimizde dolaşırken yapılacak başka işimiz de kalmamıştı. Bir kez daha baktım İffet'e, hiç olmazsa bir selâmcık verebilmek için. Az ilerde, arkadaşını beklermiş gibi duran İffet birden hızlanıp yanıma geldi. Onlar konuşurken elini uzattı gülerek:

«Günaydın!» dedi, «Nasılsınız?»

Sanki başka bir dilde söylemişti bu sözleri. Birden ne yanıt verileceğini bulamamıştım. Kendi dilimde karşılığını bulup onun diline çevirebilmek için düşünüyordum:

«Teşekkür ederim!» diyebildim.

«Şiirlerinizi okudum,» dedi, kaşlarını çatarak. «Çok beğendim.»

«Bir de uzun mektup yazmıştım, size...»

«Mektup mu!» dedi kızararak.

Makbule konuşmasını kesmiş, bizden yana dönmüştü hızla... İffet'in koluna girdi, sürükleyip götürdü onu. Ben de, Tahir de birbirimizden ayrı kalakalmıştık. Zühtü iki bacaksızın arasında sinsi sinsi gülerek geçiyordu.

Akşam, okula dönen Tahir bana bir mektup getirmişti Makbule'den. Söylediği gibi bir kitap vermişti yeğenine. Reşat Nuri'nin **Dudaktan Kalbe** adlı romanını... Kitabın içine koymuştu mektubu... Zarfın üst başına kendi adını yazmıştı. Tahir'den bile çekinmediğini belirtmek için. Açıktan açığa beni çok sevdiğini yazıyordu. Ne benimki sevmekti, ne de İffet'in beni sevmesi, gerçek sevgiydi. Onunkiydi, onun katkısız sevgisiydi, gerçek sevgi!

İnanmazsam, deneyebilirdim, her deliliği yapardı benim için. Yapacağı en önemsiz delilik, ben okulu bitirir bitirmez benimle atanacağım yere, bir köy bile olsa, gelebilirdi. Aylığımın yetip yetmeyeceği söz konusu olamazdı hiç. Her türlü yoksulluğa katlanacak güçteydi. Sandık sandık giyeceği vardı ama, hiç birine önem vermiyordu, yeryüzünde hiç bir varlığa, benden başka...

ONALTI

Ne var ki ben Makbule'yi değil, İffet'i seviyordum. Ben de onun için her türlü özgeçiye gözümü kırpmadan hazırdım. Onun yapamayacağı tek özgeçi benimle evlenmekti, biliyordum. Belki beni seviyor, istiyordu ama, evlenemezdi. Ablası okuyordu, o da okuyacaktı. Babasının durumu elverişliydi okumasına. Hem kendisi de böyle istiyordu İffet'in. Bir ilkokul öğretmeniyle dostluk, arkadaşlık kurması bile doğru olmazdı, bu gidişle. İster şair olsun, ister öykücü... Önce diplomasını vuracaklardı suç gibi yüzüne. Aralarında tek geçerli olan buydu, bu mühürlü kültür belgesi, onaylanmış açık bono... Belki paranın bile önemi yoktu ama, diploma daha da geçerliydi. Ona sahip olan, onu taşıyamayacak yetenekte bile olsa... Belki böyle değildi de ben aşağılık duygusuyla beslenen alınganlıkla böyle düşünüyordum. Ama ne olursa olsun, böyle düşünmem benim için önemliydi. Mutluluğum kendime güvenim için gerekliydi. Yapamazdım, ondan hiç bir alanda geri kalamazdım, gene de onun mutluluğu için...

Artık hiçbir şey başaramazdım bu alanda, öğrenimimi sürdüremezdim. Lise sınavlarına girsem, ağabeyimin daracık bütçesine sığınarak okuyamaz, üniversitelere gidemezdim. Birden soğumuştum şiirden de, edebiyattan da... Avutmaz olmuştu şiir beni, oyalamaz, doyurmaz, giderek açıkçası aldatmaz olmuştu.

Yazmıyor, elime kalemi alsam da yazamıyordum. Söyleyecek bir sözüm, bir sorunum kalmamış gibiydi. Kuru birkaç düz yazı tümcesiyle özetleyebilecek durumumu, neden şiir dizelerine dökecektim?

İffet'le bütün günlerimi bir arada geçirmek istiyordum. Bu istek okulun sonuna geldikçe daha da olanaksızlaşıyor gibiydi. Konu açık açık ortadaydı, onu alıp gidemezdim, o da bana gelemezdi, on yıl sonra da olsa... İşin beklenecek, ilerisi için düşünülecek yanı bile kalmamıştı. Düşsellikle beslenen bireysel şiir de ölmüştü, düş kırıklığı içinde.

Zühtü yapması gereken işi yapmış, küçük tanıklara dayanarak İffet'le yol üstünde konuştuğumu ispatlamıştı. Nihat Bey, velisi olarak hemen İffet'e koşmuştu, durumun açıklanması için... Beni odasına çağırdığı sırada bütün belgeler hazırdı. Oturtmuştu karşısına bir akşam üstü... İdare nöbetçisiydi okulda. Ondan başka ne idareden, ne öğretmenlerden hiç kimse yoktu.

«Söyle!» dedi. «İffet'in velisi olduğumu bilmiyor muydun?»

Bunu son günlerde öğrendiğim halde:

«Hayır,» dedim, «Bilmiyordum.»

«Diyelim ki bilmiyordun, üç beş ay sonra öğretmen olacak bir adam olarak bir ortaokul öğrencisine nasıl lâf atarsın sen, caddelerde?»

«Lâf atmadım ki efendim, konuştum onunla...» dedim, başımı öne eğerek:

«Yani o da cevap verdi sana öyle mi?»

«Eğer bir gerçeği titizlikle saptamak istiyorsanız...»

«Yalan! Lâf attı o bana diyor, kendisi!»

«Eğer böyle söylemek gereğini duymuşsa, onu yalanlamak istemem.»

«Yani erkeklik yapıyorsun öyle mi?»

«Bu okulda size güvenerek erkeklik yapmak isteyen sınıf arkadaşalarımın bulunduğunu biliyorum. Onların elinden almak istemem özendikleri şeyi!»

«Şimdi de bana mı taş atıyorsun!»

Daha da ileri gitmemek gerekirdi. Henüz bir öğrenciydim. Karşımda yetkili bir idareci vardı.

«Bu son olsun!» dedi, yerinden doğrularak. «Bir daha görmeyeyim!»

Görmeyeyim değil, işitmeyeyim demek istiyordu. Bilmem onun işitmemesini sağlayabilecek miydim? Eloğlu lâf yetiştirmek isterse kendisi de üretirdi.

«Sizden benim de bir isteğim olacak,» dedim. «Duyduklarınızın tümüne inanmamanızı rica edeceğim. Ben okulu bitirmek üzereyim ama, burda birkaç arkadaşın beni hâlâ yabancı saydığını, benden iyi biliyorsunuz. Verdiğiniz yetkilerle öğrencileri onların açısından değerlendirmekte bir rahatlık buluyorsunuz. İşte Müdür Bey ortada... İlk günlerde bana bir yazar, bir şair ne bileyim, bir gazeteci arkadaş gibi davranırken...»

«Ne istiyordun,» diye çıkıştı. «Bir arkadaş eşitliği öyle mi? Ne sandın sen öğretmen okulunu!.. Burası Güzel Sanatlar Akademisi değil!.. İki satır şiir yazıyorum, diye seni baş tacı mı edeceğiz!..»

Dilimin ucuna geleni söylemezsem rahat edemeyecektim. Yalnız İffet konusunda değil, sporda, tiyatroda, okul işlerinde hep kötü niyetliler karşımdaydı. Son sınıfın hazırladığı piyeste bile en küçük bir görev vermemişlerdi, suflörlük bile... Çünkü provalar Orduevi'ndeydi, gidiş gelişlerden yararlanmam düşünülebilirdi. Konuklara yer gösterme işini bile esirgemişlerdi yöneticiler benden. O gece yatakhaneye kapatacaklardı beni, erkenden. Hepsini biliyordu Nihat Bey. Diyebilirim ki parmağı bile vardı, olan bitende. Daha da ileri gitmiş, ağabeyimin evine ara sıra evci olarak çıkmamı da önlemişti. Giderayak kırıcı olmayı doğru bulmuyor, bütün çilekeş yatılılar gibi, «Hele bir hayata atılalım!» demekle yetiniyordum.

«Söyle!» diyordu, «İki satır şiir yazıyorum diye seni baş tacı mı edecektik?»

Bu sözünü çok beğenmişe benziyordu, yinelediğine bakılırsa... Susamazdım artık:

«Sizden böyle bir şey isteyen kim?» dedim. «Yalnız şu var ki...»

Durdum birden...

«Söyle,» dedi. «Ne kesiyorsun sözünü, söylesene!»

«Bırakın baş tacı etmeyi de... Beni terlik yerine kullanmaya da kalkışmayın!»

«Çıııık» diye yürüdü üzerime, «Sen burayı ne sanıyorsun. Lisenin paralı yatılı öğrencisi mi sandın kendini! Öğretmen okulu burası! Milletin parasıyla okuyorsun! Çık dışarı, gözüm görmesin. Uygulamalar için hiç bir okula göndermiyorum seni. Hafta iznini de kaldırdım.»

ONYEDİ

Grup grup uygulama derslerine giden arkadaşlar sabah etüdünden sonra çıkıyorlardı, posta posta... Tahir, her çıkışında soruyordu, «Sana ne getireyim!» diye. Ben getirilecek bir şey istemiyordum ki. Biraz özgürlük havası almak, son sınıflara tanınan haklardan en azına sahip olmak, birkaç ilkokul gezip ilerde okutacağımız çocuklarla şimdiden tanışmak, deneme derslerine girmek, öğretmenleriyle görüşmek istiyorum. Fahri beni oyalamak için bir gazete, bir dergi, daha olmazsa yeni çıkmış bir kitap getiriyordu. Bir gün de akide şekeri getirmişti.

«Bu da nesi,» demiştim. «Çocuk mu avutuyorsun?»

Gülmüştü Fahri:

«Seni çocuk gibi cezalandırırlarsa ben de akide şekeri getiririm avutmak için! İstersen çikolata getireyim!»

Ortaokul'dan benimle birlikte Öğretmen Okulu'na gelen bir arkadaşım vardı, Şakir... Biraz bana benzerdi, alışkanlıklarıyla. Ama benden yapıca çok dayanıklı, çok güçlüydü. Futbolda başarılı olduğu için birinci takıma bile girmişti. Geçilmez bir bekti doğrusu. Onun yapısına pek yakışmazdı ama, şiirden de hoşlanırdı. Defter defter şiir kopya ederdi, dergilerden, kitaplardan. Paraca durumu benden iyiydi. Dergiye, kitaba harçlığından bir bölümünü ayırabilirdi. Kapalı kaldığım günler, onun dergilerini, kitaplarını defter dolusu şiirlerini okurdum.

Uygulamadan döndüğü bir gün:

«Rıfat!» dedi, «Bugün ablamdaydım ben.»

«Derslere girmedin mi?»

Gittiğim okulun çocukları aşı oluyordu, ben de tuttum ablamlara gittim.»

«Ne yaptın ablanlarda? Canın sıkılmadı mı?» diye sordum, onun tezcanlılığını bildiğim için.

«Yoook!» dedi Şakir. «Şu yatılılık yok mu... O kadar soğumuşum ki, kaç yıldır okuldan. Bİr ev buldum mu soyunup dökünmek geliyor içimden... Soyundum, elbiselerimi ütüledim. Bak şu pantolonuma, kılıç gibi!»

«Hadi beceriksiz sen de... Ablana ütületmişsindir, ne sakar adam olduğunu bilmez miyim?»

Ne resim yapabilirdi, ne elişi... Beceriksiz mi beceriksizdi. Resimlerini şuna buna yaptırırdı.

«Tam giyinmiş çıkıyordum ki... Kim gelse beğenirsin?»

«Eniştenin kız kardeşi... Yanında da ortaokuldan... Şey...»

«Eğer dışarda olsaydın, onları eve girerken görmüşsün derdim ama, bütün gün okuldaydın!.. Öyle tutturdun ki... Nezihe'nin yanında da... Kim, söyle bakalım?»

Anlamıştım ama gene de sordum.

«Kim?»

Olsa olsa İffet'ti. Belki de Makbule.

«Nezihe'nin yanında... Makbule vardı. Onun da yanında...» dedi.

«Gerisini bilirim artık!» dedim. «İffet...»

«Ne İffet'i... Makbule dargınmış İffet'le!.. Makbule'nin yanında da Feriha vardı, İbrahim'in sevgilisi... Yakından gördüm, hiç de onun yanıp tutuştuğu kadar değilmiş... 'Fecri andırmada her an o kızıl saçlarınız'diyordu ya, ona yazdığı akrostişte... Hangi fecir, hangi kızıl saç? Siz şairlerden korkulur kardeşim! Yahu saçları düpedüz saç işte!.. Rengi bile yok. Sarı desem değil, kumral desem hiç değil!»

«Canım bırak saçını da ne konuştun onlarla?..»

«Ne konuşacağım, senden konuştuk hep? Kızların yanında bu kadar itibarın olduğunu bilmiyordum. Bu Makbule var ya... Yahu, bu kız eğer bir şiir budalası değilse, düpedüz sana aşık!.. Bütün şiirlerini, benim okumadıklarım da dahil, bütün şiirlerini ezbere biliyor. Her halde, bu bilmediğim şiirleri, İffet'e gönderdin, değil mi?»

«De ki öyle yaptım.»

«Demek İffet'ten de o alıp yazmış!»

«Olamaz mı?»

«Olur olmasına da, gene de bir kurt yeniği var ortada. Yahu bu kız seni sevmese şiirlerini teker teker ezberler miydi, tek kelime eksiksiz? Öyle içtenlikle okuyordu ki...»

«Çok mu beğendin?»

«Çok!.. Hiç telaşlanmadan, bağırıp çağırmadan bir okuyuşu var ki... Seninle öğünecek yerde...»

«Bana düşman oldun, o okurken değil mi?»

«Fazlası da var... Kıza da aşık oldum. Nasıl aşk bilemezsin! Yıldırım değil, şimşek aşkı!»

«Çaktı, söndü, öylemi?»

«Ne sönmesi... Deniz feneri gibi, çakıp çakıp duruyor beynimde!»

İster istemez gülüyordum:

«Napacaaaz şimdi?» dedim.

«Yapacağım ilk iş mektup yazmak!»

«Son iş?»

«Evlenmek.»

«Fukara sen de!.. Ulan, Kastamonu'nun dörtte birine sahip olan bir bezirgan'ın kızı sana varır mı?»

«Ben de, varsın diye aşık olmadım ya... Paşa gönlü bilir!»

«Evlenme kararı ne oluyor?»

«Namuslu aşık olduğumu göstermek için söyledim onu. Hani gel-geçlerden sanmasınlar diye!»

Fahri de karışmıştı aramıza:

«Ne o Şakir'ciğim,» dedi. «Lise'den maç davetiyesi mi geldi? Çok coşmuşsun gene?»

«Hayır!» dedim, «Kız ortaokuldan çağrı almış. Okulu bitirince hangimizi alıp götüreceksin, diye sormuşlar.»

«Belli!» dedi, «Şaşırmış hangisini götüreceğini. Yanlışlıkla İffet'i alıp götürmesin!»

«O değilse bile, arkadaşını!»

Şakir'in şakaya makaya pabuç bıraktığı yoktu:

«Yarın derse merse girmeyeceğim!» dedi, «Nihat Bey günah yazmasın! Erkenden takılacağım kızın peşine, Ortaokula elimle teslim edeceğim. Teslim makbuzunu imzalattıktan sonra doğru Türk çocuklarına alfabe dersi vermeğe!.. Ata ot at!.. İte et at!»

«Öyle!» dedim. «Kemal Paşa sana bana güvenmese, bu yeni harfleri bulup çıkarmazdı. Oysa biz bu harflerle mektup yazıp kız tavlamaya çalışıyoruz!»

«Daha da ileri gidenler var!.. Kimi öğretmen okulu öğrencileri şiir bile yazıyorlar!»

«Sağ olsunlar da yazsınlar!» dedim. «İşte cezalarını da çekiyorlar. Nazım Hikmet toplumcu şair olarak, ben de kızları şiirle baştan çıkarmaya kalkıştığım için... Şiir şu memlekette suçlu olmaktan kurtulamayacak bu gidişle!»

Benim suçlanmam daha da çeşitliydi. Bir gün Müdür odasına çağırıldım. Bir iki yıl önceki gibi gene şiirden edebiyattan konuşacağımızı beklerken, oturmam için yer bile göstermeyen Müdür:

«Üçüncü sınıftan Halil'i tanır mısın?» diye sordu, kaşlarını çatarak. Altından ne çıkacağını düşünürken:

«Canım!» dedi. «Safranbolulu Halil. Geçen hafta Nihat Bey cezalıdır diye çıkarmamış dışarı. Sen de okuldaymışsın!»

«Evet!» dedim. «İkimiz de okuldaydık.»

«Bir de Ahmet varmış... Şu Balmumcu'dan, Öksüz Yurdundan!»

«O da vardı, doğru efendim!»

«Ne konuştunuz?»

«Yemekleri beğenmiyorlardı. Ben de geçen yıl daha iyiydi yemekler, dedim!»

«Paltodan söz ettiler mi?»

«Paltodan konuşulmadı, sanırım. Palto onlar için çok gerekli değildi. Yemekler düzelirse iyi olur demeğe getiriyorlardı.»

«Senin onları kışkırttığın yollu elimizde raporlar var. Onlar küçük sınıftan olduklarına göre, senin elebaşı olman gerekiyormuş!»

«Eğer siz böyle düşünüyorsanız, bir diyeceğim kalmaz.»

«Düşünebilirim ama, gene de düşünmüyorum.»

Güldü, bir süre... İçten bir gülüş değildi bu, gözleri katılmıyordu bu gülüşe:

«Ben Aristo Mantığıyla yetişmiş bir Felsefe Öğretmeniyim!» dedi. «Üstelik, görevim de bu dersi okutmak!.. Bu mantığa göre düşünürsek, sen de suçlusun!»

«Önce arkadaşlarım, yemeklerin yeterli olmadığını söyledikleri için suçlu sayılıyor, öyle mi?»

«Söyledikleri, yazdıkları için değil!» dedi, birden kendini toplayarak. «Yazmasını bilmedikleri için okuldan kovulacaklar. Bir Müdür'e böyle hayasızca mektup yazılmaz! Hele öğretmen olması gereken kişilerin üçü, dördü bir araya gelip de idareyi saygısızca eleştirmeye kalkarlarsa... Bunu Öğretmen Okulu disiplini hoşgörmediği gibi, mantık da bağışlamaz!»

Ahmet'i iyi tanımazdım ama, Halil'i yakından tanırdım. Sağlam bir çocuktu, güvenilir bir arkadaş. Onun iyi bir öğretmen olacağına inanıyordum. Üçüncü Sınıf'a kadar gelmişti. Öğretmene gereksinme olduğu şu yıllarda Halil gibilerin okuldan uzaklaştırılmalarına nasıl gönlü razı oluyordu, bir aydın kişinin, devrimci olduğunu sandığım bir yönetmenin?

İkimiz de susuyorduk. Kendisi için hiç de iyi şeyler düşünmediğimi anlamıyor değildi:

«Aydın kişi olmanın, yerine göre sorumluluğu olduğunu, üzerine görev düştüğünü bu yüzden acımasız olması gerektiğini de bilirsin!» diye başladı. «Çok yakından da tanıdığın Mustafa Necati, fişeklikleri çapraz bağlamasını bilen, attığını vuran, savaştan çıkmış bir devrimci, bir aydındı. Yerine göre çok acımasızdı. İstiklâl Mahkemeleri Başsavcılığında da ispatlamıştır bunu. Dev-

rimci demek disiplinci demektir. Disiplinci insafsız, acımasız kişidir. Eğer Necati Bey, sağ olup da benim yerimde olsaydı, seni de kovardı okuldan. Neden mi? Onlara güç verip eyleme kışkırttın diye... Kovardı. Küçük sınıflardaki çocuklar sana kararlarını açıkladıkları halde onları caydırmayıp, tam tersine eyleme kışkırttığın için. Hiç acımazdı sana!»

«Nasıl söyleyebilirsiniz bunları!» diye sesimi birden yükselttiğimi anlamıştım.

«Söyledim sana!» dedi, öfkesini yatıştırmaya çalışarak «Aristo Mantığıyla yetiştim ben. Bu mektubu, yani bana yazılan mektubu okumadın mı? Bak aynı mantığı iyi bildiğin halde, sen yazdın demiyorum! Neden mi demiyorum. Yazamazsın da ondan. Onlar bir yerde senden güçlü! Aşk şiiri yazan kişi bu mektubu yazamaz. Önce yürek ister bu işe! Sonra ustalık ister. Kendini haklı görmek gerekir... Bak bunlardan biri Balmumcu'dan gelme. Öksüzler Yurdundan... Kâzım Karabekir Paşa'nın topladıkları çocuklardan bu Ahmet... Anası da yok, babası da... Yetinmiyor bulduğuyla, daha çoğunu istiyor. Daha çoğunu istemekte kendisini haklı görüyor! Sen babanın parasıyla seni barındıranlardan bile hakkını isteyemedin değil mi? Göz göre göre açlıktan, bakımsızlıktan gidecektin az daha!»

Haklı mıydı Müdür? Yoksa kültüründen, bilmekle öğündüğü Aristo Mantığından mı yararlanıyordu? Ne olursa olsun, onun çizdiği görünümde yüreksiz bir öğrenci değil miydim? Gerçekten haksızlığa karşı direnmekten yoksun ürkek, pısırık, bir aşk şairi miydim ben? Gücünü, kendi dar mutluluğunu sağlamak için harcayan bir gönül mektupçusu!..

Ben herhangi bir duruşmada, yargıç karşısındaymışım gibi dikiliyordum, ayakta. İçerde bu kadar uzun alıkoyacağını kestirmiş olsaydı, önceden belki de bir yer gösterirdi Müdür. «Otur!» diyemezdi artık.

Birden konuyu değiştirdi.

«Nihat Bey, hafta sonlarında alıkoyuyormuş seni okulda!» dedi. «Dışarı çıkmanı yasaklamış!»

Bir alay vardı bu sözlerde ama, benimle mi alay ediyordu, bana bu cezayı uygulayan Nihat Bey'le mi, anlaşılmıyordu.

«Söyleyeyim de seni bıraksın artık.»

Önüme bakıp susmam, ya da teşekkür etmem gerekirdi.

«Belki Nihat Bey için gereklidir içerde kalmam!» dedim. «Ona bırakın isterseniz gene siz!..»

«Ona mı bırakayım!.. Ona bırakayım haaa!.. O da kim oluyor. Müdür benim, bu okulda. Ben ne istersem o olur!»

«Şu halde?..»

«Evet!» dedi sesini yükselterek, «Dışarı çıkmanı ben yasakladım. Hattâ uygulamalara gitmemen için de ben emir verdim! Seni birçok yanlış işlerden koruyabileyim diye. Çocuksun daha! Bir iki ay sonra sınavlara girip öğretmen olacaksın! Ortaokul kızlarının peşinde dolaşıyorsun. Bunun için mi gelmiştin bu okula?»

Bana düşünme payı vermek için bir süre sustu. Kafamdan geçenleri anlamak ister gibi yüzüme bakıyordu. Bir süre sonra:

«Hadi bakalım,» dedi. «Yarın Nihat Bey'in emir vermesini beklemeden katıl birinci gruba!»

Birinci grup, Zühtü'nün yönettiği gruptu. Fahri de, Şakir de ikincideydi. Beni bir raporcunun ekibine veriyordu, bile bile...

ONSEKİZ

Ahmet, Halil, Salih, yirmi gündür Revir'de kapalıydılar. Disiplin kurulu bu arkadaşlarımızı okuldan uzaklaştırıyordu. Sorguları, yargılamaları uzun sürmüştü ama, bu üç öğrencinin başka öğretmen okullarıyla bir ilgisi olup olmadığı da araştırılmıştı, bu süre içinde. Sivas'tan yedi öğrenci gelmişti, bunlar mı kışkırtmışlardı bizimkileri? Mektubun sertliği, Sivas'ta yazılmış olan mektubun, yazılış biçimine tıpa tıp benziyordu, idareye bakılırsa. Sivas'tan gelenler son sınıftaydılar. Son sınıfta benden başka bu mektubu yazanlarla konuşan, gezen yoktu. Halil benim yakın arkadaşımdı. Her ne kadar Nazım Hikmet'in şiirleri defterinde görülmüşse de başkaca onunla yakından uzaktan bir düşünü ilişkisi yoktu. Mini minnacık bir devdi, diye başlayan Mavigözlü Dev'in şiiriydi bu kopya ettiği. Cumhuriyet gazetesinin sanat sayfasından yazmıştım geçen yıl, Halil de benden kopya etmişti. Ama her ikimiz de bu şiirin bozuk çıkan yemeklerle bir ilişkisi olduğunu söyleyemezdik. Halil mektubunda «Üç kap yemek, bir öğrenci olarak hakkımız bizim.» diyordu. «Üçüncü kap yerine bir tek armut veriliyor. Bir armut bir kap yemek yerine geçer mi, Müdür Bey?» diye soruyordu. Safça bir soruydu bu, Müdür bunu yazanları okuldan uzaklaştırmakla karşılık veriyordu. «Fasulye, makarna yemekten sebzeyle etin tadını unuttuk.» deniyordu. Fasulye de, makarna da iyiydi, onu da bulamayanlar vardı memlekette ama «Millet»

etin de sebzenin de parasını ayırmıştı. Ayrılan parayı yerinde kullanmayan yöneticilerimizdi. Bir öğrenci bunları sorunca suçlu sayılıyordu. Oysa yönetmelikte «Gözcülük» diye bir görev vardı öğrenciler için. Son sınıf öğrencileri «Başgözcü»ydüler. Mutfak nöbetini daha küçük sınıflar tutuyorlardı. İşte böylece idareyi denetlemiş olmuyorlar mıydı? Bu nöbetçiliğin, gözcülüğün başka ne amacı olabilirdi. Halil'lerin yaptığı bir bakıma böyle bir görev değil miydi?

Edebiyat'a İsmail Kemal Bey geliyordu. Bir kompozisyon vermişti, bize. Ben evirip çevirip konuyu okulun yemeklerine getirmiştim. Yemeklerin iyi yada kötü olması başka, bunların öğrencilerce denetlenmesi gene başkaydı. Yönetmelik bize bir çok haklar tanıyordu. Bu, haklardan biri de yemekhane gözcülüğüydü. Bu gözcülüğü başarıyla yapmak ayrıca bizim görevimizdi. Görevimizi yapmak demek, bir bozukluk görünce durumu okulun sorumlularına bildirmek demekti. Eğer okulun sorumluları gösterilen aksaklıkları giderecek yerde, bu eksiklikleri gösterenleri suçlamaya kalkışırlarsa öğrencilerin böyle bir yönetime güveni kalır mıydı?

Milli Eğitim Müdürü olan İsmail Kemal Bey edebiyat dersimiz boş geçmesin diye geliyordu. İsmail Kemal Bey, edebiyatçı olduğu kadar da yönetmendi. Yazdığım ödev, bu bakımdan da dikkatini çekmiş olacaktı. Yazımın içeriği plan ve konu bakımından kuruydu ama, ben onu ünlü eğitimcilerin sözleriyle süslemesini bilmiş, köyden, köylüden örnekler vererek renklerdirmiştim.

Yeni yazıya ısınmamız ve okumamıza işlek bir biçim verebilmemiz için yazdıklarımızı kendimize okutmakta yarar görürdü öğretmenimiz. Kaldırıp bana yazımı okutmuştu. Ben okuyunca da alt üst olmuştu ortalık.

İsmail Kemal'in okuldaki son olaydan haberi yoktu ama, arkadaşlarım, yazının niçin yazıldığını anlamakta gecikmemişlerdi. Sınıf, bütün okullarda olduğu gibi iki bölümdü. Egemen kişilerden yana olanlar, haklıdan hakkı yenenden, gerçekten yana olanlar...

Sınıfta o güne kadar Zühtü'nün bu denli güçlü olduğunu bilmiyordum. Hemen hemen sınıfın yarıdan çoğunun ondan yana olduğu anlaşılıvermişti. Nasıl oluyordu bu? Arkadaşlar kimleri

savunduklarını bilmiyorlar mıydı? Zühtü'nün yakın arkadaşı Zeynel, idarenin maşası oluşunu haklı gösterme fırsatını yakalamış gibi konuya dört elle sarılmıştı. Dediğine bakılırsa, bu denetleme değil, bir kışkırtma, bozgunculuğa çağrıydı. Biz öğrenciler okul sorumlularını, yönetmenleri eleştiremezdik, ancak olanı, biteni onlara haber verir, yani gözcülük ederdik. Öğretmenlik gibi bu mesleğin öğrenciliği de özgeçi isterdi. Yerine göre aç da kalınırdı, susuz da...«Bu Millet» bu kadar verebiliyordu bize. Bu anlamdaki yıkıcı denetlemenin bir adı da solculuk bozgunculuktu. Nazım Hikmet'in kitabını elinden düşürmeyenlerin bu tür yazılarından kuşkulanılması gerekirdi. Bu okulda kışkırtıcılar bu mektubu yazanlar gibi, iki kişi üç kişi değildiler. Yalnız küçük sınıflarda değil, son sınıflarda da vardı bu gibi karışık öğrenciler... Bunlar bir iki aya kadar diploma alıp öğretmen ordusuna katılacaklardı üstelik. Bu ordunun değerli komutanları, bu gibi kişilere karşı uyanık olmalıydılar.

Zeynel konuşmasını bitirince, Öğretmen, karşı bir savunucu sanarak Zühtü'ye de söz verince daha da karışmıştı ortalık. Evet doğruydu Zeynel'in söyledikleri! Öğretmenlerimiz düzenin sorumlularının birer yardımcısı olmalıydılar. Genç kuşakları düzene uydurmak için çalışmalıydılar. Varsa sivri yönleri törpüleyip idarecilerimizi desteklemeliydiler. Hangi amaç için olursa olsun yıkıcı denetimin altında kışkırtıcılık vardı. İdare, bu yıkıcıların asıl köklerini arayıp bulmalıydı. Maskelerini düşürmeliydi şimdiden.

İsmail Kemal Bey, önceki söyleve benzeyen bu konuşmayı biçimli bir yerinde kesti:

«Bu tür savı anladık,» dedi. «Pek doğal ki bunları gerçektir diye söylemiyorsunuz. Karşı savda olanlar var mı? Parmak kaldırsın!»

On, onbeş parmağın arasında Fahri'yle, Şakir'in, Sadık'la Haydar'ın parmakları da vardı. Söz Fahri'ye verilmişti. Eski arkadaşı Zühtü'yle ilk defa çarpışacaktı, bir tartışmada, açıktan açığa.

«Ben, önce bu ödevin, yazılış biçimi üzerinde duracağım» diye başladı. «Bu kadar eksiksiz, derli toplu, öğretici duygulandırıcı bir kompozisyon çıkaran arkadaşımızı ne kadar övsem azdır.

Biz bu güne kadar onun şair yanını belirten içli, duyarlıklı yazılarını okur, beğenirdik. İlk kez bu tür bir yazısı ile karşılaşıyoruz. Herhangi bir gazetede yayınlanırsa, okurları için de çok yararlı olur. Çoğumuz ilkokulu Kurtuluş Savaşı süresinde bitirdik. Öğretmen Okuluna hemen Cumhuriyet'in ilânıyla başladık. İlkokulların ilk sınıflarında da, bizi «Padişahım çok yaşa!» diye bağırttılar ama, bizler hiç bir zaman padişahçı olmadık. Savaş görmüş, Kurtuluş Savaşından çıkmış öğretmenlerimizin elinde Padişahçı olarak da yetiştirilmedik. Hulus çakacak kulluk, köpeklik edecek padişahımız olmadığı için de, «Hafiye» olmayı ne düşündük, ne de bizi böyle kişi olmak için yüreklendirenler çıktı. Eğer, «Gözcülük» diye okulumuzda bir görevlendirme varsa, bu olanı biteni sorumlulara birbirimizi rapor etme anlamına gelmemelidir. Gözcülük, büyüklerin yani ağabeylerin, küçükleri uyarması, yanlışlarını düzeltmesi, okula yeni gelenleri kurallara alıştırması demektir. Gözcülük, rapor verme, ihbar etme anlamına alınmamalıdır. Padişah'ın «Muhbir-i Sadık»ları «Hafiye»leri, ajanları değiliz biz. Başımızda bizi böyle yetiştirmek isteyenler de yok. Bakıyorum, bu sınıfta sorumlu öğretmenlerimizi, yönetmenlerimizi, «Padişah» olmaya zorlayan, hafiyelik müessesesini diriltmek isteyenler bu anlayışa sarılarak kendilerini kurtarmak isteyenler var. Eğitimde kendi kendimizi yönetme yolları dururken bir güdücüye gereksinme duymanın zorunluğunu anlamıyorum. En az elli yıl önce Namık Kemal 'Köpektir zevk alan sayyad-ı bi insafa hizmetten' demiş. Biz, padişahlar kovulduktan sonra bu köpekliğe neden özeniyoruz, anlamıyorum!»

Kürsüde oturan kişi bu anda yalnız öğretmen değil, biraz da Milli Eğitim Müdürü olduğunu anlamıştı:

«Bu kadar yeter!» dedi. «Anlaşıldı. Tartışmayı çok güzel sürdürdünüz. Her iki yan da tezini gayet iyi savundu. Pek doğaldır ki hafiyelik tezini üzerine alanlar, o tezi benimsememiş sadece savunmasını üzerine almışlar. Her iki yanı da kutlarım.»

Üç arkadaşımıza okuldan uzaklaştırma kararı verildiği halde, bir türlü uzaklaştıramıyorlardı. İkisinin, gidebileceği ne evi var-

dı, ne de köyü... Halil'in evi olduğu halde arkadaşlarını bırakıp gitmiyordu.

Fahri'yle Milli Eğitim Müdürlüğüne gidip durumu hocamıza anlatmayı düşündük. Sınıftaki tartışmanın nedenlerini, ona biraz daha açmayı doğru bulduk. Belki bir girişime geçer, arkadaşlarımızı kurtarabilirdi. Ama bir araya gelip gidemiyorduk. Hafta sonunda okuldan birlikte çıksak bile, daireler kapalıydı. Hafta içinde ilkokulları dolaşırken ayrılıp gidemezdik. Benim başımda Zühtü vardı. Ama Fahri yalnızca gidebilirdi, çünkü kendisi ekip'in başındaydı. Yerine Şakir'i bırakıp gitmesinde sakınca olmayabilirdi.

Okul'un bahçesinde, Milli Eğitim Müdüründen bu üç arkadaşımız için ne isteyebileceğimizi konuştuk. Onları okulda alıkoyamasak bile Kastamonu köylerine Öğretmen yardımcısı olarak gönderemez miydik? Yeni harfleri onlar kadar bilen öğretmen az bulunurdu bu dönemde. Onlardan iyi köy öğretmeni mi bulunurdu? Köy okullarının çoğu kapalıydı, öğretmensizlikten. Kentlerde bile dersler boş geçiyordu. Pek az ilimizde öğretmen okulu vardı. Çıkanlar açıklarını kapatacak saydıda da değildiler. Halk dershaneleri açılmış, Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine bilgili memurlar bu dershanelerde görev almışlardı. Paşa'nın kendisi bile gazetelerin yazdığına göre bir başöğretmen değil miydi?

Fahri, ertesi gün Milli Eğitim Müdürü'nü görmüş, beni yemekhanede yakalamıştı. Uzaktan:

«Oldu!» diye müjdeyi verdi.

«Anlat,» dedim. «Kalıyor mu okulda?»

«Görecek bizim Müdür'ü! Okulda bıraktıramazsa çocukları, hemen bu hafta içinde köylere gönderecek, öğretmen yardımcısı olarak!.. Çok güzel, değil mi? Şimdi soralım onlara, isterler mi yardımcı öğretmen olmayı?»

«Neden istemesinler?»

«Halil'in isteyeceğini sanmıyorum! Ne var ki babasının tazminat ödemesini istemez.»

Fahri bütün hademeleri tanırdı, en azından üç tanesi memleketlisiydi. Bunlardan biriyle revire mektup göndermiş, yanıtını

da almıştı. Yardımcı öğretmenlik işi çok sevindirmişti onları. Her şeyi elifi elifine düşündüğümüz için, Milli Eğitim Müdürlüğüne birer dilekçe yazdırmıştık, arkadaşlara. Okul Müdürü eliyle İsmail Kemal Bey'e sunulmuştu bu dilekçeler. Sözde Kemal Bey'in olandan bitenden hiç haberi yoktu. Öğretmen okulundan belgeli üç genç öğrenci, Öğretmen olmak için kendisine başvuruyor, o da bunları teker teker atayarak köylere gönderiyordu.

Ama bütün olup bitenlerden Okul Müdürünün de haberi vardı. Müdür Yardımcısı'nın da... Revir'deki arkadaşlar biz yatakhanede olduğumuz bir sırada okuldan uzaklaştırılmışlar, Korucularla öğretmeni oldukları köylere gönderilmişlerdi.

Ertesi gün Fahri'ye bir mektup getirmişti, Revir'deki memleketlisi. Üçünün de imzası vardı, mektubun altında... «Bizim için uğraşan, bizden yana olan tüm arkadaşlara selâm!» diyorlardı. Onlar için daha neler yapabilirdik, diye çok düşünmüştük. Ben bu kadarını yeterli görmüyordum. İstiklal Mahkemesince hüküm giyen Samsunlu telgrafçılara benzetiyordum bizden koparılıp gönderilen bu arkadaşları. Giden bu üç arkadaş da ağabeyim ve arkadaşları kadar suçsuzdu. Hele ağabeyimle Halil'in arasında hiçbir ayrıcalık görmüyordum. Ben hep gidenlerin arkasından bir kardeş, bir arkadaş olarak böyle seyirci mi kalacaktım? Üstelik de bir Şair olarak... Hiç mi iş düşmeyecekti bu gibi olaylarda eli kalem tutanlara?.. Bizim için, bizim daha iyi beslenmemiz, yetişmemiz, gelişmemiz için savaşım veren bize yakın kişiler üzerine söyleyecek iki çift sözüm de mi olamazdı? Onları yalnız mı bırakacaktım atılımlarda? Ne İffet'i düşünebiliyordum artık, ne Makbule'nin beni arayışlarını... Onları düşünmek de benim kişisel sorunlarımdı ama, çok yüzeyde kalmıştı, bu giden üç arkadaşımın sorununun yanında. Onlara karşı olanlar aramızda yaşıyorlardı, bizlere, bizim gibi düşünenlere dişlerini, tırnaklarını göstere göstere... Onların arkasında, daha başkaları da vardı. Hemen hepsi dünyayı, insanları tek pencereden izliyorlardı sanki... Aynı sınıfta olsak bile, şimdiden yollarımız ayrılmış gibiydi. Aynı kitapları okumamız, aynı hocaların dersine girmemiz yetmiyordu adam olmamız için.

ONDOKUZ

Orduevinde sınıfımızın okulu bitirme gösterisi vardı. Kurtuluş Savaşıyla ilgili bir piyes oynuyorlardı sınıf arkadaşlarım. Ben bu sınıfın bir öğrencisi miydim, bu oyunu oynayanlar benim gerçek arkadaşlarım mıydı, düşünüp çıkaramıyordum. Bana perdecilik görevi bile verilmemiş, öbür sınıflarla birlikte yatakhaneye kapatılmıştım. Şakir de bu kapatılanlar arasındaydı.

Sınıfımızın konukları arasında İffet'le Makbule'nin de bulunacağını biliyordum. Onların gelmeyeceğini bilsem hiç olmazsa bir ışıkçı olarak bu gösteriye katılma olanağı bulabilirdim. Ne var ki ben küçük başarılarla yetinecek kişi değildim. Değer verdiğim kişilerin önünde bir şiirimin okunmasını, bir piyesimin oynanmasını isterdim. Önemli bir rol için sahneye çıkarsalar başaramaz mıydım? Üç yıl önce Lise'de Reşat Nuri'nin bir piyesinde önemli bir rol vermişlerdi bana; hem de sınıf arkadaşlarımın tümünün birden isteği üzerine. Sınıfın başta gelen öğrencilerinden İbrahim (*)'le bölüşmüştük iki önemli rolü. Her ikimizin de büyük bir başarı sağladığımızı Açıksöz gazetesinin sahibi Hüsnü Bey yazmıştı. Demek üç yıldır, bu tür bir yeteneğimi geliştirecek en küçük bir girişimim olmadığı gibi, yeteneklerimi de bulup çıkaran bir öğretmen de çıkmamıştı bu okulda.

(*) Deriner. Enerji bakanı olmuştu, mühendislik yıllarında.

Lise Müdürü, okuldan ayırılırken «Gitme!» demişti, «Körelip kalırsın orada!»

Haklı mı çıkıyordu yoksa Müdür Nuri Bey? Ne edinmiştim, bilgi olarak? Sanat olarak da hangi yeteneğimi geliştirebilmiştim? Bir sürü haksızlıkla, çekememezliklerle, kıskançlıklarla karşılaşmıştım. Öğretmenlik diye bir meslek edinmekteydim, o kadar. Bu mesleği bile bana çok göreceklerdi neredeyse? Verdiğim resim dersi uygulamasının övgüsünü ilkokullarda, eski öğretmenlerden duymuştum. Kuşkum yoktu iyi bir öğretmen olarak yetiştirildiğimden. Peki ama kim yetiştirmişti beni? Taaa Cide'lerden beri gelen birikim, yaşam deneyleri, hastalıklar, yoksunluklar, savaşımlar, çileler miydi beni yetiştiren? Mutluluk olarak ne görmüştüm, İffet'in gülüşünden, Makbule'nin ilgisinden, Tahir'in Fahri'nin, Şakir'in, Hamdi'nin arkadaşlıklarından başka? Öğretmen olarak kimleri tanımıştım, bilgime, sanat yeteneğime katkıda bulunan, bir Zeki Ömer Bey vardı Ortaokulda. Rafet Bey'i sayabilir miydim? İnsanca davranışlarıyla bir de Behçet Bey... Bir... Bir de Şakir Bey mi, Fransızca'yı sevdiren?.. Gerisi hep benim kendi çabam, kendi direnişim... Babamdan, annemden. ağabeyimden, Başöğretmenim Hilmi Bey'den edindiklerim. Daha çoğu doğduğum yerde geçen on iki yıllık tam Rousseau'nun belirttiği sürece denk çocukluk dönemindeki doğa eğitimiyle kazandıklarım... Cide'den, Cideli'den gelen inişli çıkışlı kimi acı, kimi tatlı izlenimler... Bir yanda doğa zenginliği, bir yanda toplum yoksunluğu, diz boyu yoksulluk... Yoksulluk içinde cömertlik, konukseverlik, özveri... Bayramlarda en yoksul köyde konuğun yaşı, düzeyi, zenginliği fakirliği gözetilmeden kapıyı çalıp gelenler için kurulan sofralar... Bir yanda bu denli insanca bir gelenek sürüp giderken öte yanda işleyen sömürü düzeni, soygunlar, vurgunlar, asılmalar, kesilmeler, en yakınlarına bile bir hiç yüzünden kıymalar...

Yeryüzünün hemen her türlü ağaçlarıyla bezenmiş ormanlar... Kıyıda başlayan elli kilometrelik dağlı tepeli, ovalı yaylalı bir alanda adım adım yükseldikçe değişen ot, çiçek, ağaç tüm bitki türleri, dar, sivri, geniş yapraklı ağaç kümeleri, ormanlar... Çile-

keş, dayanıklı çalışkan sarı yazmalı kadınıyla, güleryüzlü, kalender, gönlü gani, gözü tok, tutkusuz, biraz aylaklığa yatkın erkeğiyle gurbet kuşu Cide'liler... Uzaklarda Memleket özlemiyle yanan, memleketindeyse uzaklarda iş düşleyen emekçiler... Sevgilisinin Sarıyazması kadar, memleketinin orman yeşiline, deniz mavisine de düşkün Cide delikanlısı... Eğer doğup büyüdüğüm bu memleketin, üç beş saat yol tepip pazarına haftada iki gün taşınan halkını çok yakından tanımasaydım, çocuk yaşımda, köylerine gidip konuklamasaydım, kaç okul bitirirsem bitireyim gerçek okur yazar olabilir miydim?

Öğretmen okulu bitmiş atanmamızı bekliyorduk. Biz sınav derdine düştüğümüz günlerde, İffet çoktan sınıfını geçmiş, Taşköprü'ye babasının yanına gitmişti. Ama ben her evinin önünden geçişimde yüreğimde gene de aynı çarpıntıyı duyuyordum. Artık bu pencerelerde içtenlikle gülümseyecek bir baş, taranmış, düz saçlar, koyu kahve rengi mi, siyah mı pek belli olmayan gözlerle yolumu beklemeyecekti, biliyordum. Bu kadar kısa mı sürecekti bu sevgi? Böyle, başlarken mi bitecekti?

Elimizde olmayan nedenlerle sırf toplumun katılığında sona ermesi için en güzel duygular zorlanacaktı. Toplum koşulları bu kadar acımasız, insafsızdı demek. Mutlu olmak için neyimiz eksikti bizim? Bunu kime sormam gerekirdi?

Düşte geçer gibi bir sevgi... Elim bile ancak bir kez sürülebilmişti eline. Bende bir buçuk satır yazısından başka yakınlığını, içtenliğini belirten hiçbir canlı anısı bile yoktu. Bir genç kız düşlemek istesem hep o gelmişti gözümün önüne. Bundan sonra da o gelecekti. Sevgi deyince onun sevgisinin sıcaklığını duyacaktım içimde. Hepsi bitmiş miydi? Biten, tükenen şey nasıl sevgi olurdu? Belki bir daha uğramayacaktım bu kente. Uğrasam da ona rastlayamayacaktım, şu evde, şu köprüde. Tekkealtı'nda, Olukbaşı Caddesi'nde. Uzunsokak'ta onu göremeyecektim. Onu anımsatan, onu bana getiren ne varsa silinip gidecekti.

Şiir defterimdeki o bir, iki satırlık yazı... Belki yalnız o yazılar kalacak, belki bir gün o satırlar kalsa da anlamı uçup gidecek...

Ne diyordu bu yazıda? «Şiirlerinizin karamsarlıktan kurtulmasını...» diyordu... Karamsarlıktan kurtulmamı istiyordu kısaca. Kimden istiyordu bunu? Ne olursa olsun hani nerdeydi bunu isteyen? Hem de kendisinde bir hak görerek istiyordu. Kim vermişti ona bu hakkı? Ben vermiştim, başka kim verecekti? Ne babası, ne annesi, ne de Müdür Bey'le, yardımcısı Nihat Bey... Kim verirse versin beni de, şiirlerimi de karamsarlıktan kurtaramayacaktı artık. Her şey gerçekten bitmiş miydi? Eğer bittiyse, bitebiliyorsa yaşam çok acımasız, çok katıydı.

Bizi kampa çıkaracaklardı. Yedek subaylık süresini dört ay kısaltabilmemiz için on beş gün kamp yapacaktık. Asker giysileri giymemiz gerekirdi kampta, ama izci urbaları vermişlerdi bize. Boyum uzamış, omuzlarım oldukça genişlemişti. Bu kılık içinde kendimi Fransız alaylarında görev yapan yabancı askerler gibi görüyordum. Bizi kampa çıkaracak olan yüzbaşı üstümüzü başımızı gözden geçirmiş, bize birer de tüfek vermişti. Bu tüfek bizim namusumuz, onurumuzdu dediğine göre. Tüfeklerimizi okul bahçesine çattırıp başına da bir nöbetçi diktikten sonra bir saatliğine salıvermişti bizi. Henüz diplomalarımızı elimize almasak da okul yönetimiyle pek ilgimiz kalmamıştı. Daha on beş gün, okul yedirip içirecekti bizi, hepsi o kadar! Ama ben, kimsem yok diye ayrılmaya da bilirdim okuldan. Ne olursa olsun, sicillerimiz Ankara'ya gitse de, gitmese de Nihat Bey, eski Nihat Bey olmaktan çıkmıştı. Öküz ölmüş ortaklık ayrılmıştı bir bakıma. En azdan Zühtü'nün raporları, Zeynel'in sinsilikleri para etmezdi. İşin en tuhaf yanı, son sınıftaki arkadaşlar daha da yaklaşmışlardı bize. Karşı olanlar, sahipsiz kalmış gibiydiler.

Çocuklar ilk iş olarak birer sigara yakmak için dağılınca, Fahri koluma girdi:

«Kaç kuruşun var?» diye, sordu.

Böyle günlerde Ağabeyim parasız bırakmazdı beni:

«Var!» dedim. «Ne kadar istersin?»

«İki şişelik şarap parası...»

«Yürü alalım!»

Tekkealtı'nın oralarda bir gişe vardı. Yüzbaşı'yı bekletmeyelim diye hızlı hızlı yürüyorduk. Şişeleri koymak için çantalarımızı da geçirmiştik arkamıza. İlk kez şarap alıyorduk. Sandığımızdan da ucuzdu.

«Her halde bu şarap pastırmayla iyi gider,» dedim. «Biraz da pastırma alsak...»

Tam pastırma için köprüden geçiyorduk ki Makbule'yle yüz yüze gelmiştik. Bu kılıkla tanınmayacığımıza güvenerek yürüyüp geçmek isterken, Makbule arkadaşını yolun ortasında bırakıp kesmişti yolumuzu. Kendisinden hiç beklemediğim bir rahatlıkla:

«Aaa!» dedi. Bu ne kılık böyle, az kalsın tanıyamayacaktım!»

Onun rahatlığı beni de yüreklendirmişti. Çekinecek ne okul vardı, artık, ne de öğrencilik kuralları...Biraz da asker sayılırdık.

«Haklısınız!» dedim. «Biz bile tanıyamıyoruz kendimizi. Fransızlara gönüllü yazıldık. Hemen yola çıkıyoruz!»

«Bizimle helâllaşmadan mı gidecektiniz?»

«Sizler, bizi görmeden teker teker Kastamonu'yu bırakıp gidiyorsunuz ya!»

İffet'ten söz ettiğimi anlamakta gecikmemişti:

«Başkalarının suçunu bana yükleyemezsiniz,» dedi. «Ben bakın sizi görür görmez koşup geldim!»

«Açıkçası çok sevindim sizi gördüğüme! Cepheden sağ salim dönersek eğer...»

Sözümü kesti:

«Okulu bitirdim!» dedi. «Şimdilik Lise'ye gitmeyi düşünmüyorum. Yani bekleyebilirim cepheden dönmenizi!»

«Ben de bitirdim,» diye lâfı karıştırdım. Başka ne demem gerekirdi. Önüme bakıyordum şaşkın şaşkın.

«Bekletmiyeyim sizi, askerden sağ salim dönerseniz görüşürüz!» dedi, gülümsemeye çalışarak:

«Kendimi kollamaya çalışırım. Sağ salim dönebilmek için.» dedim.

«Güle güle!» diye uzattı elini.

Daha büyüktü elleri İffet'in ellerinden. Ama onun elleri kadar sıcak değildi.

YİRMİ

Üç gündür kar yağıyordu. Perdeyi ürküyle aralamış, sokağa bakıyordu Şakir:

«Hiç sanmıyorum bu havada okula çocukların geleceğini!» dedi.

«Ben de sanmıyorum ama, belli olmaz. Gerede çocukları alışıktır böyle havalara!»

Gerede - Adapazarı yolu kapalıydı. Üç gündür İstanbul gazetelerini okuyamıyorduk. Elektrik olmadığından radyo da yoktu. Pilli radyolar daha girmemişti ilçe sınırından içeri. Dünyayla ilgimiz kesilmiş,okulumuzla çocuklarımızla, bir iki memur arkadaşımızla kabuğumuza çekilmiştik.

Ben paçaları bağlı kar pantolonumu çekmiş, yeni aldığım kazağımı giyiyordum. Sobaya yeniden odun atan Şakir:

«Üşüyorum,» dedi. «Donuyorum. Hastayım herhalde!»

«Sen gelme istersen! Ben senin sınıfı da alırım.»

Bolu'ya düşmemiz büyük rastlantıydı ama, Gerede'ye Eğitim Müdürü'nden isteyerek atanmıştık. Her ikimiz de dördüncü sınıftan birer şube okutuyorduk. Düzce'den sonra, Gerede vardı göze görünür bir kent olarak... Düzce'de boş yer yoktu, ben biraz da Şakir'e güvenerek onun verildiği Gerede'yi istemiştim. Şakir güvenilir arkadaştı. Dostluğu bir yana, güçlü dayanıklı arkadaştı. Henüz, Gerede'nin isyan öyküsü unutulmamıştı. Geredeli'lerden çekinmekte haklıydık, yeni çıkışlı bir öğretmen olarak.

Müflonlu eldivenlerimi ilk kez giyiyordum. Isınıvermişti, buz kesilen ellerim. Çantanın sırası değildi bugün.

«Hoşçakal!» dedim. «İstersen Ümmü Hanım'a söyle de bir tarhana çorbası pişirsin sana. Sanırım yemeğe de çıkamazsın bugün?»

«Ateşim daha da çıkacak gibi... Yemeğe çıkabileceğimi hiç sanmıyorum.»

«Öyleyse uğrarım sana. Haydi geçmiş olsun!»

Kapıdan çıkar çıkmaz tipi gözlerime dolmuş arkamı çevirmek zorunda kalmıştım, yağan kar mı savruluyordu yerdeki kar mı havalanıyordu rüzgârla, belli değildi. Köşeyi dolanana kadar arkam dönük yürüdüm. Caddeyi çıkınca tipi sağımdan doğru savrulmaya başlamıştı bu kez de. Hele son evleri geçip de açık şosaya çıkınca tipi daha da dayanılmaz olmuştu.

Küçük sınıflardaki çocuklar bu açık yolu söktüremeyeceklerini anlayınca okula gitmekten caymışlar, yüz geri evlerinin yolunu tutmuşlardı. Karın derinliği kimi yerde boylarını aşabilirdi çocukların. Üçünü beşini karların içinden tutup tutup çıkardıktan sonra geride kalan evlerin duldasına gönderdim, büyük öğrencilerle. Sınıfımın en seçkinlerinden Şefik, çöküp kalmıştı kuytu bir yerde. Elinden tutup arkama sakladım. Okulun kapısına vardığımızda geride daha bir çoğunun karların içine yuvarlanıp kaldığını görmüştüm. Dönüp bir iki tanesinin daha elinden yapıştım, tipiye karşı koruyarak geçirdim belalı kesimden.

Tam içeri yönelecektim ki yüzükoyun kapaklanıvermişti yanımda yürüyen bir kız öğrenci. Soluk soluğa oraya kadar gelebilmiş, okula beş on adım kala soluğu kesilivermişti. Ne kadar da küçüktü! Nasıl gelmişti buraya kadar?.. Kucağıma alır almaz gözleri açılıvermişti. Tanımıştım, İkinci sınıf'tan Saniye'ydi.

«Bırakın,» dedi. «Ben giderim öğretmenim!»

«Haydi bırakıyorum, git bakalım!»

«Yürü,» dedim. «Çantanı bulurum ben!»

Geri dönüp çantasını aramak istiyordu.

«Bak, dönüyorum işte, arayacağım. Sen gir içeri!» dedim.

Ayak izlerini, kısa sürede karların örttüğü yoldan ayaklarımı sürüye sürüye yürüyüp çantasını ararken tanımadığım bir öğrenciyle yüz yüze gelmiştim. Başı sıkı sıkı sarılı bir kız öğrenci olmalıydı. Zor yürüyordu, tipi savruldukça açılmış yoldan karların içine sapıyor, çıkmak isterken de sendeliyordu. Önce sınıfımdaki Nermin'e benzetmiştim. Ayağı kayıp da karların içine yuvarlanınca elinden tutup kaldırırken tanımıştım kim olduğunu. Öğretmen Nezahat'ti. En az yirmi altı, yirmi yedi yaşlarında olsa da bir çocuk görünümündeydi.

Bir tutam saç, tipide sağ gözünün üstüne yapışmıştı. Bunu eliyle kaldırıp gözünü açacak halde değildi. Sendeliyordu. Elini bırakmıyordum. Çocuklara uyguladığım savunma yöntemiyle sol yanıma arkama çekmek istedim. Çocuklarda bile rastlamadığım bir çeviklikle kendiliğinden soluma geçip koluma girivermişti. Bana biraz daha sokulması için de sol kolumla kavrayıp kendime çektim. Boyu çok kısa olduğundan kolum, boynuna dolanıp kalmıştı. Benim yürümem zorlaştıysa da Nezahat rahatça adım atabiliyordu.

«Mersi!» diyebildi, ağzına kadar inen atkısının altından. Üşüdüğünü, titrediğini vücudumla seziyordum. Dondurucu bir soğuğun olması gerekirdi ama, ben hemen bir saattir boş durmadığımdan, kızışmıştım. Yol kısaldıkça daha da sokuluyordu bana. Kendimi ilk yolculuğa çıktığım on üç yaşın belirsiz duyarlıkları içinde bulmuştum. İri göğüsleriyle beni ısıtmaya çalışan Ebe Hanım gitmiş, yerini, erkekçe gücüme sığınan hemen onun yaşında ama daha güçsüz, çelimsiz bir kadıncık almıştı. Altı, yedi yıl hızla gelip geçmişti aradan. Bu kadar yıl insan yaşamında küçümsenecek bir süre değildi. Öğrenen kişi olmaktan çıkmış, öğreten kişi olmuştum ama, bir kadının yanında erkekçe gösterebileceğim davranış, sığınan kişi olmaktan çıkıp sığınılan kişi olmaktan öteye geçememişti. Bunun da bir erkek için önemli bir gelişme olması gerekirdi.

Tahir Efendi okulda yattığı için, öğretmenler odasının sobasını erkenden yakmıştı. Odunu bol olan Gerede'de zor değildi bu

görev. Tipi, karları Öğretmen odası'nın camlarına yapıştırıyordu. Odanın sıcaklığı bunları eritecek güçte değildi. İster istemez sobanın yanına sokulduk. Islak eldiveninden çıkardığı ellerini sobanın üstüne doğru uzatmıştı Nezahat:

«Dondum,» diyordu, «Adana gibi bir yeri bırakıp da nasıl geldim bu buzullar diyarına!»

Yakınıyordu ama, o kadar da dertli değildi göründüğü kadarıyla. Islak paltosunu çıkarıp asmış, boyun atkısını da takmıştı çengele. Hırkasının düğmelerini de çözmüştü. Derse girerken giydiği gri önlüğüne bugün iş düşüp düşmeyeceğini kestiremiyordu. Henüz ikimiz gelebilmiştik, öğretmen olarak, gelse gelse Necmiye'yle, İsmail de gelebilirdi. Ne Cihat Bey sökebilirdi bu tipiyi, ne Mesrûre Hanım! Müdür Hurşit Bey de çıkmazdı evden, bu ana baba gününde. Hem neden çıksındı, müfettiş korkusu ortadan kalkıverince! Böyle günlerde Kaymakam'ın bir hafta tatil vermesi bile yönetmelik gereğiydi. Belki bu iş için doğrudan Hükümet'e gitmiş de olabilirdi, Müdür.

Dağılan saçlarını tarıyordu, Nezahat aynada. Birden küçük Saniye'nin çantası gelivermişti aklıma:

«Bir dakika Nezahat Hanım!» dedim.

Aynanın içinden gözlerime bakarak:

«Kapatayım mı gözlerimi,» dedi. «Bir süprizin mi var?»

Açık şakalardan hoşlanırdı Nezahat. Yanağını bile uzatmıştı.

«Hayır!» dedim, «Kapatmayın. Ben Saniye'nin çantasını arıyordum karın içinde, size rastladığım zaman.»

«Çanta ararken beni buldunuz, öyle mi? Ben de çanta gibi asıldım kolunuza.»

«Kızcağızın çantasını da bulayım izin verin de. Sonra sizin gibi rahatça soyunup döküneyim.»

«Bu sıcak oda bırakılır da çanta mı aranır, kışta kıyamette? Bulur getirir çocuklar.»

Saçını taramayı bırakıp çıktı dışarı:

«Çocuklar!» diye seslendi koridorda. Ortada kimsecikler yoktu. Çocuklar sınıflarında soba başında olmalıydılar.

«Hey! Tahir Efendi Beşinci sınıfın iri kıyımlarından bir kaç tane eşkiya gönder bana, çabuk!»

Beşinci sınıfa Nezahat girerdi. Severlerdi çocuklar öğretmenlerini. Sesi güzeldi Nezahat'in, açık saçık türküler öğretirdi öğrencilerine. Onlarla birlikte biz de söylerdik. Yani benden gayri bütün öğretmenler...

Öğrencilerini bekliyordu dışarda, kapının önünde. Beklediklerinden biri gelmiş olacaktı:

«Önce söyle bakalım,» dedi. «Kaç kişisiniz sınıfta?»

«Altı kişiyiz öğretmenim!» dedi, bir öğrenci. Olsa olsa Şevki'ydi bu.

«Son sınıftan bile altı kişi gelirse, ders yok demektir bu gün. Bak oğlum, giy paltonu. Yanına da al senin emsal bir iki delikanlı. Okulun önündeki yolda bir çanta kayıp. Hemen bulun, getirin bana. Bulup getirene jimnastikten on numara! Hadi söyle onlara!»

«Hemen öğretmenim, şimdi!»

Gülerek odaya dönmüştü:

«Var mı başka istediğin küçük bey!» dedi. «Varsa hemen söyle, odada kimse yokken!»

Neler söylüyordu Nezahat... Ne kadar da rahat bir kadındı böyle!.. Bir icra memuruyla evlenmişti Adana'nın bir ilçesinde. Ondan ayrılınca Bolu'ya verilmesi için uğraşmıştı. Tanıdığı vardı Bakanlıkta, hemen de vermişlerdi. Cevat Abbas'ı da tanırdı ama, onu daha büyük işler için saklıyordu. Ya da böyle söylüyordu Nezahat. Böyle söylemekte bir çıkarı da olabilirdi. Cevat Abbas, Bolu Saylavıydı(*). Gazinin emir subayıydı Çanakkale'de. Hurşit Bey'e göz dağıydı, bu yakınlık öyküsü belki de!

Birden sokulmuştu yanıma:

«Senin burada tek arkadaşın kim,» diye sordu. «İsmail mi?»

«Neden İsmail olsun... Şakir!.. Şakir benim ta Kastamonu'dan sınıf arkadaşım. Ama İsmail de arkadaşım sayılabilir, şurda öğretmen değil miyiz?»

(*) O zamanlar milletvekillerine Saylav denilirdi.

«İsmail'le ara sıra şarap içtiğinizi biliyorum. Bakıyorum, Şakir'i almıyorsunuz aranıza.»

«Ne çıkar bundan?..»

«Ne mi çıkar, masa başına oturunca kuru kuru içilmez ki... Mutlaka şundan bundan konuşmak gerekir... Daha da bir yakınlık başlar aranızda konuştukça.»

«Eh biraz da öyle, yalan değil!»

Hiç beklemediğim, düşünmediğim bir anda dudaklarımdan öpmesiyle önümden geçip gitmesi bir olmuştu. Uzakta durmuş gülüyordu:

«İkinciyi de istersin, değil mi?»

İstiyordum, nasıl istemezdim. Ama bir şey söyleyemiyordum.

«Hadi, hadi,» dedi. «Söyle açıkça... İstiyorsun değil mi?»

Yanımdan geçiyormuş gibi yaparak bu kez hiç acele etmeden eğildi. Vücuduyla bana değmemeye çalışarak, uzattı dudaklarını. Benim ufak bir çaba göstermemi bekliyordu sanki. Daha da bekliyebilirdi ama kapıdan birinin girme tehlikesini düşünerek birden kaldırdı başını. Bir süre bende bıraktığı etkiyi izlermiş gibi, gözlerimin içine baktı:

«Bu günlük bu kadar,» dedi, «Payına düşeni her gün biraz daha arttırabilirim. Bütün bu ikram niçin biliyor musun? Bilemezsin. Daha, çok küçüksün. Aramızda tam sekiz yaş olduğuna göre, bana bakarak çocuk sayılırsın. Ama İsmail'le dört yaş var aramda benim. O benden dört yaş küçük... Senin anlayacağın onunla evlenebilirim ben. Hem evlenmeliyim de... Bana yardım etmelisin sen, bir kardeş olarak.»

«Nasıl?..» dedim. «Nasıl yardım edebilirim?»

«Nasıl mı? Sen şair adamsın. Sen en vurdum duymaz insanları bile duygulandırır, etki altında bırakabilirsin! Beni konu olarak ele alacaksın, İsmail'le içtiğiniz akşamlar. Güzelliğimden söz edeceksin!»

Yüzüne ilk kez, bir kadına bakar gibi baktım, benim olacakmışcasına. Güzelliği için yargıma başvurmuş da haksızlık edip

etmemem söz konusuymuş gibi... Güzel miydi, Nezahat? İlk kez anlamlı, çekici bakışları olduğunu sezinler gibi olmuştum. Bana yakın gelen, beni anlayan, bana bir şeyler katmak isteyen dost bakışlardı bunlar... Birden sivrilen, sivrildiği yerde çukurlaşıp tükenen bir çene. Ama çok çocukça bir yüz biçimini alttan sınırlayan, yerinde çizgiler... Lia Deputti biçimi kaş üstlerinden değirmi kesilen saçlar... Bir anda ip atlarken gözümün önüne getirivermiştim onu... Güzel bir günde bahçede, kızlarla ip atlıyordu. Nasıl da ustaca atlıyordu! İpin, başının üstünden geçtiği görülüyordu da, ayaklarının altından geçtiği sezilmiyordu, bile. Kısa, biçimli, düzgün bacakları vardı.

«Öyle paha biçermiş gibi bakma yüzüme,» dedi. «Kaç paralık kadın olduğumu biliyorum ben! Yani güzel olmadığımı, demek istiyorum. Öylesine biçimsiz bir burnum var ki, ne gözlerimi süzmeyle küçülür, ne de dudaklarımı büzmeyle... Ameliyatçılara verecek param da yok ki ucundan birazını aldırayım. Ama sen şairsin, burnumu yutturabilirsin başkalarına... Bak kardeş, şaka söylediğimi sakın sanma! Senin sevmeye, sevilmeye karşı ilgisiz kalamayacağını bilirim.»

«Seven kim, sevilen kim?» dedim. «Anlayamadım, kim kimi seviyor? Sen mi seviyorsun?»

«De ki ben seviyorum. Kocam olmasını istiyorum İsmail'in, yetmez mi bu kadarı? Adanalardaki rüşvetçi bir icra memuruna katlanamadım ama, İsmail'e katlanırım. İkimiz de aynı koşullar altındayız, ikimiz de birer kez evliliği denemişiz.»

«Çok mu önemli bu evlenmek sence?»

«Benim için önemli.»

«Ya İsmail için o kadar önemli değilse?»

«Evet, erkek için, erkek öğretmenler için evlenmek o kadar önemli olmayabilir. İki üç aydır, bir aradayız... Bizden başka konuşulan bir konu var mı şu Gerede'de? Daha çok iki üç öğretmen hanımdan başka? Ne zamana kadar dayanırız buna biz... Biraz önce seni öptüm ya... Bak, göreceksin, bunu mutlaka birinden duyacaksın. Hem de işitilmemiş bir öykü biçiminde.»

«Kimden duyabilirim?»

«Onu bilmem ama, duyacaksın bir gün. Yalnızlığın, bunalımına düştüğün bir gün ya oturup birine yazacaksın, ya da dost bildiğin birine anlatacaksın. Diyelim, İsmail'e»

«Sanmıyorum.»

«Sanmadığın iyi! Hem de çok iyi! En sonra onun duymasını isterim. Olur a, belki ben anlatırım. Hiç belli olmaz! Sen kış gecelerindeki soğuk yalnızlığın ne olduğunu bilemezsin henüz, hele bir kadın olursa bu... Şu kadar yıllık öğretmenim. On dokuz yaşında çıktım okuldan... Böyle gecelerden birinde evlenmek zorunda kaldım o memurla... Evlenmek zorunda kaldım ama, bir öğretmen olarak sürdüremedim bu evliliği... Yaptığım yanlışı geç de olsa düzeltmek istiyorum şimdi.»

Son dersten çıkmış da giyinip gidecekmiş gibi aynanın başına koştu. Hırkasının üstündeki örgü entariyi iki yanından çekip göğüslerinin biçimini belirtmek istedi. Çelimsiz ama gelişmekte olan bir genç kızınkine benziyordu vücudu, çocukluktan yeni kurtulan... Çenesinin altındaki çizgiler olmasa uzaktan bakanları kandırabilirdi de... Hemen her ders arası yaptığı gibi çekmecesinden geniş yüzlü tarağını aldı. Biraz da çok vakitsiz ağaran bir tutam saçını tarakla kıvırıp kabarttıktan sonra aynadan her ayrılışında yaptığı gibi gözlerinin kuyruğuyla yüzünü son bir kez inceledi:

«Seninle tam on yıl önce karşılaşmak isterdim.» dedi, üzerimde bıraktığı etkiyi denetimden geçirmek için.

Biraz da onu sevindirip gönlünü almak isteyerek,

«Ben mutluyum bu yaşta sizinle karşılaşmaktan,» dedim.

«Ben değilim!» dedi, içini çekerek.

Birden kapı açıldı, Cihat Bey girmişti, elinde şemsiyesiyle...

«Kızım,» dedi, «Senin ne işin var bugün okulda. Evinde oturamaz mısın sen!»

«Beşinci sınıfı size kaptırmamak için geldim. Yokluğumdan yararlanıp sınıfıma geçmeyesiniz diye... Boşunaymış telâşım. Altı çocuk var ancak sınıfta!»

Geçen yıl da Beşinci sınıfı Nezahat okutmuştu. Bu yıl bırak-

ması gerekirdi. Cihat Bey dilekçeyle başvurmuştu Beşinci sınıfı almak için, Hurşit Bey'e.

«Ergeç Beşinci sınıf benim. Boşuna nefes tüketiyorsun kızım, gül gibi İkinci sınıf dururken... Programı şimdiden bitirdim, sen sadece girip çıkacaksın, diyorum sınıfa, nedir bu inat anlamıyorum.»

«Öğretmen Okulu'ndan çıkma olmadığınız nasıl da belli! Ders programı bitmiş bir sınıfta benim işim ne? Onları nasıl oyalayacağım. Verilmiş dersleri repete yapa yapa mı? İlahi Cihat Bey!»

«Gelir gider masal anlatırsın, olur biter.»

«Kolay mı sanıyorsun masal anlatmayı!»

«A kızım! Konuya sıkılırsan biraz da başından geçenleri anlatıverirsin!»

Taş mı atıyordu ne? Bu konuda herkesten uyanık olan Nrzahat:

«Benim başımdan geçenler kimi ilgilendirir ki... Ne çocukları, ne de seni!»

«Canım bulunur ilgilenecek kişiler!»

«Bir Eğitim Müdürü adayı olarak belki seni... Biraz da Geredeli olarak.»

«Haklısın. Gerede'ye gelen, giden ilgilendirir beni, kim olursa olsun.»

«Giden neden ilgilendirsin?» dedim, konuşmayı baltalamak için biraz da.

«Gidecek olan demek istedim.»

Nezahat gülüyordu:

«Burada da tutunamayacağız, desene!»

«Sizlere bağlı biraz da bu,» dedi kaşlarını çatarak.

«Gerede, Geredelilerindir.»

İçeriye tam bu sırada girmişti İsmail, Cihat Bey bunları söylediği sırada. Kapıyı hızla kapatıp da üstündeki karları silkelerken:

«Ne dedin, ne dedin? Sakın yanlışlık olmasın!»

«Yanlış söylediğimi sanmıyorum,» dedi. «Gerede, Geredelilerindir.»

«Suç bizde,» dedi gülerek, İsmail. «Suç bizim Çerkeşlilerde... Gerede İsyanı'nda girmişken çıkmayacaklardı Gerede'den! Böyle rahat konuşamazdınız o zaman. Ramazan Dede'deki topunuzu alıp götürmekle yetinmiş bizim Çerkeşliler. Toplarını bile kaptıran Gerede'lilerin böyle rahat konuşmalarına şaşarım!»

«Hem de bir Çekeşlinin yanında,» dedim, onu desteklemek için.

Nezahat bir yardımcı daha geldiğine sevinerek:

«Söylediği zaman burada bir Çerkeşli yoktu ki... Şimdi söylesin bakalım!»

«Bakıyorum,» dedi Cihat Bey, «İsmail gelince gözlerinin içi ışıdı.»

«Cepheye katılan bir kişi, bir kişidir. Geredelilerin karşısında sıkı durmamız gerekiyor.» dedim. Biraz da Nezahat'in gizini örtbas edebilmek için...

Kapıya doğru yaklaşan gürültünün içinden Necmiye çıkmıştı. Kapıyı bile örtecek hali kalmamıştı. Ellerinde eldivenleri yoktu. Kıpkırmızı olmuştu parmakları... Ellerini iki yana sallaya sallaya yaklaştı sobaya:

«Senin delikanlılar kurtardı beni!» dedi, Nezahatin yüzüne bile bakmadan.

«Senin çantacılar çanta ararken beni buldular karların içinde.»

«Her şeyi öğrenmeyi görev edinen Cihat Bey hemen sordu:

«Ne çantası?.. Kim bu çantacılar?»

Necmiye açık kapıdan yana sesleniyordu:

«Getirsenize bulduğunuz çantayı!»

Beşinci sınıftan üç çocuk eşikten bir iki adım atıp durdu:

«Bulduk çantayı,» dedi, içlerinden biri.

«İyi yaptınız,» dedi, Nezahat. «Teşekkür ederim!»

Dönüp gideceği yerde bir adım daha attı çocuk:

«Hani on numara verecektiniz jimnastikten...»

«Peki, peki veririm.»

«Yazın adımızı, numaralarımızı, unutursunuz öğretmenim, sonra?»

Nezahat çocuğun uzattığı çantayı alırken:

«Söyle numaranı Şevki!» dedi.

Arkadaşı Nuri atıldı:

«O bulmadı ki çantayı, ben buldum!»

Üçüncü çocuk da karıştı:

«İkisi de bulmadı efendim. Elimden kaptı Şevki!»

Yürüdü üzerlerine gülerek:

«Çıkın dışarı,» dedim, «On dakikaya kadar çantayı asıl bulanın adını vermezseniz hakkınız yanıyor!»

«Üçümüze birden versin on numarayı en iyisi»

«Olmaz,» dedim. «Ben tanığım. Kim bulursa demişti öğretmeniniz on numara vereceğim. Bir kişiye!.. Çıkın şimdi dışarı, Çantayı bulanı gönderin!»

Necmiye paltosunu çıkarıp asmıştı. Hâlâ ellerinin kızarıklığı geçmemişti. Parmaklarını açıp kapatıyor, sonra elini öbür elinin içine alıp ısıtmaya çalışıyordu. Küçücüktü elleri, İffetin elleri gibi, daha da biçimli...

«Şu kadar zamandır Gerede'deyim,» dedi Necmiye. «Böyle tipi görmedim. Artık bir eldiven almalı, kıymalı paraya da...»

«Ne yapacaksın alıp da,» dedi, Nezahat. «Hem parana yazık, hem de ellerine...»

«Parayı anladım ama ellerime neden yazık oluyormuş, onu anlayamadım!»

«Yazık olur onları eldivenin içinde gizlersen!.. Ellerini de göremedikten sonra..»

«Başka neyin var gösterecek?» demeye getiriyordu.

Diyelim ki biraz haklıydı ama böyle açık açık da söylenir miydi? Gerçekten öyleydi Necmiye. Gösterişli kız değildi. Gözleri tam bir Moğol çekikliğinde... Elmacık kemikleri yusyuvarlak... Gelgelelim kusursuzdu vücudu. Konuşurken abartmıştı, burada kaldığı yılları... Bu ikinci yılıydı Gerede'de...

«Peki!» dedi Necmiye, «Ders yok mu bugün, arkadaşlar?»

Tam yerinde bir soruydu ama, kimse üzerine almamıştı.

«Bugün de ders olur muymuş,» dedi Nezahat. «Hepsini toplasak çocukların, bir sınıfı zor doldurur.»

«Tamam öyleyse,» dedi İsmail, «Biz de hepsini şu bitişikteki odada toplarız sırayla bakarız kapısından. Siz bana bırakın bu işi.»

«Al şu çantayı da Saniye'ye veriver.» dedim, «Senin sınıfındaki Saniye'ye.»

«Hele bacaksıza bak, kendisi geldiği yetmiyormuş gibi bir de çanta mı getirmiş!»

«Öğretmenin başka nasıl gözüne girilir,» dedi Nezahat.

«Şimdi de sıra öğrencileri çekiştirmeye mi geldi? Bugün nöbet cetvelinde ben görünüyorum. Siz rahatça oturabilirsiniz, arkadaşlar!»

İsmail'in nöbet arkadaşı bendim ama, sıcak odayı bırakıp çıkmak istemiyordum. İşten kaçtığımdan değildi bu. Ateşim vardı. İçimden bir titreme geliyordu. Sobaya sokulduğum halde ısınamıyodum.

Köşedeki masada Meşrutiyet'ten kalma bir ayna vardı, duvara dayalı...

Yüzümü görmek için şöyle bir doğrulayım dedim. Başım dönüyordu. Sapsarıydı yüzüm de... Kendimi incelemem Nezahat'in gözünden kaçmamıştı.

«Ne o Rıfat Bey!» dedi, «Benden izin almadan aynamdan yararlanamazsın. Yakışıklılığından bir kuşkun mu var yoksa?»

«Sağlığımdan kuşkulandım biraz.» dedim, «Hepsi o kadar!»

«Haklısın, biraz solgunluk göze çarpıyor. Arkadaşlar şurda neden çayımız, kahvemiz yok bizim. Firdevs Hanım kazak öreceğine bize böyle havalarda çay yapamaz mı?»

Cihat Bey:

«Onlar ancak Sayın Müdürümüz emir buyurdukları zaman çay da yaparlar, kahve de...Bizlerden emir almaya alışık değillerdir.»

«Demek çayları da var kahveleri de...» dedi Nezahat. «On dakkaya kadar çayınız hazır, parasıyla değil mi bu!»

Anlıyordum, hep benim içindi bu çabası, bana sıcak bir şey sunmak için. Yol arkadaşlığımızın ödüllendirilişi olacaktı bir bakıma... Oysa ben ondan, az önce sobanın başında almıştım ödülü-

mü. Şakacıktan bile olsa, yetip de artmıştı dudaklarının değişi. Aklıma geldikçe yeniden yaşıyordum o iki anlık, iki bölümcük ürpertiyi.

«Neyin var,» dedi Necmiye. «Birden durgunlaşıverdin?»

«Bilmiyorum,» dedim. «Her halde bir soğuk algınlığı başlangıcı...Gece ev çok soğuktu da...»

«Demek gece çok soğuk vardı, öyle mi,» dedi. «Hiç bilmiyorum, annem kalkıp kalkıp sobayı yakıyordu. Ev değil sığınak. Sağ olsun Cihat Bey!»

Cihat Bey'in kiracısı sayılırdı Necmiye. Babasının evinde oturduğundan okulda bile sahip çıkardı Necmiye'ye. Biran kendimi Necmiye'nin kocası, yok, hayır annesinin damadı olarak düşündüm. Annesi benim için de yakabilirdi, bir gece... Gerede'de sobanın, sobalı evin çok başka bir anlamı vardı. Çıtır çıtır karaçamlar, gürgenler, meşeler yanarken ben bir şeyler yazmasam bile... Kitap okur, müzik dinlerdim. Şiir yazmak... Öyle ya! Ben Şairdim, şiir yazardım okul kızlarına... Bir de sevgilim vardı. İffet... İffet ne güzel kızdı. Burda Mesrure Hanım vardı, Nezahat vardı, Necmiye vardı. Necmiye'nin elleri tıpkı İffet'in elleri gibi... Yoook... İffet'in elleri, kimsenin ellerine benzemezdi. Çok sıcaktı, küçücüktü. öyle herkes sıkamazdı. Sıksalar da benim kadar kimse anlayamazdı sıcaklığını... Defterler dolusu şiir yazmak gerekirdi o eller için... Hayır, yalnız bir tanesini sıkabilmek için... O el de ödüllendirecekti beni... Şiirlerimin karamsarlıktan kurtulmasını isteyecekti. Ve sonra bir gün bir kezliğine şairin de eli sıkılabilirdi. Duyulur duyulmaz bir sesle, «Günaydın!» da denebilirdi.

Ortalığı alt üst eden bir gürültüyü bastıran İsmail, odaya girmişti birden:

«Dikkat!» dedi. «Müdürümüz geliyor. Hem de bayılacağınız bir haberle. Size bizzat kendisi versin müjdeyi!»

«Anladım,» dedi Cihat Bey, «Tatil kopardı Kaymakamdan. Kaymakam önce doktordan rapor istedi. Doktor kendi raporunu ekledi hava raporuna. Gerede çocukları cahil kalacakmış kimin umurunda. Öğretmenler poker için bol zaman bulsunlar da...»

«Kaç para eder, bol zaman hep var da, bol para yok! Ayın sonuna geldi musibet kar fırtınası!»

Cihat Bey kaşlarını çatarak Necmiye'ye döndü:

«Bak kızım, evde poker istemem.» dedi. «Babam şikâyetçi pokercilerden! Gürültüden, yani ayak tıkırtısından aşağıda uyuyamıyormuş.»

«Peki, peki!..» dedi İsmail. «Ayakkapları çıkarır, pantuflaları giyeriz. Yahu, bizim Nezahat nerede?»

«Sizin Nezahat mı? Nezahat nerden sizin olurmuş anlayamadım. Sen anlayabildin mi Necmiye kızım?»

Buna da ben karşı çıktım:

«Necmiye Hanım nerden sizin kerime oluyor Cihat Bey, bunu da ben anlayamadım. Babanızın evine kiracı olarak mı aldınız, evlatlık olarak mı?»

Aslında onun konuklarına karışmasına kızmıştım. Dolaylı da olsa onun evine gelip gidenlere yani bizlere lâf atıyor, bizi yasaklıyordu.

Cihat Bey başını çevirip bir süre baktı yüzüme:

«Baaak sen! Necmiye'ye yeni bir muhafız çıktı. Sen poker de bilmezsin ama, nasıl savunursun bu pokercileri anlayamadım.»

«Hatırı sayılır bir öğretmen olabilmem için bu tatil pokeri mutlaka öğreneceğim.» dedim. «Bu işin ustası Necmiye olduğuna göre, onu savunmam da yerinde değil mi?»

Kendisini savunduğum için değil de bir pokerci adayı olarak ortaya çıkışım, çok sevindirmişti Necmiye'yi. Artık toplantılarda dördüncüye sıkışmayacaklardı. Ama şaka mı yapıyordum yoksa? Necmiye bir süre kuşkuyla baktıktan sonra:

«Bir haftada öğretirim.» dedi, «İkinci haftada ortak bile olurum oyununa.»

«Demek bir yetenek seziliyor bende, öyle mi?»

«Senin yeteneğinden çok öğretmenliğime güveniyorum.»

«Seni mahçup etmemek için elimden geleni yapacağım, göreceksin!»

Hurşit Bey'in araladığı kapıdan, önce Nezahat girmişti, elindeki çay tepsisiyle... Arkasından giren Müdürümüz kendisini kovalayan varmış gibi kapıyı kapattıktan sonra bir kez daha açıp kapattı. Çayların dağılmasını beklerken gelenleri gelmeyenleri gözden geçirdi, sonra bana döndü:

«Nerde Şakir,» dedi, «Hasta mı yoksa?»

Cihat Bey eksiğini yüzüne vurmaktan çok hoşlanırdı Müdür'ün:

«Günaydın Müdür Bey!» dedi.

«Haaa!.. Pardon... Okula geleli nerdeyse yarım saat oluyor da... Karmakarışık okul... Dolaştım sınıfları... Günaydın arkadaşlar!»

Yaptığı kabalığı örtbas etmek için:

«Bir hafta tatil kopardım Kaymakamdan. Hem de çatır çatır.» diye verdi beklenen müjdeyi.

Cihat Bey dalkavuklukta da kimseden aşağı kalmazdı:

«Sen istersin de koparmadan döner misin, Sayın Müdürüm!»

Nezahat, kendi çayını Müdür'e uzatırken:

«Buyrun efendim.» dedi, «Sıcak çayı hak ettiniz!»

Hızla dışarı çıkan Nezahat, iki çayla döndü geriye:

«Buyur Rıfat Bey,» dedi. Bu çayla da aspirin içersen iyi olur. Var çekmecemde!»

Müdür, biraz da umursamazlıkla, gene de sesini tatlılaştırmaya çalışarak:

«Rıfat Bey!» dedi. «Ne senin hastalığın ilgilendirir beni, ne de Şakir'in... Şu bir hafta içinde iyi olmaya bakın! Raporla gelirseniz bakmam gözünüzün yaşına! Arkadaşlar, okulumuz bir hafta, yani Salı sabahına kadar tatildir. Nöbetçi öğretmenler göndersin hemen çocukları!»

İsmail, beni dışarı sürüklemek için tam yerinden kalkıp kapıyı açmıştı ki kanlı bir kavgayla yüz yüze gelmişti! Şevki'nin burnundan oluk gibi kan akıyordu. Koridor, parça parça kan içindeydi. Nuri bu kanlara basa basa Öğretmen Odasına koşarken Şakip kolundan çekiyordu:

«Öğretmenim siz, benim elimde görmediniz mi çantayı? Size ben demedim mi, Nezahat Hanım'a verin bu çantayı diye? Tam size uzatırken Şevki kapmadı mı elimden, o çantayı?»

«Hadi ordan yalancı,» diye bağırdı Şevki, onun burnundan akan kanlara aldırmadan. Şekip ikisine birden hıncını boşalttı:

«İt oğlu itler... Düzenbaz herifler!..»

Tam dönüp gidiyordu ki Müdür koşup yakaladı.

«Dur!» dedi, «Bir yere gidemezsin! Utanmıyor musun benim karşımda böyle pis pis konuşmaya! Eşek herif!»

Bizden yana döndü:

«Ne var, ne oluyor? Bu çanta kimin çantası?»

«Hiç efendim,» dedi Nezahat. «Saniye gelirken çantasını kaybetmiş de, karların içinde... Bulana on numara demiştim jimnastikten.»

«Anlamadım. Çanta bulmanın jimnastikle ne ilgisi varmış?»

Sinsi sinsi gülüyordu Cihat Bey:

«Dağcılıktan efendim, yok hayır kayaktan.»

Hurşit Bey:

«Çıkın yukarı,» dedi, kavgacılara. «Üçünüzü de disiplin kuruluna veriyorum. Kurul üyeleri. Lütfen yukarı. Siz de Nezahat Hanım, Sınıf öğretmeni olarak...»

İsmail, sobası sönmüş odada titreşen kırk kadar çocuğu evlerine gönderdikten sonra, Disiplin Kurulu'nda yerini almak için Müdür'ün odasına çıkmıştı. Öğretmen odasında Necmiye ile ikimizden başka kimse kalmamıştı. Kapıyı kapatırken:

«Tamam!» dedi Necmiye, «Bu vesileyle alırlar Nezahat'in elinden, Beşinci sınıf öğretmenliğini! Müdür, Cihat Bey'e zaten söz vermiş, dediğine bakılırsa. Güzel bir fırsat çıkmış oldu.»

«Oysa bizim Şakir'in hakkıydı bu. Hüsnü Bey'in yerine atandığına göre... Hüsnü Bey kalsaydı beşleri o okutacak değil miydi? Nasıl iş bu anlamıyorum, birbirlerini hem bir kaşık suda boğmak ister bu Hurşit Bey'le Cihat Bey... Hem de yeri gelince birbirlerini destekleyip dayanışırlar.»

«Yeri gelince. Yeri ne zaman gelir, bize karşı çıkacakları zaman? Biz kimiz, biz yeni yetişenler... Öğretmen okullarından yeni çıkanlar. Onlar dışardan karışanlar, bir yolunu bulup, bir ehliyet uydurup öğretmen olanlar... Cihat Bey'in Hocalığını Hurşit Bey'e sorarsan, 'çok tecrübeli muallim' olduğunu söyler. Bizlerse onun yanında birer çocuk.»

«Tecrübesi nerden geliyormuş Cihat Bey'in... Geredeli olşundan... Çocukların babalarını, amcalarını tanıyışından... Daha çok Parti Başkanı'nın, Belediye Başkanı'nın dostu oluşundan!..»

«Hurşit Bey'le çıkarları sözkonusu oldu mu...»

«Kale gibi olurlar,» dedim. «Hem de Vidin Kalesi gibi...»

Bu buluşuma güldü Necmiye:

«Ben Edirneli'yim.» dedi. «Bizim oralarda bir türkü duymuştum. Türküde şöyle bir söz vardı: 'Altı Nemçe bizim nazlı Budin'i.' Ha Budin Kalesi, ha Vidin Kalesi... Kaleler teker teker düşüyor zamanı gelince...»

«Ama biz iyi savaşçı değiliz,» dedim.

Necmiye'nin sustuğunu görünce:

«Bize savaşın diyorlar ama...» diye sürdürdüm. «Cehaletle savaşın diyorlar... Cehaleti de şu yedi sekiz yaşındaki kopiller temsil ediyor onlara göre... Asıl cehaletin temsilcileri Cihat Bey ve adamları... Hurşit Bey de yabana atılmaz.»

Necmiye hâlâ susuyordu:

«Evet!» dedim, «Biz iyi savaşçı değiliz. Sonra... Kiminle savaşacağımızı bilmiyoruz... Ben bir şeyler sezinliyorum ama, sezinlemekle olmuyor ki...»

Birden ikimiz de susup kalmıştık. Bir süre sonra Necmiye:

«Bu akşam Hurşit Bey'lerde büyük poker varmış. Başkâtip de gelecekmiş. Beni de çağırdılar...»

«Gidecek misin?» dedim.

«Neden gitmeyeyim. Hem gitmesem olmaz ki... Gelirken Hurşit Bey'in hanımını gördüm, Vecahat Hanımı... Oyunu düzenleyen o... Gel dedi, bana da... Bir iki manifaturacı da varmış,

Yusuf Bey'le, Şemsi Bey... Onlar da oyuncular arasında. Hurşit Bey'in arkadaşları...»

«Nezahat Hanım da gelecek mi?» diye sordum.

Kuşkuyla yüzüme baktı:

«Gelir herhalde... Vecahat Hanım bana söylediğine göre... Onlara da haber gönderir. İsmail de gelir mutlaka...»

«Yani ben de geleyim öyle mi? Çağrılmadığım eve?..»

«Çağırırlar... Bu akşam çağırmazlarsa, yarın akşam mutlaka bir evde karşılaşırız. Hurşit Bey öğretmenleri hep elinin altında tutmak ister. Kendi aralarında toplanmasınlar diye... Memleket gençleriyle oturup konuşan öğretmenlerden hiç hoşlanmaz.»

Önce Cihat Bey'in yüksek perdeden konuşması duyuldu. İsmail kapıdan girerken ona söz yetiştiriyordu:

«Çocuklar bile güldüler bu geçici tart kararına.» diyordu. «Biz de alet olduk Hurşit Bey'e... Yahu ilkokul tüzüğünde tart var mı? Olur kepazelik değil!»

Cihat Bey gülüyordu:

«Biz yaptık, oldu işte!»

«Bir hafta tart! Bir hafta tatil! Kime karşı oynanıyor bu oyun. Çocuklar cezalarını tatil süresince dolduracaklar.»

«Hamamın namusunu kurtarmak için!» diye gene kendisi cevaplandırdı, kendi sorusunu. «Misak-ı Milli Okulu'nun disiplinine söz yok, dedirtmek için! Adam Belediye Zabıtası kadrosundan geçmiş bu mesleğe. Ceza da yazar, dükkân da kapatır!»

Hurşit Bey arkadan yetişince birden sustular. Elini ovuşturarak giren Müdür:

«Eee, arkadaşlar!» dedi, «Dükkânı bir haftalığına kapatıyoruz. Hepinize iyi tatiller!.. Şu bir hafta içinde kendinize iyi bakın, üşütmeyin. Bu akşam hepiniz Vecahat Yengenize çaya davetlisiniz! Benden söylemesi.»

Herkesin geleceğine o kadar güveni vardı ki, kim gelecek, kim gelmeyecek diye sormamıştı. Paltosunu tutan Tahir Efendi'ye arkasını dönüp kollarını geçirdi.

«Görüşürüz akşama!» dedi. «Haydi hoşça kalın!»

YİRMİBİR

Tart cezası çocuklara değil, sanki Nezahat'e verilmişti. Hurşit Bey'e göre Beşinci sınıf haytalarını yönetmek öyle kolay değildi, yumruğu sıkı bir öğretmen gerekirdi! Hem de sızıltıya «mahal vermeyecek bir muallim» Cihat Bey gibi!

Okul açıldığı gün her iki öğretmen Müdür Odasına çağırılmış, sınıfların değiş tokuş edilmesi bildirilmişti. Nezahat, sınıfını bırakmak istemiyordu. Kişiliğini çiğnetmeden bu işin içinden çıkabilmesi için, sınıfı asıl sahibi olan Şakir'e bırakabileceğini söylüyordu.

Bu durumda Şakir'in Hurşit Bey'le görüşmesi gerekirdi. Kabuk bağlayan yara, yeniden depreşmişti. Bu iş kökünden neşterlenmeli, ufunet temizlenip yaraya bir dikiş atılmalıydı. Hak Şakir'indi, Hüsnü Bey'in yerine atandığına göre, Hüsnü Bey'in sınıfı da Şakir'e verilmeliydi. Bu tezi sınıf öğretmeni görünen Nezahat bile destekliyordu. Cihat Bey bile Beşinci Sınıf konusunda görünüşte çok istekli değildi. Hurşit Bey'le birlikte veliler de böyle istiyordu. O da ne yapsındı, ister istemez bu isteklere uyacaktı... Oysa velilerin bundan haberi bile yoktu.

Gerede'nin ileri gelen particilerine göre, memleket çocukları, yabancıların eline bırakılamazdı. Memleket çıkarları adına gençler ancak son sınıfta yetiştirilir, din, diyanet, insan, insaniyet bu sınıfta öğretilirdi. Bunu kim öğretecekti? Şu, nerelerde, nasıl türedikleri belli olmayan yeni yetişmeler mi yapacaklardı bu önemli görevi?

Cihat bey buralıydı, bilirdi Gerede'nin girdisini çıktısını. Şu kadar yıldır bu gençliği kim yetiştiriyordu!

Tam öğle yemeğine giderken Hurşit Bey'in odasına girmişti Şakir. Okulun önünde onu bekliyordu. İş uzun sürünce yavaş yavaş yürümeye başladım. Nasıl olsa aşçı dükkanında buluşacak değil miydik. Neden sonra dönüp arkama baktım, Şakir'in, bana yetişme gereğini duymadan bitkin bir halde geldiğini gördüm.

Durup bekledim bir süre:

«Hayrola!» dedim, «Ne oldu?»

«Hiç!» dedi, «Vermiyor.»

«Peki ama ne diyor?»

«Ne diyecek, ben verdim Cihat Bey'e, bitti bu iş diyor.»

«Nasıl vermiş senin sınıfını?»

«Okutamazmışım ben! Yeni öğretmenmişim!»

Dudakları titriyordu öfkeden. Yalnız titreme değil, biraz da kızartı vardı dudaklarında... Kan vardı. Yüzünün bir yanı da kıpkırmızıydı.

«Vurdu mu yoksa sana!» dedim.

«Çık dışarı,» dedi. «Tuttu omuzlarımdan da...»

«Göründüğüne göre o kadar değil.» dedim, «Vurmuş yüzüne! Neden vurdu? Ne söyledin ona?»

«Bu diplomayı niçin verdiler bana. Beşinci Sınıf'ları okutamadıktan sonra, dedim. Eli kırılsın sana bu diplomayı verenlerin, dedi. Hepinizi görüyoruz! Bir sürü kaz teslim etsem güdemezsiniz! Sen kim, Beşinci Sınıfı okutmak kim, çık dışarı, dedi!»

«Sen de yürüdün üstüne, vurdun öyle mi?»

«Hayır vurmadım! Ben dışarı çıkmayınca... Zorla beni...»

«tekme tokatla mı attı dışarı yoksa? Yazık!»

Kendisine güvendiğim, peşine takılarak Gerede'ye geldiğim güçlü, dayanıklı arkadaşım dayak yiyordu. Lise maçında, Ayı Yaşar'ları kaleye geçirmeyen, İbrahim Deriner gibi hızlı forları, öğretmen okulunun kalesinin önünde darma duman eden Şakir, kılıbık Hurşit Bey'den dayak yiyor, tekme tokat odasından dışarı atılıyordu.

Lokantaya girmiş, yemekleri söylemiştik.

«Hüseyin!» diye seslendim aşçıya.

«Buyur Rıfat bey!»

«Dün akşam açtırdığım Şaraptan bir bardak doldurur musun?»

«Dolduravım ama...»

«Eeee?»

«Bugün öğleden sonra ders yok mu?»

«Bugün canım ders okutmak istemiyor, gitmeyeceğim okula!»

«Geçmiş olsun, hasta mısın?»

«Hasta da değilim. Sen hele şişeyi getir olduğu gibi.»

Tas kebabıyla birlikte getirdiği şişeyi bitirdim. Şakir benden önce yer, geç kaldığımı görünce seslenmeden kalkar giderdi. Bugün sıra bendeydi. Tek kelime söylemeden çıktım dışarı. Ters yöne, Demirciler Mahallesine doğru yürüdüm. Ankara yolunda tek araba görünmüyordu. Bir süre de şosede yürüdükten sonra, döndüm. Derse girilmiş miydi acaba? Kolumdaki saate bakmayı bile düşünemiyordum. Derse girmemeye kararlıydım. Gene de yürüyordum, okuldan yana... Bir süre arka sokaklardan mahalle aralarından yürüdükten sonra, birden hızlandım, kestirmeden okula indim. Okulda gürültü yoktu. Sınıflarda yalnız öğretmenlerin sesi duyuluyordu. Paltomu hademe odasına astım. Merdivenleri hızla çıktım, Hurşit Bey'in odasına girdim, kapıyı bile vurmadan... Başını yazısından kaldırıp öfkeyle baktı, gireni paylamak için. Beni görünce birden ayağa kalktı. Nasıl davranacağını henüz kestirememişti:

«Buyur, Rıfat Bey!» dedi. «Geç otur, şöyle!»

«Oturmak için gelmedim,» dedim. «Size sormaya geldim. Öğretmen dövmeyi kim öğretti size? Nerde öğrendiniz? İstanbul sokaklarında mı? İşportacı kovalamak mı sandınız bu işi siz!»

«Ne olmuş!» dedi. «Nerden çıkıyor bu laflar?»

«Belediye zabıtası oluşunuzdan! Kalkın ordan, siz o koltuğa oturmaya layık adam değilsiniz! Hakkını savunmak için gelen öğretmeni tekme tokat dışarı atan haydutlar oturamaz orda. Çıkın dışarı!»

Birden masasının arkasından fırlayıp karşıma dikildi:

«Kim kimi kovuyor, bu makamdan!» diye bağırdı.

«Layık olmadığınız için ben sizi kovuyorum. Hemen çıkmazsanız, arkadaşıma yaptığınızı ben de size uygulayacağım!»

İki omzumdan iki güçlü kolun beni kavradığını birden anlamıştım. Şakir'i kapı dışarı edecek güçte olan bir adam belki beni de dışarı atabilirdi. Ama ben bütün okul boyu top peşinde koşmuş, Voleybol takımında altı oyuncudan biri olmuştum. Daha bir yıl önce servis atarken vurduğum top, havada patlamıştı. Birden kollarından sıyrılıp kapıyı açtım. Dışarı çıkıp gideceğimi düşünmüş olacak ki, gevşeyivermişti birden.

Arkasına kadar açtığım kapının tam ortasına dikilip bir kolundan iki elimle sıkıca yakaladım. Bütün gücümle öylesine bir çektim ki, kendisini karşı duvarın dibinde bulmuştu. Müdür odasının kapısını kapayıp önünde iki ayağımı açıp dikildim.

Düştüğü yerden kalkmış, bana mı, yoksa kapıya mı saldırması gerektiğini düşünüyordu. İçeri girip kapıyı içerden sürgülemeyi tasarlamış da olabilirdi. Kapının koluna yapışmak istedi. Uzattığı ele bir kez daha yapışıp hızla çektim, karşı duvardan yana. Geri dönüp saldırıya geçmesi bu kez çok yavaşlamıştı. Soluk soluğa karşımda duruyor, saldıracak gücü kendinde bulamıyordu. Biraz da ayak patırtısına sınıf kapılarından başını uzatacak öğretmenlerden çekinmiş de olabilirdi. Zor duruyordu ayakta. Yüzü kağıt gibi ak paktı.

«Git öğretmen odasında, dinlen!» dedim. «Aksilik edersen, zili çalar bütün sınıfları çıkarırım koridora. Kepaze olursun sonra!»

Ne düşündüyse düşünmüş öğretmenlerin lavabosuna doğru yürümüştü. Kendine bir çeki düzen vermek istiyordu.

Odasındaki telefondan santralı aradım. Kaymakam'a bağlamasını söyledim.

«Ben öğretmen Rıfat!» dedim. Kaymakam'a.

Milli Eğitim telefonundan Hurşit Bey'den başkası konuşmadığı için şaşırmışa benziyordu:

«Hurşit Bey nerde?» diye sordu.

«Makamında yok!» dedim. «Yetkisini kötüye kullandığı için... Yetkisini geri vermeniz için sizi bekliyor!»

«Ne demek... Anlayamadım.»

«Acele gelirseniz açıklarım!» dedim. «Geç kalırsanız çıkacak olaylardan ötürü sorumluluğu üzerime alamayacağımı arz ederim!»

«Peki!» dedi. «Hemen geliyorum!»

Ben Kaymakamla konuşurken zil çalmış, öğretmenler dersten çıkmışlardı. Hurşit Bey, hala heladan çıkamıyordu. Makam masasının ziline basıp Tahir Efendi'yi çağırdım. Müdür odasında beni görünce:

«Buyur!» dedi.

«Nerde bu odanın anahtarı?»

Cebinde olduğunu biliyordum. Hurşit Bey çıkar çıkmaz hemen arkasından kilitlerdi. Eğer yok derse, zorla almayı koymuştum aklıma.

«Bende!» dedi. «İşte!»

Aldım anahtarı:

«Çıkalım!» dedim. «Kapıyı kilitleyeceğim!»

Hiçbir şey anlamamıştı. Kapıyı kilitleyip anahtarı cebime attım:

«Kaymakam yolda,» dedim. «Bu anahtarı Kaymakam Bey'e vereceğim. Bu odada öğretmen döven haydutlar oturamaz. Ama Kaymakam Bey, oturur derse versin anahtarı kendisine!»

Şaşkın şaşkın bakıyordu yüzüme. Benim merdivenlere doğru yürüdüğümü görünce kalakalmıştı Müdür Odası'nın önünde. Alt koridora inince boş kalan sınıfımın çocuklan çevremi sarmışlardı.

«Nerdeydin öğretmen'im?» diye hesap soruyorlardı.

«İşim çıktı çocuklar!» dedim.

«Hastalandınız sandık.»

Arkadaşlar da şaşkın şaşkın bakıyorlardı yüzüme, Öğretmenler Odası'na girince.

Ağzını açıp tek soru soran yoktu. Bakışlarıyla durumu sezinlemeye çalışıyorlardı. İsmail bir giriş yapabilmek için:

«Derste değil miydin?» dedi, «Çocuklarının sesleri geliyordu?»

«Değildim!» dedim, kısaca.

«İşin mi çıktı?»

Bir süre yüzüne baktıktan sonra:

«Hayır!» dedim, «İşim çıkmadı. Ben kendime iş çıkardım!»

«Ne gibi?»

«Müdür'e işten el çektirdim.»

İnanmışa benzemiyordu:

«Anlamadım.» dedi.

Konuşmamıza karışmak istemeden bizi dinliyorlardı arkadaşlar.

«Ne var anlayamayacak.» dedim, «Hurşit Bey'e işten el çektirdim. Makamını da kapattım. İşte anahtar!»Cebimden anahtarı çıkarıp göstermiştim.

Birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı. İnanmayacak bir şey yoktu ama, inanmıyorlardı işte.

Durumdan, herkesten önce kuşkulanan Cihat Bey, yerinde incelemeler yapıp dönmüştü:

«Hurşit Bey nerde?» diye soruyordu.

«Ortada henüz bir cinayet yok!» dedim gülmeğe çalışarak, «Yalnız ufak bir yaralama... Belki bir çizik...»

Şakir masa başında suçlu suçlu oturuyordu. Kendisine baktığımı gören arkadaşlar da başlarını ondan yana çevirmişlerdi. Yüzü karmakarışıktı.

«Büyütüyorsun meseleyi!» dedi, duyulur duyulmaz bir sesle:

«Çok mu küçük sanıyorsun, bir müdürün bir öğretmeni dövmesini?»

«Sus!» dedi, «İleri gidiyorsun! Yalnız benimle ilgili bir konuya ne hakla karışıyorsun, anlamıyorum!»

«Sen!.. Sen!.. Sen en sonra akla gelirsin! Ortada hakaret gören, dövülen bi öğretmen var, Şakir değil yalnız. Hem de haklı olduğu halde bir öğretmen dövülüyor makam odasında.»

«Karışamazsın gene de...» sesi kısılmıştı üzüntüden, ağlamaklıydı.

«Bir öğretmenim ben... Öğretmenliğin onuru için bu işe bur-

numu sokmakta haklıyım! Üstelik de arkadaşımsın, aynı okulda okuduk.»

Kapı vurulmuştu. Arkadaşlar bir öğrencinin girmesini beklerlerken, Kaymakamı karşılarında görünce şaşırmışlardı:

«Günaydın arkadaşlar!»

«Günaydın, Kaymakam Bey! Buyurun! Hoş geldiniz!»

«Nerde, Rıfat Bey? Burda mı?»

Beni görünce gülümseyerek:

«Çağırınıza uyarak geldim. Önce sizi göreyim, dedim. Yukarı sonra çıkarım!»

«Hoş geldiniz efendim!» dedim, «Buyurmaz mısınız şöyle!»

Sandalyemi uzattım, oturdu. Durumdan bir şeyler çıkarmak ister gibi gözlerini bana dikmişti:

«Efendim!» dedim. «İlköğretim Memurluğu makamında... Müdür tarafından bir arkadaş dövüldü. Bu makamda ikinci bir arkadaşın dövülmemesi için bu odayı kilitledim. İşte anahtarı, buyurun!»

Uzattığım anahtarı almayınca masanın üstüne bıraktım. Bir süre yüzüme baktı. Sonra arkadaşları teker teker inceledi. Beni tutuyorlar mıydı, bana karşı mıydılar? Bir Müdürün şu durumunun öğretmenler odasında konuşulması kurallara, yasalara, geleneklere uyar mıydı? Birden önemli bir işin başında olduğunu anlamış gibi:

«Siz bu yetkiyi nerden aldınız Rıfat Bey?» diye sordu, beni incitmemeye çalışarak.

«Bu yetki değil Kaymakam Bey!» dedim. «Aldığım sadece bir tedbir...»

Nezahat gülüyordu önüne bakarak. Bir öpücüğü hak etmişim gibi gözlerinin içi ışıyarak çevirmişti başını bir yana.

«Ne tedbiri bu?» dedi sertçe. «Anlayamadım!»

«Bu okulda bir öğretmen olduğum için... Daha doğrusu Hurşit Bey'in emrinde bir öğretmen olarak bu denemenin bana da uygulanabileceğini düşünerekten bu odanın kapalı kalmasını doğru buldum. Sadece bir tedbir bu, söylediğim gibi...»

«Bir öğretmenin dövüldüğünü söylüyorsunuz, kim bu arkadaş?»

«Yalnız bu arkadaş adının açığa vurulmasını istemiyor sanıyorum. Adının kendisince çok önemi olduğunu sanıyor. Ama ben onu dövülen bir öğretmen olarak düşünüyorum. Bir meslek arkadaşı... Titizliğim daha çok burdan geliyor.»

«Kim bu arkadaş?» diye ortaya sordu bu kez.

Şakir bir süre yüzüme baktıktan sonra:

«Adımın önemi varsa söyleyeyim, dediği gibi... Ben! Hurşit bey, bir iki tokat vurdu. Dudağım patladı. Kanamasını kesmek için bir süre okulda oyalandım. Bunu sezen arkadaşım olayı bu duruma getirdi. Belki iyi oldu, belki kötü...»

«Demek böyle!» dedi, Kaymakam. «Nedenleri üzerinde, gelecek olan müfettişler dursunlar! İnanıyorum ortada bir öğretmenin hakaret gördüğüne! Teessüf edilecek bir durum bu!»

Masanın üstündeki anahtarı cebine koydu, ayağa kalkarken:

«Hoşça kalın arkadaşlar!» dedi, kimsenin yüzüne bakmadan çıktı odadan. Konuşmaları baştan sonuna kadar, başka bir ilgiyle, sorguyu kendisi yürütüyormuş gibi dikkatle izleyen Cihat Bey:

«Bu iş çok uzar!» dedi. «Gider Hurşit Bey buradan, görürsünüz!»

Sonra koluma girip kaldırdı yerimden:

«Sen de gidersin Rıfat'çığım!» dedi. «En azdan bir ilçe değiştirirsin, bir nahiyeye de atayabilirler seni!»

«Bir köye göndermezler mi?» dedim gülerek.

«Köye mi?» diye üsteledi. «Yok, hayır köye göndermezler seni!»

«İmzalanan sözleşmeye aykırı mı? Okula girerken sözleşme de köy de vardı.»

«Yok, köye göndermezler. Senin gibileri göz önünde bulundurmak isterler. Yerine göre onların işine de yararsın sen!.. Neden mi? Henüz kimin için kavga ettiğini bilmiyorsun daha!.. Belki işlerine de yararsın bir gün!»

Ders zili çoktan çalmıştı ama öğretmenler sınıflara daha yeni giriyorlardı.

«Girecek misin sınıfa?» diye sordu.

«Girmeyeceğim!» dedim.

«İyi edersin! Şarap içmişsin aşçıda. Sınıfa girmen hiç doğru olmaz.»

«Demek önce sen başladın soruşturmaya? Şarabı, sınıfa girmemeyi düşünerek içtim.»

«Bunları hesap edecek kadar akıllısın da hâlâ neden evlenmiyorsun.»

«Bu da nerden çıkıyor!» dedim şaşkınlıkla.

«Eğer Gerede gibi yerlerde bekâr olarak bir iki yıl daha kalırsan, çok yakıştırmalar yaparlar sana. İyisi mi evlen! Benden söylemesi...»

Paltomu okula girerken hademe odasına bıraktığımı anımsadım. O yana giderken, Tahir Efendi, dışarı çıkacağımı anlamış, koşarak getirmişti.

«Buyur Rıfat Bey!»

İki eliyle yakasından tutuyordu, giymem için.

«Ver şunu Tahir Efendi!» dedim. «Biz daha paltosu tutulacak kadar olamadık!»

Aldım elinden. Giyerken Cihat Bey kulağıma eğilmiş soruyordu:

«Nerde Hurşit Bey?»

«Kaymakamla yukarıda olmalı.»

Koluma girip beni kapıdan çıkarırken:

«İkiniz bir okulda kalamazsınız artık,» dedi. «Hele müfettiş gelsin! Önce onu çeker alır burdan.»

«Seni de onun yerine oturtur, değil mi?» dedim.

Yıllardır düşlediği bir konuydu bu:

«Uygun olmaz mı yani?» dedi keyifli keyifli gülerek.

«Olmaz olur mu? Koltuk tam sana göre. . Dolduramıyordu koltuğu zavallı!»

O kapıyı dışardan kapatırken, gülüşlerini duyuyordum.

YİRMİİKİ

Bolu'dan müfettiş gelmiş soruşturma başlamıştı. Tek sorun o gün içtiğim yarım şişe şarapmış gibi aşçı Hüseyin'den başlamıştı soruşturma. Cihat Bey konuyu genişletmek için, sorguya gitmesi gerekenlere önceden baş vuruyor, iki üç yıl önceki yolsuzlukların bile ortaya çıkartılmasını sağlıyordu. Dosya kabardıkça kabarmıştı. İşin uzayacağını anlayan müfettiş, bir han odası tutmuş, yerleşmişti Gerede'ye. Arada bir Bolu'ya gidiyor, Müdür'le soruşturmanın yönünü belirleyip dönüyordu. Şakir'in dövüldüğünü saptayan bir rapor yoktu, henüz elinde. Şakir de olanı biteni açığa vurmak istemiyor, karşılıklı itiştik, kakıştık, demekle işi hafifletmek istiyordu. Oysa bir müdürle bir öğretmenin itişmesi kakışması Müdür'den yana olan müfettişin işine geliyor, nasıl sen Müdür'le itişir, kakışırsın diye çıkışlar yaparak yeni suçlamalara geçiyordu.

Müfettiş'in soruşturmasının yönü birden değişivermişti. Kaç liralık kitap sattığımızı soruyordu bizlere. Ders yılı başında çocuklara kitap dağıtmış, paralarını da toplayıp Hurşit Bey'e vermiştim. Parça parça verdiğim için toplamını bulup çıkaramıyordum. Bütün öğretmen arkadaşlar da bu tür soruşturmadan geçiyormuş. Meğer Hurşit Bey kitap paralarını İstanbul'daki kitapçılara henüz göndermemişmiş. Cihat Bey'in düzeniymiş bu kitap parası suçlaması... Hurşit Bey'in bu paraları yediğini ileri sürmek istiyormuş, hem de kumar masalarında!

İkinci hafta soruşturma çeşme ödeneği konusuna dönüştü. Özel Saymanlıktan ödeneği çeken Hurşit Bey, okulun çeşmesini onarmış mı, onarmamış mı? Onaran usta, Cihat Bey'in istediğinden başka türlü mü konuşacaktı, Gerede'li olacaktı da?.. Ortada imzaladığı makbuz vardı ama, makbuz da yazılı parayı almamıştı ki... Hurşit Bey de vermemişti ki ona! Kim bilir yarısı yanlışsa, yarısı da doğruydu.

Bu arada Nezahat'in Beşinci Sınıf'ı çoktan Cihat Bey'e geçmişti. Şakir bekârdı, ona onbeş onaltı yaşlarındaki kızlar nasıl teslim edilirdi? Peki, Nezahat'i de on beş onaltı yaşındaki oğlanlardan mı kaçırıyorlardı? Rıfat Bey'in sınıfında da büyük kızlar vardı, yoksa Nezahat'i onun yerine Dördüncü Sınıfa mı geçirmeliydi? Bu Rıfat Bey'i de yaşlı kızların sınıfına vermek ne dereceye kadar doğruydu?

Hafta başı yolda Necmiye'yle rastlaşmış, okula birlikte geliyorduk:

«Haberin var mı?» dedi. «Hurşit Bey Bolu'da... Vecahat hanım söyledi.»

«Ne işi varmış Bolu'da?» dedim.

«Ohooo!» dedi. «Demek senin haberin yok! Oraya vermişler. Bolu'dan da bir müdür göndermişler yerine. Sakın okulda rastlarsan öğrenci velisi sanma!»

«Ben Cihat Bey'i bile okulda gördüğüm ilk gün falso yapmadım, ne sanıyorsun beni!» dedim gülerek:

Necmiye de gülüyordu:

«Ben falso yaptım!» dedi, «Hurşit Bey onu yanıma katıp da, ev aramaya gönderince, ev tellâli sanmıştım da, sormuştum, asıl işiniz nedir, diye... Öyle şaşırmıştı ki adamcağız!»

«O ne demişti?»

«Kars taraflarında bucak müdürüydüm eskiden demişti. On yıldır burdayım! Ben de onu soruyorum ya sizden demiştim, burada emlâk komisyonculuğu mu yapıyorsunuz şimdi? Oysa ben ev tellâlı mısınız, dememek için, komisyoncu diyordum. Saf saf yüzüme baktı da, Necmiye hanım dedi, yakıştıramadınız mı bana öğretmenliği?»

Katıla katıla gülüyordu, Necmiye, yol ortasında durmuştu da... İki yanımızdan geçen öğrencilerimiz, bize bakıyorlardı. Birden gülüşünü kesen Necmiye, başını geri çevirip çatlak bir sesle:

«Günaydın Cihat Bey!» dedi. Kıpkırmızı kesilmişti utançtan. Ben gene durumdan kuşkulanmış, şaka mı yapıyor, diye başımı çevirmiş, Cihat Bey'i koluma girmeğe hazırlanırken görmüştüm. Çok meraklıydı koluma girmeğe. Yaşlılığı bahane eder, sepet gibi asılırdı, kendisini taşıtmak için. Necmiye'yle ben, en az ondan bir paylama beklerken:

«Yahu çocuklar!» dedi, «Ne duruyorsunuz, evlensenize siz!»

Ben havayı yumuşatmak için:

«Az önce Necmiye'ye onu sormuştum, biz ne duruyoruz, hemen evlensek nasıl olur, demiştim. Bu sorum üzerine nasıl güldüğünü sen de gördün işte!»

Necmiye, korkuyla kestiği gülüşünü sürdürebilmek için, bulduğum bahaneden hemen yararlandı:

«Böyle güzel bir tekliften neşelenmek hakkım değil mi, Cihat Bey?» dedi.

Katıla katıla gülüyor, söyledikleri, zor anlaşılıyordu. Cihat Bey:

«Nişanı da konuştunuz mu?» diye soruyordu, «Nişanı ne günü yapalım?»

«Nişan mı dedin? Doğrusu nişanı hiç düşünmedik , yıldırım nikâhıyla evleniriz demiştik de...»

«İyi edersiniz!» dedi. Sonra bana döndü:

«Hemen evlenirseniz seni tek başına gönderemeyecekleri için kalırsın Gerede'de, uzun bir süre... Bak, sürgünler başladı gene!»

«Biz de onu düşündük de, evlenmede bulduk kurtuluşu! Demek isabet etmişiz.»

«Bu günden tezi yok başlıyorum,» dedi. «Nüfusa yazıldığınız yer neresi?»

Ben Cide mi, Bartın mı diye düşünürken, Necmiye:

«Benim Edirne!» dedi.

«Doğum yerim Cide ama...» dedim.

«Bırak doğum yerini! Nüfusun nerde?»

«Hiç işim düşmedi bu güne kadar?»

«Asker olurken de mi düşmedi?»

«Ne askerliği? Çocukları ne zamandan beri askere çağırıyorlar?» diye lâf karıştırdı Necmiye.

«Gerçekten çocuk!» dedi Cihat Bey.

«Yasalarda bir madde vardır.» dedim, kendimi savunmak için, «Evlilik kişiyi reşit kılar, diye. Evlenince birden büyürüm, olur biter!»

Başlattığı şakanın böyle sürüp gitmesi kuşkuya düşürmüştü Cihat Bey'i. Birden durmuştu, okulun kapısının önünde. Bu kez gülme sırası ondaydı:

«Çocuklar!» dedi. «Şu ihtiyar halimde alay etmeyin benimle. Sahi evleniyor musunuz?»

Necmiye azarlar gibi:

«Önce uygun görmüştün evlenmemizi.» dedi, «Şimdi de bizi birbirimize münasip görmüyor musun, aşk olsun Cihat Bey!»

«Nasıl görmem... Yaşınız da, başınız da birbirinize denk! Kendimi öyle hazırlamıştım ki Müdürlüğe... Hurşit Bey'in bavulunu eline vermem bizim Yusuf'a yaradı! Geldi oturdu Hurşit Bey'in koltuğuna. Onun tayin haberi bombasını, patlangıça çevirecek bir haber gerek... O da sizin evlenme haberiniz olur ancak... Çocuklar, bu fırsatı esirgemeyin benden! Öğretmenler odasında öyle bir patlatayım ki bombayı, camlar şangır şangır yere insin! Yusuf Bey bile apışıp kalsın!»

Necmiye'ye döndüm:

«Ne dersin Necmiye?» dedim. «Verelim mi bu fırsatı Cihat Bey'e»

Yüzü bu kez gerçekten gülüyordu:

«Sen bilirsin! Ben sana bırakıyorum!»

Cihat Bey:

«Bu işleri kadın erkeğe bıraktı mı tamamdır. Oldu bu iş!»

dedi, «Kutlu olsun çocuklar! Hemen bugün başlıyorum yıldırım nikâhı işine!»

Önce Necmiye'nin elini sıktı. Sonra benimkine sıkı sıkı yapışmış bırakmıyordu.

«Bırak elimi!» dedim. «Necmiye'nin elini sıkıp ona mutluluklar dileyelim!»

«O kadar mı?» dedi, «Öpmek yok mu?»

«Hele çocuklar derse girsin, boşalsın öğretmenler odası!»

Cihat Bey, bombayı tam zamanında patlatmıştı. Arkadaşlar bizi kutlamaktan, Yusuf Bey'i kutlamaya vakit bulamamışlardı.

Cihat Bey, sözünde durmuş bizi bir hafta içinde evlendirmişti. Öbür hafta başında okula birlikte geliyorduk Necmiye'yle... Tam Cihat Bey'in ev tellâllığını konuştuğumuz yerde durmuştuk.

«Adam yalnız ev tellâlı değil,» dedim. «Daha çok evlilik tellâlı! Hâzâ çöpçatan, aşkolsun adama!»

Ben gülelim diye söylemiştim ama, ikimiz de gülemiyorduk.

YİRMİÜÇ

Evlenmemiz gerçekten de sürgünlük süremizi uzatmıştı. Tam naklimiz yapılırken bu kez de doğum girmişti araya. Sonra ders yılı başında da kendimizi Akçakoca'da bulmuştuk. Kaynanamla birlikte üç nüfusluk bir aileydik, bir de kızımız: Sağlıklı bir tatar balası...

Eee, artık büyümüş, baba da olmuştum. Tam adam olmam için askerliğimi yapmam gerekiyordu, geleneklere göre... Bu iş hiç başarılı olmamıştı, ordumuz bir yedek subay yerine, bir yedek çavuş kazanmıştı. Bir Ağır Makineli Tüfek Çavuşu!..

Askerliğimi bitirip de Akçakoca'ya döndüğüm zaman ne Necmiye vardı, Akçakoca'da, ne de kızım Gönül!.. Çavuş'un kahvesinde bir dolu arkadaşım vardı. Ders dönüşü kâğıt oynuyor, akşam olup da ortalık kararırken aynı masaların üstünde şişeler açılıyordu. Geç saatlere kadar içiyorduk.

Askerliğimin başarılı geçmeyişi, okul tatilinde Necmiye'yi yanıma çağırmamak gibi bir talihsizlik yaratmıştı. Elimde olmayan nedenlerden ötürü bir yıl uzak kalmıştık birbirimizden. Bu süre içinde onun isteğiyle kolay evlendiğimiz gibi kolayca da ayrılıvermiştik. Ne var ki Necmiye, vakit geçirmeden hemen evleniverrmişti.

Askerliğim süresince bir kaç kitap karıştırmış, Yedek Subay Okulu'nda her tür arkadaşla karşılaşmıştım. Bir iki dergide şiirle-

rim bile yayınlanmıştı. Bu arkadaşlardan biri de genç şair Kemal Tahir'di. Geçit dergisinde birleşmiştik, yıl 1933... Cumhuriyetimizin bilinçli bir yıl dönümünü kutlamıştık: «Açık alınla...»

Akçakoca o yıllarda, küçük bir bucaktı, ikiye bölünmüş... Birinci bölüm memurların, memurlarla işbirliği yapan kentsoylu kişilerin oturduğu bölümdü. İkinci bölüm «Mahalle»ydi, halkın, kayıkçının, kahvecinin, rençberin yerleştiği kesim... Burada oturanlar, önemli işleri çıkarsa, dört beş kilometrelik yol tepip, aşağı çarşıya inerlerdi. Hükümet buradaydı, belediye, liman dairesi, parti binası, eczane, banka, Havakurumu hep bu kesimdeydi. Akşam oldu mu hademelik, kapıcılık yapan, iş için giden üç beş mahalleli burdan çekildi mi hemen hemen birkaç memurdan başka kimse kalmazdı.

Her iki bölümde de birer okul vardı. Aşağıdaki okula altmış yetmiş öğrenci giderken, bizim okuldan üçyüz, dörtyüz öğrenci hiç eksik olmazdı. Çocukların kimisi de üst baş derdinden, kitap defter parası yüzünden gelemiyordu okula. Durum böyle olduğu halde aşağıdaki okulun müdürü, bizi de yönetirdi. İlköğretim Memuru'ydu, çünkü.

İlk günden beri bu terslik beni sinirlendirmeye başlamıştı. Çoğunluk nerdeyse, yönetici de orda olmalıydı. Oysa her şey bu azınlık üzerine kurulmuştu Akçakoca'da. Burayı aşağıdaki bir avuç kentsoylu yönetiyordu. Hükümet binası, hiç olmazsa iki kesimin ortasında kurulmalıydı ki halk, kolayca gelip gidebilsin.

Uyanık bir kaptan vardı, alırdım karşıma Akçakoca'da bulunduğu akşamlar. Sorardım kaptana: «Motorun nerde çekili?»

«Orta çarşıda, kumda!» derdi.

«İstanbul'a ne yandan gidersin?»

«Motoru yüzdürür, başını çeviririm tersine... Aşağı çarşıya giderim, Liman Dairesinin önüne demirlerim. Liman çavuşundan alırım kâğıtlarımı... Yeniden çeviririm motorumun başını Ortaçarşı'ya. Kumda bekleyenlere el sallarım. Onlar uğurlar ola, diye bağırırlar arkamdan, el sallarlar... Sonra tutarım İstanbul'un yolunu.»

«Olur mu kaptan bu kepazelik?» derdim.

«Olmaz!»

«Neden olmaz?»

«Motor nerde çekilirse, liman orda olmalı!»

«Yani halk nerde, gemici nerdeyse, Liman Dairesi de orda olmalı değil mi?»

Söz buraya gelince:

«Hadi Kaptan içelim!» derdim. «Ortaçarşı'da kurulacak liman dairesinin temelinin harcının çimentosunun şerefine!»

Sabahleyin okula giderken rastlardım küçük memurlara, odacılara, kapıcılara. Yolda dikilir konuşurduk. «Sabah gideriz kâr için,» derlerdi, «akşam döneriz yar için!..»

Akşam onlar dönerken de Ortaçarşı'da yalı kahvelerinde rastlaşırdım «Mahalle»lilerle. Biraz mola verirler, birkaç tek içerlerdi. Bu tekler de yar içindi elbet!

Onlar yar için içerken, ben kendim için içerdim, o yıllarda.

Düşünmüyordum, artık evlenmeyi... Beni seven, sevgisi dilden dile dolaşan resim gibi güzel kızlar vardı Akçakoca'da... Berber Şakir'in kızı vardı ki, gençlerin düşlerinden çıkmayacak kadar dilberdi. Giyinmesini de bilirdi, süslenmesini de... Beni sevdiği söylenirdi. Evlenmeyi hiç düşünmüyordum artık... Yüksek okullara gitmeyi de düşünmüyordum.

Halkevlerinin Akçakoca'ya gelişi, benimle birlikte bu güzel ilçenin de yaşayışında değişmelere yol açmıştı. Aşağıçarşılılar, boş bulundukları için Halkevi'ne yer bulamamışlardı, kendi kesimlerinde. Hemen bir bina yapmak için girişime geçmeyi düşünmüşlerse de, ay başında açılması Ankara'dan istendiğinden çok geç kalmışlardı. Halkevlerinin arkasında Atatürk vardı. Şakası yoktu bu işin!

Hemen eski ilkokul binası onarımdan geçirilmiş, Halkevi bu binada törenle açılmıştı. Halkevini yer olarak kaptıran aşağı çarşılılar Halkevi'nin yönetimini olsun ellerine almak çabasına düşmüşlerdi. Bu da ancak seçimle olacaktı.

Seçim günlerinde, yakından tanıdığı Osman Bayraktar'la olan dostluğum, iş arkadaşlığına dönüşüvermişti. Memleketini,

halkını seven bir gençti Osman. Memurlarca da tutulduğu için Jandarma Komutanı ona bir Bekçibaşılık görevi vermişti. Bekçilerin aylıklarını gününde ödeyebilmek için dükkân dükkân, kapı kapı, sokak sokak dolaşır, bekçi parası toplardı. Bu gezgincilik ona Akçakoca'yı ve Akçakocalıları tanıma yeteneği kazandırmıştı.

Osman Bayraktar, benimle birlikte spor koluna yazılmıştı. Her ilde, her ilçede olduğu gibi Akçakoca'da da bu kola rağbet çok yüksekti. Spor kolu demek, hemen hemen Halkevi'nin tümü demekti. Buraya başkan olmak, Halkevi başkanlığı anlamına gelirdi.

Spor kolunun beş kişilik yönetim kurulu seçimlerde belli olmuştu. Benimle birlikte Osman da vardı kurulda.

En önemlisi, Aşağıçarşı Okulu'nda öğretmen Dündar da kurul üyeleri arasındaydı. Dündar, günlük arkadaşlarım arasında olduğu için ona oyumu vermekle ufak bir dostluk gösterisi yapmayı düşünmüştüm. Üstelik beş kişinin içinde iki oyun sonuçları üzerinde hiçbir etkisi olmayacağını da biliyordum. Osman'la birlikte iki üye daha vardı geride. Başkanlığa seçilmemem bu durumda olanaksızdı. Dündar'a vereceğim oy, onu bizden koparmayacak, tam tersine bize ısındıracağı gibi, Aşağıçarşı'lı gençleri de bize yaklaştırmış olacaktı. İçlerinde gerçekten değerli gençler vardı. Dündar onların hem öğretmeni sayılırdı, hem de mahalle arkadaşı...

Spor kolundaki beş üye, kendi başkanlarını seçmek üzere Belediye Salonu'na çağırılmışlardı. Ben de onların arasındaydım, doğal olarak.

Bir ara kapıda Tahrirat Kâtibiyle, Jandarma Komutanı göründü. Parmağıyla Osman'ı yanımdan çağıran Komutan, onu bir odaya kapatmıştı. Neden çağırdığını anlamakta gecikmemiştim. Oyunu, Dündar için kullanması gerekirdi. Vermezse Bekçibaşılık görevinden bile atabilirdi rahatça...

Odadan birlikte çıkmışlar, seçim kutusunun önüne dikilmişlerdi. Güvenlik görevlisi olarak Komutan'ın gözleri Osman'ın üzerindeydi. Bana işaret vermesi olanaksızlaşan Osman, «Aman bırak Dündar'a oy vermeyi de, oyunu kendine kullan!» diyemedi-

ği için renkten renge giriyordu. Kendisi mutlaka bana verecekti oyunu, söz vermişti. Şu durumda Dündar'a verince benim vereceğim oyla başkan seçilmesi kesinleşiyordu, Dündar'ın.

Oy pusulasına Jandarma Komutanının gözünün önünde Dündar'ın adını yazmak zorunda kalan Osman, elleri titreyerek atmıştı kutuya. Bense, işaret vermek zorunda kalıp da Komutan'ın gözünden düşmesin diye ona arkamı dönerek yazmıştım kâğıdımı. Beşimizin oyu da sandığa atılınca komutan rahat bir soluk aldı. Geriye kalan iki, üç kişiden birinin nasıl olsa Dündar'a oyunu vereceğini sanıyordu. Mehmet Aydın'ın dükkânı vardı Aşağıçarşı'da... Belki de üçüncü oy olarak ona güveniyordu. Bir gün önceden kulağını bükmüş olmalıydı. Ama benim hiç kuşkum yoktu, onun da oyunu bana vereceğinden.

Seçim kutusu Kurul'un önüne gidince, rahatlamıştım. Osman'a sokuldum gülerek:

«Ver bir sigara, Osman!» dedim.

Ters ters yüzüme baktı:

«Bu sigarayı daha önce isteyemez miydin?» dedi.

«İsteyemezdim, komutan seni Bekçibaşılıktan kovardı o zaman!»

«Neden kovarmış, anlayamadım!»

«Ayağıma basar, bana göz ederdin. Oyumu kendime vermem için!»

«Oyunu Dündar'a mı verdin yoksa?»

«Neden verecek mişim? Sana güveneceğime, kendime güvenirim diye düşündüm?»

Acı acı güldü:

«Doğru!» dedi. «Ben güvenilecek adam mıyım ki! Ekmek parasına Komutan'a satılmış biri.»

Sonuçlar belli olmuş, Spor Kolu Başkanı seçilmiştim. Bu benim halkın oyuyla önemli bir işin başına geçmem, demekti. Benimle birlikte gençlerin de kendilerine güvenleri artmıştı. Büyük spor başarılarıyla, gerek ilçede, gerek komşu kentlerde sergiledikleri oyunlarla kendilerine olan güvenlerinin ürünlerini de kısa zamanda izleme olanağı sağladılar. Bütün girişimlerde hep

Osman'la birlikteydik. Osman benim yalnız sağ kolum değil, Cemal'ler, Vasıf'lar, Necati Bey'ler, Faruk'lar, Hüseyin Horoz'lar Kocadon'larla birlikte savaşım arkadaşlarımdan biri, belki de en başta geleni, bana en yakın olanıydı.

Aradan yıllar geçmişti. O günlerde Galatasaray'da okuyan Mehmet Arif'in oğlu Orhan büyümüş, Belediye Başkanı seçilmişti. Aşağıçarşı'lı olan Orhan, voleybol takımımızın en becerikli, oyuncularındandı. Akçakoca turistik bir kent olmuştu gençlerinin uyanıklığıyla... Bu doğa güzelliği Akçakoca'dayken er geç bir gelişme olacaktı ama, Halkevi'nden yetişenler, olmasaydı, bu kent, öyle birdenbire toparlanıp varlığını gösterebilir miydi? Zenginliğini fındık fidelerine borçlu olsa bile gelişip yurt çapında tanınmasını, memleketini seven bu gençlere borçluydu.

Orhan da, Mithat Özkök gibi, Mehmet Aydın gibi bu uyanık gençlerden biriydi. Ortaçarşıdaki Belediye'de buluşmuştuk. Gerçekten viraneye dönen eski Belediye yapısının önünde yürüdük. Yıllardır kepenkleri açılmayan dükkânların önünden geçtik. Kapısının önünde nice Ulusal Bayramlar kutladığımız Hükümet binasının yıkıntısını sağımıza alıp bir tur yaptık. Ne PTT binası yerindeydi, ne de önlerine sandalya atılıp oturulan kahveler, gazinolar... Orhan, acı acı gülüyordu:

«Övünebilirsin Hocam!» diyordu. «Bu yıkıntılar hep senin eserin!»

Ne var ki bu harabeler olmasaydı, yepyeni bir Akçakoca doğmayacaktı. Dönüşte Ortaçarşı'da yalı boyunda oturduk. Sokaklar, lokantalar, gazinolar, tıklım tıklımdı. Halk tümüyle bu kesimdeydi. Çalışan, kazanan, yiyen, içen, eğlenen halk bu çarşıdaydı. Hükümet de buradaydı, Liman Dairesi de... PTT'nin yeni yapısıyla, Fındık kooperatifi de...

Paralılar da buradaydılar ama, para kazanmak için halkı ayaklarına çağırmıyorlardı, artık. Kendileri Aşağıçarşı'dan kalkıp tıpış tıpış gelmişlerdi halkın ayağına. Bu da bir başarıydı. Fındık milyonlar kazandırmıştı benim Akçakoca'lılarıma, elbet kumarhaneler de burada olacaktı, meyhaneler de... Bunun nedenlerini 1936'-ların ilkokul öğretmeni olarak nasıl kestirebilirdim, o yıllarda?

YİRMİDÖRT

Eh oldukça başarılı bir öğretmeni de buralarda, Akçakocalar'da unutmak, onun atılımlarından, girişimlerinden, yararlanmamak mesleğe saygısızlık olurdu. Hemen Müfettiş Remzi Bey gönderilmeli, meslekçe başarısı saptanıp önce başöğretmen kadrosuna alınmalı gerekirse merkezde gözönünde bulundurulmalıydı.

Müfettiş bir öğle üzeri gelmişti okula. Elinde Halk Dershaneleri programı vardı. Ben o saatlerde «Yarım azat» olan okulun boş saatlerinden yararlanıp kadınlara ders vermek üzere okulumda, Öğretmen Odası'nda bekliyordum.

Halkevi çalışmalarımda beni kollayan Başöğretmen Fevzi Bey:

«Sana kadınları veriyorum!» demişti. «Nasıl olsa kadınlar derse gelmezler. Sen de bir süre bekler, yemeğe inersin Ortaçarşı'ya!»

Her yıl böyle olmuştu. Ben kadınlara ilk kez gidiyordum. Her yıl meyhane dönüşü, sarhoşlara alfabe öğretirdim, camide. Devrimin sıkı günleriydi. Atatürk sağdı, okuma yazma bilmeyen tek kişi kalmayacaktı. Jandarmayla getiriliyordu öğrencilerimin çoğu. Kimi yorgun olurdu, balıktan, seferden, açmadan getirilirlerdi. Kimi meyhane dönüşü uğrar, ben ata ot attırırken sızar kalırlardı.

Kadınları jandarmalar zorlamadığı için hemen hemen ders yapılmazdı. Dershane okulda açılır, bir iki kadın gelse de geri gönderilirdi, kimse gelmediğinden...

Remzi Bey şakaya getirerek:

«Eeee nasıl gidiyor Halk Dershaneleri?» dedi. «Gelen giden oluyor mu bari?»

«İlk defa geliyorum kadınlara, daha bugün başlıyorum!» dedim. «Erkeklere gece giderdim. Jandarmalar iyi çalışırlardı doğrusu!»

«Halkevi işleri nasıl gidiyor?»

Demek kulağı doldurulmuştu Müfettiş'in.

«Kozanoğlu'nu oynadık. Bu yaz Karasu'ya götüreceğim çocukları... Maç da yapacağız orda...» dedim.

«Seni Aşağıçarşı'da çok seviyorlar, çok çalışıyor, diyorlar, senin için!»

«Hiç sanmam!» dedim, «Beni sevmeleri için hiçbir neden yok!»

«Yazık!» diyorlar, «Başöğretmenlik bile az ona!»

«Öğretmenliği çok görmesinler de...»

«Kadir bilir kişilerdir onlar. Ben de onlar gibi düşünüyorum. Geçen yıl derslerine girmiş, çok beğenmiştim. Teftiş defterinde okumuşsundur. Takdirname gelecekti sana ama, buraya cezalı gönderildiğinden... Eyüp Sabri Bey şimdilik kalsın, dedi.»

«Sağolun. Burdan başka yere göndermesinler de...»

Müfettiş var diye, zil tam zamanında çalınmıştı. Hademe de biliyordu, kimsenin gelmeyeceğini ya, çalıyordu işte.

«Hiç okumayı düşünmüyor musun?» diye sordu.

«Altı yıl oluyor okuldan çıkalı!» dedim. «Sınavlara girsem kazanamam artık. Elime pek az kitap geçiyor, o da sınavlarda kafamı karıştıracak soyundan...»

«Girsen kazanırsın, gene de... Ben anlamam ama, Şair olduğunu söylüyordu geçen akşam bizim Muzaffer Şadi, Bolu'da!»

Güldüm:

«Kendi şairliğini bana yıkmaya çalışıyor Şadi Bey!» dedim.

«Severim Deli Şadi'yi ben!» diye güldü.

«Ben de çok severim!» dedim. «Nedense bu memlekette hep deliler seviliyor. Akıllılar hep kendi çıkarında.»

Bir ara ayak seslerine kulak kabarttı:

«Yahu, Rıfat Bey!» dedi, «Nedir bu ayak sesleri? Yoksa derse mi geliyorlar?»

«Bilmem ki, bir bakayım!»

Dershane öğretmen odasının bitişiğindeydi. Bir de baktım ki içerisi tıklım tıklım...

Dönüp durumu bildirdim:

«Buyurun girelim,» dedim, «Boş yer yok içerde.»

Kuşkuyla baktı yüzüme.

«Sen gir hele bakalım!» dedi, «Ben geliyorum. Müfettiş olduğumu söyle ki, girince ürkmesinler! Demek bayağı gelen var, öyle mi?»

«Halkevinden alıştılar çağırılara... Dört yıldır burdayım. Kendilerinden sayıyorlar beni, artık. Pek çekinmiyorlar nedense.»

İçeri girdim. Genç kızlardan görerek yaşlılar da ayağa kalktılar. Bir ikisini, Kadınlar Pazarı'nda görmüştüm, evime gelip giderken. Rıfat Pekmez'in karısı iyi giyinmişti. Sergisi vardı pazarda, kumaş satardı. Birkaç yaşlı kadın daha vardı ki bu çarşının gediklilerindendi. Demek bunlar, alfabe öğrenmekten çok hesap kitap için gelmiş olacaklardı. Metre sistemi uygulanmıştı ama, bunlar endaze, arşın kullanırlardı. Arşın altmışsekiz santimdi, endaze altmış beş...

Yoklama yaparken Remzi Bey de girmişti içeriye. Tanıttım müfettiş olduğunu. Adını okuduklarım geldiklerini, burda olduklarını belirtiyorlardı. Üç beş kişinin de adları yoktu listede. Gözlerimin içine bakıyorlardı gülerek. Ders için gelmedikleri belliydi. Bunların arasına Berber Şakir'in kızı da karışmıştı. Önüne defterini açmış, okula daha yeni başlayan bir çocuk gibi renkten renge giriyordu. Oysa ilkokulu başarıyla bitireli üç yıl geçmişti aradan.

«Hanımlar!» diye başladım, «Bugün alfabe yapmayacağız hesap öğreneceğiz!»

Rıfat Pekmez'in karısının yüzü gülmüştü. Masanın gözünü çektim. Ders yaptığımız oda kendi sınıfım olduğu için, neyin nerde olduğunu iyi biliyordum. Açılıp kapanır metreyi alıp açtım. Kaç santim olduğundan başladım işe. Arşını da endazeyi de gösterdim üzerinde. «Amerikan bezi aldık, metresi şu kadar kuruştan.» dedim, «Bir arşını, bir endazesi şu kadar kuruş ederse, bir metresinin kaç kuruş edeceğini önce akıldan yaptırdım, sonra tahtaya yazıp hesapladık. Derse kalkacak kadar kendisine güvenenler vardı. Birlikte topladık, çıkardık. Çarpmayla, bölmeyi gelecek derslere bırakmıştık. Sonra geçtik kara okkaya... Peşinden de kiloya, grama...

Ders iki saat sürmüş, Remzi Bey, kıpırdamadan izlemişti. Saatime baktığımı görünce:

«Rıfat Bey!» dedi, «Yormayalım hanımları, ilk günden... Çıkalım, isterseniz!»

Sıralardan duyulur duyulmaz:

«Yorulmadık!» diye yanıtlar yükseldi.

«Öğretmeninizi tebrik etmeme müsaade edin hanımlar.» dedi, Remzi Bey, «Rıfat Bey'in size çok yararlı şeyler öğreteceğine inanıyorum. Hadi hoşça kalın!»

Derse girdiğimizden daha canlıydılar, biz çıkarken. Ayağa kalkıp selâmladılar bizi. Okula tatilden dönmüş çocuklar gibiydiler.

Başarılı bir öğretmen olduğum, daha doğrusu Halkevi'nde halkla yakından ilişki kurduğum için beni Akçakoca halkından uzaklaştırıp Gümüşova çocuklarının başına başöğretmen olarak atadılar, ders yılı başında.

Ne yazık ki çocuklar orak biçme zamanına rastladığı için pek okula gelemiyorlardı. Bir iki kez Çerkez düğünlerine katılarak halkla da, çocuklarla da ilişkimizi sürdürmek istedim. Eğer üç beş ay daha kalsaydım, okula bir Çerkez kızı gelip oturabilir, altı yıllık ilkokul öğretmenliğime bir toplam çizgisi çektirmiş olurdu. Bereket Gazi Terbiye Enstitüsü için girdiğim sınavı kazanmıştım. Jandarmayla okula getirtip derse sokabildiğim sekiz öğrencimin

teker teker elini sıkarak ayrıldım Gümüşova'dan... Geride başöğretmenliğimi borçlu olduğum tek öğretmenim Hayriye Varlık'a mühürü bırakarak ayrıldım.

Gazi Eğitim Enstitüsü bana olumlu üç beş arkadaşla iki çocuğuma anne olan bir yaşam arkadaşı kazandırmıştı, iki de öğretmen... Bunlardan biri Ahmet Kutsi, okuldan çıktıktan sonra da bana destek olmuş, Rikkat'in de benim de sağlığımızla, yer değiştirmelerimizle yakından ilgilenmişti. Biz de saygıda kusur etmemiştik. Ne var ki her geçen yıl, aramızdaki sevgiyi, saygıyı gevşetmiş, beni nankör bir öğrenci durumuna düşürmüştü. Sanıyorum ki bana karşı önemli bir değişme olmamıştı öğretmenimde. Belki sadece, dünya görüşüyle birlikte şiir anlayışımdı değişen. Belki de eski sanat anlayışı doğrultusunda gitmeyen ters bir genç şairdim, onun gözünde. Olur ya bir gün yola gelebilirdim de... Çünkü kötü insan değildim, üstelik de halkını seven bir taşralıydım! Onun memleketçi anlayışına da uyabilirdim, durup oturdukça!

Oysa sonuç hiç de hocamın düşlediği, doğrultuda gelişmedi. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru ve daha da sonraları biz karşı karşıya gelen, iki zıt anlayışta her şeyimizi ortaya koyarak dişe diş savaşan iki militan kesilmiştik.

Yürüyüş Dergisi'nde yazdığım şiirlerle, sola doğru açılan yelpazede yerimi aldığımı açıkça belirtiyordum. Karagümrük Ortaokulu'nda öğretmendim. Rikkat'i İstanbul'a getirip yeni açtığımız tam takır bir eve, bir iki yaşındaki oğlumla birlikte yerleşmiştik. Aylık diye ikimizin de eline seksener lira para geçiyordu. İstanbul'da ne odun vardı yakacak, ne kömür... Ne de bunları karaborsadan sağlayacak paramız... Ekmek karneyleydi, bol ekmek alıp karnımızı doyurabilecek durumda da değildik. Karaborsada tanesi bir liraydı ekmeğin. Aldığımız paraysa ekmeğe bile yetmezdi.

İstanbul'a çok önceleri gelip yerleşmiş olsaydık belki bu parayla kıt kanaat geçinebilirdik... Ne penceremizde perde vardı, ne kapkacak... Oğlum Aydın'ın veresiye aldığımız sütünü kayna-

tacak kömürü bile bulamıyorduk. Bir kezliğine, ara sıra toplandığımız kahvenin ocakçısı Aliekber'den sağlamıştım. Kesekâğıdına koyduğu üç beş marsığı alıp götürmüştüm de, Aydın'ın sütünü ancak ısıtabilmiştik!

O yıl kış da dayanılır gibi değildi. Bir arkadaştan aldığım eski bir pardesü, beni, değil soğuktan korumak, gülünç olmaktan bile kurtaramıyordu. Oğlumun yolluk, yoksunluk içinde büyümekte oluşu, beni okuldaki çocukların yaşayışlarını izlemeye itiyordu. Karagümrük Ortaokulu bu bakımdan içler acısı örneklerle doluydu. Hele Müdür Yardımcısı olduğum yıl daha da yakından izlemek fırsatını bulmuştum bu acıklı durumu. Okul, çifte öğretim yapıyordu. En azdan beşyüzerden bin çocukla yakından ilgileniyordum. Her türlü çocuk vardı bunların içinde. Aç gelip, aç gidenler bir yana, yarım gün çalışanlardan kış sabahları, gazete satıp evinin kömürünü odununu sağlamaya çalışanlara, paltosuzluktan, ayakkabısızlıktan evinden çıkamayanlara, kadar... Okuldaki hademeler bile, ellerine toptan para geçmesi için karnelerini satarlar, günlük ekmek için fırıncı Enver'le olan arkadaşlığıma sığınırlardı. Çocukların yalnız dersleriyle, notlarıyla değil, üstleri başları, yemeleri içmeleriyle de uğraşıyordum. Bütün «Devamsızlık»ların altında üzücü olaylar, kahredici nedenler yatıyordu. Bunları çözümlemeye çalışmak da işlerim arasına girmişti.

İşin en akıl almaz yanı, o yıllarda şiire, edebiyata her dönemden çok daha bağlı oluşumdu. Belki tek silâhım, tek avuntum, şiirdi. Bütün bu yoksunlukların, acıların, olanaksızlıkların içinden çıkmaya çalışıyordum. Yalnız değildim artık. Edindiğim sınıfsal bilinç beni bütün acılara, yokluklara, baskılara karşı daha da güçlendirmişti. Davam için birlikte savaşabileceğim candan arkadaşlarım vardı. Benim bu savaşımımda ilk işim şiirle üzerime düşeni yapmaktı. Kendimi yetiştirdikçe anlayışlı öğrenciler yetiştiriyor, sanatı, gerçekçi, toplumcu açıdan izlemelerini, benimsemelerini istiyordum. Müdür olmak, yönetici olmak gibi bir dileğim yoktu. İyi bir edebiyat öğretmeni, iyi bir toplumcu şair olmak istiyordum sadece. Çıkardığım «Yarenlik» adlı şiir kitabı benim gibi

ilk kitabını yayınlayan bir şair için büyük başarıydı. En az kırk elli eleştiri görmüştü kitabım, hemen bütün eleştirmenler olumlu karşılamıştı yapıtımı. Beğenenler arasında şairler, öykücüler de vardı. Başta Sait Faik'le Sabahattin Ali, Cahit Sıtkı Tarancı, Ömer Bedrettin, Ziya Osman, Sabri Esat geliyordu. Orhan Veli bizleri beğenemezdi ilke olarak. Toplumcu şiirin yüzde yüz karşısındaydı, ilk yıllarda... Ahmet Kutsi'nin beğenmemesi de doğaldı artık.

Küllük'te toplanırdık o yıllarda... Güneşli bir gündü. Aksaray'daki evimden çıkmış, Beyazıt'a kadar yürümüştüm. Mahir Efendi'nin lokantasının önünden geçerken Cami duvarının dibinde A. Kadir'i, Ömer Faruk Toprak'ı, Niyazi Akıncıoğlu'nu, Suphi Taşhan'ı, Arif Dino'yu görmüştüm. Tam onlara doğru yöneldiğim bir sırada ters yönde oturan Ahmet Kutsi'ye takılmıştı gözlerim. Beni görmüş, kendinden yana geldiğimi sanarak ayağa bile kalkmıştı.

Ne yapmalıydım? Halk partisinin Milli Şef döneminin en baskılı günleriydi. Aydınlar arasında bile saflar kurulmuş, savaşımlar başlamıştı. İş yalnız şiir anlayışı, biçim tartışması, folklordan yararlanıp yararlanmamak sorunu, şiirin şairaneliği değildi. Yönetenlerden yana mı olacaktık, yönetilenlerden yana mı? Sorun buraya gelip dayanmıştı. Bir Saraçoğlu Hükümeti vardı, ırkçıları, Turancıları şımartan, onları şairlere, gerçek hikâyecilere açıkça Sabahattin Ali'ye karşı kışkırtan. Hitler anlayışında bir yerli yönetim gelişiyordu. Çankaya bu anlayışı destekleyen okur yazarların kâbesi olmuştu. Ahmet Kutsi, Milli Şef'in sanat, edebiyat danışmanıydı. Nurullah Ataç, ona 'ünlü komişair' dese bile Ahmet Kutsi'yle aynı doğrultudaydı. Çıkardığım Hür Markopaşa'da Ataç için, Başmüsahip Ata Bey demiştim. Milli Şef'i o baskı yıllarında koltukladığı için, yerinde bir kimlik belgelemesiydi bu. O dönemin aydın geçinenlerine karşı ne yapmamız gerekirdi? İlk işimiz, bu gibilerin Özden Pastanelerinde, Karpiç'lerde, Küllük kahvelerinde karşılarına geçip kavuk sallamamaktı. Vereceğimiz bir selâm bile onları yüreklendirir, cüretlerini artırırdı.

Gitmedim masasına Hoca'mın, bu tür nedenlerden.

Ahmet Kutsi'yi küllük kahvesinde masasında yalnız bırakmakla, yanına gitmemekle tuttukları yanlış yollarda karşılarında olduğumu belirtmek istemiştim. Ondan, doğru yanlış çok şeyler öğrenen bir öğrenci, ilgisini yardımını görmüş bir genç çömez olarak belki doğru yapmadım ama, öğlenlerini aç geçiştiren Karagümrüklü öğrencilerimin sözcüsü, onların dertlerini dile getirmeye çalışan bir şairi olarak hiç de kötü yapmadığıma inanarak, duvar dibinde oturan toplumcu arkadaşlarıma doğru yolumu kırmıştım.

Ahmet Kutsi'yi çok yakından izleyen Faruk Toprak'ın gözünden kaçmamıştı bu davranışım:

«Ayakta kala kaldı değil mi?» dedi gülerek.

«Suç bende mi?» dedim, «Öğretmenlik yalnız istiareyle teşbihi öğretmek değil... Yaşayışıyla da öğrencisine örnek olabilmek değil mi?»

Ben tam zamanında onunla yürek bağımı koparmıştım. Öğrenci müfettişi olarak Paris'ten göndereceği raporlarla bir çok toplumcu arkadaşımın dosyalanacağını, geri dönmek zorunda bırakılacağını öğrenmiştim çok geçmeden.

Maarif Kitabevi'nde, takvim düzeltmeleri yapıyordum o yıllarda... Küçücük bir masam vardı, üzeri kâğıt örtülü... Ayak altında kalmamam için bir köşeye çekilirdi masam. Dışarıdan dükkâna giren bile göremezdi oturduğum yerde beni. Ancak Patronumuz Menije Hanım'la görüşüp de çıkarken görebilirdi içeriye giren kişi.

Ahmet Kutsi, bir gün kendisini çok iyi tanıyan Menije Hanım'a bir kitap sormak için girmişti dükkâna. Aradığını bulamayınca ayak üstü uzunca bir konuşma tutturmuştu.

Paris yolculuğundan sonra büsbütün soğumuştum Hoca'mdan. Ne sorduğu kitap olumlu bir kitaptı, ne de konuştukları ipe sapa gelir sözlerdi. Bir ara bakışları bana ilişince sözü dudaklarının arasında düğümlenip kalıvermişti. Ne yapsındı? Birkaç adım atıp yanıma sokulsa... Yaptığım düzeltmelerin ekmek parası için yapılan ucuz bir iş olduğunu anlamakta gecikmemişti. Kendi doğ-

rultusunda yetiştirmek istediği bir öğrenci için küçümsenecek bir işti ama, gene de namuslu bir işti. Çapaklı prova yazılarını düzeltirken göz nuru döküyordum bütün gün. Tepemde kör bir ampul yanıyordu. Onun başarılı öğrencisi böyle ilkel masa başlarında düzeltmenlik yapmamalıydı! Bir dengesizlik, bir düzensizlik vardı ortada. Suç kimindi? Olsa olsa nimetleri tepen, iyi bir diplomayla okulu bitirip de öğretmenlik yıllarında parlak raporlar alan, lütfen İstanbul'a atanan, ciğerlerindeki oyuklara aldırmadan Milli Şef'i küçümseyen dikbaşlı, ters yaradılışlı kişideydi suç! Dudaklarında sözcükler donup kalmış, yerine acıyan bir gülümseme yapışmıştı. Bu gülümsemeyi bir zakkum gibi iki dudağının arasına kıstırıp çıkmıştı.

Menije Hanım bir süre arkasından baktıktan sonra:

«Rıfat Bey!» dedi. «Ahmet Kutsi Bey'di, bu dışarı çıkan, tanırsın değil mi?»

«Tanımam efendim!»

Aynı anlamlı gülüşle:

«Sanıyorum, o sizi tanıyordu,» dedi, «Çok yakından tanımışa benziyordu!»

YİRMİBEŞ

Karagümrük Ortaokulu'nda öğretmenlik yaparken Müdür Yardımcılığı görevini de eklemişlerdi, arkadaşların isteği üzerine. Okul yeni yapılmıştı ama, eski bir yapıdan getirilen halk çocuklarıydı öğrencilerimiz. Henüz bahçe duvarları çevrilmeyen bu yeni yapıda işleri yolunda yürütmek zor oluyordu. Çifte öğretim yapılıyordu okulda... Öğleden sonraki ikinci üçüncü sınıfların önemli bir bölümü, ya kahveden gelirdi, ya bardak hesabı şarap veren köftecilerden... Kimisi de ilk dersin yoklamasında bulunur, sonra çekip giderdi. Bunların başına genç bir «Muavin» gerekiyordu. Yönetmeliğe göre asil öğretmenlerden seçilirdi Müdür yardımcıları... Benden başka genç yoktu, asil arkadaşlar arasında...

Öğretmenler toplantısında Müdür Yardımcısı olmam için, Müdür başta olmak üzere hep birden direttiklerinde «Felsefe»ye gittiğimi, geri kalan zamanlarımı da okuyup yazmaya ayırdığımı ileri sürerek, çok zaman ayrılması gereken bu görevi üzerime alamayacağımı söylemiştim. Ne var ki kurtulamamış, ancak bir yıl kalma koşuluyla üzerime almıştım bu görevi.

Önce öğretmenlerin isteklerinden başlamıştım işe. Hepsi disiplinsizlikten devamsızlıktan yakınıyor, derslerde okutacak öğrenci bulamadıklarını söylüyorlardı.

İlkin sınıfları bir dolaşıp, şöyle bir göründüm çocuklara. Dersim bakımından en güleryüzlü kişi benim olmam gerekirken, kaş-

lanmı çatıp çıktım karşılarına. Sınıfta masal söyleyen, öykü okutan bir adamdan bu kadar haytayı yönetecek eli değnekli bir çoban çıkabilecek miydi? Pek inanmıyorlardı, böyle bir yönetmen olacağıma.

«Çocuklar!» dedim. «Biliyorsunuz, okulumuz mahalle içinde... Derslerden çıkınca kiminiz annesini, kiminiz kardeşini görmek isteyebilir. Evde unuttuğu bir kitabı, bir defteri gidip almak isteyebilir. Sakın benden izin almadan gitmeye kalkışmayın! Bana gelin ki beş on dakikalığına da olsa izin vereyim. Eğer izin almayıp da derslere girmezseniz, ilk derste bulunsanız bile sizi defterde yok göstermem gerekir. Bir gününüze yazık olduğu gibi, bir de okuldan kaçtı diye sizi disiplin kuruluna veririm ki sicilinize geçer... Devamsızlıktan sınıfta kalabileceğinizi de unutmayın! Eğer okula gelmediğiniz günler, ders günlerinin üçte birini bulursa, her dersten pekiyi alsanız bile sınıfta kalırsınız!»

Ben daha sözümü bitirip de dışarı çıkar çıkmaz, izin istemek için kapıma dizilmişlerdi. Hiç birini kırmadım. İsteyenin eline tarihli, numaralı imzalı izin kâğıdını tutuşturdum. Ertesi, daha ertesi günler, ilk derse girenler odamın kapısında kuyruğa giriyorlar, izin kâğıdını alan, çekip gidiyordu. İzin almadan giden birkaç kişiyi bu arada bulup çıkardım, acımasızca cezalandırdım. Bu kadar kolay izin alındığı halde izinsiz gidenlere ceza verilmez de kimlere verilirdi!

Sınıfların her gün beşer onar boşaldığını gören öğretmen arkadaşlar, okutacak öğrenci bulamamaktan yakınıyorlardı:

«Tüm kapat şu okulu da sen de kurtul, biz de kurtulalım!» diyenler bile çıkıyordu.

«Hele bir iki gün daha bekleyin!» diyordum, «henüz velilerin tümüyle görüşemedim.»

Bir yandan da hiç okula uğramayan çocukların velilerini çağırıyor, gelmeyen velileri ya evinde, ya iş yerinde kıstırıyordum. Eğer çocuklarını bu yıl hiç göndermeyeceklerse böylelerinden imza alıyor hemen defterden siliyordum adlarını. Defterde yalnız okula gelmesi gerekenlerin adları kalmıştı.

Bu iş de bitince yeniden dolaştım sınıfları:

«Çocuklar!» dedim. «Bu günden başlamak üzere izinleri resmen kaldırıyorum! Eğer, ölüm, hastalık dışı, izin için odama gelirseniz kovarım. İzin almadan okuldan uzaklaşırsanız sakın dönmeyin bir daha! Okuldan kaçanın ilk işlemi Disiplin Kuruluna çıkmaktır. Orda ne ceza vereceğimiz hiç belli olmaz! Ona göre!»

Bu sözlerin kuru gürültü olup olmadığını ancak bir ya da iki öğrenci denemek yürekliliğini gösterebilmiş, gereken cezayı da almışlardı.

Birden sınıflar doluverince şaşırmışlardı öğretmenler. Ne olmuştu bu haylazlara! Bakıyorlardı, yoklama fişlerine, sınıf mevcudu elli sekiz mi, gelen ya elli sekiz, ya elli yedi. Birinci saatte böyleyse, beşinci saatte de böyle! Bahçesiz bir okulda 'Devam' sağlamak kolay olmuyordu. Arada bir öğretmenlerden izin alıp derslere giriyordum, kuşkulandığım sınıflarda yoklamayı ben yapıyordum. Gelmeyen olursa yalnız tezkereyle bırakmıyor, velilerini de çağırıyordum, denetlemek için.

Müdür Yardımcılığımın ikinci ayıydı. Güneşli bir gün erkenden kalkmış Atikali Durağı'nda tramvaydan inmiştim. Çocukların arasından geçerek ellerim pardesümün cebinde okula geliyordum. Bahçe duvarı yapımı bitmediği için çocuklar yol kıyılarında, duvar diplerinde zilin çalmasını bekliyorlardı. Beni görenler selâmlayıp konuşmalarını sürdürüyorlardı.

Okulun kapı sahanlığı gene velilerle dolmuştu. Ya beni, ya da çocuklarının öğretmenlerini görmek isteyen, öğrenci yakınlarıydı bunlar. Kapının bir an önce açılmasını bekliyorlardı. Tümünü birden selâmlayıp geçtim önlerinden... Bu saatlerde hademeler temizlikle uğraşırlar, kapıcılık işini boşlarlardı. Bu yüzden kapıyı içerden kilitlemek daha da kolaylarına giderdi.

Beni gören Zeki Efendi üstünü başını düzeltmiş camlı odasına girmeden önce kapıyı açıp bana bir günaydın çekmişti.

Çok geçmeden, çocukları içeri almak için sahanlığa dikilmiştim. Bugün oldukça kabarıktı arkamda dikilen konuklarımız.

Karne zamanları hep böyle olurdu. Hele bir tanesi yaşına göre çok şıktı. Haki pardesüsünü yakıştırmıştı giysilerine.

Otomatik zil vaktinde çalınca çocuklar, üçer beşer önümden geçip beni selâmladıktan sonra, sınıflarına giriyorlardı. İlk derse girecek olan öğretmenler de çocukların arasındaydılar. Öğrencilerin arkalarından derslere girmişlerdi. Bir arkadaşın gelmediği gözümden kaçmamıştı.

Sahanlıkta dikilen konuklara:

«Şimdi sıra sizde!» dedim, «Buyurun içeri!»

Odama yürüdüm önlerinden. Kapımı açık bırakıp yerime oturdum. Hemen her günkü konuklardı, hepsi de çocuklarının derse kaldırılmasını, notlarının düzelmesini istiyorlardı. Çocuklara verebilecek, o kadar az şeyimiz vardı ki... Hele yönetmen olarak, çocuğun etiyle kemiğini velilerle bölüşmekten öteye geçemiyorduk!

Sıra haki pardesülü konuğa gelmişti sonunda.

«Günaydın!» çekip dikilmişti karşımda. Oturması için yer gösterdim. O çıkardığı pardesüsünü asacak çengel arıyordu. Demek çokça kalacaktı yanımda. Bir sandalye de pardesüsüne gösterdim, doğru bulmadı. Gösterdiğim yere sadece çantasını bırakıp gitti, pardesüsünü dışardaki çengele astı. Rahatlamıştı. Sonra çantasını kaldırıp kendisi oturdu:

«Efendim,» dedi, «Ben Ankara'dan geliyorum!»

«Hoş geldiniz, Beyefendi!» dedim, doğrularak.

«Ben Başmüfettiş Avni Başman!»(*)

Ad olarak hemen tanımıştım, İngiliz Avni derlerdi eğitimciler. Dil bilirdi, eğitim üzerine çevirileri vardı. İlkelerine de sıkı sıkı bağlı olduğunu duyardık. Eğer dersime girmek için geldiyse peşinden mutlaka üç beş kuruş zam gelecek demekti. İdare için geldiyse, benden önce Müdür vardı, zararı pek dokunmazdı bana.

«Müdür Yardımcısısınız değil mi?» diye bir soruyla başladı

(*) Demokrat Parti'nin ilk Milli Eğitim Bakanı.

işe, «Ne dersine giriyorsunuz?» diye sormuyordu. Demek «İdari teftiş» için gelmişti.

«Ne zamandır bu görevdesiniz?» diye sordu. Öğretmenliğe ilk girişimi soruyorsa, 1930'da ilkokul öğretmenliğiyle başladım işe... Türkçe-Edebiyat öğrenimimi soruyorsa 1938 çıkışlıyım okuldan.

Öğretmenlik görevi mi, efendim?» dedim.

«Önce Müdür Yardımcılığı görevi? Ne kadar oldu bu işe başlayalı?»

«Daha yeniyim... Ancak elli altmış gün oldu!»

Çantasını açtı. Bir dilekçe buldu çıkardı.Tarihine baktı:

«Demek siz bu şikâyetten sonra Muavin olmuşsunuz!.. Hımmm!.. Bu şikâyete göre okulda devamsızlık varmış, disiplinsizlik varmış, öğretmene saygısızlık varmış!.. Ne dersiniz?»

«Şikâyet eden bir öğretmen arkadaş olduğuna göre... Diyelim ki, devamsızlık onu pek ilgilendirmez ama ortada öğretmene bir saygısızlık varsa, bundan şikâyetçi olan arkadaş da sorumlu sayılmaz mı? Bu saygıyı idare mi sağlar, öğretmenin kendisi mi?»

«Elbet öğretmen sağlar... Sonraaa!.. Diyelim ki idare sağladı...»

«Evet efendim, idarenin zorla, korkutarak sağladığı saygıdan bu öğretmen arkadaşa ne hayır gelir ki?»

Birden doğruldu:

«Buyrun bir dolaşalım!» dedi.

Kapıdan hızla çıkıp koridora doğru yürümeğe başladı. Her halde üçüncü sınıftan başlayacaktı işe. Beş tane üçüncü sınıf şubesi vardı. 3-A'dan başlaması gerekirdi. Ama Avni Bey sınıfların önünden hızla geçiyor, başını çevirip kapıların üstündeki tabelalara bile bakmıyordu. Önümde yürüyor, beni de peşinden koşturuyordu. Koridor sona ermiş, o hâlâ gidecek yol arıyordu, kendine. Buldu da. Helânın kapısını açmış girmişti içeri. Ben kendi özel işi için mi diye düşünürken, «Siz de gelin!» dedi.

Sıradan başlamıştı helâ kapılarını açıp kapamaya. Birinci

helâyı açmış, duvarını gözden geçirmişti. İkinciyi, üçüncüyü, dördüncüyü de açıp kapattıktan sonra:

«Yazı falan yok!» dedi.

«Ne yazısı efendim?» diye sordum.

«Tosun mosun yazısı!»

«Yoktur efendim. Bakın şu tenekeye! Hademelere eğer bir tek harf görürseniz hemen fırçayla kireçleyeceksiniz dedim!»

«Yazan oluyor muydu?»

«Değişmez geleneklerimizden... Oluyordu ilk günlerde. Onlar yazıp hademe silerse neden zahmet edip boyuna yazsınlar!»

Gülerek çıkmıştı koridora. Bu kez, kapıların önünden yavaş yavaş geçiyordu. Üst kata çıkmıştık. Bu katta helâ olmadığını bir bakışta anlamıştı. Gene de bir uçtan bir uca yürüdü. Son kapının önünde durdu:

«Boş sınıf var mı?» diye birden dikti gözlerini üstüme.

Vardı. Muzaffer Hanım gelmemişti. İki gündür rahatsızdı. Ne demem gerekirdi.

«Yok değil mi?» diye kendi cevaplandırmaya kalkıştı.

«Var!» dedim. «Sınıflardan biri boş!»

«Hayret!» dedi. «Hangi sınıf bu?»

«Şu önünde durduğunuz sınıf!»

İnanmadı. Kapıyı vurup daldı içeri. Çocuklardan biri kürsüye geçmiş kitap okuyor, arkadaşları da dinliyordu. Bir süre kendisi de dinledikten sonra:

«Damga!» dedi «Reşat Nuri'nin Damga'sı!»

«Evet Damga! Yeşil Geceyi de Üçüncü sınıflar okur, bir öğretmen gelmezse.»

«Ya okumazlarsa?»

«Okurlar efendim, roman bu, neden okumasınlar!»

«Hani, ya okumazlar da gürültü ederlerse?»

«Bakın!» dedim. «Etmiyorlar işte!»

«Eğer okumasalardı da, hepsi birden gürültü etselerdi... Bir idareci olarak...»

«Her zaman ıdarecilik işe yaramaz... Ara sıra Türkçe öğretmenliğimden de yararlanırım. Eğer sınıfta gürültü olursa, dikilir dinlerim bir süre... Roman okuyanı dinliyorlar mı, dinlemiyorlar mı, diye. Eğer gürültü edip de romanı dinlemiyorlarsa...»

Yapacak şey kolaydı. Dinlemeyenleri, İngiliz eğitimine uyarak benzetirdim ama, karşımda İngiliz nfteliği kazanan bir eğitimci de olsa açık vermeye gelmezdi:

«Dinlemiyorlarsa efendim,» dedim. «Suç onların değil, romancıyla, romandır, diye düşünür, değiştiririm ellerindeki kitabı!»

Bu kez gülmemişti. Espri olsun diye söylediğimi anlamıştı. Biliyordu, bir romanı bile dinlemeyen çocuğun en azdan kulağının çekileceğini.

«Çıkalım,» dedi. «Demek bu bacaksızlar Damga'yı sevmişler size göre... Rahat bırakalım da dinlesinler. Çocuklar, işinize bakın, kalkmayın ayağa!..»

Hızından hiç kısıntı yapmadan koridoru geçip indi merdivenleri:

«Müdür hâlâ görünürlerde yok!» dedi.

Oysa Müdür taaa Maçka'da oturduğu halde hemen her gün, hiç sektirmeden, benimle birlikte bulunurdu okulda. Hani «Köpeğin nasipsizi Kurban Bayramı'nda sılaya gider!» diye birsöz vardır ya, bizim Müdür de ilk kez geç kalıyordu. Siciline «Devamsız» damgasını yiyecekti. Adı, devamsıza çıkacaktı. Reşat Nuri'nin romanında olduğu gibi... Çocuk, bu romanda çalmadan hırsız oluyordu.

«Muavin» odasına girdiğimizde zil çalmış, nöbetçi öğretmenler, okuldaki müfettişten habersiz altlı üstlü koridorlarda yerlerini almışlardı. Arka bahçenin kapısı açılmıştı. Hava güneşli olduğu için sınıflarda, koridorlarda kimse bırakılmamıştı.

Sınıf Başkanlarının getirdikleri yoklama fişlerine göz gezdiren Müfettiş:

«Şaşılacak şey!» dedi, «Devamsızlar biri, ikiyi geçmiyor. Sınıfın birinde tek eksik yok!»

Aldım elinden fişleri, baktım:

«İkinci derste, bu devamsız çocuk sınıfta olacak.» dedim. «Şu üç devamsız da ikiye düşecek.»

«Nasıl olur?» dedi.

«Bunlar iki kardeştir. Öbür kardeşi de 2-B'de... Karagümrük'ten taşındılar, babaları Beşiktaş'ta dükkân açtı. Zamanında gelemiyorlar. Almam bu okuldan çocuklarımı, diyor, babası... Böyle giderse veririm ellerine nakil kâğıtlarını ben de!»

«Evet!» dedi. «Devam çok iyi!»

«İyidir. Yazdım velilerine eğer göndermeyecekseniz alın okuldan, dedim. İmza alıp sildim kayıtlarını!»

«Bu duvarsız bahçede iyi başa çıkıyorsunuz, doğrusu!»

«Kolay olmadı!» dedim gülerek, «İzin vere vere önledim.»

Anlattım öğretmenlerin okutacak öğrenci bulamadıklarını, ilk günlerde.

«Demek hâlâ kaldırdığınız izinler, geriye gelmedi öyle mi?» dedi, gülerek.

Cebinden bir defter çıkardı, daracık bir defter... Adımı, soyadımı yazdıktan sonra:

«Müdürlüğü nerde istersiniz?» dedi. «İstanbul'un içinde mi, dışında mı?»

«Çok rica ederim...» dedim. «İdarecelikten af buyurun beni! Felsefe'ye devam ediyorum. Üstelik yazı yazmak da çok zamanımı alıyor.»

Sanki duymamıştı söylediklerimi:

«Bir lise müdürlüğü var... Yeni açılan bir lise... İstediğiniz gibi yetiştirebilirsiniz çocukları...»

«Bağışlayın beni!»

«Ben defterime gene de yazıyorum. Bir gün, genç bir lise müdürü gerekirse... Belki de İstanbul'da... Bu günlerde...»

«Gösterdiğiniz güvene teşekkür ederim. Başarılı bir öğretmen olmak için hazırlıyorum kendimi. İyi bir edebiyat öğretmeni...»

İdareciliği tepmiştim ama, bir yıl sonra, idareden ayrılınca,

idari nedenlerle Nişantaş Ortaokuluna sürülmüştüm. İdarece bir neden olmadan bir okuldan bir okula veriliyordum. Bu kez de sahipsiz çocuklara kıyan bir yardımcı öğretmeni benzetmiştim, toplantıda. Bu en azdan Müdüre hakaretti. Cezasız bırakmamışlardı beni...

Okul çok eskiydi. Bir yağmur yağdı mı bizim Tamburi Dürrü Bey şemsiyeyle derse girerdi. Okul yapısı eskiydi ama, okuldaki öğretmenler gıcır gıcırdı. Hemen o çevredeki apartmanlardan gelen zengin hanımlardı. Apartman sahipleri bile vardı aralarında bu öğretmenlerin.

Bir iki yardımcı öğretmenden başka konuşacak hiçbir arkadaş yoktu.

Okulun tam karşısında oturanlar bile birinci, ikinci derse girmek istemezlerdi, erken kalkmamak için. Kadıköy'den vapurla, tramvayla gelen genç arkadaşlar vardı, bu ilk saatlere girmek zorunda bırakılan... Ben de taaa Aksaray'dan geliyordum, bu ilk derslere, kaç taşıt değiştirerek. Aldığım para tramvaya yetmiyor, zamanım yollarda geçiyordu.

İkinci Dünya Savaşı'nın kıtlığı, yokluğu, yoksulluğu bütün çilesiyle binmişti benim de omuzlarıma. Yeniden palto, pardesü, pantalon derdi başlamıştı. Giyim zorluğundan sınıflara pardesüyle girmek zorunda kalıyordum. Ayakkabı bulmak bile olanaksız hale gelmişti. Fiyatlar birden yükseldiği için. Memurlara Beykoz fabrikasından sırayla pabuç verilmeye başlanmıştı. Kumaş da veriliyordu. Kimi memur, aldığı kumaşı satıp çoluğunun çocuğunun boğazına veriyordu. Açlık, günlük sorun haline gelmişti. İşini bilen öğretmen arkadaşlar özel dersler verip durumlarını düzeltmeye çalışıyorlardı. Çoğunun benden bir ayrıcalığı yoktu. Birbirimize çay ısmarlayıp kahvede bir sandalya sağlamak bile büyük bir dostluk gösterisi oluyordu.

Bir müdürümüz vardı, Mahir İz... Dünyanın ne gidişinden haberi vardı, ne dönüşünden. Bayram tatilinden yararlanıp Tosya depremi için yola çıktığım için etmediğini bırakmamıştı bana. Ağabeyim PTT Müdürü olduğu halde çektiğim teli cevaplandırma-

dığı için kötü şeyler düşünerek kışta kıyamette yola çıkmıştım. Annem de onunla birlikteydi Tosya'da...

Oturdukları ev yıkılmamıştı ama, oturulacak durumda olmadığı için hemen çadıra çıkmışlardı. Ağabeyim çok sevdiği Manuplesini yıkılan telgrafhaneden koparıp çadırda tıkırdatmaya başlamıştı bile.

Tosya'ya bir kış günü, büyük yas içinde girmiştim. Gördüklerimi Vakit Gazetesi'ne dizi olarak gönderecektim. İlk yazdığım röportajdı bunlar. Beni Babıâli pazarına hazırlayan ilk parasız yazılar... Bu geziden bir de «Tosya Zelzelesi» adlı bir dizi şiirle dönmüş, «Sınıf» adlı kitabıma girecek yazılar arasına eklemiştim. Tosya'dan dönerken ağabeyimin kızı Nermin'i de yanıma almıştım. Toz toprak altında kalmaktan gözleri kan çanağına dönmüştü. Bir göz doktoruna görünmesi gerekirdi. Okulları yıkılmıştı. Öğretime hemen geçecek durumda değildi. İlkokulun son sınıfındaydı. Her bakımdan boş dönmemiştim, bu yolculuktan.

Ilgazlarda arabamız kara saplandığı için, üşüme sonucu ciğerlerim su toplamıştı. İstanbul'a getirdiklerim arasında bir de sulu pnömoni vardı göğsümde.

Nermin'i Aksaray'da bir ilkokula yazdırmak üzere götürmüştüm. Henüz gözlerinin kanı bile çekilmemişti. Öğretmen olduğumu, bu çocuğu, Tosya depreminde okulu yıkıldığı için İstanbul'a getirdiğimi söyledim. Buraların yabancısı olduğunu, çocukla ilgilenilmesi gerektiğini meslek arkadaşı olarak diledim. Ben sayın başöğretmenin duyarlılığını uyardığıma inanarak «Sizden gönül rahatlığıyla ayrılabilirim artık, haydi hoşça kalın!» diye elimi uzatınca eğilip elime baktı. Elimin boş olduğunu görünce:

«Yardım için...» dedi. «Ne bırakıyorsunuz? Okul aile birliği için... Aylık kaç lira yazalım?»

Tepem atmıştı:

«Hanım!» dedim. «Bizim okula yardım edecek halimiz mi kalmış? Önce öğretmenim ben... Sonra...»

«Sonra efendim, Kızılay'a her ay ne verilecek, onu da şimdiden bilelim ki, öğretmeni fazla almasın çocuktan!»

«Ne dediniz, anlayamadım. Kızılay parası mı dediniz? Kim kime verecek Kızıylay parasını? Siz hiç gazete okumaz mısınız? Yedi yüz elli ölü vermiş bir kasabadan getiriyorum bu çocuğu ben! Kızılay, bu felaket görmüş çocuğa yardım edecek yerde ondan, yani bu çocuktan yardım parası mı isteyecek? Siz diyeceksiniz ki yardımlaşmaya alışsın diye istiyoruz,, Kızılay'ın ne demek olduğunu öğrensin diye, öyle mi? Yardım bu mu? Depremden çıkandan para istemek mi yardımlaşma?»

«Vermeniz lâzım! Vermezseniz alamayız çocuğu! Okul Aile birliğinin tüzüğü var, fakir çocuklar için...»

«Belki okul aile birliği sizden daha anlayışlı çıkar...» dedim, «Bir dilekçe yazıp bırakayım da... Mutlaka vereceksiniz derlerse bir düşünürüz!»

Oturdum bir dilekçe yazdım.

Bir meslektaşıma allahaısmarladık, diyemeden odasından çıkmak zorunda kalmıştım. Belki verecek beş on kuruşum olsaydı, bu kadar öfkelenmez, çıkarır verebilirdim de... İnsan bu duruma gelince daha da kırıcı oluyordu. Kim bilir o günlerdeki kırıcılık, yazılarımdaki acı yergi de buradan geliyordu. Belki de sınıfsal duyarlılık böyle başlamıştı bende.

Bizim Mahir Bey'in durumunun Nermin'in başöğretmeninin durumundan çok bir ayrımı yoktu. Bir akşam, son dersten sonra toplamıştı öğretmenleri:

«Arkadaşlar!» diye başlamıştı, «Bir kooperatif kurmalıyız. Kooperatif okul için çok kârlı bir iş. Çünkü kooperatiften okulun ihtiyaçları sağlanır. Kırtasiye diye bir şey vermiyorlar bize. Zaten biliyorsunuz, bu savaş, bu İkinci Dünya Savaşı... Kooperatifin gelirlerinden yararlanabiliriz birçok konularda.»

Hemen parmağımı kaldırıp, söz vermesini beklemeden de lâfa karıştım:

«Kâr mı dediniz Müdür Bey? Çocuklar için kurulan, çocukların gereksinmeleri için açılan bir tüketim kooperatifinden nasıl kâr düşünülebilir... Kâr etse bile... Bundan bize ne? Çocuklar arasında bölüşülemez mi kazanç?»

«Canım Rıfat Bey'ciğim. Sermaye bizden olursa... Ben bir ortaokul biliyorum ki kârdan bahçesine havuz bile yaptırdı... Aylıklarımızdan her ay beşer onar keser veririz... Bir defter dışarda elli kuruşsa, biz satarız altmış, yetmiş kuruşa... Yazılı yoklama kâğıtları... Zorlarız çocukları... Mecburdur efendim... Hele almasınlar... Yoklama kâğıdı, bizim damgalı kâğıtlarımızdan değilse, sıfır!.. Her kâğıttan beş kuruş kalsa... Düşünün kaç ders var, kaç çocuk var, kaç sınıf var!.. Kârı düşünün... Sene sonunda kârları bölüşürüz. İdarenin ihtiyaçları da çıkar bu paradan! Hem de bir havuz okulun bahçesine!»

«Dürrü Bey'in leğenleri var, havuza gerek yok!» dedim. «Yağmurlu havalarda her sınıfta bir havuz... Şaka söylediğim sanılmasın 1-C'de leğende bugün kayık yüzdürüyorlardı çocuklar...»

Böyle zamanlarda yardımcı Öğretmen tıbbiyeli Kadri, benim yardımcımdı:

«Değil mi Kadri Bey!» dedim, «Senin de dersin var bu sınıfa, görmüşsündür. Geçelim şu havuz sevdasından... Eğer bu kooperatif bizim paramızla kuruluyorsa, bırakalım kârını da, çocuklarımıza ucuz defter, kalem sağlayalım! Çocuklarımızın çoğu teneke mahallesinden geliyor. Siz bakmayın okulumuzun adının Nişantaşı Erkek Ortaokulu olduğuna... Bizim erkekler, hep şu apartmanlardaki kapıcı çocukları, şoför çocukları... Hali vakti yerinde olanlar da Feriköy'ün arka sokaklarından geliyor! Geçen gün ekmek kadayıfının ne olduğunu anlatana kadar başıma hal geldi, sınıfta. Bu kuşak simitsiz büyüyor arkadaşlar! Bu çocukların verdikleri beş kuruşları bölüşemeyiz biz! Kâr, kâr diyor, Müdür Bey, kooperatifin amacı benim bildiğimce, kâr değildir. Ucuzca tüketim gereksinmelerini sağlamaktır... Müdür Bey'in açmak istediği kooperatif değil, dükkândır, bakkaliye ve kırtasiye mağazası...

Ertesi gün Müdür Bey beni sorguya çekmişti. Bakkaliye için değil, izinsiz il sınırları dışına çıktığım için. Tosya depremi için bayramda İstanbul'dan ayrıldığım için. Öğretmenlik görevinden, izinsiz ayrıldığım gerekçesiyle, beni istifa etmiş saydırana kadar uğraşmıştı.

Simitten söz etmiştim. Müdürle konuşurken... İkinci Dünya Savaşı'ndan önce simiti bilen çocuklar vardı kuşkusuz. Ekmek karneyle verilmeye başlandığı günden sonra simit çıkarmaz olmuştu fırınlar. Ekmek karaborsada bir liraydı. Aylığımsa seksen üç lira, seksen bir kuruş... Yani seksen üç ekmek karşılığı öğretmenlik yapıyordum. Günde ikibuçuk ekmek isterdi bizim eve, en azdan. Çünkü proteinli maddeler kullanılmayınca ekmeğe iş düşüyordu. Okuldaki çocuklarsa bizden daha iyi durumda olamazlardı.

Altlı üstlü nöbet tutardık okulda, katların birine ben bakarken birine de nöbet arkadaşım Kadri bakardı. Bir gün Kadri'ye, bir öğrenci başvurmuştu.

«Efendim!» demişti, «Pastamı yemiş arkadaşlar, sınıfta!»

«Ne pastası?» diye sormuş şaşırarak.

«Pasta efendim. Hani şu pastanelerde satılan pastalardan...»

«Nereye koymuştun pastanı?»

«Kutuda duruyordu...»

«Kaç taneydi, kutuda?»

«Dört tane vardı efendim.»

«Dört pasta haaa!.. Afiyet olsun, iyi etmiş arkadaşların! Okula böyle şeyler getirmezsin bir daha!»

«Annem üçüncü dersten sonra yersin demişti!»

«Söylersin annene, bir daha böyle şeyler verme bana dersin! Herkesin yiyebileceği şeylerden versin sana! Hadi oğlum, öyle söyle annene!»

Çocuk annesine gidecek yerde, doğru Mahir Bey'e gitmişti. Pastaların çalındığını anlattıktan sonra, Kadri Bey'in söylediklerini de eklemişti. Pasta hırsızlarını yakalayacak yerde böyle bir karşılık veren öğretmene çıkışan Müdür çıkışmakla da yetinmeyip durumu, öğretmen odasında açmak gereğini duymuştu. «Titiz olmalıyız arkadaşlar!» demişti, «Bundan yanlış mânâlar çıkarırlar sonra...»

Ertesi gün öğretmen odasındaydık. Derslere ikinci, üçüncü saatlerde girme yetkisi olan seçkin Bayan öğretmenler, Kadri'yi köşeye sıkıştırmışlar, paylıyorlardı: «Olur mu efendim!» diyorlardı. «Bir öğretmen, pastası çalınan bir çocuğa nasıl böyle şeyler söyler! Öğretmenlik mi senin yaptığın!»

Biri bitirip biri başlıyordu:

«Olmaz efendim! Bu çocuklar, arkadaşlarının pastalarını yemekten işe başlarlarsa, önlerine geçilir mi bunların! Sonra ne yapmazlar. Memleketi tümüyle alır götürürler, bu aç yaratıklar! Bu pasta hırsızlarını bulup ortaya çıkarmak dururken... Sen, tut, bir afiyet olsun çek, hırsızlara!.. Öğretmenlik değil, senin yaptığın Kadri Bey, suç ortaklığı!»

Bütün bunlar sanki kendine söylenmiyormuş gibi, sigarasını zil çalana kadar bitirebilmek için çekiştirip duruyordu Kadri. Ağzında biriken dumanları üfledikten sonra:

«Hanımlar!» dedi, «Siz öğretmen olarak mı konuştuğunuzu sanıyorsunuz, ben hiç sanmıyorum! Siz okula pasta getiren çocukların annesi olarak konuşuyorsunuz! Ben de pastayı yiyen çocukların babası... Neden mi öyle konuşuyorum? Böyle bir dönemde. Benim çocuklarım şu koşullar altında hiçbir zaman okula pasta getiremeyecekler. Ben kendi çocuklarım adına, pastayı yürütüp yiyenlere ancak bir afiyet olsun çekebilirim, o kadar. Daha çoğunu söylemek içimden gelmez! Rica ederim, birbirimizi aldatmayalım!»

Yarenlikten sonra, Yokuş Kitabevi, Sınıf adlı şiir kitabımı basmıştı.

Kapak kompozisyonu devrimci arkadaşımız Faris Erkman'ındı. Darüşşafaka'nın unutulmaz öğrencilerindendi, Faris. Az rastlanır bir yakışıklılıkta, sapsarı saçlı uzun boylu bir gençti. Hukuk Fakültesi'ni resim yaparak, kitap kapağı çizerek bitirmişti. Hemen sanatın her dalında yetenekli, olumlu bir arkadaştı. Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi'nde kabartma harita boyamayı avukatlık yapmaya yeğlemişti.

Yokuş Kitabevi'nde kitabımın ilk çıktığı gün buluşmuş,

güzel bir vitrin düzenlemiştik, Faris'in çizdiği kapak, kırmızı üzerine ak – kara uyumuyla oluşan gözü çekici bir kompozisyon olduğu için yoldan geçenleri etkileyip camın önüne topluyordu. Bir yandan Faris'in doyum olmaz konuşmasını dinlerken, bir yandan da içeriye girecek ilk alıcıyı izliyordum. Birden içim coşkuyla ürperivermişti. Hocam giriyordu içeri, Ortaokul'da beni edebiyata, şiire, hattâ kendi dersinin öğretmenliğine ısındıran Zeki Ömer Bey... Beni okuttuğu zamanlarda sadece Türkçe öğretmeni Zeki Bey'di adı. Soyadı kanunuyla birlikte adının sonuna bir de Defne eklerken, sonradan aldığı Üniversite diplomasıyla tam bir edebiyat öğretmeni, sevilen bir şair olmuştu. Türkoloji'den aldığı diplomadan çok, İstanbul'da geçirdiği yıllar ona çok şeyler katmış, türlü düşün dalgalanmaları onun insan sevgisinden hiçbir şey alıp götürememişti. Ne Çankaya'ya gidip karmaşık Ülkücülük'lere bulaşmış, ne de memleket sevgisini ırkçılık doğrultusunda geliştirmeye çalışmıştı.

On beş yıl önce okuttuğu öğrencisinin yeni çıkan kitabıyla daha da gençleşerek girmişti kitabevinden içeri... Parmağıyla vitrindeki kitabımı gösteriyor, bir tanesinin sarılmasını istiyordu. Beni birden karşısında görünce en azdan sekiz numaralık miyop bakışlarıyla, Ortaokul kürsülerinden seslenir gibi:

«Rıfat!» demişti. «Yarenlik'i çok sevdim. Dilerim ki bu kitabın en az onun kadar başarılı olsun!»

Saygıyla sıkmıştım elini.

Sarılmakta olan kitabı İhsan Devrim'in elinden aldım, bir şeyler yazıp imzaladım. Yıllardan beri yitirmediği, yitiremeyeceği kitap sevgisinden gelen titizlikle çantasına yerleştirdi.

Hocam, bu çantalardan öğrencisi olduğum yıllarda kitapçılarda görüp de okuyamadığım ne kitaplar çıkarmış, hırpalamadan okuyamayacağımı bile bile kılı kıpırdamadan bana uzatmıştı. Daha da ileri gitmiş, evde kendisi olsun olmasın, istediğim kitabı öğretmen olan eşinden almam için yetki de vermişti bana. Şimdi gene adresini veriyor, Aksaray'da Yayla Apartmanındaki dairesine gelmemi istiyordu. Geleceğimi söylüyordum, içim saygıyla

dolu... O anda söz veriyordum, yalnız evine gitmek için değil, onun gibi bir öğretmen olabilmek için... Benim de yetiştirecek, Cevdet'lerim, Adnan'larım, Necat'larım, Salih'lerim, İsmail'lerim, Semih'lerim olmalıydı!

Meğer öğretmenliğimin son günlerini yaşıyormuşum o günlerde. Yirmi gün sonra kitabım toplanmış, pnemoni'den raporlu olduğum bu hasta günlerimde tutuklama kâğıdım yazılıyormuş! Emniyet Müdürlükleri'ne, tutukevlerine gidemezdim öleceğimi bile bile. Kaçmalıydım, iyileşinceye kadar ele geçmemeliydim. Tam iki buçuk ay su dolu ciğerimi ordan oraya geceli gündüzlü gezdirdim durdum. Milli Şef'in 1944 yılının 19 Mayısında söylediği o tarihsel nutuk üzerine saklandığım evden çıkıp, Emniyet Müdürlüğü'nün yolunu tuttum.

Rikkat'in bu dönemde bana büyük yardımı olmuştu. Hastalığımı bildiğinden beni yüreklendiriyordu. Her ikimiz de biliyorduk kaçmanın bir kurtuluş yolu olmadığını. Ne kadar dışarda kalırsam, sağlığım için o kadar iyiydi.

Sayın Şef, Söylevi'nde artık solcularla sağcılar arasında ayrıcalık gözetmiyordu. Her iki akım da ulusal çıkarlar açısından zararlıydı!

Halkıydı kendi açısından. Hitler sağcılık için ne kendisinde bir istek bırakmıştı, ne Saraçoğlunda yürek! Almanya saldırıya geçtiği gün Harmandalı oynayan Saraçoğlu, Hitler'in askerleri yüz geri ederken her halde çiftetelli oynayamazdı!

Milli Şef'lik açıktan açığa bir sallantı geçiriyordu. Yeni atılımlar gerekirdi, Çankaya'nın çatlayan duvarları için... Köy Enstitüleri desteğiyle pratik bir köy kalkınması örneği sergilerken, bir yandan da özel sektörü devletçilik zararına güçlendirip solculuğun karşısına demokrasi oyunuyla çıkmayı düşünüyordu. Kendini dolaylı yoldan halka seçtirip yan tutmaz bir Cumhurbaşkanı olsa Çankaya pek alâ kurtulurdu bu hesaplara göre!

Böylece Şeflik karalaması da temize çıkar, köşkün duvarlarıyla birlikte tavanı da yerli yerinde kalırdı. Öyle bir demokrasi sergilemeliydi ki, kimler değişirse değişsin kendisi değişmez başkan olarak kalmalıydı!

Birinci Şube'ye teslim olduğum gün, Birinci Şube Müdürü Zeki Bey gitmiş, yerine Bursa'dan Sait Bey gelmişti. Bu gestapo anlayışının ufak ölçette Birinci Şube'den çekilmesi demekti. Zeki Bey'in fişleme yöntemlerinden solcuları sorguya çekme biçimlerine kadar, bütün uygulamalar hep Hitler'in memleketine gidip gelmelerden öğrenilmişti. Von Papen'le birlikte düzenlenen bir «Suikast» gösterisi o yılların başarılı uygulamalarındandı. O dönemlerin kimi uygulamaları, bu tür «operasyon»lardan oluşuyordu.

Artık bu oyunlar gidecek, yerine önce Acem kılıcı gibi iki yüzü kesen bir kıyım politikası getirilecekti. İlerde ırkçılar kılık değiştirip yeni açılan demokrasi yelpazesinde yerlerini alacaklardı. Irkçılıktan ün yapanlar, parlamentolara girecek, parlamentoyu Avrupa'larda, Amerika'larda bile temsil yetkisi kazanacaklardı:

Sıcak bir Mayıs günüydü. Kaçaklık günlerimde sırtımdan çıkarmadığım çulaki paltomla, gösterdikleri sandalyede oturuyordum. Bütün eşyam, bu paltoyla birlikte cebimde bulunanlardan oluşuyordu. Bir kurşunkalem, bir paket ucuzundan sigara, bir kibrit, bir de mendil... Bütün hücrelerin Turancılarla dolu olması gerekirdi, Polisler bana kendi çalışma odalarında yer gösterdiklerine göre... Bir toplumcu olarak bu günlerde pek itibar görmeyeceğimiz doğaldı!.. Milli Şef sağcıları lânetleyeli henüz bir haftayı geçmemişti. Birinci Şube'de de itibar, elbette ki ırkçılara kaymış olacaktı. Milli Şef böyle söylüyordu, böyle olması gerekirdi. Zaratustra hep böyle söylerdi!

Kim ne söylerse söylesin, Kürt Mehmet misali gene nöbetteydim işte! Sorgumun başlamasını bekliyordum. Biliyordum, iki olaydan tutuklama kâğıdımın kesildiğini. Toplumcu eylemlere katılmaktan, bir... Sınıf adlı kırmızı kapaklı kitap çıkarmaktan, iki!.. İlk suçumun ortakları iki yüze yakındı, hemen hepsi de Birinci Şube'yi Turancılara bırakıp Ankara Cezaevi'ne gönderilmişlerdi. Benim de kısa bir sorgudan geçirilip hemen Ankara'ya gönderilmem gerekirdi. İki buçuk ay önce evimden alınan kitaplarım,

bir bavul içinde arkadaşlarla birlikte Ankara'ya yollanmıştı. Bavulunun peşinden bavul sahibinin de yola girmesi pek doğaldı, kural gereği.İkinci suçumsa İstanbul'da işlenmiş, şiirler İstanbul'da yazılmış, İstanbul'da basılmıştı. Basan da, bastıran kitapçı da İstanbul'daydı, bu dava mutlaka burada Sıkıyönetim Mahkemesi'nde görülmeliydi.

Bunları düşünürken odaya iri kıyım biri girmiş, kapının yanındaki sandalyeye oturmuştu. Yorgundu, uykusuzdu. Vakit sabahın dokuzu, onu olduğu halde bütün gece uyumamış görünüyordu.

Oda, Üçüncü kısım memurlarının, yani solculara bakan yetkililerin çalıştığı büroydu. Kalın geniş masaların gerisindeki memurlar, hiç boş durmuyorlar, boyuna yazıyorlar, çiziyorlardı. Bir memur, tutuklamalardan birinde evden alınmış kitapların listesini çıkarıyordu. Hepsi de Marksizm'le ilgili İngilizce, Fransızca kitaplardı. Ben bu kitapların hangi arkadaşın evinden getirildiğini sezinlemeye çalışıyordum.

Kitapların adını yazan memur dil bilmediği için harfleri bizim alfabeye göre okuyor, ben içimden Fransızca'ya çevirip ortaya bir tanış ad çıkarınca bir dostla karşılaşmış gibi göneniyordum. Memur, kâğıt değiştirirken dayanamamış, bir küfür salladıktan sonra:

«Ulan,» demişti, «Bunları okuyacağına daha işe yararlısını oku da geç şu memleketin başına!»

Daha yaşlı bir memur, belki de bir sivil komiser:

«Ne biliyorsun!» dedi. «Belki o da memleketin başına geçmek için okumuştur bunları?»

«Hadi şimdi okusun bakalım!»

Memleketi böyle azılı bir solcudan, böyle zararlı kitaplardan kurtardıkları için öğünçle benden yana baktılar... İşte suçüstü yakaladıkları bir kitabın yazarı da karşılarında oturuyordu. Bu memlekette, böyle zararlı kitaplara, bu zararlı kitapları okuyanlara da, yazanlara da yer yoktu!

Kapının yanında oturan yorgun görevli bu böbürlenmeye katılacak halde değildi. Bütün gece nöbet beklemişe benziyordu. Kim bilir, şimdi de şu odanın içinde bile beni gözetleme görevini vermiş olabilirlerdi ona. Ama ne olursa olsun saygılı adamdı doğrusu. Başımı ondan yana doğru çevirdiğim zaman birden toparlanıyor, ağzımdan çıkmasını beklediği bir ricayı yerine getirmek istermiş gibi hazırlanıyordu. Her şeyimden onun sorumlu olması gerekirdi demek.

Helâya çıkmak istesem, ondan izin almam gerekeceğe benziyordu. Daire'nin içinde de olsa gerekliydi böyle gözcüler... Öyle ya, şu masalardaki memurlar, kendi işlerine daldıkları bir sırada, onların dalgınlıklarından yararlanıp kalkıp kapı dışarı çıkamaz mıydım? Ne olursa olsun burası bir işyeri, bir daireydi. İş için gelenlerin arasına karışıp kaçabilirdim de... Bizim gibiler için, kapı önlerine böyle memurlar dikmeliydiler.

Bu odada sigara içmem yasak mıydı? Sıkı tiryaki değildim, içmesem de olurdu... Memurlar sigara içiyorlardı ama, onlar içebilirlerdi. Bu kapının yanındaki adam, neden içmiyordu? Görevliydi. Ya da tiryakiliği de benim kadardı. Belki de hiç içmiyordu.

Çalışanların gevşediği bir sırada dışardan bir zil sesi geldi, okul zili gibi bir zil sesiydi bu. Bu zille ben tam ondört yıl derse girip çıkmıştım. Alışkındım bu sesle sınıflara girip çıkmaya. Elimde olmadan toparlanmıştım. Uyuşan ayağımı değiştirip yeniden oturdum. Benimle birlikte kapının yanındaki de kıpırdanmıştı. Demek dışarı çıkacağımı sanmış, hazır ola geçmişti. Ateş gibi gözcüydü. Bana soluk aldıracağa benzemiyordu.

Oda boşalmış, ikimiz kalmıştık. Her halde yemeğe gitmiş olacaklardı, bizim memur arkadaşlar... Eh artık bir sigara içebilirdim. Bu arkadaş böyle işlere pek karışacağa benzemiyordu. Onun tek görevi beni kaçırmamaktı.

Birinci paketini çıkarıp içinden çektiğim sigarayı şöyle biçimlerken, kapının yanındaki gözetlemeci kalktı, kibritini çakıp uzattı:

«Buyrun efendim!»

Nazlanmadan yaktım sigaramı.

«Teşekkür ederim!» dedim, pişkinliğe vurup.

Bir sigara da ona versem, daha doğrusu, işçilerin içtiği bu ucuz sigarayı bu memura uzatsam ayıp olmaz mıydı?

«Buyurmaz mısınız?» dedim.

«Aman efendim!..»

«İçmiyor musunuz yoksa?»

«İçerim ama efendim... Nasıl olur, huzurunuzda...»

«Yakın canım, bırakın huzuru muzuru!»

Utana sıkıla bir sigara aldı, yerine oturduktan sonra yaktı. İlk dumanı istekle içine çektikten sonra dumanını kapıdan yana üfledi. Nasıl memurdu bu? Bu kadar saygılı memur olur muydu? Acaba öğrencim miydi bir yerden? Yaşıma yakın öğrencilerim yok değildi ama, bu arkadaş hemen hemen benim yaşlardaydı. Konuşmamız da yasak değildi ya, sorardım, daha olmazsa.

«Yorguna benziyorsunuz.» dedim, «Bu gece uyumamış gibisiniz.»

«Evet... Mâlûm-u âliniz yolculuk... Vapurda pek uyuyamadım da...»

«Vapurdaydınız bu gece, öyle mi?»

Demek vapurları da boş bırakmıyorlardı. Kim bilir, kimin peşindeydi. İyi ama bütün gece uykusuz kalan bir memuru sabahleyin neden göndermezlerdi evine. Son günlerde şu Turancılar, Irkçılar yüzünden onların da rahatı kaçmıştı. O kadar çoktular ki, memur bile yetmiyordu kovalamak için.

Ne sorsam karşılıksız bırakmadığına göre nerden bindiğini, kimin peşinde olduğunu da sorabilirdim:

«Nasıl vapurdu bu?» dedim, «Her halde Boğaziçi Vapuru değildi!»

Anlayışlı bir gülüşle:

«Değildi, malûm-u âliniz... İzmir Vapuru'ydu. Aceleye geldiğinden boş kamara da bulunamadı...»

«Bir memur istese bulabilirdi...» diye ortaya bir söz daha attım.

«Evet efendim ama...» dedi. «Ne yapsın memur bey... O da uykusuz kaldı benim gibi...»

Demek, memur değildi bu adam! Memurla vapura binen bir yolcu, hem de kendi isteğinin dışında bir yolculuk... Kamara bulamadığı halde vapura binmek zorunda bırakılan bir yolcu... Birinci Şube'ye getirildiğine göre de... Siyasetle ilgisi olan biri... Büyük bir olasılıkla bir Turancı... Solcu olamazdı, hem modası geçmişti bu son günlerde, hem de az çok birbirimizi şurdan burdan tanımamız gerekirdi... Mutlaka Turancıydı. Böyle en az yüz yirmi kiloluk kim vardı Irkçılardan? O yıllarda hemen hepsinin adlarını bilirdik de yakından tanıyamazdık. Hepsi de ya konuşmacı şairdi, ya da makaleci... Bozkurt'ta, bu dergi kapandığı zaman Gökbörü'de, Çınaraltı dergisinde yazılarını okurduk. Sık sık da broşürler, kitaplar çıkarırlardı. Şeflerden Reha Oğuz Türkkan'la Nihal Atsız sık sık hesaplaşırlardı. Son aylarda Nihal Atsız'ın, «Hesap Böyle Verilir» diye bir kitabı çıkmıştı. Hamza Sadi Özbek de, Reha Oğuz üzerine görüşlerini açıklamıştı bu kitapta. İzmir'den binse bile, İzmir'e başka bir ilden getirilemez miydi? Söz gelişi Aydın'dan, Denizli'den, Söke'den. Kim vardı bu illerde, Turancılardan?

«Siz şiir de yazardınız, değil mi?» diye bir soru daha attım ortaya. Birden savunmaya geçti.

«Evet, hep aşk şiirleri... Hele son zamanlarda, tek şiir yazmadım!»

«Canım, insan şair olur da şiir yazmadan durabilir mi?»

«Yazmadım efendim!»

Bu bir, inkârdı. Bense, olsa olsa onu bu 'inkâr'a zorlayan bir sorumlu! Diyelim ki en azdan bir sivil komiser, bir polis şefi... Tamaaam!.. Bulmuştum şu dar zamanda, dar mekânda eğlenceyi:

«Peki!» dedim, «Şiir yazmıyordunuz da ne yazıyordunuz? Hani o ankete cevap vermediniz mi yani siz?»

«Evet... Cevap verdim, verdim ama...»

«Okullarda siz de askeri bir eğitim istiyordunuz değil mi?»

Turancıların çıkardığı bir derginin soruşturmasına Turancılar sıradan katılmışlar, hemen hepsi okullardaki eğitim, öğretim yöntemlerinden yakınarak askersel yöntem istemişler, sıkı bir disiplin

gerektiğini ileri sürmüşlerdi. Bu eğitim biçimini, liselerde, ortaokullarda uygulamaya geçen öğretmenler bile çıkmıştı. Çalıştığım ortaokullarda bunlara karşı da savaşım vermek zorunda kalmıştım son aylarda. Okulları bir Nazi garnizonuna çevirmişlerdi. Kendileri sınıfa girince kolları, kırmızı kuşaklı Sınıf Çavuşlarını, «Hazır ol! Dikkat, sağa bak!» diye bağırtırlar, bütün öğrenciler mum direk ayağa kalkıp kazınmış kafalarını birden kapıdan yana çevirirlerdi. Kızlar bile yollarda başlarına geçirdikleri kasketlerin tereğine ellerini sertçe uzatıp öğretmenlerini selâmlarlardı.

Tam can alacak yerinden yakalamıştım, iri kıyım Turancıyı. Renkten renge geçiyordu karşımda. Şu eğreti durumumla soğuk soğuk terletiyordum onu. Gerçek adı da kimliği de çıkmıştı ortaya artık:

«Evet!» diyordum, «Hamza Sadi Bey! Siz de okullarda böyle bir eğitimin uygulanmasını istiyordunuz, okuduğum dergide. Nihal Atsız'la çıkardığınız, o kitapta açıkça görüşlerinizi belirtiyordunuz!»

Zil henüz çalmamıştı. Yemeğini yiyip bitiren memurlar kahvelerini, sigaralarını içmek için masalarının başına geçmişlerdi bile. Henüz işbaşı durumu yoktu. Konuşmamızı sürdürebilirdik. İşin en insanca yanı, memurlar, Solculuk Masası'nın adamları oldukları için, beni de kendilerinden sayıyorlardı, bu sağcının karşısında. Solculukla ilgili bir sorun için aralarındaydım, konukları sayılırdım. Soruyordum bu sağcıya:

«Nerde şiir defteriniz?»

«Yanımda efendim, buyrun!» diye uzatıyordu bana...

Zımbalı bir defterdi bu, aradan üç beş sayfası çıkarılmış...

«Nerde kopardınız, bu sayfaları, vapurda mı?» Şaşırıp kalmıştı. İşi tatlıya bağlamak için:

«Okuyun bir tanesini!» dedim.

Kuşkuyla yüzüme bakıyordu. Bizi soluk almadan izleyen memurlara da ürküyle bir göz atıyor, sonra defterini karıştırıp en duygusalından bir aşk şiiri arıyordu. Başlıyordu içtenlikle okumaya:

«Bir yara aldım Milas'tan, İçim karardı yastan!..»

Odaya bir iki memur daha girmişti. Henüz zil çalmadığı için arkadaşlarının yanına ilişiyorlardı. Konuşmamızdan pek anlam çıkaramıyorlardı, geciktikleri için.

Ben kimseyi umursamadan soruşturmayı sürdürüyordum:

«Hesap Böyle Verilir, adlı kitabı siz mi düzenlediniz, Nihal Atsız mı bastırdı?»

«Malûm-u âliniz, benim yazdıklarım birkaç sayfayı geçmez.» dedi, «Nihal Atsız benden yazı istemişti... Gönderdim.»

«Mektupla mı istedi, yoksa İstanbul'a geldiğiniz zaman mı?»

Ne desindi; Hamza Sadi Özbek? İstanbul'a geldiğim zaman dese, bir soru daha gelecekti. Nerde, ne vakit, kimin yanında, diye soracaktım hemen.

«Mektupla istedi!..» demeyi daha doğru bulmuştu.

«Ben bir kitap çıkarıyorum, dedi mektubunda öyle mi?»

Kitap toplanmıştı. Ters bir şey söylese, bu kitaptan da bir iş çıkabilirdi başına:

«Hayır!» dedi. «Kitaptan hiç söz etmedi bana mektupta. Reha Oğuz hakkında ne biliyorsan yaz, demişti.»

«Siz de Nihal Atsız adına temiz bir boyadınız Reha Oğuz Türkkan'ı... İler tutar yerini bırakmadınız. Çünkü Turancılara iki şef çoktu, tek şef kalmalıydı başta.

Zil uzun uzun çalıp da bizim oyun burada sonuçlanırken memurlar da çıkmışlardı gerilimden, gülüyorlardı. Neden güldüklerine akıl erdiremeyen Hamza Sadi, sorgunun bir bölümünün bittiğine, biraz da ucuz atlatıldığına sevinerek sandalyesine yeniden yerleşti. Sorguyu izleyen memurlardan biri, havayı bozmamaya çalışarak:

«Rıfat Bey!» dedi, «Yemek emreder misiniz? Malûm-u âliniz bizim tabldotumuz var? Bugün pek size lâyık olmasa da... Arzu buyurursanız... Fasulye pilav, bir de üzüm hoşafı...»

«Teşekkür ederim!» dedim. «Pek iştahım yok benim ama, konuğumuza yemek gerekecek sanıyorum.»

Yemeklerimizi söylemiş, karşılıklı yemiştik. Görev gereği böyle de olabilir, bir suçluyla bir güçlü de, böyle yemek yiyebilirdi yanyana... Daha neler görecekti Hamza Sadi Özbek!

Ne var ki oyunumuz uzun sürmemişti. Akşam paydosundan sonra Birinci Şube Müdürü, bütün tutukluları, arkasına taktığı yetkililerle teker teker dolaşmış, sıra bize gelmişti. Nöbetçi Komiserin elinde uzun bir liste vardı. Her oda numarasının hizasında tutuklunun da adı, soyadı yazılı olacaktı.

İkimizi bir odada gören Sait Bey, sert sert sormuştu komisere:

«Kim koydu bunların ikisini bir araya?»

Hamza Sadi kuşkuyla beni inceliyordu. Demek ben iki kişiden, iki suçludan biriydim. Peki kimdim öyleyse? Yoksa kendisi gibi bir Turancı mı? Turancı kılığında bir Polis Şefi mi?

Azarlanan memur, kendini savunmak için:

«Sakınca görmedik efendim,» dedi.

«Ne demek sakınca görmedik, suçlu değil mi bunlar? Tutuklu değil mi?»

«Evet efendim, ikisi de tutuklu ama, aynı suçtan değillerdi de...»

«Açık söyle canım!»

«Biri Turancı... Biri değil!.. Yani...»

«Anlaşıldı! Kalsınlar şimdilik!..»

Sonra Hamza Sadi'ye döndü:

«Siz burada bu masaların üstünde kalacaksınız bu gece... Dışarda adamınız varsa yatak getirtebilirsiniz...»

«Var efendim... Babam var... Teşekkür ederim Beyefendi!»

Memurlara döndü:

«Babası gelirse, söyleyin ona, yatak getirebilir oğluna!»

Benim için de memurlara bir emir verirse diye düşünüyor, babamdan, anamdan, karımdan, çocuğumdan bir yatak getirtemeyeceğimi bildiğimden, uygun bir yanıt arıyordum. Bereket Sait Bey, bana iş çıkarmamıştı:

«Ona yatak istemez!»

YİRMİALTI

Soruşturmaların en güzeli, yüzleştirecek suç ortağından uzak yapılan soruşturmalar olsa gerek... Hele suçlunun yanında tek tanık bulunmazsa... Kurgu öykücülüğüne dayanan başarılı bir sorgu döneminden sonra kendimi Türkeşle Tevetoğlu'nun arasındaki bir odada bulmuştum, Tophane Askeri Cezaevi'nde...

Ne yapmıştım, ne yazmıştım? Kişi yaptığının, yazdığının hesabını verdiği günlerde, daha da güçlü buluyor kendini. Ortada bir düzen var... Bir de bu düzeni ayakta tutan bütün kuralları inceden inceye bildiğine inanan yetkililer. Bu yetkili kişiler, bir tek kişiyi, yani ciğerleri dökülen bir şairi, tutup bir sınıfı yıkmak için başka bir sınıfı kışkırttığından ötürü çekiyorlar karşılarına! «Sen iki sınıftan söz ediyorsun ama, bu toplumda sınıf yoktur,» diyorlar. Ben, «Yok da Ceza Yasasının 142'nci maddesinde neden bir sınıfın başka bir sınıfın üzerinde egemenlik kurmasından söz ediliyor,» diyorum. «Suçun önce Ceza Yasası'nın bu maddesinde aranması gerekmez mi?»

Cumhuriyetin onuncu yıl marşında geçen «imtiyazsız sınıfsız bir milletiz.» sözlerine öylesine inanmışlardı ki.

Sanıyorum ben bunları savunmam için söylerken, ikinci kez suç işliyordum ama, ne var ki savunmada ne söylersem söyleyeyim, suç olmayacağına da inanıyordum. İnsanın, özgürlüğünün tadına varabilmesi için ömrü boyunca savunma hakkını kullanacağı geliyor mahkemelerde!

Bu savunmamın «İtiraf» bölümüne girdiğini öğrenmiştim çok geçmeden.

Altı aylık bir ceza benim gibi bir şaire çok azdı ama, o dönemin Ceza Kanunu henüz çok partili «Demokrasi»yi tutan milletvekillerinin elinden geçmemişti.

Bir oturumda şiirlerimde geçen bir iki dizeyi biraz daha açmamı istemişlerdi. «Orta Asya'dan konuştuk, lâf kıtlığında...» demekle Milliyetçiliği yermiş olmuyor musun?» demişlerdi. «Ne yapsaydım,» diye sordum, «Orta Asya'yı övse miydim?», «Sana öv diyen mi var» diye bir de çıkıştılar bana! Ne Orta Asyaymış bu! Övmek de suç oluyordu o dönemde, yermek de... Bütün bunlar Milli Şef'in 19 Mayıs nutkundan alıyordu kaynağını: Sağcılık suçlanırken, solculuk suç olmaktan kurtulamazdı. İkisinin tanımlanması o kadar gelişmişti ki, Karagümrük çocuklarının pabuçlarından başlıyordu. Coğrafya'nın Orta Asya'sına kadar gidiyordu da gidiyordu. O gün ilk kez acımıştım, hücremin iki yanında yatan iki Turancı'ya!

Bir cezaevine giren siyasi suçlu için altı ay, gün değildi o dönemlerde. Üç ay bir yanına yatar, üç ay da öbür yanına, tavuk gibi yer bitirirdin cezayı! Biz de öyle yapmıştık. Parmaklarımızı yalaya yalaya çıkmıştık Tophane'den. Öyle bir dönemdi ki, cezaevine yemek getiren kişi, bir ay kalıyordu içerde, derdini anlatana kadar.

Şimdi ne yapacaktık?

Bizim elektrikçi Muzaffer gibi olmalıydı kişi, böyle günlerde... Yapacak hiçbir iş olmasa bile, işi kendisi yaratmalıydı. Dolmabahçe Stadyumu'nun elektrik donanımını yapan Muzaffer, işini bitirdiği gün resmen işsiz kalmış, yüzlerce kilo biber satın alıp turşuculuğa başlamıştı. Ben o kadar becerikli değildim. Ayrıca ülkemizde de ufak ayrımlar vardı. Ben her işi yapmasına yapardım ama, işin içinde biraz mürekkep kokusu olmalıydı. Basımevlerinin mürekkep kokusu defne esansı gibi geliyordu bana. İlk kez Samsun'da koklamıştım bu esansı, kumpası almış elime, on iki yaşımda yazı dizmiştim. «Vilâyet Matbaası»nın segatifli havası-

nı ciğerlerime çekmiştim Kastamonu'da. Makineden yaş yaş çıkan Açıksöz'lerin, Nazikter'lerin, Çalçene'lerin mürekkeplerini bulaştırmıştım parmaklarıma.

Heybeli'de son günlerimdi. İyileşmiştim.

Cezaevinden çıkar çıkmaz girecek yer bulamayınca Heybeliada Sanatoryumu'na girmiştim. Cezaevinde hastalığımı geliştirmiş, sağımdan soluma sıçratmıştım veremi. Veli Behçet Kurtoğlu'nun parmağından röntgen filminde öykümü izleyince hemen yatmaya razı olmuştum. Tevfik İsmail diye gerçekten insan yüreği taşıyan bir veremci hekim tanımıştım, bu yatışımda. İhsan Rıfat'a benzemeyen değerli, hastasını seven gerçek bir hekim... İlk kez bir düz yazıyla izlenimlerimi yazmak geçmişti içimden, bu sanatoryumda. Cezaevinden çıktığım gün ekmek karnem bile yoktu. Almanlar ortaktı ekmeğimize. Şu demekti ki hâlâ Saraçoğlu iktidarda, adamları köprü başlarındaydı. Üniversite, Halk Partisi diktatörlüğünün komutası altındaydı. Parti yurtlarındaki gençlere, «Kalkın ey ehli vatan, marş!» dendimi ortalığı kırar geçirirlerdi. Bir paltoya bir basımevini bile alt üst ederlerdi.

Dizi halinde «Sanatoryum'dan Mektuplar» yazıyordum, kendi kendime. Ben Heybeli'deyken hazırlığını yaptığımız «Gün» dergisi çıkmıştı. Görüşler için şiir istenmişti benden. «Kahveler, Gazeteler» adlı şiirimi göndermiştim, ikinci sayısı için... Dizildiğini bile öğrenmiştim. Sanatoryum'dan çıkar çıkmaz katılacağım bir iki dergi vardı elimizde... Ankara'da çıkan Ant da bu dergiler arasındaydı. Sesimizi duyurmaya başlamıştık yeniden. Her ne kadar Yurt ve Dünya, daha önce de bizim Yürüyüş'le Adımlar kapanmıştı ama, yenilerini de çıkarabilirdik. İşte CHP'den ayrılan Menderesler, Köprülüler, Kenan Önerler, hattâ Fevzi Çakmaklar bile yaklaşıyorlardı bize. İş, sağlıkla şuradan çıkabilmekteydi.

Üçüncü ayımı 4 Aralık'ta doldurmuştum Heybeli'de. Kitaplarımı paketlemiş, notlarımı yazılarımı genişçe bir zarfa tıka basa doldurmuştum.

Tevfik İsmail son kez sırtımı dinlemiş, filmimi gözden geçirmişti:

«Ameliyatsız atlatamaz, demiştim ama aldanmışım. Bir hasta üç ayda ancak bu kadar düzelebilir!»

Bu sözler bir doktor avutması olsa bile, bir gerçeği unutuyordu Başhekim. Heybeli'ye cezaevinden gelmiştim ben. Nişantaş, Şişli, Maçka'daki kaloriferli dairelerden değil...

Yaşanması, yiyip içilmesi, soluk alınması bile zor bir ortamdan gelmiştim. Elbet kısa zamanda düzelmem gerekirdi bu düzenli sanatoryumda.

İşte gene böyle bir ortama dönüyordum. Paketim elimde iskeleye inince vapurların köprüye işlemediğini söylediler. Deniz de dalgalı değildi, lodos fırtınası da yoktu ama, neden işlemiyordu, Köprü'ye vapurlar?

Akşama doğru belli olmuştu nedeni. Üniversiteliler Tan Basımevi'ni basmışlardı. Olayın ayrıntılarını da öğrenmekte gecikmemiştim:

Tan gazetesini, Görüşler'i, alt üst edip makineleri kırmışlar, bobinleri denize yuvarlamışlardı. ABC Kitabevi'nin tüm kitapları caddelere saçılmış, ayaklar altında çiğnenmişti. Tan-Vatan cephesinin bir kanadı olan Vatan gazetesi, başyazarı Ahmet Emin'in beyaz bayrak kaldırmasıyla saldırıdan kurtulmuştu. Artık Zekeriya Bey'in, Sabiha Hanım'ın, birbirinden güzel, yürekli fıkralarını, başyazılarını, Sadrettin Celâl Antel'in, Esat Adil'in, N. Berkes'in, Cami Baykurt'un inceleme yazılarını, Aziz Nesin'in yeni bir tür getiren mizah fıkralarını okuyamayacaktık.

Akşam geç vakit vapur, Köprüye bırakmıştı bizi. Üniversiteliler köprüden geçmiş, Sovyet Başkonsolosluğu'nun hemen arkasındaki Cami Baykurt'la Sabahattin Ali'nin çıkardığı Yeni Dünya gazetesinin idare evini de dağıtmışlardı, solculuğa küfürler savura savura. Ama Sovyet Başkonsolosluğu'nun önünden çıt çıkarmadan geçmişlerdi. Taksim'de bir kitabevinin altın dolmakalemlerini, pahalı koleksiyonlarını, sahibi Rus asıllıdır diye, yağmalamaktan da kendilerini alamamışlardı, ulusal coşkuya kapılarak.

Ne olduysa Burhan Arpat'la iki arkadaşının ortaklaşa kurdukları ABC kitabevine olmuştu, bir daha kolay kolay toparlanamazlardı.

Akşam bütün bunları yerli yerinde izleyip eve dönerken düşünüyordum, nereden başlayabilirdim, böyle bir ortamda diye. Savaş nerede verilirse, orada olmam gerekirdi. Yani Babıâli Yokuşu'nda... Sapasağlam bir adamdım, hiç bir şey yapamasam 'Tashih' yapabilirdim ama, nerede? Gün dergisi vardı. Arkadaş olarak Esat Adil'i bulur, buradan başlayabilirdim. Ben de bu derginin kurucularından değil miydim?

Dergi imtiyazı almak çok zordu o günlerde. Herkes dergi çıkaramazdı, hele siyasi dergi... Bizim gibilerin çıkarması olanaksızdı. Adalet Bakanlığı'nda Müfettişlik görevinden solculuğundan ötürü o günlerde uzaklaştırılan Esat Adil, elindeki beş on kuruşla dergi çıkarmak istiyor, hazır imtiyaz bulamıyordu. Ben Hasan Tanrıkut'ta Gün Dergisinin imtiyazı olduğunu biliyordum. Şefik Hüsnü'nün isteğiyle aralarına girmiş derginin çıkmasını gerçekleştirmiştim. Görevim yalnız dergiyi çıkarmakla bitmiyordu. Bu derginin istenilen biçimde çıkabilmesi için, kadroda bulunmam da gerekiyordu. İş işti, görev görevdi.

Gün dergisi Üniversitelilerin yıktığı Cami Baykurt'un basımevinde dizilip basılıyordu. Avadis adında bir Ermeni arkadaşımız diziyordu dergiyi. Esat Adil sekreter olarak görevlendirmişti beni. Bir gün kapağa koymak istediğim klişe büyük gelmiş, kestirmem gerekiyordu. Tan basımevinin klişe işlerini yapan Jirayr'e gidip kestirmeliydim. Derginin teknik işlerindeki sorumlusu da ben olduğum için ayak işleri de benim üzerimdeydi ister istemez.

Tünel başından girmiştim yola. Yüksek Kaldırım'dan vurmuş, köprüyü yayan geçmiş, elimdeki klişeyi kestirip gene aynı yoldan yürüye yürüye dönüyordum. Yüksek Kaldırım merdivenlerini kan ter içinde çıkarken Ahmet Haşim'in şiirini okuyordum: «Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden...» Hızlı hızlı çıkacak halim de kalmamıştı, ikindi sıcağında. Önce bir postacı yerine koyuyordum kendimi. Elimdeki klişeyle bu merdivenlerden çıkmak iş miydi sanki? Bir çanta dolusu gazeteyle çıkmalıydı ki bu sıcakta, çıktığına değmeliydi. Başlamıştım yeni şiirimi yazmaya... Postacı çantayla çıkıyor, mektupları dağıttıkça çanta hafifliyor, aldığı bahşişlerle de içi serinleyip yorgunluğu dağılıyordu:

«Bir düşün, ne demiş Haşim Amcan! Vermiş de tatar böreğini gövdeye! Ağır ağır çıkacaksın, demiş, bu merdivenlerden. Böyle soluk soluğa değil!»

Yolumun üstünde, tam önümde biri durmuştu. Ben de dikilip baktım. Arkadaşımız Sarı Mustafa'ydı!

«Pek de neşeli çıkıyorsun merdivenleri!..» dedi, «Nerden böyle?»

«Klişeyi kestirdim de Tan matbaasında. Gün'ün kapağı için...» dedim.

«Yahu tramvayla gitsene, bu sıcakta bu merdivenler çıkılır mı?»

«Çıkıyoruz işte!.. Bir kusur mu ettik çıkarken!..»

«Kusur mu? Yahu yeni çıktın sanatoryumdan, tramvaya binemez misin sen!»

«Binemem!» dedim. «Tramvaya binmek için ilk şart para verip bilet almak!»

«Yahu o kadar da mı parasızsın?»

«O kadar param olsa, yanına üç beş kuruş daha ekler işkembeciye girerdim.»

Bir süre düşündükten sonra:

«Yürü gidelim çorba içmeye! Bende var o kadarlık!» dedi.

Durdum, bu kez de ben düşündüm, bizim Karadeniz'li takacı gelmişti aklıma:

«Seni yolun üst başına tekrardan çıkarsam sana yazık, seninle aşağı doğru gitsem, yeniden bu yolları yürüyeceğim için bana yazık! İyisi mi, doğru yoluna git de şu dergi kalmasın! Hemen baskıya girecek çünkü.»

Bu konuda takasına parasız binmek isteyen Karadeniz'li hemşerimin önerisi daha da insancaydı. «Ya çık şu şamandıraya daaa!» demişti.

Benim çıkacak şamandıram bile yoktu o günlerde. Taaa Tünel başlarından Aksaray'daki evimize kadar yayan gidip geliyordum. Oğlum beş yaşlarındaydı. Ona bir tek simit bile götüremiyordum. Önce simit çıkarma müsaadesi verilmemişti fırıncıla-

ra. Bereket ki verilmemişti. Hadi bir gün para buldum, aldım getirdim diyelim, ikinci, üçüncü gün alışacaktı! O uyuduktan sonra dönüyordum bu gibi nedenlerden eve... Bunun anlamı ne olursa olsun, iki türlü yararı vardı, biri geç döndüğüm için dışarda yemek yemiş oluyordum, diyelim ki Elektrikçi Muzaffer'in Yenikapı'daki meyhanesinde... Biri de Aydın'ın savaş sonrası satışa çıkan yeni gereksinmelerine yanıt bulamamaktan...

Harman veresiye defter açmıştım, Muzaffer'de. Bizimki içkiden çok, dost yüzü görüp nefis köreltmekti. Tanırdı beni taaa Öğretmen Okulu'ndan. Hemşeriydik bir bakıma. Bana dükkânı bile bırakıp gittiği olurdu. Sigara kibrit satardım, o gelene kadar. Şarapçılara bardak hesabı şarap verirdim!

Eve geç gitmek için burada öldürürdüm zamanımı. Geç gitmenin başkaca da yararları vardı. Mahalleliden çekinirdim, üstüm başım için... Eli boş dönmemi görmelerini istemezdim her akşam. Hak etmediğim bir sofraya oturmak ağır gelirdi. Bir sığıntıydım, kendi evimde. Ne yemek tuzsuzsa tuzsuz diyebilirdim, ne soğuksa ısıtılmasını isteyebilirdim. Dışarıda yemiş de dönmüş görünmem, sağlığımı olmasa da kişiliğimi kurtarırdı bir bakıma.

Ara sıra Esat Adil'in toplantılarına katılırdım. Değer verdiğim arkadaşlar gelirdi, akşamları... Sabahattin Ali gelirdi, İstanbul'da olduğu günler. Edremit'ten, Balıkesir'den söz ederlerdi. Mansur Tekin de karışırdı aralarına arada bir, Balıkesir'den eski bir arkadaş olarak.

Aziz Nesin'le bu toplantılardan birinde olmasa da bu günlerde tanışmıştık. Sanki daha önceleri tanışmış gibiydik. O da ilk gün yadırgamamıştı beni, sanıyorum. Yarenlik'i bir gün kitapları arasında görünce bu yakınlığın nedenini anlamıştım. Bense onu fıkralarından tanırdım. Tan gazetesinden. Meğer şairliğimi çok önceden biliyormuş.

Cumartesi adlı magazinin hazırlıklarını sürdürüyordu o günlerde. İki de ortağı vardı. Haluk Yetiş idare müdürüydü, Adil Yağcı da para işlerine bakacaktı. «Sanatoryumdan Mektuplar» adlı dizimin yayınını uygun bulmuştu Aziz Nesin. Yazıma paha bile

biçilmişti. Dergi çıktığı sürece haftada beş lira alacaktım yazı başına. Bu para çok önemliydi, benim için... Bazı aylar beş yazı da çıkar, eder yirmi beş lira...

Rikkat iki gündür Haseki Hastanesi'ndeydi, bekliyorduk. Her sabah geçerken hastanenin arka penceresine bakıyordum kitap konmuş mu diye, henüz konmamıştı. Aramızdaki anlaşmaya göre, doğum yok, demekti henüz. Son yıllarda Yenikapı Ortaokulu'nda Müdür Yardımcılığı da yapıyor, çok yoruluyordu. Doğum bir dinlenmeydi onun için.

Öğleden sonra onu görecektim, koğuşunda. Görecektim ama ona birşeyler götürmem gerekirdi. Akşam eve eli dolu gitme alışkanlığı edinememiştimse de, hiç olmazsa iki portakal olsun götürebilmeliydim hastaneye.

Cumartesi dergisine bir uğrayayım dedim. Aziz Nesin harıl harıl kesip biçiyor, kestiklerini kolalayıp yapıştırıyordu. Bir ara yazı parasını istemek geçti içimden. Daha yazı çıkmadan ayıp olmaz mıydı para istemek?

Öğlen olmak üzereydi, alışkın değildim öğlenleri bir şey yemeğe. Ama görüşme günüydü, hastane zamanı gelmişti. Tam ağzımı açıp isteyeceğim sırada:

«Yazını gönderdim dizgiye!» dedi, Aziz Nesin.

Rahat bir soluk almıştım:

«Demek giriyor dergiye, öyle mi?» dedim.

«Girecek demiştim ya sana! Her hafta bir yazı, bu diziden!»

«Yani girdiğine göre, yazım...»

«Parası mı?»

Cebinden beş lira çıkarıp koydu masanın üstüne. Elindeki fotoğrafa bir makas atıp uçurdu yarısını. Ben artık kolalayıp yapıştırmasını bekleyemezdim:

«Hadi hoşçakal!» dedim. «Ben Haseki'ye gidiyorum!»

Yeni tanışmanın resmiliği vardı. Bir iki ay sonra olsaydı şöyle söylerdi peşimden:

«Ha Haseki mi? İyi kadındır. Selâm söyle benden.» Eğer aradan üç beş ay daha geçseydi, rahatça seferden söz ederdi. O gün sadece:

«Güle güle!» demekle yetinmişti.

Cağaloğlu'dan Haseki ne kadarcık yerdi. Vurmuştum Kapalıçarşı'dan. Çoktan beri beş lirayı bir arada görmemiştim. Altın bilezikler daha bir ışıl ışıl, daha cana yakındılar. 1944 yılının Mayıs ayından beri, kendi emeğimle ilk kez para kazanmıştım. Yıl 1946'ydı, Şubat'ın 13'ü... Dünyaya bir kızımız geldiğinden habersiz yürüyordum. Oğlum, İkinci Dünya Savaşı'nın, kendi yaşında bir çocuğun çekebileceği bütün çileleri çekmişti. Sıcak bir oda yüzü gördüğü kış günleri bile sayılıydı. Ankara'nın Eskişehir'in kuru soğukları çul yorganının altından girip üstünden çıkmıştı, tek başına yattığı sobasız odasında... Veremli bir babanın oğluydu. Anasının, babasının yattığı odada yatamazdı. Yeterince beslenemediğinden tüm çocuk hastalıklanna yakalanmıştı. Dirençsizdi. Gene de prevantoryuma düşmekten kurtulamamıştı. Ama bu doğacak çocuğumuz, hiçbirini bilmeyecekti sıkıntıların. Annesinin aylığı artacak, babası yazıdan hep böyle beş beş paralar kazanacaktı.

Öyle daldırmıştım ki, Aksaray pazarına, hangi sokaktan sapıp, hangi caddeden indiğimin farkında değildim. Bu ne bolluktu pazarda!.. Limonlar, greyfurtlar, portakallar, elmalar, armutlar...

Portakal ne işe yarar diye sormuşlardı bir ankette, Altındağ çocuklarına. Hastaneye götürülür demişlerdi, çoğunlukla...

Öyleydi, bizim gibiler için. Hastaneye götürülürdü portakal... Arada sırada, bayramlarda da yenirdi... Ama kim yiyecekti, portakalı, hangi mutlu çocuk?

Elimde bir kesekâğıdı portakalla çıktım doğum koğuşuna. Rikkat'in Yenikapı'daki öğrencisi Osman, bu hastanede hademe kadrosunda çalıştığı için, iki yataklı bir odaya yatırmıştı öğretmenini. Yanına girdiğimde Rikkat halsiz yatıyordu ama, mutluluğu da yüzünden okunuyordu:

«Nerde kızımız?» diye sorunca oyunu bozulmuş çocukların küskünlüğüyle:

«Söylediler mi?» dedi.

Yüzüne örttüğü örtüyü kaldırdı bebeğin:

«İşte kızımız. Yıldız!»

Hiç de bir Yıldız'a benzemiyordu. Çirkin mi çirkindi. Üstelik gözlerine damlatılan ilâçlar yanaklarında izler bırakarak çenesine doğru akmıştı. Ama sağlıklı görünüyordu. Tombul tombuldu yanakları... Rikkat, kucaklamış, bir türlü bırakmıyordu. Nesini seviyordu bu çirkin kızın? Onun ilerde çok güzel bir kız olacağını sezinlemiş gibi dalıp kalıyordu çipil gözlerine!

Benim kucağım da boş değildi hani. Tereciye, tere beğendirme hesabı, bir yazarın değer biçtiği yazıma karşılık, aldığım portakallar vardı. Artık hep böyle portakallar, mandalinalar getirebilecektim evimize. Bolluk içinde büyütecektik çocuklarımızı.

YİRMİYEDİ

Çıkardığımız **Gerçek** gazetesinin tasarıları gün geçtikçe inandırıcı bir biçime giriyordu. Esat Adil, beni **Gün**'de denediği için bu güncel gazetenin kadrosuna yüz lira aylıkla atamıştı. Aziz Nesin, hem gazetenin fıkra yazarı, hem sekreteriydi. Bu fotoğraf kesip biçmeler onu sekreterliğe hazırlamıştı demek.

Her ne kadar alacağım aylık henüz işler durumda değildi ama, ilk sayı çıktığı günden yürürlüğe girecekti. Ufaktan ufaktan avans alma olanakları çıkmıştı.

Cumartesi dergisi, istenilen satışa erişememişti. Paraca destekleyen Adil Yağcı, gelip gidiyor, satışını arttıracak çareler düşünüyordu. Haluk Yetiş oldukça tecrübeli bir idareci sayılırdı. Henüz çocuk denilecek yaştaydı ama, daha Ticaret Lisesi'nde okurken Halil Lütfü'nün yanına girmiş, gazeteciliğin çeşitli dallarında denenmişti. Saik Faik'i yanına alıp bir stajyer gazeteci gibi mahkeme salonlarında gezdirmişti Tan'ın son aylarında. Ona haber yazmasını öğretmişti. Sait, arada sırada, «Benim ustamdır o!» diye takılmaktan hoşlanırdı.

Yaşar Kemal'le Arif Damar Ankara'dan şiir göndermişlerdi bana, Cumartesi dergisine koymam için... Yaşar Kemal'in ilk yazısını yayınlamak, bizim Cumartesi'ye nasip olmuştu. Dergi bir magazindir diye, Aziz Nesin, her tür yazının girmesinde sakınca değil, tam tersine yarar görürdü. Ne olduğu pek belli olmayan

Rıza Çavdarlı diye bir yazar vardı Babıâli'de. «Beyoğlu Fahişeleri» diye bir dizi yazı getirmişti. Aziz Nesin'in bu yazıları geri çevireceğini sanırken yayınlandığını görünce şaşmış kalmıştım. Adil Yağcı bunu hiç hoş görmemişti. Yazıların bir seçimden geçmesini koşula bağlamış, beni de seçeceklerin arasına almıştı. Hattâ daha da ileriye giderek beni de ortak etmişti. Ben neyin ortağıydım? Zararına çıkan bir derginin ortağı mı olurdu? Sekiz sayı çıkabilen Cumartesi çıkamaz hale gelmişti. Dergiyle birlikte benim «Sanatoryumdan Mektuplar» dizisi de sona ermiş oluyordu. Bu denemem bana şiirden başka yazılar da yazabileceğimi öğretmiş oluyordu. Dergi haftada beş lira kazandırmakla kalmamıştı, Adil Yağcı gibi bir arkadaşla sürüp gidecek bir dostluk kurmuştum. Cumartesi dergisinden artan kâğıtları sahibi bulunduğu Çavuşbaşı Hanı'na kaldırırken bir öneride bulunmuştum:

«Bununla bir kitap çıkarabilir miydim?» demiştim.

«Ne kitabı?» dedi, biraz da şaşırarak.

«Bir şiir kitabı.»

«Sınıf'tan sonra iyi cesaret seninki de...»

«Yeni şiirlerimden çekinirsen, Yarenlik'in ikinci baskısını yaparız,» dedim.

«Bak bu olabilir işte.»

«Kitap için yapılmış eleştirileri de ekleriz başına.»

Hemen kalemi çıkarıp hesaplara girişti. Yüksek Ticaret'ten çıkmaydı. Parçalı buçuklu hesaplardan hoşlanırdı. Dizgi, baskı ücretini sordu benden. Söyledikçe çarptı, topladı. Çok para tutmuyordu. Bastıracaktık kitabı. Satıştan gelen paralarla ödeyecektim borcumu. Ana para çıkınca geriye kalanı da bölüşecektik.

Her gün Çavuşbaşı Hanı'na gidip geliyor, kitabın basılmasını sağlıyordum. Bu arada Adil'e bir öneride daha bulundum. Bir sanat dergisi çıkarması için durumunun çok elverişli olduğunu söyledim. İmtiyaz almak çok zordu ama bir han sahibi kolayca alabilirdi. Kâğıtları doldurmaya başladık. Dergiye bir ad gerekiyordu. Verem'den ölen Ali Tokuç'un hiç dilinden düşürmediği bir sözcüğü anımsamıştım: YIĞIN!.. Devrimci bir kunduracıydı Ali:

Her konuşmasında bu sözcüğü dilinden düşürmezdi. O günlerde ben de benimsemiş, sevmiştim bu sözcüğü... Adil'e de sevdirdim. En kısa zamanda imtiyaz alınmış, dergimizin adı «**Yığın**» olmuştu.

Yarenlik de çıkmıştı satışa... Önsöz yerine geçen eleştirilerin çeşitliliği dikkati çekmişti. Ne kadar da eleştiri yazılmıştı bu kitabım için... Ne yazık ki aceleye geldiğinden bir çoğunu bulup koyamamıştım. Muzaffer Tayip'in Şevket Rado'nun, Vâ-la Nurettin'in, Zahir Güvenli'nin, Cahit Tanyol'un eleştirileri de girmeyen yazılar arasındaydı.

Gerçek gazetesi dar bir bütçe ve oldukça geniş bir kadroyla çıkmıştı. İstanbul'daki solcu yazarlarla birlikte sürgündeki arkadaşlar da değişik adlarla yazılar, incelemeler gönderiyorlardı. Gazetenin güncel fıkralarını Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Hasan Tanrıkut, Başyazısını da Esat Adil yazıyordu. Gazetede benim yapmadığım iş, yazmadığım yazı türü yoktu. Herkesten önce geliyor, sabahın alaca karanlığında dönüyordum. Okuyucu, işçi mektuplarını düzeltip biçime sokuyor, boş yer kalınca hemen bir ropörtaj hazırlıyor, kısa haberler çıkarıyordum. Gazetenin tüm tashih işlerini de yürütüyordum. Gazete basıldıktan sonra sabaha doğru dağıtıcılara vermek de yine benim görevimdi.

Eve birkaç saatliğine uyumaya gidebiliyordum, ancak. Öğlenleri, Aziz Nesin'e bırakılan yedek paradan bir iki lira çekip peynir ekmekli, helva ekmekli şölenler veriyordum kendime. Avans işlerine Aziz bakıyordu. Yüz lira aylığım vardı. Çekeceğim parayı çalıştığım günlere denk getirmeye çalışıyor, tutarı yirmibeş lira olan bir pantalon almayı düşlüyordum.

Pantalon gereksinmesi gün geçtikçe kendini daha da önemle belli ediyordu. Şurası burası eriyip gittiği için onarım bile kabul etmez duruma gelmişti Aziz de bu gereksinmenin sağlanması yanlısıydı. Gazete çıkalı ondokuz gün olmuş, yirmi, yirmibeş lira kadar avans çekmiştim ancak. O sabah Aziz, yedek paranın elli lira olduğunu söyleyince:

«Bugün pantalon alabiliriz artık,» dedim. «Ne dersin?»

Bir düşündükten sonra:

«Evet!» dedi. «Alırız! Şimdi ben bir yere gidip geleceğim. Gelince, sen gider alırsın! Boş bırakmayalım burayı!»

Haklıydı tekkeyi boş bırakmaya gelmezdi, Aziz kalkıp gidince ben neşeli bir ropörtaja başladım. Aksaray pazarı için topladığım notları biçimliyordum. Yazının en dokunaklı yerine gelmiştim ki karşımda bir erin, elinde defterle dikildiğini gördüm. Yazımdan başımı kaldırdım kuşkuyla:

«Buyur hemşerim!» dedim.

«Gerçek gazetesi için bir emir var da...» dedi.

«Ne emri bu?»

Elindeki defteri açmış, içinden çıkardığı zarfı uzatmıştı bana. İmza edeceğim yeri parmağıyla gösteriyordu. İmzaladım. Verdiği zarf açık olduğundan okumakta sakınca görmemiştim. Sıkı Yönetim bir haberden ötürü gazeteyi süresiz kapatıyordu. Elim ayağım tutulmuştu. Atmıştım kalemi elimden!

Hangi yazıydı bu? Açtım gazeteyi, bir gün önce düzelttiğim yazıyı bir kez daha okudum. Celâl Bayar'ın İzmir'deki konuşmasını yayınlamamızdı, kapatılma gerekçesi. Bu tür konuşmalar tüm gazetelerde sürüp gidiyordu o günlerde. Ne olduysa bize olmuştu arada. Kanımca önemli işler yapıyor, halka emekçiye yararlı oluyorduk. Bu arada kendimi de yetiştiriyor, ilk gazetecilik deneylerimi yapıyordum. Gazeteciliğin en zor bölümü olan haber yazma alışkanlığını kazanmıştım artık. Sait Faik söylerdi o günlerde... Şu kadar yıldır hikâye yazarım derdi. Tan gazetesine muhabir olarak girdiğimde haber yazmasını bile beceremezdim.

Gerçek gazetesi benim gibi daha bir çok genç arkadaşın yetişmesine yardımcı olacak olumlu bir gazeteydi. Yazık olmuştu!

Kara haberi öğrenmeye ilk gelen Aziz Nesin olmuştu. Hiçbir şey söylemeden verdim mektubu, hızla okudu.

«Tamam!» dedi, «Buraya kadar!»

«Esat Adil ne kadar üzülür kim bilir!»

«Bir an önce öğrensin. Evine mi götürelim, dersin!»

Sonra gene kendi verdi karşılığını:

«Ne fark eder, nasıl olsa gelecek!»

Karşılıklı oturmuş düşünüyorduk kara kara...

Kendimizi avutmak için işin tatlı yanını aramaya çalışıyor, bulamıyorduk.

«Ne düşünüyorsun!» dedi, «Geceleri masaların üstünde yatmaktan kurtuldun!»

Bu girişten sonra sıra pantalona gelmişti.

«Eee pantalon alacak bol zamanımız var artık! Sen bir yirmibeş lira ver de hemen alıp geleyim!»

Öyle ya, otururken pek pantalona iş düşmüyordu ama boşta kalıp kahve kahve sürterken sağlamca bir pantalon gerekirdi.

«Veremem!» dedi, «Para yok!»

«Yahu az önce bütün elli lira vardı ya!»

«Yok!»

Demek harcamıştı!

Esat Adil çok geçmeden gelmiş, öğrenmişti durumu. Yöneticilerin böyle durumlarda çok soğukkanlı olması gerekirdi. Aziz Nesin'le baş başa verip gazetenin alacağını vereceğini, içinde bulunduğu son durumu gözden geçirmeğe başladılar. Benim yapacağım hiçbir iş kalmamıştı burada.Onları başbaşa bırakıp köşebaşındaki İkbal Kahvesi'ne indim, doğru Amca Muhittin'in yanına. Ancak onunla günün olayları üzerinde dertleşip avunabilirdim. Kendi deyimine göre Muhittin «Horoz dövüşlerinde yan hakem»di. Önemli adamdı Muhittin. «Migros Türktür, Türk kalacaktır.» «Ne sağcıyız, ne solcu, futbolcuyuz, futbolcu,» özdeyimini bulan adamdı! Beni ancak o avutabilirdi bugün.

Esat Adil, «Türkiye Sosyalist Partisi»ni kurmuştu. Gazete işleriyle geceli gündüzlü çalışırken Sıraselviler'deki yönetim merkezine uğrayacak zamanı bulamamıştım. Bir gün Aziz'le buluşup şöyle bir parti binasına uğradık. Bizim boşta kalmamızı işçi arkadaşlar doğru bulmamış olacaklardı ki, hemen bir gazete, hiç olmazsa bir mizah dergisi çıkarmamızı önermişlerdi bize. Aziz, hak ettiği ününün ilk meyvelerini toplama yıllarındaydı. Daha çok

Tan'daki fıkralarıyla yakından tanınıyordu. Ben ancak Yarenlik'le Sınıf adlı kitaplarımdan sonra Gün'de çıkan şiirlerimle partili arkadaşların yabancısı değildim. Düz yazı yazabileceğime önce kendimi olsun inandırmıştım. Hiçbir şey yazamasam, mizah şiirleri yazardım bu dergide. Amaç işçi sınıfının dertlerini dile getirmek değil miydi? Yazarlıkta, yetenek kadar yüreklilik de gerekiyordu. Gerçekten yazarlık yürek işçiliği olmuştu bu dönemde.

Gel gelelim bu sakat ciğer beni birkaç aylığına bile taşıyacağa benzemiyordu. Son aylarda insan gücünün üstünde çalışmış, yitirdiğimi yerine koyamamıştım, hele helvayla, peynirle... Bu gidişle koyacağım da kuşkuluydu. Üç öğün yemek zorunda olduğum halde, şöyle yeterli bir öğün yemeği zor buluyordum. Bereket iştahım kesilmişti de açlık, dayanılması bir sorun olmaktan çıkmıştı.

Evin durumu hiç de iyi değildi. Rikkat iki çocuğun bakımı için okulu aksatmamak zorundaydı. Bir kadın tutması gerekiyordu bu yüzden. Ben ancak yük olmamakla eve yararlı olabiliyordum. Aziz Nesin Beyazıt'ta oturduğundan bana uğruyor. Unkapanı yolundan Beyoğlu'na çıkıyorduk geze geze. Türkiye Sosyalist Partisi'yle bir iki kahve, sığınabileceğimiz en önemli buluşma yerlerimizdi.

Partinin oturma salonunda, Rıza'lar, Zeki'ler, Hüsamettin'-ler, Sarı Mustafa'lar, Alaattin Hakgüder'ler bir mizah dergisi çıkarmamız üzerinde duruyorlar, para toplayacaklarını söylüyorlardı. Bir gün söylediklerini yürürlüğe de koydular. Bir solukta yüz liraya yakın para toplayıverdiler. Gazetenin adını bile bulmuşlardı. İşçilerin derdini dile getirecek bir dergi adı, ne olabilirdi? **Markopaşa**'ydı buldukarı dergi adı. Yazılıp asılmıştı duvara, pek yakında çıkıyordu Markopaşa! Sabahattin Ali'ye de açmışlardı bu isteklerini bir gün. O, bir işe düşünmeden hemen katılacak kişilerden değildi. Kaça çıkardı bu mizah dergisi? Kâğıdın topu kaç liraydı? Boyuna dizgi, baskı parası vermekle olur muydu? Bir makine getirtilse sözgelimi? Bu işler arkadaşlar arasında ileri geri konuşula dursun, ben bir sabah kanama yüzünden Haseki'ye kaldırılmış-

tım. Rikkat'in Tıp Fakültesindeki kardeşi Vecdi, ilk doktorluğunu benim üzerimde göstermiş, bana bir yatak sağlamıştı, hastanede. On beş, yirmi gün kalmış kanama kesilince de çıkarılmıştım. Tehlikenin çevremde dolaştığı anlaşılıyordu. Bizim genç doktor, gene mesleğinin koşullarına uyarak ablasını da uyarmayı yararlı buluyordu. Veremliden korunulması gerekirdi. Bunu yıllardır bize de öğretmişlerdi sanatoryumda. İlk yapılacak iş, evden uzaklaşmaktı, nerede olursa olsun, sığınacak bir yer bularak.

Bunaldığım bir gün arkadaşlardan Alaattin Hakgüder'e:

«Gidiyorum ben!» dedim.

«Nereye?» dedi, kuşkulu kuşkulu yüzüme bakarak.

«Ankara'ya! Hasan Ali Yücel, uzaklaştırıldı Milli Eğitim Bakanlığından!»

«Yoksa onun yerine mi geçeceksin?» dedi gülerek.

«Onun yerine değil ama, biraz daha aşağısına!»

«Müsteşar olmayı mı düşünüyorsun?»

«İn biraz daha! Öğretmen, bir Türkçe Öğretmeni!»

«Sabıkalıları iş başına mı çağırıyorlar?»

«Canım benim sabıkalı oluşum anlaşılıncaya kadar bir iki ay hocalık yapar, Validebağı'ndaki Milli Eğitim'in sanatoryumuna kapağı atarım. Bir daha kolay kolay da kovamazlar.»

Alaattin'in kafası büsbütün karışmıştı:

«Yahu!» dedi, «Milli Eğitim Bakanı, sağcıların sağcısı Şemsettin Sirer! Seni yanaştırır mı bakanlık sınırlarından içeri!»

«Yanar yakılırım ona, beni Hasan Ali Yücel attı, derim. Hasan Ali kimleri atar? Onların anlayışına göre, sağcıları! Durmaz bile üzerimde... Hem Hasan Ali Bey, beni atarken, solculuğumdan söz etmedi ki, izinsiz görevden ayrıldığımdan ötürü attı. Encümen'in kararı böyle! Şemsettin Sirer, bana inanmazsa Encümen'e sorsun!»

Hakgüder arkadaşımız hukuk çıkışlıydı, kanunlara biraz aklı yatardı.

«Doğru!» dedi. «Haklısın!»

«Sen hakverdikten sonra Şemsettin Sirer de haksız çıkar-

maz beni. İş Hakgüden olmakla bitmiyor, biraz da para ver, yol parası da, yola çıkayım. İlk aylığımdan ödemek koşuluyla...»

Bir süre güldükten sonra:

«Peşin parayı gördüm de gülüyorum, değil mi?» dedi. «Nasıl gülmeyeyim. Senin sağcı bakandan alacağın aylıkla bana borç ödemene gülünmez mi? Hoca Hasrettin'in borç ödemesi bile daha akla uygun geliyor, seninkinden!»

Alaattin'den yolluğumu almış, cezaevinde yarısını altıma, yarısını üstüme çektiğim emektar çulaki paltoma sarınıp yola çıkmıştım. Doğru Akşehir hanına inmiştim Ankara'da. Amca Muhittin'ler, Patriyot'lar, Köylü İbrahim'ler, Enver Gökçe'ler, Siyami'ler bu handaydılar... Biraz daha sıkışarak veremlidir, meremlidir demeden beni aralarına aldılar. Her ne kadar Esat Adilcilikle, Şefik Hüsnücülük o günlerde hızlandıysa da, beni saf dışı kalmış bir gazi sayarak aralarında konuklanmamda bir sakınca görmediler.

Ne var ki, bu konuda en çok titizlik gösteren Enver Gökçe olmuştu. Hemen Şevki Akşit'le İlhan Başgöz'e koşmuş, biraz da kendi görüşünün yumuşaklığını, Şevki'nin sertliğiyle uzlaştırmıştı. İlhanın da gösterdiği yakın ilgiyle handa kalmam için, her arkadaşa gösterilmesi gereken kolaylığın bana da gösterilmesinde sakınca görülmemişti.

Necati Cumalı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nde orta haili bir memurdu o yıllarda. Milli Eğitim Müdürlüğü'nün tabldotunda geçerli yemek karneleri vermişti bana. Çoğu zaman birlikte bakanlığa giderek bu karnelerden yararlanıyorduk. Cumalı bir pansiyonda kalıyordu. Cahit Sıtkı'yla birlikte... Akşehir hanında sıkışıklık olduğu geceler bu pansiyondan yararlanma olanaklarım da doğmuştu. Ankara'lılar konuksever kişilerdi doğrusu... Ercüment Behzat Lav'lar, Erol Güney'ler, Abidin Dino'lar, Nahit Hanımlar, Orhan Veli'ler benden dostluklarını esirgemiyorlardı. Suphi Taşhan'sa eski arkadaştı.

Yürüyüş şairlerinden Fethi Giray'la, Suat Taşer de olacaktı Ankara'da ama onları bıraktığım gibi bulamamıştım.

Bakanlık beni «Müstafi» saydığı için «Encümen» yeniden göreve almakta düşündüğüm gibi, sakınca görmemişti. Boş yer olarak Sinop, Silifke, Boğazlayan, Zonguldak vardı listede. Zonguldak Çelikel Lisesi'ne atamışlardı önce. İstanbul'dan beni, Milli Eğitim Müdürlüğü'nden çok iyi tanıyan Halil Vedat Fıratlı, Zonguldak gibi işçisi bol olan bir yere atanmamı, biraz da sağlığım bakımından hiç doğru bulmamış, bir.kuytu okula verilmemi önermişti, Encümen'de. Cumhuriyet bayramına bir iki gün kala geçiyordu bu önemli tartışmalar. Ayın otuzbirinci günü işimin başında bulunmazsam, Kasım aylığını alamazdım. Nereye çabuk gidebileceksem, oraya atanmamı istedim. Hemen Boğazlayan için kararnamem çıkarılmıştı. Erol Güney'den aldığım yetmiş lirayla trene bindiğim zaman aylık alabilmem için gereken sürenin son dakikasını doldurmaktaydım.

Öğretmenlikten ayrıldıktan tam ikibuçuk yıl sonra mesleğe dönebilmiştim böylece. Hiçbir şey değişmemişti sağlığım bakımından; ayrılırken de hastaydım, döndüğümde de... Sanki bu meslek benim nazımı çekmek içindi. Böyle olmadığını ortaya koymam gerekirdi.

Çocuklarımı sıkmadan günü gününe tam iki ay öğretmenlik yapmıştım Boğazlayan'da. Hiçbir şey yapamadımsa onlara tiyatroyu, şiiri, bildikleri, söyledikleri halk türkülerini sevdirmiştim.

Akıllı çocuklardı Boğazlayan'lı öğrencilerim, iyi çocuklardı. Özendiğim öğretmenliğe doyurmuşlardı beni. İlkokuldan jimnastiğe gelen bir öğretmenden başka da anlamsız bir direniş gösterenle de karşılaşmamıştım.

Bir de Mehmet Talas vardı. Bir gün lokantada garsonu çağırmış:

«Al şu tekliği!» demişti, gözümün içine baka baka.

«Ne olacak bu lira Ağam?» diye soran garsona:

«Git o sırtındaki kazağı boyat!» demişti. «Bu memlekette kırmızı kazak giyilmez. Anladın mı?»

«Peki Ağam!» demişti garson, bir şey anlamadan.

Kırmızı gitmezdi de Musolini'nin karası mı giderdi? Yoksa

Hitler'in kahverengisi mi? Mehmet Talas bu kadar öğrenmişti. Kurulan Demokrat parti henüz fazlasını öğretmemişti onlara. Çıkarları gereği daha çoğunu da öğretirdi ileride. Bize düşen iş, bütün demokratların çaktıkları yanlış çivileri söküp, halkın gelişmesini sağlayacak gerçekleri göstermekti. Halk doğruyu anlayacağı biçimde anlatabilenlere kulağını çevirmesini bilirdi. Memleketlileri, bunu hemen o günlerde gene Boğazlayan'da Mehmet Talas'a göstermekte gecikmemişlerdi.

Ankara'dan geçerken Sabahattin Ali'yle konuşmuştuk uzun uzun... Markopaşa için tasarılarını anlatmıştı. Gereken parayı kendisi bulacaktı, dergi yayını için. Sahibi olacaktı Markopaşa'nın. Gerekirse makine de getirecekti. Başyazıları kendisi yazacaktı. Benim öğretmen olacağıma hiç inanmıyordu. Gün'de, Gerçek'te bir arada toplanmıştık. Bir an önce İstanbul'a dönmeliydim, boşuna dolaşmamalıydım, Ankara'larda...

Öğretmenliğe atanacağıma inanmadığı halde gene de Bakanlık'taki arkadaşlarıyla konuşmuştu benim için. Sabahattin Eyüboğlu da bunlardandı. Bu iş için uğraşanlar arasında Ercüment Behzat, Orhan Veli, Nahit Hanım da başta geliyorlardı. Halil Vedat Fırtınalı'nın karısı olan Nahit Hanım, çok önemliydi bu bakımdan.

Boğazlayan'a gider gitmez Markopaşa için olumlu mektuplar almıştım, İstanbul'dan. Çok geçmeden de adresime onbeş tane Markopaşa gelmişti. Bir iki tanesini arkadaşlara vermiş, geriye kalanları da gazete satıcısı Muharrem'e bırakmıştım.

Daha yeni tanıştığım Muharrem, gazeteleri istemeyerek almış, şöyle bir göz attıktan sonra da:

«Okumazlar Rıfat Bey, böyle gazeteleri,» demişti, «Gazete okuyan, şurada üç beş memur var... Halk hiç gazete okumaz burada!» .

Hatırım için tuttu, birini camekâna koydu.

Hava soğuk mu soğuktu. Girdim kahveye, sıcak bir çay söyledim. Baktım karşımda Mehmet Talas... Onunla dalaşmamak için, en çıkar yol, kitap okumaktı... Çıkardım «Zoraki Tabip»i

cebimden, başladım göz gezdirmeye. Bu piyesi çocukların anlayacağı dile uyarlayıp, tiyatroya benzer bir yapı olmadığından harman yerinde oynatacaktım. Bir ara başımı kaldırıp baktım. Muharrem karşımda dikiliyor.

«Otur bir çay iç!» dedim.

«Dükkân yalnız, gideceğim! O Markopaşa var ya...» dedi, «Yaz da her sayı için yirmi beş tane göndersinler!»

«Ne oldu sattın mı verdiklerimi?»

«Bir tane bile kalmadı. Birinci sayıdan da daha on beş tane isterim!»

Mehmet Talas dinliyordu konuştuklarımızı... Bekledim gazeteyi siyaha boyatmam için bir önerisini. Ama bir ses çıkmadı. Ses, Boğazlayan halkından çıkmıştı. Okumak istiyorlardı solcuların çıkardıkları Markopaşa'yı.

Hemen Aziz'e bir mektup yazmış, Muharrem'in isteklerini bildirmiştim.

O günlerde Boğazlayan için Zoraki Tabip'i yeniden yazmıştım. Ancak birinci perdesini oynatabildim öğrencilerime. Kattıklarımla o kadarı bile yetmişti. Ayrıca çocukların bildikleri Boğazlayan türkülerinden seçmeler yapmış söyletmiştim düzenlediğim gecede. Öyle içten söyleyişleri vardı ki. O gece çocuk babalarından biri:

«Bir daha benim oğlanı türkü söylüyorsun diye dövmiyeceğim!» demişti. «Bize bu oynadıkları oyunla, doktorların iç yüzünü gösterdiğin gibi kendi türkülerimizi de sevdirdin!»

Boğazlayan, türküleri kadar, türkücüleriyle de adını duyurabilirdi. Hele çocuklarının yaşlı kişiler gibi, içlerini çeke çeke memleketin çekmişliğini dile getirişleri... Türkünün dizeleri arasında soluk alıp, soluk verişleri...

Çok sürmemişti, Boğazlayan'la bu anlaşıp kaynaşmamız. İki ay sonunda kucaklaşıp ayrılmıştım. Bir Müdürümüz vardı, Şemsettin Akdağ... Kaldırıldığım sanatoryuma mektup yazıyordu, sık sık... Hazırladığım Zoraki Tabip'in tümüyle köylerde, harman yerlerinde oynandığını müjdeliyordu. Beni en kısa zamanda işimin başına çağırıyordu, yenilerini yazmam için.

Oysa, bana ayrılan altı aylık hastane ödeneğimi bile dolduramadan Milli Eğitim Bakanlığı'nın sanatoryumundan taburcu edildiğim bir yana öğretmenlikten de atılmıştım.

Bir Hasan Ali-Kenan Öner davası çıkmıştı o günlerde. Öner, Milli Şef'in Bakanlıktan indirilip Demokrat Parti'nin önüne, gagalamaları için attığı Hasan Ali Yücel'e, «Komünist Bakan» demişti. Yücel de Öner'i hakaretten mahkemeye vermişti o günlerde... Böylece de yaşamının en büyük yanlışını yapmıştı.

Halk Partisi yöneticileri de, Demokrat Parti de, bu partilere bağlı olan basın da davayı tersine çevirmeyi başarmıştı. Suçlu olan Öner değil, Yücel'di artık. Hasan Ali, kendisini savunmak zorunda kalmıştı kamuoyu karşısında!

Öner'in saldırıları, Hasan Ali'nin bakanlığı süresince solcuları koruması tezi üzerine kurulmuştu. Sabıkalı Rıfat Ilgaz'ı bile almış, Sorgun'a atamıştı bu Yücel. Ben biraz toparlanıp kendime gelince duruşmaların yapıldığı Ankara Asliye Ceza Mahkemesine bir dilekçe yazmış, işin doğrusunu bildirmiştim. Söylenenin tam tersi geçmişti başımdan. Hasan Ali zamanında görevden uzaklaştırılmış, Şemsettin Sirer zamanında, Sorgun'a değil, Boğazlayan'a atanmıştım. Gel gelelim mahkemeye başvururken kurallara aykırı davranıp kayıt pulu yapıştırmamıştım mektubuma. Bu yüzden de uzun süre dosya dışı bırakılmıştı. Pul göndermem için uzun yazışmalar geçmişti mahkeme kalemiyle aramda. Hasan Ali'nin eline ancak dosyayı yayınlattığı sıralarda geçebilmişti mektubum.

Gel gelelim atanmamızın gerçek serüvenini öğrenen Şemsettin Sirer, el çabukluğu yapıp encümenden bir karar çıkarttırmış, ödeneğimi bile kullanamadan taburcu ettirmişti beni. Çok geçmeden de görevden alınmıştım. Ne yapalım, atayan da aynı Encümendi, atan da!

Bu kez fazla bir sıkıntımız yoktu. Yayınlanmakta olan bir Markopaşa vardı. Haluk Yetiş idare müdürüydü, ben de yüz lira aylıklı bir yazardım artık... Asmalı Mescit'teki Çinili Han'da başladım işe... Kadromuz iyiydi. Patronlarımız, başka patronlara ben-

zemezdi. Zaten ikisi bir arada pek az bulunabiliyorlardı. Hapiste olmadığı zaman Sabahattin Ali'yle Aziz Nesin'le idare yerimizde bir aradaydık.

Görevim gereği tam bir büro sekreteri gibi çalışıyordum. Sekizde gelip, sekizde çıkıyordum. İlk aylarda düzgün gelip giden yalnızca bendim. Bir ara karikatüristimiz Mim Uykusuz bile on günlüğüne içeri düşmüş, üzerinden kalkmadığı sandalyesini kısa bir süre soğutmuştu. Markopaşa her ad değiştirişinde kadroda bir değişiklik oluyordu. Malum paşalar, Merhum paşa oluyor, Sabahattin Ali'ye dönük Ali Baba çıkarken haftasında, bir sayılık Hür Markopaşa boy gösteriyordu. Halk böyle istiyor diye, yerine göre aruzla da manzumeler yazıyorduk, heceyle de... Daha olmazsa halk türkülerini ters yüz edip içine biraz politika kattıktan sonra yeniden halkımıza sunuyorduk!..

Sorumlu Müdürler sık sık değişirken Orhan Erkip adında sarı saçlı, çakır gözlü güleç bir sorumlu Müdürü de bu arada tanıdık. Çok şakacı bir gençti, galiba mizahla ilgisi de o kadardı. Ben o günlerde **Yaşadıkça** adlı şiir kitabımı hazırlıyor, Sabahattin Ali **Sırça Köşk**'ün son formasını tamamlıyordu. Kurtla Kuzu adlı bir hikâyeydi bu günlerde yazdığı. Emniyet Müdürlüğü'nde geçirmek istiyordu olayı. Başımdan geçen birkaç olayı dinledikten sonra yazmıştı bu hikâyeyi... Hikâyede geçen gencin adı Rıfat'tı, Aksaray'da oturuyordu, benim gibi. Her ikimizin de kitabı aynı günlerde çıkmış, zamanı gelince de Bakanlar Kurulu'nun aynı kararıyla toplatılmıştı. Reşat Enis'in **Toprak Kokusu** adlı romanı da eklenmişti bizim toplatılan kitaplara.

Bir sabah idare yerine geldiğimizde birçok şeylerin altüst edilmiş olduğunu gördük. Kapı bile açık kalmıştı. Birkaç haftalık yazı birikimimiz, olduğu gibi götürülmüştü, karikatürlerimiz de öyle... Sorumlu Müdür, tüm sorumluluğu ele alarak el koymuştu bütün stoklara.

O gün Orhan Erkip'in sağcı yazarlarla işbirliği ederek Markopaşa'yı çıkaracağını öğrenmiş, çok üzülmüştük. Markopaşa bizim herşeyimizdi. Savaşım alanımız, savaşım aracımız, sava-

şım yöntemimizdi. Bir firmaydı Markopaşa, işimiz, görevimiz, ekmek paramızdı ayrıca. Halk bu firmayı kimde, nerede görürse görsün hemen alıştığımız gibi benimseyecekti. Ya da biz öyle sanıyorduk!

Derken Markopaşa da çıkmıştı, hemen o günlerde. Önemli bir bölümü yazılarımızdan oluşan gazetede ancak birkaç küçük fıkra vardı, bizim olmayan. Bir başyazıyla gazetenin milliyetçilerin eline geçtiği açıklanıyor, bundan sonra sola karşı cephe alındığı belirtiliyordu. Başka hiçbir değişiklik olmayacaktı, mizah gücü bakımından. İşte sorumlu Müdür, gene eski Sorumlu Müdür'dü, başlıksa, aynı başlık! Biçimse eski biçim... Köşelerin başlık klişeleri bile aynı klişelerdi.

Bütün bu benzetişlere ek olarak Bedii Faik gibi isim yapmış bir iki fıkracıyı da aralarına aldıkları halde, yirmibeşbin baskı yaptığını izlediğimiz Markopaşa, ancak beşbin satabilmişti. İkinci sayı ise sadece bin! Doğal olarak baskıyla birlikte gazetenin basımı da duruyordu. Demek halk öyle kolay kolay kandırılamıyordu.

Asmalı Mescit artık sadece bizim buluşma yerimiz haline gelivermişti, birkaç gün içinde. Okuyucunun karşısına yeniden çıkmaktansa bu işi ertelemeyi daha uygun bulmuştuk. Markopaşa'yı elimizden kaçırmadan önce basım sıkıntısı başlamıştı. Son sayılarımızı bastıracak basımevi bile bulamamış, baskı parasını arttırmak koşulu ile ancak Necip Fazıl'ın basımevinde bastırabilmiştik. Getirtilen baskı makinesini bir türlü çıkaramamıştık gümrükten. Bir hesaplaşma sonucu makine Sabahattin Ali'de kalmış, o da bu makineyi satıp Mehmet Ali Cimcoz'la ortak bir Desoto kamyon almıştı. Sabahattin Ali yük taşıma işlerinde çalışacak, memleketi bir uçtan bir uca dolaşacaktı böylece. Artık yeşil mürekkepli Pelikan kalemle hesaplar yapılacak, kilolar, kuruşlar çarpılıp, toplanacaktı. Sabahattin Ali'nin çizmeleri, gözlükleri, kasketleri, eldivenleri de olacaktı fazladan. Arada bir Asmalı Mescit'te görünüyor, bizim gidemediğimiz pahalı yerlerde iş adamlarıyla buluştuktan sonra, çoğu zaman ortağının evinde geceyi geçiriyordu.

Bir gün masamın başında oturuyordum. Basıma ara vermemiştik henüz. Ara sıra buluştukları bir arkadaşı gelip onu sormuştu benden. O günlerde İstanbul'daydı Sabahattin Ali, konuğu onu sorduğunda:

«Bugün uğramadı,» demiştim.

«Gelir mi acaba?» diye kuşkuyla yüzüme bakıyordu.

Geleceğini bildiğim halde gözüm tutmadığı için:

«Bilmem,» dedim, «Bir şey söylemedi bana!»

Yakışıklı, esmer, briyantinli kapkara saçlı, orta yaşlı iyi giyimli biriydi. Arada bir geldiği olmuştu. Nereli olduğunu kesin bilmiyordum. Olsa olsa ya Adana'lıydı, ya da Mersin'li... Urfa'lı Mardin'li de olabilirdi. Son zamanlarda sık sık Tokatlayan, Parkotel gibi yerlerde buluşuyorlardı sanırım. Sabahttin Ali'nin bu tür kişilerle ne tür işi olur, diye düşünür, ikisini birbirine uygun bulmadığım için de kızardım. Kim bilir, başka nedenlerle de olabilirdi ona karşı kızgınlığım.

«Demek geleceğini kesin bilmiyorsun, öyle mi?» diye üsteledi. Hemen çıkıp gitmesi gerekirken, şöyle masaların üstüne bir göz gezdirdikten sonra geçti karşıma, oturdu.

«Eee! Sen nasılsın bakalım?» dedi.

Önümdeki işimle oyalanıyor, sorduklarını kısa kesip savuşturuyordum. Tam bu sırada Hasan Tanrıkurt gelmiş, bir yanıma da o oturmuştu.

Nasılsından sonra onun da soruları başlamıştı. Hasan öğretmenlikten, fakülteden, dergilerden, kahvelerden arkadaşımdı. Onunla konuşacak o kadar çok konu vardı ki... Gel gelelim, gözümün tutmadığı bu adamın yanında içli dışlı konuşmanın ne anlamı olabilirdi. Susuyordum ister istemez. Hasan hoşuma gitmeyen bir soru daha bulup, çıkarmıştı:

«Musa'yı görüyor musun, bu günlerde, Musa Anter'i?»

Ters ters baktım yüzüne. 'Musa Anter Aksaray'dan komşum, arkadaşımdı. Fırat Öğrenci Yurdu'nun sahibiydi. Gerekirse ben de kalırdım yurdunda. Kahvesini çayını da içmeye giderdim:

«Kim bu Musa?» dedim.

«Yahu şu bizim Musa be! Musa Anter?»

«Ben bir bakkal Musa tanırım. Herhalde onu sormuyorsun?»

Hasan, benim bu tersliğime bir anlam veremediği için, biraz da kızarak kalktı. Bir şeyler sezinlemiş de olabilirdi.

Biz gene kalmıştık yakışıklıyla.

«Çok tuhaf birine benziyor?» dedi. «Kim bu?»

«Öyledir.» dedim uzatmamak için.

Sorusunu üsteledi:

«Kim bu delikanlı?»

«Bir şair, Hayri Yıldırım!»

Çok meraklıysa dergilerde arasın dursundu. Tam bir soruşturmaya tutmuştu beni. O günlerde sık sık böyle soruşturmalarla karşılaşıyorduk. Bir de Orhan Kızılkaya denemesi geçirmiştim arkadaşlarla birlikte. Açık vermemeliydim.

Gene de inanmıyordum, yüzdeyüz Sabahattin Ali gibi zeki bir adamın yakın arkadaşının ajan olabileceğine. Benim yakıştırmam da olabilirdi.

İçimden, «Eğer bu adam, soruyu evirip çevirip yeniden Musa Anter üzerine getirirse, artık hiç kuşkum olmamalıydı.» diyor bir yandan da surat asarak kalkıp gitmesini kolaylaştırıyordum.

Bir süre dereden bükten lâfı dolaştırdı, durdu. Yeni başlayan İsrail–Arap gerginliğine getirdi sözünü. Arapların nasıl ata bindiklerini, kılıcı nasıl başlarının üstünde sallayarak saldırıya geçtiklerini anlattı. O anlattıkça ben onun memleketini çıkartmaya çalışıyor, acaba Antepli, Hataylı olmasın diye, düşünüyordum. Bu adam ajan olsa Arap olabilirdi. Arap olsa ajan olabileceği gibi diye düşünürken kafasını tırmalayan soruyu patlattı:

«Demek sen de tanırsın Musa Anter'i, öyle mi?»

Ondan bu soruyu beklediğim için bir süre soğukkanlılığımı bozmadan durdum.

«Söyledim giden o arkadaşa tanımadığımı...» dedim.

«Ben tanırım da... Ya, böyle işte!.. Çok gönüllüler gidiyor Araplara. Bu Yahudilerin kökünü kazımalı Orta Doğu'dan!..»

Bir süre sonra benim adıma yanıtını verdi:

«Desene ki, onların kökünü Almanlar bile kazıyamadı!»

Kimden yanaydı bu yakışıklı? Hiç de Araplardan yana olacağa benzemiyordu. Arap soylu göründüğü halde... Bu işler çok karışıktı. Yahudilerin bile ajanı olabilirdi, ya da Amerika'nın!

Kalktı oturduğu yerden, masaların üzerindeki kitaplara, dergilere baktı. Şerif Hulusi'nin masasına oturdu. Fransızca kitaplarını karıştırdı bir süre.

«Bu kadar kitaba nerden para yetiştirir bu adam, anlamıyorum!» dedi.

«Ne var anlamayacak,» dedim. «Yeni kitaplar alabilmek için, nah şurda, Yüksek Kaldırım'ın başında, eski kitaplarını satıyor!»

Güldü. Yaptığım suratsızlıkların ceremesini Şerif'çiğimi harcayarak ödemiştim. Bu dereden bu kadar balık avlanır hesabı kalktı:

«Hadi eyvallah, dostum!» dedi.

Tam bulmuştu dostunu! Çekip giderken de:

«Geldiğimi söyleyiver, anlar o!» dedi, «Hoşçakal!»

Çok geçmeden birinin önünden kaçıyormuş gibi, girdi kapıdan Sabahattin Ali.

«Merhaba!» dedi, «Ne var, ne yok?»

«Senin yakışıklı geldi,» dedim, «Oturdu, oturdu gitti!»

«Eee?»

«Geldiğimi söyle, anlar o, dedi.»

«Anladım. Akşam Tokatlıyan'da beni bekleyecek!»

Sorsam mı, sormasam mı, diye düşündüm. Kuşkumu belirtmeliydim hiç olmazsa.

«Bu seni arayan adam var ya, bu yakışıklı adam...»

Kuşkuyla yüzüme baktı.

«Eee? Polis mi diyeceksin?»

«Olamaz mı?»

«Olur, bal gibi olur, neden olmasın! Böyle olduğunu ben bildikten sonra mesele kalır mı?»

Sustum bir süre. Anlayışına, zekâsına öylesine güvenim vardı ki tek tek onunla başa çıkmak kolay değildi. Ama karşısındaki bir tek ajan bile olsa kalabalık bir örgütün desteğindeydi. Kimlerle savaşmak zorunda kalacaktı bu tek kişi?

Sanki aklımdan geçenleri düşünmüş gibi:

«Benim ondan akıllı olduğumu bilirsen endişeye hiç lüzum kalmaz,» dedi.

«Evet!» dedim. «Biliyorum senin akıllı, zeki bir adam olduğunu... Bununla biter mi iş? Hiç olmazsa kuşkunu belirtseydin de ona göre davransaydım.»

«Canım, akılda sen de aşağı kalmazsın benden, işin içinden çıkarsın, nasıl olsa!»

Düşüncelerimin içine tükürmek için musluğa girip kapıyı çekti, uzun süre içeride kaldıktan sonra dikildi karşıma.

«Yalnız şundan hiç kuşkun olmasın!» dedi, «Bize kim ne derse desin... Kimi kökü dışarda desin isterse, kimi kanı bozuk desin. Sen inanma sakın! Türküz biz, halis Türk!.. Aklıma içerde geldi. Yahu sen sobanın parasını ne yaptın? Borcun kaldı mı sobadan?»

«Hatırlamam için benim de senin gittiğin yere gitmem gerekir!» dedim, «Yalnız şu kadarını söyliyeyim. Halûk sobaya otuz beş lira paha biçmişti. Her ay aylığımdan beşer lirayı, ara vermeden kestiğine göre...»

«Daha kış bitmediğine göre...»

«Hemen taksitler kesilmeğe ilk aydan başladığından... Çıkar sen şu yeşil mürekkepli kalemi de hesapla!»

«Tamam, borcun yok! Bütün bunları ben içerde buldum çıkardım!»

İdarehanemizin ardiyesinde hantal bir soba vardı. Çocukları üşütmemek için ilk kez kömür almaya karar vermiş, bu sobayı da idare müdürümüzün biçtiği değer üzerinden taksitle eve kal-

dırmıştım! Sabahattin Ali'yi ne zaman sıkıştırsam böyle bir soba hesabı çıkarırdı.

«Bakıyorum, tüm alacaklarını, borçlarını tasfiyeye geçiyorsun artık!» dedim.

«Bakalım bir süre nakliyecilik yapalım, beş on para sahibi olalım. Şu demokratlar geçsin iktidara hele...»

«Demek güveniyorsun onlara?»

«Geçenlerde Menderes'e rastladım Karpiç'te... Adnan dedim, meydanlarda söylediklerine bakıyorum, hep bizim iki üç yıl önceki söylediklerimiz... Güldü. İşte dedi, bizim sizden farkımız bu! Sizin acele edip söylediklerinizi biz tam zamanında söylüyoruz!»

«Yani...» dedim. «Güveniyorsun onlara...»

«Canım, bunlar sadece Menderes'in dedikleri... Her halde yeniden bir yayın imkânı buluruz, iktidara geçerlerse. O zaman gösteririz onlara, aramızdaki önemli farkları!»

«Hiç olmazsa bir özgürlük havası getireceklerine inanıyorsun demek?»

«Eğer onlar demokrasiden, iktidara geçince de söz edeceklerse neden inanmayalım! Biz onlarla anlaşmak, onları kendimize uydurmak istemiyoruz. Saraçoğlu boşuna telaşlandı 4 Aralık'ta! Biz o zaman da inanmamıştık, onlarla işbirliği yapılacağına! Ne olduysa arada bizim Yeni Dünya gazetesine oldu! Beş on kuruşumuz da öyle gitti, Cami Baykurt'la!»

Yazıhanede boyuna yer değiştirmekten hoşlanırdı. Tam yerleşti derken kalkıp giderdi. Birden doğruldu gene. Kapıya doğru giderken, biraz da alayla:

«Yaptığın uyarıya teşekkürler,» dedi, «Bir daha aklında olsun ona açılmazsın!»

Asmalı Mescit'teki yerimiz çok geçmeden kapanmıştı. Daha doğrusu benim orada işim bitmişti.

Düşmüştüm Muzaffer'in Yenikapı'daki meyhanesine. Eski defterler silinmişti. Yaşadıkça'dan beş on kuruş girmişti elime. Kitap, Bakanlar Kurulu kararıyla toplatılmıştı ama, polis geniş

ölçüde bir arama tarama yapmamış, bir iki kitabevinden kitapları alıp götürmekle yetinmişti. Toplamadığı yerlere yeniden kitap bırakıyor, birkaç tanıdığa da elden sattırıyordum. Bu kitap hiç birşey sağlamasa, Muzaffer'in dükkânında karın doyurma olanaklarını sağlamış oluyordu yeniden. Üç beş kitap bırakıyor, «Okur, yazar müşterilerine satar, borcumu kapatırsın» diyordum.

Tatlı dilli olan Muzaffer bu işte de çok başarılı oluyordu. Kendi şarap parasını bile çıkarıyordu kitaplardan. Daha olmazsa dokunaklı sesiyle bir şiir tutturdu mu, almayacak olanlar bile alıyorlardı. Bir gün, bir iki bardak şarap çektikten sonra oturmuş tezgâhın başına, benim «Kuş misali» adlı şiirimi okumaya koyulmuştu. Okudukça içleniyor, içlendikçe de daha etkili okuyordu. Benim bile gözümü yaşartmıştı.

«Boşuna böyle, dokunaklı dokunaklı okuyacağım diye kendini zorlama!» dedim. «Para verip kitap alacak halim yok benim!»

Okuduğu şiir, benim vakitsiz sekiz aylık doğan çocuğum için yazdığım şiirdi. Annesi bir kış günü okula giderken ayağı kaymıştı. Doğumla düşük arası dünyaya gelmişti kızımız. Belki kurallara uygun biçimde bakabilseydik, yaşayabilirdi de. Dört gün yaşamıştı çocuğumuz. Dört gün yaşayan çocuk, neden daha çok yaşamasındı?

«Bırak şiiri de sen şu bardakları doldur,» dedim, Muzaffer'e, «Gün geçecek, devran geçecek, Keloğlan murada erecek. Yıkılacak hasbahçenin çitleri, ağlayan nar gülecek!»

Bu da ölen kızımızdan sonra hemen doğan Yıldız için yazdığım şiirdendi.

Bir Faiz Turhan vardı arkadaşlar arasında, Hukuk Fakültesi'nin son sınıflarındaydı. Savruk günlerimizde bizi toplar, boza içmeye götürürdü, Yeşil Hoca'nın Beyazıt'taki şekerci dükkânına. Niyazi Akıncıloğlu, A. Kadir, Ömer Faruk, Suphi Taşhan, Sabri Soran katılanlar arasındaydı. Kimi sürülmüş, kimi askere gitmemişti arkadaşların henüz. Gidenlerden armağan bir Faiz kalmıştı İstanbul'da...

Rikkat Ankara'ya gitmişti, anasını, babasını görmeye...

Giderlerken Aydın, yavru kedisini bırakmıştı bana, can yoldaşı olsun diye. Kim bilir, şunu demek istiyordu Aydıncık. Şu kediyi olsun, açlıktan öldürmeden biz dönene kadar yaşat! Onu yaşatmam için, Muzaffer'e sevdirmem gerekirdi. Bir gün eve çağırıp gösterdim yavru kediyi. Parlak tüylerine, fıldır fıldır yanıp sönen anlayışlı gözlerine bayıldı, görür gürmez. Yeryüzüne sevmek için gelmişti Muzaffer. Güzel olarak bildiği, gördüğü ne varsa severdi. Öyle bir çiçek sevgisi, kuş sevgisi, insan sevgisi vardı ki onda... Artık kedi kurtulmuş demekti sefaletten, yaşamından o sorumluydu.

Bir gün kedi için ciğer almış, peşime takılıp eve gelmişti benimle. Kediyi görmek, okşayıp sevmek istiyordu.

Bir eline kedi yavrusunu almıştı, bir eline de bir kilo ağırlığındaki ciğeri.

«Bak Rıfat!» demişti. «Bu kedi bu ciğeri yirmi dört saate varmaz tüketir. Yarın unutturma haaa!..»

«Sahi bu kadar ciğeri bir günde yiyip tüketebilir mi bu kedi?»

«Verirsen yemem demez.»

«Demek bir kedi yavrusu, ağırlığı kadar yiyeceği bir günde bitirir öyle mi?»

«Bitirir, kör olayım!»

«Ben kendi ağırlığımdaki yiyeceği bir düşün kaç ayda yiyip bitirebilirim?»

«Yahu biz insanız be!» demişti, «Biz kediyle bir miyiz? Bizim görevimiz her şeye dayanmak! Açlığa da!.. Ne sandındı hemşerim, kolay mı sanıyorsun insan olmayı!»

En az altı yedi yıl kalmıştı Muzaffer cezaevinde. Hasan Basri'nin en yakın arkadaşıydı, Hasan İzettin Dinamo'nun da... Çektiklerine yanmıyordu da, sınava girip aldığı elektrikçilik ruhsatını yırtmışlardı içerde. Yenisini alamıyor, bu yüzden de belediyelerde donatım işlerine giremiyordu. Ancak onu iyi bilen uzman elektrikçiler az parayla çalıştırıyorlardı yanlarında. Kendi başına iç alıp adam çalıştıramazdı bundan sonra.

«İyi yapmışlar!» derdim, «Eksiltmelere, arttırmalara girip yanında adam çalıştıracaksın da ne olacaktı... Patron olup sınıf değiştirecek değil miydin!..»

«Doğru!» dedi gülerek «İşçi olup sizlere meze hazırlamak dururken!»

Hep böyleydi Muzaffer. Okulda, Öğretmen Okulu'nda da böyleydi o! Gündüzcü öğrenciler gibiydi. Ne yapar yapar, izin alır, kendine dışarıda iş bulurdu. Fotoğraf çeker, bisiklet onarır, şoförlük yapar, araba yıkardı. Biz okulu bitirdikten sonra, bizim Öğretmen Okulu'nun küçük sınıfları Balıkesir Mustafa Necati Öğretmen Okulu'na verilince, Muzaffer bu kadar işi yüz üstü bırakıp oralara gidemezdi. Askerliğe kadar iyi bir elektrikçi olarak kalmıştı Kastamonu'da. Ankara'da İmalât-ı Harbiye fabrikasında çalışırken tutuklanmıştı üç beş yıl sonra. Dinamo'yla bu sıralarda tanışmış, Cebeci Cezaevi'nde birlikte yatmışlardı.

İşçiliğiyle atbaşı giden bir kültür de edinmiş iyi bir devrimci olarak yetişmişti.

Ben arkadaşları toplayıp dükkânına getirdim mi bayram ederdi. Meyhane patronları gibi başköşeye geçip kasılmaz, bizleri ağırlamaya çalışırdı, gücünün yettiğince.

O günlerde yakasında Hukuk rozeti olan, İngiliz kumaşı kostümlü biri dadanmıştı meyhanesine. Toplandığımız akşamları öğrenip aramıza karışmaya başlamıştı. Böyle kişilerden kuşkulanmamız gerekirdi, ama bu temiz kılıklı kentsoyludan hoşlanmıştık üstelik.

«Yengeniz Hanımefendi fazla kalmama izin vermezler,» diye birden kalkar, istemeye istemeye Yenikapı İstasyonu'na doğru yürürdü.

Bir gün gene katılmıştı aramıza. Niyazi Akıncıoğlu'nun verdiği şiir şölenine karşılık o da kendi kültürünü sergileyecekti bize. Galiba o gün yengemiz hanımefendiden uzun süreli bir de izin koparmış olacaktı. İzin süresine uyan bir konuya girmesi gerekirdi. Tarihten önceki dönemden başlamış, taş devrine saplanıp kalmıştı. Bir çağın bilimsel adını düşünüyor, düşünüyor çıkaramıyor-

du bir türlü. Belleğini işletsin diye kadehine yapışıyor, gene de o unuttuğu sözcüğü anımsayamıyordu.

Muzaffer, geç vakitlere kadar kalmamızdan yararlanarak, ertesi günün işlerine başlamıştı bile. Bir ara çömeldiği yerde tencere ovuyordu. Bu kibar müşteri yanında, o güne kadar durumunu açığa vuracak bir tek söz etmeyen Muzaffer, eğildiği tencereden başını bile kaldırmayı gerekli bulmadan kentsoylunun bulup çıkaramadığı o sözcüğü birden söyleyivermişti.

«Mezozoik!»

Bu yanıtın Muzaffer'den geleceğine inanmayan o soylu kişi:

«Efendim?» diye içimizden birinin yüzüne baktı. Bu yanıt kimden gelmişti acaba? Muzaffer duyulur duyulmaz bir sesle o sözcüğü yineledi:

«Mezozoik!»

Söyleyeni, bu kez yakalamıştı, kentsoylu:

«Beyler!» dedi. «Meyhanecisi Mezozoik'i bilen bir meyhanede tutmuş, tarih öncesi lâf ediyorum sizlere! Taş devri adamından ne farkım var benim. Bağışlayın beni beyefendi kardeşlerim! Siz de sayın dostum!»

Adını henüz bilmiyordu Muzaffer'in, biz tanıtınca albaştan etti:

«Muzaffer Bey kardeşim!» dedi, «Bağışlayın beni!»

Bir «Pınar» dergisi çıkarmıştık Faiz Turhan'la o yıllarda... Pınar dergisi önceleri İzmirli arkadaşımız Doğan tarafından yayınlanmış, imtiyazı Faiz'de kalmıştı. Sorumlu müdürlüğünü, bizim Muhittin'e aktarıp yeniden çıkaramaz mıydık, diye düşünüyor, Muzaffer'in de görüşlerine başvuruyorduk.

Hüsamettin Bozok askerden dönmüştü. İlkin Yürüyüş'ün çıkışında aramızdaydı. Dergiden, dergicilikten anlardı, Bozok. Baltacıoğlu'nun Yeni Adam dergisinde uzun süre çalışmış, dergiciliğin inceliğini kavramıştı.

A. Kadir Hüsamettin'e Kırşehir'den yeni şiirler göndermişti. Bu şiirleri Pınar'da Karasu adıyla çıkarabildik. Şolohof'un **Durgun Don** adlı romanından bir parçacık da verebilirdik. İlya Ehren-

burg'un **Kardelen Çiçekleri** şiirinin çevirisi de elimizdeydi. Faris Erkman bir kapak kompozisyonu hazırlardı. Ya da desenlerinden birini alır kapağa korduk. Basımevini bulmuştuk. Bir paraya kalıyordu iş. O da beş on toplanırdı aramızda.

Yazılar dizgiye verilmişti bile... Basımevi, para istiyordu. Ankara'ya giden karımın aylığını okulundan alıp bu işe yatırdım. Sonra arkadaşlar verdikçe yerine konurdu. Elbet satıştan da para geçecekti elimize!

Dergi çıkmıştı. Derginin parasal bakımdan sözcüsü ben olunca, dağıtımını, satışını yola koymak da bana düşüyordu. Yanıma aldığım arkadaşlarla başladık dağıtmaya...

Beğenilmişti dergimiz, satışı da kötü gitmiyordu. Ne var ki bu tür işlerde olduğu gibi hiçbir zaman toptan verilen para tüm olarak ele geçmezdi. Hele ikinci sayısı çıkmayacak dergilerin satışı daha da batağına olurdu. Para bölük pörçük yerine konsa bile hiçbir işe yaramazdı. Rikkat'in aylığı da böyle olmuştu işte!

Her başarı da, başarısızlık da ciğerlerimden birşeyler alıp götürüyordu. Yaz bütün güzelliğiyle başlamıştı. Bizim gibiler için deniz de, güneş de yasaktı. Bu sosyal zorunluluktan olduğu kadar, sağlık zorunluluğundan da ileri geliyordu.

O günlerde arkadaşlar Alaattin Hakgüder'in yazıhanesinde toplanırdı. Darda kalanların ona başvurması, hiç olmazsa yazıhanesinde oturup çay içmesi geleneklerimiz arasındaydı. Bir de Mustafa Uykusuz'un Tan Basımevi'nde bir kulübesi vardı, oturup çay içilecek bir köşe olarak... Dergiler, partiler, sendikalar kapanmıştı. Halk Partisi, Demokrat Parti'nin saldırılarına hedef olmamak için elimizde kalan son özgürlükleri de almış, onlara armağan etmişti.

Oyun büyüktü. Milli Şef, kendini ancak böyle kurtarabilirdi! Bir seçim denemesi olmuş, beğenmeyince, bunu saymıyorum, demişti. Suçun büyüğü her halde işçiyi de köylüyü de kışkırtan solculardaydı.

Sabahattin Ali'yi bu arada yitirmiştik. Arkadaşımız olduğu devrimci olduğu bir yana, bir sanatçı, bir hikâyeci olarak bile yeri-

ne bir yenisi kolay kolay konamazdı. Bizim Markopaşa cephesi de onunla birlikte yıkılmıştı kuşkusuz. Acaba bir sınav daha verilemez miydi halkımıza. Bir mizahcı olarak ilk denemelerimi yapmış, kendime güvenim artmıştı. Sabahattin Ali'yle birlikte, Aziz Nesin içerdeyken, hazırladığımız **Kırk Haramiler'e Karşı Ali Baba**, pek başarılı olmasa da, gene de olumlu bir atılımdı. Genellikle bu dergi için yaptığımız öz eleştriden, herkesten çok ben yararlanmıştım.

Aziz Nesin'le arasıra buluşuyor, tatlı bir anı gibi Markopaşa'lardan, Merhum Paşa'lardan, Malûm Paşa'lardan konuşuyorduk. Hayır böyle durmak olmaz, bir atılım daha gerekirdi. Gel gelelim Markopaşa'nın da imtiyazı Orhan Erkip'te kalmıştı. Ali Baba'nın imtiyazı bendeydi ama, Ali Baba Sabahattin Ali'yi anımsatır, kötü çağrışımlara yol açabilirdi. Ortam tam mizahlık, dergilik ortamdı. Halk Partisi'ne karşı direniş arttıkça önce Saraçoğlu gitmiş, yerine gelen Recep Peker bizim birinci dönem Markopaşa'nın çıkardığı patırtının tozundan toprağından kurtulamamıştı.

İşsizlik yeniden kıskaçları arasına almıştı bizleri... Bütün acımazlığıyla sürüp gidiyordu. Validebağ Prevantoryumunda yattığım sürece aylığımın çoğunu eve bırakabilmiştim. Ne var ki şimdi Asmalı Mescit'in bir yıllık aylıklı süresi de sona ermişti. Evin bütçesine birşey katacak yerde evden götürmeğe başlamıştım. Üstelik Rikkat'in annesi de vardı evde. Çocuklar için yararlı olsa da geçiminden biz sorumluyduk. Ağırlık, olduğu gibi Rikkat'in omuzlarına binmişti. Bütün bunlar, çok üzüyordu beni. Biraz sıkıntıdan, biraz bakımsızlıktan gene hastanelik olmuştum.

Yıllar geçtikçe toplumsal durumuma uyarak hastanelerin niteliği de değişiyordu. En halk işi hastaneye yatmam bile zorlaşıyordu. Artık bir asistan durumunda olan Rikkat'in kardeşi, hastaneye kaldırılmam için çok uğraşmış, ancak Haydarpaşa'daki İntaniye'yi bulabilmişti. Tam zamanında yatmıştım. Bir kaç gün sonra arkası gelmeyen kanamalar başlamıştı.

İntaniye Hastanesi, bulaşıcı hastalıkların harman olduğu bir ortamdı, verem hastanesi bile sayılmazdı. Üstelik istasyon çevre-

sinde bulunduğu için de bizim gibilere havasının iyi gelmemesi gerekirdi. Kömür dumanları bir yana, çığlık çığlık öten trenler sinirleri sağlam hastalara bile rahat bir uyku yüzü göstermiyordu, geceli gündüzlü.

Ben burada mı dindirecektim boyuna kanayan ciğerlerimi? Bu kez ciğerlerim Emetin'lere, Ergotin'lere, Manetol'lere de aldırmıyordu. Hele sabahları, durdurak bilmiyordu. Yapılacak bir şey yoktu, hava verip de baskı bile yapamazlardı, tüm sağ yanım yapışmıştı. Bu kez gidiyor muydum yoksa? Öyle tavuklar gibi ölmek yoktu! Dayanmalıydım!

İkinci Dünya Savaşı sona ermişti ama, kırım da kıyım da sürüp gidiyordu. Bakımsız, ilâçsız, yoksul bir dönem geçiren genç kuşak, verem gibi uzun süren bir hastalıktan kurbansız kurtulamayacaktı. Çektiklerinin acı sonuçları sergileniyordu bu yıllarda. Gençlik uzun çileli bir askerlik dönemi geçirmişti. Köy Enstitülü gençler yağmurda, karda kendi okullarını, kendileri yapmışlardı. İşçiler besinsiz bir üretim dönemi atlatmışlardı. Hemen her hastanede bu kesimlerden gelen hastalara bol bol rastlıyordum. Bir de dar gelirli memurlar vardı. İşte ben biraz da bu kesimin hastane hastane dolaşan örnek bir yaralısıydım.

İntaniye Hastanesi'nde geniş bir koğuşta yatıyordum. İki yanımdaki yatakta da yirmi beşer, otuzar yaşlarında iki ağır hasta vardı. İlk kez geliyorlardı hastaneye, İbrahim'di birinin adı, ama biz İbram diyorduk. Vizitede bir doktorun «Nasılsın?» diye sorduğu alışılmış soruya:

«Nafileyim Toktur Bey!» demişti. İbram eğer gerçekten «Nafile» olmasa böyle demezdi. Çişini bile kimseyi rahatsız etmeyeyim diye, uzun süre tutuyor, utandığı için, ördek bile isteyemiyordu. Zamanı ben hesaplıyordum, vakti gelince gönderiyordum hastabakıcılarla ördeğini.

Ördek süresini geçirdiğini düşünerek, «Nasılsın?» diye soracak olmuştum, bir gece. Ses gelmiyordu İbrahim'den. «İbrahim! İbrahim!» diye birkaç kez seslendim, ses yok. İbrahim, ölümü bile kendisine uydurmuştu. Sessiz soluksuz gitmişti aramızdan.

Durumu yanımdakine anlatayım diye seslendim:

«Yusuf!»

Yusuf sabaha doğru hiç uyuyamaz kıvranır dururdu öksürükten. Ama hiç kıpırdamıyordu.

«Yusuf, sen nasılsın?» diyecek oldum...

Yusuf'ta ses yok!.. Uzanıp baktım, başı sol yanına düşmüş, sesi soluğu çoktan kesilmişti.

Belki bir şeyler yapılabilir, diye fırladım yerimden. Gececiyi bulmak için koğuştan çıktım. Gece lambasının alaca karanlığında kıpırdamalar görüyordum, karşı koğuşta. Gececi olduğunu ak gömleğinden çıkarıyordum bir karaltının. Yanında da bir hademe... Sokuldum yanlarına. Bir ölüyü soyuyorlardı, hiç konuşmadan. Kim olduğuma bile başını çevirip bakmadan:

«Ne dolaşıyorsun!» diye bağırdı gececi. «Görmesinler diye kaldırmaya çalışıyoruz, üzerimize, üzerimize geliyorlar! Gidip yatsana rahatça yatağına!»

«Peki!» dedim. «İşiniz bitince bizim koğuşa da uğrayın. İki kişi de bizde var!»

«Kim?» diye sormamışlardı bile. Ben çok iyi biliyordum ki, gececi nöbeti alırken ikisine de 'yolcudur' diye mim koymuş olmalıydı akşamdan. Doktorun bilmediğini, yerine göre onlar bilirdi. Hele ölecekler konusunda hemen hiç şaşmazlardı. «Sabahı bulmaz!» dediler mi, korkulurdu o hastadan.

Ölüm kalım savaşını kazanmış, kefeni yırtmıştım bu kez de. Kendime gelip toparlandığım için kanamalılara uygulanan yasağı kaldırarak, balkona kür yatağına almışlardı. Gelen giden trenlere bakıyor, salıverdikleri dumanları ciğerlerime çeke çeke yaşayıp gidiyordum.

Dışarıda ne olup bitiyordu? Bir gün kadınlar koğuşunda bir hastayı görmeye gelen Esat Adil bana da uğramıştı. Başka bir gün de Kemal Sülker gelmişti, Tokat'tan, sürgünden döndüğü günlerde...

Oralardan gönderdiği yazıları, dergilerde Asım Sarp imzasıyla yayınlamıştık. Komşumdu Aksaray'dan. Bizim eve gidip beni

önce Rikkat'ten sormuştu. Taşınıyorlarmış bizimkiler. Annesi onları alıp Çengelköy'de babasından kalma eve götürecekti. Okullar tatile giriyordu, iyi olurdu çocuklar için... Belki biraz da Ankara'da babasının yanında kalacaklardı. Nereye giderlerse gitsinler, evimiz, ocağımız dağılıyordu. Acı tatlı günler geçirdiğimiz evin kapısı kapanıyordu. İlerde Ankara'da toplanacaklardı kardeşler... İki kardeşi vardı Rikkat'in, Fikret Hukuk'u bitirmişti. Vecdi de doktor olmuş sayılırdı. Ne mutluydu bunları okutup yetiştiren ana babaya. Gel gelelim, iş onların okuyup diploma almasıyla bitmiyordu. Bir bakıma kolaydı diploma almak... İyi kötü bir diploma da benim vardı, geçmiyordu ne yazık ki! Özel bir okulda bile Türkçe öğretmenliği yapamazdım.

Vecdi iyi bir doktor olmak üzereydi, askerdi, doktorluk görevine mikroplu bir hastayı evden uzaklaştırıp hastaneye kaldırmakla başlamış oluyordu. Bu insanca görevinden ötürü teşekkür etmeliydim ona. Evde iki yaşında kıvır kıvır saçlarıyla sapsarı bir kızım, dayısına benzeyen yakışıklı uslu, akıllı bir de oğlum vardı ki, geleceği şimdiden belliydi. Bol besinle büyütememiştik onları.

Dirençsiz, dayanıksız vücutlarına mikrop almaları onların ölümü demekti. Annesi haklı olarak ikisini de kaçırıyordu benden. Neden kaçırdığını bildiğim halde, gönlüm razı olmuyordu benden uzaklaştırılmalarına. Bütün çocuklukları süresince daha çok benim isteğimle, odalarını ayırmıştık. Aydın, Ankara'da doğmuş, İstanbul'a geldiği günden beri tek başına yatmıştı, soğuk odalarda... Gene de prevantoryuma düşmekten kurtulamamıştı, yedi sekiz yaşlarında.

Kemal Sülker'e ilk gelişinde söylemiştim, evden çıkarlarken, eşya olarak benimle ilgili ne varsa kendisine bırakmalarını. Hastaneden çıkınca alacaktım. Şu kadar yıllık arkadaşımdı Kemal, zahmetime katlanacaktı. İkinci gelişinde öğrenmiştim:

«Yarım şeker sandığı kitap!» demişti, Kemal Sülker. «Aldım, bizim eve götürdüm!»

Yarım sandık kitap! Bütün varım, yoğum buydu artık. Kür yatağında bunları düşünürken karşımda Aziz Nesin'i görünce, bir-

den kendime güvenim tazelenmişti. Demek beni hastanelerde bile yalnız bırakmayan arkadaşlarım vardı.

«Kalk!» dedi. «Ne yatıp duruyorsun!»

Kalktım. Sarılıp öpüşemezdik, yasaktı.

«Başdan diye bir dergi çıkarıyorum, haberin yok mu senin?»

«Var!» dedim. «Esat Adil söyledi!»

Getiridiği arkadaşı, elindeki makineyle boyuna resmimizi çekiyordu. Makineyi yaklaştırıp uzaklaştırıyor, pozların çeşitli olmasına önem verdiği belli oluyordu. Anlıyordum. «Hastane hatırası» değildi bu resimler. Kalem elinde karşımda Aziz Nesin'i gördükçe Mim Uykusuz'un Markopaşa'da Aziz'in Recep Peker'le yaptığı düşsel röportaj karikatürleri geliyordu gözümün önüne. Kendimi Başbakan Recep Peker'e benzetip gülüyordum:

«Demek biz de röportajı yapılanlar arasına girdik, öyle mi?»

Bütün sırt üstü yatanlar gibi ben de göbeklilerden sayılabilirdim!

»Bir dizi hazırlıyorum!» dedi, Aziz Nesin. «İktidarın gadrine uğrayıp hapse atılanlar, sürgüne gönderilenler dizisi...»

«Güzel!» dedim. «Seninle kim röportaj yapacak?»

«Kalkınca onu da sen yaparsın!»

Çok geçmeden Aziz bu derginin Sorumlu Müdürlüğünü de, sahipliğini de bana bırakmıştı. Kendisiyle röportajı da ben yapmıştım, dediği gibi...

Yazı yazabileceğim bir dergimiz vardı demek. Aziz'in söylediği doğruydu, miskin miskin ne yatıp duruyordum hastane köşelerinde?

Artık ne evim kalmıştı, ne köyüm, Rikkat çocukları yetiştirme sorumluluğunu da üzerine almış oluyordu. Ben ancak olanaklar elverdiği sürece onu paraca destekleyecektim! Geceli gündüzlü çalışmak istesem bile kim iş verecekti bana? Ama para getirsin, getirmesin, sütun sütun, sayfa sayfa yazı yazabilirdim. Elverir ki yayınlanacak bir gazete, bir dergi, çıkacak bir kitap olanağı geçsindi elime!

Aziz Nesin, sorularını sormuş, bilmediklerinin dışında anlatabileceğim ne varsa yazmıştı. Giderken:

«Hemen!» demişti. «Yazı isterim senden! Ne yazarsan yaz!»

Başdan'a ne yazabileceksem onu yazmıştım. Hastane olayları, öğretmenlik anıları... Sabahattin Ali'nin ölümü üzerine ilk dostça yazıyı yazmıştım. Boğazlayan'ı anlatmıştım. Boğazlayan'ın karanlıklar içinde kalışını, her bakımdan... Sokaklarında tek bir kandil, tek bir gemici feneri bile yanmadığını... Köylünün ahırdaki öküzüne, doğuran ineğine bile bakmak için idare lambası bulamadığını, saç üzerinde saman yaktığını yazmıştım. Ahır diye belli bir yeri de yoktu üstelik. Ahır, evin bir bölümüydü. Yattıkları yer, «Ahır sekisi»yle ayrılmıştı, ineğinin öküzünün barındığı yerden. Boğazlayanlı, tezeğin tazesinden ayrı yararlanıyordu, bayatından ayrı... Boğazlayanlı'nın evi yoksa ahırı, ahırı yoksa evi vardı! İkisi de aynı kapıya çıkardı. Aynı kapıdan işlenirdi çünkü. Böyle bir memleketin ağası, daha doğrusu kendini ağadan sayan biri, aynı biçim evlerde yatıp kalktığı halde benimle uğraşmayı iş edinmişti. Oysa onu öbürlerinden ayıran, bir iki dönüm toprakla bir tek kamyonuydu.

Önce en yakın çevremden başlamalıydım Başdan'a yazmaya. En yakın çevrem neresiydi? Mahallem, sokağım, evim kalmamıştı. Hastaneden, koğuşumdan başlamalıydım.

Hastalar koğuşta varlıklı birinden yakınıyorlardı. Onun Boğaziçi'ndeki konağından söz ediyorlardı.

Peki, öyle hali vakti yerinde bir hastaydı da bu hastaneye nasıl girmişti? Oysa buraya Muhtar'dan çıkartılan fakirlik kâğıdıyla yatılırdı.. Fakirliği mahallece onaylanmayan bir yurttaş, gerçekten yoksul da olsa bu hastanede yatamazdı. Soyadı İdil'di onun. Büyük bir adamın babası olduğu söyleniyordu. Peki böyle büyük bir adam babasını bir halk hastanesinde, yoksulların arasında nasıl yatırırdı? Çok mu halkçıydı bu büyük adam? Yoksa babası mı alçak gönüllüydü? İkisi de değildi de Muhtar mı halkçıydı, zenginleri fakirlerden ayırmayacak kadar?

Hepsi hoştu hepsi güzeldi, biz de onu kendimizden ayırma-

yabilirdik ama, bu her öğün önüne konan haşlanmış tavuk da ne oluyordu?

Bir iki sonra gün Sağlık Bakanı Kemali Beyazıt gelecekti hastaneye. Dertlerimizi isteklerimizi dinleyecekti. Bekçi'nin oğlu Mahmut biz de tavuk isteyelim Bakan'dan demişti. Memduh, hastanede bakım yok, bakım isteriz diyecekti. Ali Gündüz, hastaneye girmek kolaylaştırılsın diyecekti. Haklıydı, yatmak kolay değildi. Gene de altımızda bir yatak bulunduğu için mutlu sayılırdık. Dışarıda sıra bekleyen yüzbinlerce hasta vardı. Biz İkinci Dünya Savaşı'na girmemiştik ama en azdan girenler kadar kurban vermiştik. Onlar savaşı kazanıp kurtulmuşlardı yoksulluktan, biz hâlâ sapır sapır dökülmekteydik.

Yanımdaki yatakta yatan Memduh, üniversiteliydi. Düzceli Memduh... Turancı olarak girmişti bu hastaneye. Çevresinde diz boyu yoksulluğu görmüş, nedenlerini düşünüp aramaya başlayınca toplumcu olmuştu kısa zamanda.

Bir Hamdi Yılmaz vardı o yıllarda. Açıkgöz doktorun biriyle işbirliği yapmış, kendi bulduğu verem ilâcını satışa çıkarmıştı el altından. Gazetelerde sütun sütun yazılar yazılıyor, röportajlar yapılıyordu. Zengin, fakir, akın akın Aksaray'daki evinin kapısını çalıyordu. Adam, çok eski zamanlarda yazılmış bir kitaptan yararlandığını söylüyordu. Gerekirse bu kitabı tıp dünyasına açıklayacaktı. Henüz sırası değildi. Milyoner olamamıştı daha, doktor besliyordu, gazetecilere para yediriyordu. Vur patlasın ,yaşıyordu, fedaileri doyuruyordu!

Bir gün Aksaray'daki evimize beni görmeye gelen bir öğretmen arkadaş:

«Rıfat!» demişti. «Böyle yatıp duracağına yatağını sat da al bu Hamdi Yılmaz'ın haplarından! Otuz kırk lira da para mı?»

Doğruydu, bizim yatak, eğer ederse otuz kırk lira hiç para değildi! Gerçekten seviyorlardı beni, ben istersem aralarında üç beş kuruş da toplayabilirlerdi, bir kezliğine.

«Yapamam!» diye diretmiştim, «Ben bu hapları alıp da içemem!»

«Neden?» diye sormuşlardı.

«İçemem! Oğlumdan, kızımdan utanırım ilerde. Babalarının bu hapları yuttuğunu öğrenirlerse bana ne güvenleri kalır, ne saygıları!»

Aydın olmak zor işti, sorumluluk isteyen bir işti. Olumlu bir görüşü, davranışı olmalıydı aydının. Lâboratuar deneylerinden geçmeden ne hap yapılırdı, ne ilâç üretilirdi. Sağlık kurallarından, profesörlerin gözleminden geçip bir raporla yararı da, zararı da saptanmayan ilâç, nasıl hastalara verilir, nasıl sattırılırdı? Adam araya parayla bir doktor sokmuştu. Hastaları muayeneden geçirterek, ilâçları onun önerisiyle veriyor, görünüyordu ama, kimi kandırıyordu?

Yanımdaki yataklar sağlı sollu bir gecede boşalınca ertesi gün sağımdaki yatağa Parker kalemli, altın çerçeve gözlüklü bir hasta gelmişti. Hastanelerde en çekindiğim bu nane molla tiplerdi, Bihruz Bey tipleri... Ne kadar geç tanışırsam o kadar iyi olacağını düşünerek, bir geçmiş olsunla on gün idare etmiştim. Okuduğu kitaplar, gazeteler hiç güven vermiyordu bana. Hastalarla konuşmalarında bile çelişkiler vardı. Ama zeki çocuktu, okuduğu yazıların daha çok akıl hocalarının kurbanı olmuşa benziyordu. Ufaktan ilişki kurmaya, onu kırmadan çelişkileri üzerinde düşündürmeye çalışıyordum. Peşin yargılarında keçiler gibi direniyor, bana hak vermemek için bin dereden su getiriyordu.

Son günlerde bir alışkanlığına dikkat etmiştim. Ağır hasta olduğu için yemeği yatağına geliyordu. Çok iştahsızdı. Yemekten sonra yataktan kalkıyor, dışarı çıkıp geliyordu hemen. Önce elini yıkamaya gittiğini sanmıştım. Peki ama, giderken eline aldığı bu bardak da ne oluyordu? Bardağını musluklarda yıkıyor muydu? Ama yemekte kullanmıyordu ki yıkasın!

Döndüğü zaman ne havlusuna elini kuruluyordu, ne yüzünü siliyordu. Yoksa bu bardakla öbür koğuşlardaki hastaların birinden şarap gibi, bira gibi bir şey mi alıp içiyordu? Madem iştahsızdı, bunları önceden içse daha yararlı olmaz mıydı?

İlâç içiyordu mutlaka, yemek üzerine bir ilâç! İyi ama neden gizliyordu benden bunu? Okuyorduk gazetelerde, verem ilâcı bulunmuştu. Streptomicin deniliyordu adına. Fakat iğneydi, hap değildi bu ilâç. Böyle bir ilâç da içemezdi bu yeni hasta. En sonunda anlamıştım ne içtiğini Memduh'un, Hamdi Yılmaz'ın haplarını içiyordu!

Sıcağı sıcağına kendi serüvenimi anlatmalıydım ona. Hamdi Yılmaz için ne düşündüğümü, evime gelen öğretmen arkadaşlara neler söylediğimi bir bir anlatmalıydım. Yazıktı bu gence. Ne olduğu bilim adamlarınca ortaya çıkarılmayan, yararlı ya da zararlı olduğu belirsiz iri iri güllaçları göz göre göre yutturamazdım Memduh'a.

Hiç karşılık vermeden dinledi anlattıklarımı:

«Hocam!» dedi, «Ya yararlıysa bu haplar?»

«Peki ya zararlıysa? İştahını kesiyorsa! Sindirim organlarını bozuyorsa... Yararı saptanan ilâçların bile yan etkileri varken, yararı henüz saptanmayan bır ilâcın kim bilir ne sayılmaz yan etkileri vardır!»

Uzandığı yatağından kalktı:

«Peki Hocam!» dedi. «Atıyorum bunları helâya! Annemin hatırı için içiyordum zaten... Herkesten utanarak... Yararlı bile olsa, herkesin alıp içemediği bir ilâcı ben içmemeliyim, diye düşünerek... Senin de böyle düşüneceğinden hiç kuşkum yok! Geldiğim günden beri hep seni izliyorum şurda... Her davranışınla kafamın içini alt üst ettin benim!»

Sağlık Bakanı Kemali Beyazıt'ın geldiğini haber aldığımız gün Memduh, Bakan'dan bir şeyler istemeyi düşünüyordu. Aydınca, bir üniversiteliye yakışır bir istek olmalıydı bu! Önce bir hasta olarak hangi konuyu ele almalıydı?

«Hocam!» dedi, «Sen konuşacak mısın Bakan'la?»

«Sen dururken bana düşer mi konuşmak,» dedim.

«Peki! Ne konuşayım öyleyse?»

«Kendi tezini al ele! Nasıl anlatmıştın bana, o hapları yutarken herkesten utandığını söylemiştin! Neden utanıyordun, başka-

ları bu hapları alıp içemedikleri için, değil mi? Bugün Streptomicin'in gramına on üç lira verip de kaba etine vurduran hastaları düşün, üstelik doktorun izniyle! Paralılara iyi geliyor da, parasızlara kötü etki mi yapıyor bu ilâç? Sorarsın Bakan'dan!»

«Anladım tedavi eşitliğinden söz etmemi istiyorsun!»

«Güzel özetledin? Şunu da sorabilirsin sayın Bakan'dan? Streptomicin'in bir gramından kaç lira gümrük alıyorlar diye?»

Aklı başında bir arkadaşımız olan Arif Kalemcioğlu sinsi sinsi gülüyordu:

«Beni çekiştireceksiniz Bakan'a, anladım!» diyordu.

Bir milletvekilinin oğluydu Arif. Doktorumuz ilk Streptomicin denemelerini onun üzerinde yapıyordu. Paralı olmanın böyle sakıncalı yanları da vardı işte! Üç günde bir gram yapılmasının gerektiği anlaşılan Streptomicin, Arif'e bir günde üç gram üzerinden uygulanıyordu. Mikroplarla birlikte Arif de sersemlemişti. Ayağa kalktığı zaman duvarlara çarpıyor, izinli çıktığı günler de tramvayların altına gitmemek için, yanına aldığı arkadaşın koluna girmek zorunda kalıyordu.

Bakan, bir yanında Başhekim Yakup Bey, bir yanında da doktor Saadet Hanım'la girmişlerdi koğuşa... Yakup Bey'in eski hastasıydım, beni Validebağı'ndan daha bir iki hastaneden tanırdı. Gözlerini dikmiş, bir ordubozanlık yapar mıyım diye, kuşkuyla beni inceliyordu.

Bekçinin oğlu Mahmut:

«Biz de isteriz!» dedi Bakan içeri girer girmez.

«Ne istersiniz?» diye sordu Bakan, gülerek.

«Yeni çıkan verem ilâcından!»

Bu gibi sorular için hazırlıklıydı. Belki bütün gezdiği hastanelerde veremliler yeni çıkan ilâçtan istemişlerdi. Öğrenmişlerdi hemen bütün hastalar antibiyotikleri. Ne var ki bu gibi halk hastanelerinde kullanılmazdı antibiyotikler, ancak doktorlar reçete verebilirlerdi! Reçete alan hastaların, Sağlık Müdürlüğü'nden para verip almaları gerekirdi.

Gramı, gümrük parasıyla birlikte on üç liraydı. 1948'lerin on

üç lirası, reçetesi olmayanlar alamazlardı. Doktorlar, daha çok Devlet Hastaneleri'nin doktorları, hastalarını iyice muayene ediyor, eğer bu Streptomicinle, iyi olabileceğine güvenirlerse reçetelerini yazabiliyorlardı. Bu konuda çok titizlik gösteriyorlardı.

İşin en tuhaf yanı Devlet Hastaneleri'nde fakir fukaraya reçete yazan tek doktor çıkmıyordu. Nasıl ilâçtı ki, hep milletvekili çocuklarına, hep para durumu yolunda olanlara, işini uydurup yardım kurullarından para koparanlara iyi geliyordu!

Böyle istekler karşısında hazırlıklı olan Sağlık Bakanı:

«Bu ilâç henüz deneme devresinde!» diye başlayacak olmuştu.

Memduh, Bakan'dan bu sözleri beklermiş gibi, verem mikrobunun toksinlerinden gelen sinirlilikle:

«Biraz da bizde deneseniz!» dedi, «Belki daha iyi sonuç alırsınız!»

«Siz kimsiniz?» dedi, «Anlayamadım!»

«Biz, para verip de alamayacak olanlar... Devlet bir fon ayırsın bizler için de!.. Şunu yanlış anlamayın, ben para verip alabilirim ama, para verip de bu ilâcı kullanmayı hem devlete, hem de arkadaşlarıma hakaret sayarım! Utanırım onlardan! Henüz annemin, babamın bu ilâçtan haberi yok. Bir gün öğrenip de gelecekler, hastaneye! Onlara ne cevap vereceğim, bilmem!»

«Anladım demek istediğini! Eğer doktor sana bu ilâcı uygun görürse... Yani ciğer durumuna göre uygun görürse... Anneni, babanı servis doktoruna yollarsın... Doktorunuz uygun görürse yani...»

«Af buyurun, doktor uygun görse de ben uygun görmüyorum. Şu hastaneye yatanların eşit tedavi görmelerini, ayrılık, gayrılık gözetilmeden beslenmelerini istiyordum!»

Bakan'ın biraz sertleşmesi gerekirdi:

«Bu hastaneleri açan Devlet, yatırdığı hastaları tedavi etmek için ne yapmak gerekirse yapacaktır.» dedi, «Deneme devresindeki bir ilâç için Devlet parasını sokağa atamaz! Hepinize geçmiş olsun!»

Geldikleri gibi gitmişlerdi, yalnız bütün teftişlerde olduğu gibi çarşaflar sabahtan değiştirilmiş, yemekler de alışılmamış bir çeşitlilikte verilmişti, bol kepçe tarafından!

Bizim Başdan dergisine konu çıkmıştı. Memduh'un söyleyemediklerini de ben yazmıştım. Aziz Nesin'in benimle yaptığı röportajdan sonra ilk yazım çıkmıştı. İdil Amca'nın tavuğu için yazdıklarım hastaları çok eğlendirmişti. Bütün hastaneye bir canlılık gelmiş, gazete elden ele dolaşmıştı. Okuma bilenler, bilmeyenlere okuyor, onları neşelendiriyorlardı.

Günümüz bu hastanede daha dolmadan, sokakta kalmamak için Cerrahpaşa Hastanesi'ne, Memduh'la birlikte başvurmuş, rapor gönderip sıraya girmiştik. Tam o günlerde de çağırılmıştık. Artık bir Bakan'ın dediği gibi, profesyonel hasta olmuştuk. Bu ciğer bizdeyken kolay kolay sokakta kalmazdık. Bütün verem hastanelerine sıra verir, sıramız geldikçe, eğer ölüm izin verirse, gidip yatardık... Sıra Heybeli'ye ancak on üç ayda geliyordu. Bir iki kıtıpiyos hastaneden sıra alıp, süreyi doldurduk. Üç beş günlük bir açık kalırsa, gider yatak işlerine bakan Leman Hanım'dan rica ederdik. Dürüst kadındı Leman Hanım, kimsenin hakkını yemezdi ama sıradaki hastaların üçüne mektup yazacağına, altısına yazar, eğer biz altıncı isek bir ayağımız Heybeli'de olduğu için beş kişiden önce gelir, yatardık. Uzaktakiler geç de gelseler, yataksız kalacak değillerdi. Profesyonel veremli olmak için buna benzer daha çok şeyler bilmek zorundaydık. Amacımız ekmek elden yaşamak değil, sadece ölmemekti. Verem'den ölenlerin sayısının en kabarık olduğu yıllardı, o yıllar .. Yayınladığımız dergileri, bu yüzden sık sık «Verem Sayısı» olarak çıkarırdık. Bu konuda çok iş düşerdi benim deneyimlerime. Bir tasarım bile vardı o yıllarda. «Sarı Gazete» adlı bir gazete çıkarmaktı tüm veremliler için... Tam uygulamaya kalktığım sıralarda türlü engeller çıkmış, onun yerine başka tasarılar yürürlüğe geçmişti.

Cerrahpaşa'ya, oldukça sağlam gittiğimizi sanmıştık ama acı gerçek hemen giriş muayenelerinde ortaya çıkıvermişti. Hastalığım süresince hemen hemen basil görülmediği halde, Mem-

duh'la ikimizde de «Mebzul» terimine uygun biçimde basil görülmesi, kara kara düşündürmüştü bizi.

Üniversiteli arkadaşım, bu sonuç karşısında acı acı gülmüş:

«Hoca!» demişti, «Ben de kendimizi adamdan saymaya başlamıştım son günlerde. Meğer iki para etmezmiş ciğerlerimiz!»

Hemen ilk görüşme günü her ikimizin de yüzünü güldürecek bir olayla karşılaşmıştık. İntaniye hastanesinden, bizi görmek için bir hastalar grubu gelmişti. Hastane bahçesinden araklanmış çiçekleri bize sunarlarken, her ikimize de teşekkür etmişlerdi. Teşekkürün tek nedeni çıktığımız hastanede yemeklerin düzelmesiydi. Yemekler rastlantı olarak da düzelebilirdi ama ne kadar düzelirse düzelsin, hastaların tümüne yarımşar tavuk verilemezdi! Memduh'un Bakan geldiği gün hastalara eşit davranılmasını istemesi, benim de dergide İdi! Amca'nın tavuğundan söz etmem, onlara iki kez tavuk ziyafeti çekilmesini sağlamıştı. Bugüne kadar hastane yaşamlarında rastlamadıkları, belki bundan sonra da rastlamayacakları bir olaydı bu! Bizim eski arkadaşlar, bu tavukla yetinmiyorlardı. İlk çıkacak Başdan'da parasız verem ilâcından, hiç olmazsa ilâçların gümrüksüz girmesinden söz edilmesini de istiyorlardı. Ben yazarsam, bir gün tavuk yedikleri gibi parasız ilâca da kavuşacaklarına inanıyorlardı.

Memduh artık ikimizin adına, konuşacak düzeye gelmişti.

«Merak etmeyin!» dedi. «Hoca yazmazsa, ben yazarım!»

Memduh'un böyle güvenle konuşması son yazdığı iki öyküyü çok beğenmiş olmamdan ileri geliyordu. İnce buluşları, şakacılığı onu iyi bir güldürü öykücülüğüne götürmekteydi.

İntaniye'den gelen arkadaşları kapıya kadar geçirmiş, dönüyorduk. Film işlerinde çalışan, Taşköprülü Şevket, Memduh'un ufak bahşişlerle iş gördürdüğü bir hademeydi. Merdiven'in başında yolumuzu bekliyordu. Aralık duran kapıyı gösteriyordu bize:

«Hemen girin içeri!»

Düşünmeden girmiştik. Telde askıda duran filmleri dosyalarına koymadan önce bize göstermek istemişti.

Memduh, ünlü Parker kalemini çıkarıp doktorun film raporunu kopya etmeye başlamıştı bile.

Şevket benim raporumu da çıkarmış, önüme koymuştu. Biliyordum ciğerlerimde önemli bir değişme olduğunu. Askıdaki filmime şöyle bir göz attım. Solda büyücek bir kavern görünüyordu Oysa başlangıçtan beri hastalık sağ ciğerimdeydi. Bir ara sola sıçradığını duymuştum doktorlardan ama, böyle «ceviz cesametinde» bir kavernle karşılaşacağımı hiç sanmıyordum. Acaba aldanıyor muydum? Tam on yıl yüzlerce film gelip geçmişti elimden. Aldanmış olamazdım. Bir de rapora baktım ki, aynı deyim... Ceviz büyüklüğünde bir kavern! Memduh'un durumu da benden pek ayrı değildi. Basillerin görünme nedeni böylece çıkmıştı ortaya.

Rikkat'in hastanelere gelmesini hiç istemezdim oldum olası. Çocukları birlikte getirmese bile, taşıyıcı olması hiç de olanak dışı değildi. Üç beş günlüğüne kısa bir dinlenme değildi tüberküloz hastalarının yatması. Haklı olarak toplumdan uzaklaştırılmış kişilerdik. Güçlü görünmesi gereken kişilerin yanında ayrıca acınacak bir sayrı olarak boyun bükmek üzerdi beni. Hastalanınca, ya da çok yaşlandığına inanınca kulübesini geride bırakarak, çıkan buzulların arasında kakırdayan bir Eskimo'lu olmasını bilmeliydim. Son saatine kadar insanca yaşamalı, ölürken bile küçük düşürücü davranışlara karşı direnmeliydim.

Cerrahpaşa'nın ilk günleri bir görüşme saatinde Rikkat, hastanemize gelmişti. Ankara'dan yeni dönmüş, Yıldız'ı, bir arkadaşına bırakmıştı bana gelirken. Ankara'ya naklini yaptıramamıştı. Yenikapı'da okula devam edecek, gerekirse Çengelköy dolaylarındaki okullardan birine sözgelimi Kandilli Kız Lisesi gibi bir okula verilmesini isteyecekti. Tasalıydı, annesinden beklediği yakınlığı bulamamıştı. Biliyordu bulamayacağını ama ne yapsındı. Ona destek olmadığım bir yana, ayrıca yük de oluyordum. Şu getirdiği portakalları yiyebilecek miydim, gönül rahatlığıyla... Bugün için yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Yarın için, belki çok ileriki yarınlar için... Eğer direnebilir de sağ kalırsam, çocuklarımız için...

Hemen arkasından kapandım sekiz yataklı koğuşa. Yatağı-

mın ayak ucundaki tabelâ tahtasını çözdüm. Arkama yastıkları yığarak girdim yatağıma. Yatak bir yazı masası olmuştu. Son çıkışımda Babıâli'den getirdiğim bobin artıklarından kesilmiş kâğıtları koydum, tahtanın üstüne. Yazdım da yazdım. Tek yapacağım iş buydu, sağlam olsam da buydu, hasta olsam da... Ne güzel bir uğraşıydı ki, beni şu durumumda bile yalnız bırakmıyordu. Önce bir şiir yazdım. Bilsem ki diye başladım, bilsem ki kimsenin parmağı yok, bu sürüp giden işkencede, dedim. Kılım bile kıpırdamadan bir sabah, çekerdim darağacına kendimi, bilsem ki suç bende!

Yetinmedim yazdığımla. Hastanenin bize verdikleri kapkara çürük yumurtaları da yazdım. Biz bu toplumun en bakıma gereksinmesi olan, elden ayaktan düşmüş insanlarıydık. Bize bu çürük yumurtaları nasıl verirlerdi! Bu yumurtalar bayatlığı yüzünden Avrupa pazarlarından çevrilmemiş miydi? Uzun bir süre buzhanede bekletilip böyle kapkara çürütülmedi mi? Bütün bunlara, düş ürünü yersiz suçlama diyelim, her yumurtanın üstüne lâstik mühürle vurulan bu «Türk» damgası da ne oluyor? Dışarı göndermek için uygulanan bir yöntem değil mi bu damgalama? Demek Avrupalardan geri çevrilen yumurtaları bula bula biz hastaları mı buldunuz, sürecek? Türk yumurtası haaa? Çürüyen, kokusu burunların direğini kıran bu çürük yumurtalar mı, yoksa bu yumurtaları bizlere veren yöneticiler mi?

Bir görüşme günüydü. Bahçeye çıkmamız için birer pelerin vermişlerdi bize. Yorgan gibi şeylerdi bu pelerinler... Omuzlarımıza atıp da dolaşmaya çıktık mı, havanın elverişli olup olmadığına aldırmazdık, meğer ki pavyon kapıları açılmış olsun, özgürlüğümüze kavuşmuş olalım!

Görüşme günlerinin açık kapı özgürlüğünden yararlanarak içeri dışarı dolaşıp duruyordum. Hastalarını görmek için gelenler üzgün üzgün yanımdan geçip gidiyorlardı.

Bir ara karşımda yatılı kız liselerinin lâcivert ceketli öğrencilerinden birini gördüm. Bir şey soracak olmalıydı bana. Çoğu kez kızlar, kadınlar koğuşuna giden kapıyı sorarlardı bizlere.

«Efendim!» dedi, Kandilli Kız Liseli olduğunu cebinin üstündeki sırma işlemeli harflerden anladığım genç kız, «Rıfat Ilgaz Bey'in nerde yattığını biliyor musunuz?»

«Evet!» dedim, «Biliyorum! Ne yapacaksınız Rıfat Ilgaz Bey'i?»

«Görmeye geldim. Ben kızıyım onun?»

Biliyordum onun yabancım olmadığını. Belki kızım da anlatılanlara göre bir şeyler sezinleyerek bu soruyu soruyordu bana.

Tuttum elinden hemen:

«Benim o hayırsız baba!» dedim, gülerek.

Gözleri dolu doluydu.

«Kızım Gönül, sensin, öyle mi?» Bir ağacın altına oturduk. Onbeş onaltı yaşlarında olması gerekirdi. Lisenin henüz birinci sınıfında... Ortayı Edirne'de okuduğunu biliyordum. Babalığı, onu öbür kardeşlerinden ayırmadığı için Kandilli'ye gelene kadar gerçek soyadını gizlemiş de olabilirdi kendisinden. Nüfus cüzdanı Kandilli'ye gelirken eline geçince ilk işi beni arayıp bulmak olmuştu, sonradan öğrendiğime göre.

Her hafta gelip görüşmemizi istiyordu.

Verem hastanesine körpecik kızımın gelip gitmesine nasıl izin verebilirdim:

«Bunu ayda bir yapsak, nasıl olur?» diyecek oldum.

«Nasıl olur!» dedi, «Nasıl dururum sizi görmeden bir ay?»

Nasıl durdun, şu kadar yıldır, demedim. Bugüne kadar baba yerine geçen, sevgisini kendisinden esirgemeyen birini bulmuştu. Bundan sonra daha mı dursundu? Ne var ki bundan sonra da her istediği zaman göremeyecekti babasını. Acımasızlığını bilmiyordu yaşamın. Yerine göre babasının bile acımazlaşmak zorunda kalacağını!

Sonunda onbeş günde bir görüşme üzerinde bir sözleşme yaptık.

Dersleri üzerinde konuşuyorduk. Türkçe öğretmenini tanıyordum. Bizim okulun «Seksiyon»undandı. Seksiyonundan ne olgun arkadaşlar da yetişmişti. Mehmet Uluğ adındaki öğretmeni-

nin, hadi sağcılığı bir yana, Edirne'de çıkardığı «Damla Damla» adlı dergisinde ünlü ilâç yapımcısı Hamdi Yılmaz için övgülerini okumuştum. Bu öğretmende okuyan kızımın Türkçe'sine nasıl acımazdım! Kızım Edebiyatı sevmezlik yapmıyordu gene de... Öyle güzel romanlar bulup okumuştu ki! Ama en çok matematiği seviyordu. Sertliğiyle tanınan öğretmeni Nihal Hanım bile beğeniyordu onu. Mühendis olmak istiyordu kızım. Neden olmasındı. Böyle gitmezdi ya bu düzen. Bir gün onu mühendis yapacak olanaklara.sahip olabilirdim.

Benden ayrılmak istemiyordu Gönül. Görüşmeciler için çalınan son kampanaya kadar kalmıştı yanımda. Günlerden pazardı. Okul idaresince henüz bir sakınca olmayabilirdi, okuluna geç dönmesinde. Sakıncaların ilerde başlayacağını sezinliyordum.

Beni birçok sorunların içinde bırakıp gitmişti en sonunda. İki kızım, bir oğlum vardı. Bunlar büyüyecekler, okuyacaklardı. Ben böyle evsiz barksız hastanlerde mi ömür tüketecektim!

Hafta içinde Aziz Nesin'den bir mektup almıştım. Markopaşa'yı yeniden çıkarıyoruz, Orhan Erkip'le imtiyaz için anlaştım, diyordu, bize geri veriyor, imtiyazı senin alman koşuluyla... Gazetenin sahibi de sen olacaksın, Sorumlu Müdürü de!

Buna kaşılık o da ortak olacaktı bizimle. Ne kazanırsak beraber diyordu Aziz. Hemen kabul ettiğimi bildirmiş, başlamıştım yazı yetiştirmeye. İlk sayı o günlerde çıkmıştı. Bu kez ilgi daha da artmıştı. Duman ediyorduk ortalığı. Kimse kurtulmuyordu kalemimizin sivriliğinden. İçerdekilerle yetinmiyor, dışardaki kralları da benzetiyorduk. Ali Karcı(*) hastaneye gelip gidiyor, yazılarımı alıyor, on beş yirmi kadar da kendi gazetemizden getiriyordu. Bunları hastanenin Adembabalarına verip kendi hesaplarına sattırıyordum. Hastalar arasındaki ilgi bile olağanüstüydü. Verem pavyonu için haberler, yazılar eksik olmuyordu. Belediye Başkan Yardımcısı'nın yeğeni, özel odaya nasıl yatırılır, nasıl özel bir tedavi görürdü? Bu ve buna benzer yazılar nasıl okunmazdı has-

---

(*) Türkiye İşçi Partisi milletvekili .olmuştu 27 Mayıstan sonra.

talar arasında! Bizim Türk yumurtası gazeteye geçince, nasıl altüst olmazdı ortalık! Servis doktoru Sami Bey pek oralı değildi ama, Başhekim özel olarak çağırtmıştı beni. Halk Partisi İl Başkanı'ydı, Başhekim Esat Duru aynı zamanda. Eğer ayağımı denk almazsam, taburcu edileceğimi de açıklamakta bir sakınca görmemişti. Tedavi için yatan bir hastanın kendini yormaması gerekirdi en azdan.

Gazetenin kırk bin basıldığını sevinerek öğreniyordum. Dördüncü sayının satışa çıktığı günlerde, Asistan Cemal'le bir mektup göndermiştim Aziz Nesin'e. Bu arada bir de on lira istemiştim. Henüz gazetenin para getirmediğini, gönderdiği on lirayı da birinden ödünç aldığını yazıyordu Aziz. Üzülmüştüm gazetenin para getirmediğine. Yazıları biraz daha vurgulayalım diye yazmıştım ona. Sorumlu Müdür ben değil miydim! Ha Cerrahpaşa'da yatmıştım, ha Sultanahmet Cezaevi revirinde! Ne değişirdi.

Bu mektuptan sonra Rikkat'in İstanbul'daki yargıç dayısına da bir mektup göndermiştim, Necmettin Ülgen'e. Yeğenini benden ayırmasını rica ediyordum. Avukat olan karısı Sabiha Ülgen bu işi üzerine alırsa beni büyük bir üzüntüden kurtarmış olurdu. Mimlenmiş bir gazetenin sorumluluğunu üzerime almakla karımın öğretmenliğine de zararlı olacağımı belirtiyordum. Anlayışlı birer hukukçu olan Ülgen'ler, en kısa zamanda isteğimi yerine getirmişlerdi. Son gemiler de böylece yakılmış oluyordu. Artık yasalar karşısında tek başımaydım!

Ama siyasal yasalarla, yasanın uygulayıcıları peşimi bırakmıyorlardı. Bir gün Cerrahpaşa Hastanesi'nin Verem Pavyonunu motorsikletli polisler sarmıştı. Çember darala darala yattığım odada çöreklenip kalmıştı. Çemberciler, etajerimi aradılar ilkin. Ne aradıklarını bilmiyordum ama dolabımdaki iki parça giysimi çıkarıp silkeliyorlar, defterlerin, kitapların arasını karıştırıyorlardı. Beni yataktan kaldırdıktan sonra pijamamın ceplerini, yatağın içini araştırmaya başlamışlardı. Battaniyeyi kılıfından çıkarıp silkelediler. Arama taramacıların başındaki yetkili kişi, bana soruyordu:

«Nerde, yazdığın yazılar?»

«Yazdıklarım gitti, yazmakta olduklarım da şunlar işte!..» dedim.

Az önce bakılanlara bir göz attıktan sonra:

«Yazdıklarının müsveddeleri nerde?..»

«Müsveddesiz yazarım ben yazılarımı!»

Anlaşılıyordu artık, çıkmış olan yazılardan birini kimin yazdığını bilmek istiyorlardı. Ama hangi yazıydı bu? Ben mi yazmıştım, Aziz Nesin mi, bilmiyordum ki... Onlar, bulamadan gidiyorlardı ama ben gene de üzülüyordum gerçekten. Eğer bu yazıyı ben yazdıysam, bulamadıklarına göre Aziz'i suçlayacaklar demekti. Eğer yazıyı o yazdıysa ben nasıl olsa Sorumlu Müdür olarak okkanın altına gidecektim!

Çok geçmeden Krallar yazısından ötürü suçlandığımız anlaşılmıştı. Biraz rahatlamıştım. Krallara hakaret maddesinden tutuklu olarak yargılanmazdı sanık. Duruşmalar başlamıştı. Hastanedeki arkadaşlar yazıyı benim yazdığımı, dergide çıkmadan önce kendilerine okuduğumu mahkemede söyledikleri halde biz başta Kral Faruk olmak üzere bütün krallar yüzünden cezalanıyorduk. Aziz'den iki ay fazlasıyla yedi aya hüküm yemiştim.

Bu arama taramanın gürültüsü sürüp giderken Memduh'la hastanedeki günümüz de dolmuştu. Burada geçen üç ay onun için verimli olmuş, iyi bir yazar olarak gelişmişti. Bir hukukçu olarak da eski metinleri incelemek için benden eski harfleri de öğrenmişti. Ömer Seyfettin'in sahaflardan aldığı ne kadar eski harflerle kitabı varsa okumaya başlamıştı bile.

Çıkış işleminin yapıldığı gün, paralı olarak yatmamı gerekli görmüştük Aziz Nesin'le.

CHP Il Başkanı olan Başhekim, sağlık durumum hiç iyi olmadığı halde hemen taburcu edilmemi servis doktoruna bildirmişti. Ne yapabilirdi günü dolmuş bir hastaya Sami Bey? Parayı ona verip yatamazdım ya!

Kış ortasında paketimizi elimize alıp çıktık Verem Pavyonu'ndan! Nereye? Doğru Cağaloğlu'ndaki Mahmudiye Oteli'ne! Aziz Nesin'e bir yardımcı gerekirdi ama, bana kim yardım ede-

cekti? Bir gün sorumluluktan çekinip de yarıda bıraktığı bir yazısını gördüm masanın üstünde.

«Güzel başlamışsın!» dedim. «Neden bitirmedin?»

Tahtakılıç'ın Meclis'te yediği bir tokatın taşlamasıydı bu yazı. Gazetelerde geçen bir olay, neden bizim Markopaşa'ya geçmezdi? Hele parantez içinde, «Bu olay bir iktisat kongresinde geçmiştir.» dedikten sonra kim duracaktı üzerinde? Başladık baş başa verip fıkrayı yeniden yazmaya. Meclis'te üç parti vardı artık. Biz biraz da kafiyeli olsun diye, muhalifler, muvafıklar, münafıklar demiştik bu gruplara. Fıkramız, çok neşeli bir yazı olmuştu. Önce okuyup okuyup güldükten sonra koyduk Markopaşa'ya...

Basın savcısı gazetemizi topaltmak için vesile arıyordu o günlerde. Sevildiğini, okunduğunu bilen savcı, bizi parasal bakımdan da çökertmeyi düşündüğünden, satışa geçmeden bile toplattığı olurdu gazetemizi. Hurda makinelerde gazetemizi zor basıyor, baskı sayısını bile bilmiyorduk. Gündüzleri biz veriyorduk kapıdan dağıtıma, geceleri makineciler pencereden veriyorlardı, kendi hesaplarına... Osmanbey Basımevi'nin baştan kara gittiği yıllardı. Ne başı belliydi, ne kuyruğu!

İktisat kongresinden sözeden sayımız da bu talihsiz sayılardan biri olmuş, sıcağı sıcağına toplatılmıştı. Osmanbey Matbaası'ndaki yönetim odasına gelen bir sivil polis beni savcılığa çağırmıştı. Basın savcısı, hastanelerden kolay kolay aldıramıyordu beni; doktor çıkmama izin vermediği için. Eh, bu kez dışarda kıstırılmıştım.

«Eee Rıfat Bey!» demişti, odasına girer girmez, «Bakalım nasıl kurtulacaksın elimden bu sefer?»

Hastalığımı gözönünde tutarak yer göstermişti. Oturunca sağımda kalan uzunca masada ellerindeki kırmızı kalemle üç dört stajyer bayanın, gazeteleri tarayıp satırların altlarını çizdiklerini gördüm. Demek en sadık okuyucularımız bu hukukçu bayanlardı. Tek satır kaçırmadan okuyorlar, kuşkulandıkları bölümlerin altlarını çizerek Basın Savcısı Hicabi Dinç'e sunuyorlardı. Onlar, hem vefalı okurlarımızdı, hem ilk suçlayıcılarımız. Ama bugün

nedense pek çekici bulmuyorlardı işlerini, bizi dinlemek istiyorlardı. Her ne kadar satırların üstlerinde kırmızı kalem dolaştırıyorlarsa da, durumu kurtarmak içindi çabaları.

Önce yazıyı okumuştu Hicabi Bey, kaşlarını çatarak:

«Meclisteki olay anlatılıyor bu yazıda, değil mi?» diye ilk suçlamasını yapmıştı.

«Bu olayın nerde geçtiği, yazının üstünde belirtiliyor!» dedim.

«Yani İktisat Kongresi'nde geçiyor, öyle mi? Peki İktisat Kongresi'nde muhalifler, muvafıklar, münafıklar olur mu?»

Önce yazıyı ben üzerime almalıydım:

«Ben olabilir diye düşünmüştüm yazarken!» dedim.

«Hayır olamaz...»

«Yazının başında açıkça belirttiğime göre başka yerde geçtiği nasıl düşünülebilir? Bu yazı İktisat Kongresi'nde geçmiştir, Meclis'te değil!»

«Hayır Meclis'te geçen bir olay anlatılıyor burada. Meclis'te geçmiştir, bilindiği gibi!»

«Yani Meclis'te muvafıklar, muhalifler, münafıkların üçü de var mı demek istiyorsunuz?»

Birden yüzü karmakarışık olmuştu:

«Kim kimi sorguya çekiyor! Bu yazı Meclis'te geçmiştir, o kadar! Konu herkesçe bilinen bir olaydan alınmış, kesin! Amacınız da Meclis'i tahkir!»

«Bu olay Meclis'te geçmemiştir, İktisat Kongresi'nde geçmiştir. Hele amacım değil Meclis'i, kongredekileri bile tahkir değildir.»

«Yaz kızım. Sanık Rıfat Ilgaz'a soruldu. Bu yazının Meclis'te geçtiği açıkça ortada olduğuna göre, İktisat Kongresi'nde geçtiği açıklansa bile bu davranışı suçun gizlenmesi anlamına gelip gelemeyeceği sorulduğunda... Buyurun, söyleyin o anlama gelmez mi bu?»

«Bu tokat Meclis'te atılsa bile ben yanlış anlayışları önlemek için açıklamışım, kongre demişim. Siz ne amaçla ısrar ediyorsunuz anlamıyorum!»

«İnkâra kalkmayın, bu olay Meclis'te geçmiştir çünkü...»

«Hayır efendim, Kongrede... Açıkladığıma göre Meclis düşünülemez.»

«Meclis'te geçmiştir... Çünkü bu üç parti de vardır Meclis'te!..»

Stajyer bayanların kalemleri satırlar üzerinde yürümez olmuştu. Direnişim biraz da onların hoşuna gidiyor gibi gelmişti bana. Belki de kırmızı kalemin yaptığı kazanın, tatlıya bağlanmasını istediklerindendi. Vicdanlarının ufak bir zorlaması sonucu... Bir anda onları tedirgin etmek isteği geçti içimden:

«Efendim!» dedim. «Bu olayın Meclis'te geçmesini neden bu kadar ısrarla bana kabul ettirmek istiyorsunuz? Eğer Meclis'te geçmesini gerekli görüyorsanız sizi yormak istemem... Bu olay Meclis'te geçmiş olabilir.»

Karşı masada bir kırmızı kalem birden havaya kalkıp indi. Gerçekten tedirgin olmuştu bayan stajyer. Hayır, onu bu kadar üzmeğe hakkım yoktu. Gel gelelim Hicabi Bey bu son sözüme sıkı sıkı sarılmışa benziyordu:

«Yaz!» dedi. «Sanık Rıfat Ilgaz olayın Meclis'te de geçebileceğini söylemek suretiyle, tevile bile kaçmadan itirafta bulunmuş, böylece olayın Meclis'te geçtiği gerçeğini kabul etmekle hakaretin de Meclis'e müteveccih olduğu sonucuna varılmıştır.»

Kapıda dikilen Amber Bacı'ya sözün burasında bir kahve söylemesi gerekirdi. İçemeyeceğimi düşünerek sadece sigara paketini uzatabilirdi bana da... Aldanmamıştı, ciğer hastaları sigara içmezdi. Ama savcılar böyle başarılı anlarında kendilerini bir kahveyle mutlaka ödüllendirirlerdi.

«Eveeet...» dedi, «Neden üzersin adamı! Böyle olacak işte! Olay bal gibi Meclis'te geçmiştir!»

«Efendim bir dakika!» dedim, «Sözümü bitirmemiştim henüz. Eğer bu olayın mutlaka Meclis'te geçmesi gerekiyorsa, bu Meclis Ceza Yasası'nın kapsamı dışında kalan Belediye Meclisi'nde geçmiştir. Bu üç partinin de bulunduğu Belediye Meclisleri yok değildir. İşte İstanbul Belediye Meclisi...»

Stajyerler masasından tek heceli, çocukça bir gülüş duyuldu. Hicabi Bey'in başı tam o yana hışımla çevrilmişti ki:

«Sayın Savcı!» dedim, «Son sözlerimin olduğu gibi tutanağa geçmesini rica ediyorum. Sözlerimi olduğu gibi yazdırın, lütfen!»

Soruşturma bitmiş, gene de dosyam Ağır Ceza'ya verilmişti. Davanın başlaması için önce tutuklanmam gerekiyordu, yürürlükteki yargılama yötemleri yasasına göre.

Oteldeki odam sıcak değildi. Havalar da çok kötü gidiyordu. Hemen her gün kar yağıyordu İstanbul'a. Giyeceklerim de bu soğuğa hiç elverişli değildi. Ateşim otuzsekizden aşağı düşmediğinden olacak, daha da üşüyordum. Parayla olsun yatacak bir hastane bulamaz mıydık? Otel parasına beş on lira eklenirse bir hastane bulmak olanağı yok muydu?

Veremlilerin Heybeli'deki Leman Ablası bu işte de yardımcı olmuş, parayla da olsa bir yer bulabilmişti bana.

Tevfik İsmail Bey bu kez pek beğenmemişti ciğerlerimin durumunu.

«Seni böyle mi taburcu etmiştim ben?» demekten kendini alamamıştı, giriş muayenesinde. Ben de beğenmiyordum kendimi ama gene de yazı yazmaktan geri kalmıyordum. Bu kez aydın hastaların arasına yatmıştım. Konu boldu. «Keklik Geliyi Pırrr!» diye bir fıkra yazmıştım ki, sanatoryumda okuyup da beğenmeyen kalmamıştı. Oysa gene hastalardan dinleyip yazdığım bir fıkraydı. İçine biraz politika kattıktan sonra gene onlara sunmuştum. Hasta hallerinde onları güldürüp düşündürmesini bilmiştim. Ortaklığımızca yayınlanan bir de Magazinimiz vardı, Gelincik... Artan zamanlarımda bu dergiye de yazı yetiştiriyordum.

Ne var ki sağlığım yolunda gitmiyordu. Ateşim düşmüştü ama, kavern durumunda hiç bir değişme olmadığı filmlerden anlaşılıyordu. Paralı yattığım sürece korkulacak bir şey olmayabilirdi. Gel gelelim bu saltanat ne kadar sürecekti? Taksit yatırılmazsa kapı dışarı edilmem çok doğaldı. Heybeli'nin kuralları değişmezdi, herkesten önce değişmesini ben istemezdim. Tutup beni açıktan yatırsalar en güvendiğim Başhekim'e saygımı yitirmiş olurdum.

Bir gün sanatoryuma gelen gazetelerde benim tutuklanıp cezaevine yatırıldığımı okuduk. Nasıl olurdu? Krallara hakaretten yargılanmam sonuçlansa bile daha yargıtayı vardı işin. Meclis'e hakaret dosyası Ağır Ceza'ya verildiği gün tutuklanmam gerekirdi. Sanatoryumda yatan mikroplu bir hastayı tutuklayıp cezaevine götürebilirler miydi?

Bunları benden çok daha derin inceden inceye düşünen Başsavcılık, sanatoryuma hemen Adliye hekimini göndermişti. Durumumu olduğu gibi bütün açıklığıyla inceleyecekti. Ne değişirdi? Tevfik İsmail gereken raporu vermişti önceden. Durumum cezaevinde kalmaya elverişli değildi.

Başsavcılık Sultanahmet Cezaevi Başhekimliği'ne sormuştu: «Bu durumda bir hastayı kabul eder misiniz?» diye.

Niçin kabul etmesinlerdi! Tam kuruluşlu bir hastaneydi. Burada gerekirse «Sadır Ameliyatı» bile yapılabilirdi!

Böyle bir yetkili, yetenekli Başhekimliğin raporu üzerine Başsavcılık ne yapsındı? İster istemez hastayı, Heybeli Sanatoryumu'ndan kaldırıp, Sultanahmet Cezaevi'nin tam kuruluşlu hastanesine gönderecekti!

Bir gün yatağımın çevresinde, görmeğe alıştığım Hereke kumaşından yapılmış kırçıl paltoluları görünce hiç yadırgamadım. Nöbetçi doktorumuzu da almışlarıdı aralarına. Her şey yönetmeliğe uygun olarak oluşturulup geliştirilmişti.

Böyle anlarımda, nerden geldiğini bilmediğim bir güçle, yatağımdan çıkmıştım:

«Peki!» dedim. «Götürün beni!»

Onlar da işlerinin adamıydı doğrusu:

Neredeyse pijamalarımla götüreceklerdi, omuzlayıp! Daha pabuçlarımı bile bağlamadan:

«Yürü!» dediler.

«Doktorlar yürüyemeyeceğimi bildirdiler sanıyorum, size!» dedim.

«Bir araba tutun, yürüyemezseniz!»

«Siz!» dedim. «Şu kadar yıllık memursunuz... Böyle kendi

isteğiyle,kendi parasıyla, kendini zındana attırmak isteyen suçlu ya rastladınız mı?»

Durdular... Çok bilmiş bir gülüşle beni güzel hemşirelerin, aydın asistanların ve ücretli hastaların önünde bozum etmeden tepeden tırnağa bir süzdüler. Sözlerimin bir şaka olduğunu belirtmek için gülüştüler. İçlerinden biri, ne düşündüyse düşündü:

«Rıfat Bey!» dedi, «Kapıya kadar bir davransanız... Araba hazır!..»

«Buyurun gidelim!» dedim «Araba hazırsa!»

Üzerimde (hep böyle söylenir, ama benimki doğruydu.) beş kuruş para yoktu. Hastanede tanıştığım Karacabey'li Nuri:

«Sanıyorum, paran yok,» dedi. «Eğer olsaydı, sen bu adamlara bu lâfları da söyletmezdin! Al şunu, sağ kalırsam ödersin, sonra bana!»

Böyle düşünmekte haklıydı. Bu verem öyle pis hastalıktır ki, cebinde bir dosta verecek kadar üç beş kuruşu olan hali vakti yerinde kişileri bile alır götürürdü, hele o yıllarda!(*)

Sultanahmet Cezaevi'nin kapısından içeri girdiğimde hava kararmıştı. Hastaneden getirdikleri için karantina koğuşlarında yedi gün bekletilmem gerekmezdi. Hastalığımın adı belliydi. Cezaevinin, dediklerine bakılırsa tam kuruluşlu hastanesi vardı, «Sadır Ameliyatı» bile yapabilirdi! Başhekim Kemal Bey, öğrendiğimize göre operatördü, üstelik.

Gardiyanlar beni tavanından yirmibeş mumluk çıplak bir ampul sarkan verem koğuşunun kapısından içeri salıverdiler. Alaca karanlıkta, başlı bacaklı iki demirinin nerdeyse birbirine değdiği karyolanın önüne getirdiler. Yatağın ortasına oturur oturmaz, bu iki demir, bir kapan gibi kıstırdı beni arasına.

«Hadi allah kurtarsın!» demeyi de unutmamışlardı, bırakıp giderken. Bu koğuşta tek başıma mı kalacağım, diye düşünürken boş sandığım yataklarda kıpırdanmalar oldu. Çulların arasından, duyulur duyulmaz bir ses:

(*) Hemen o yıllarda öldüğü için ödeyemedim.

«Allah kurtarsın Abi!» diye vızıldadı.

«Sizi de kurtarsın arkadaşlar!» dedim. Göz göze gelecek bir baş arıyordum.

Taaa dip yatakta bir hasta fenerle işaret verir gibi üç kez sigarasını çekti alacakaranlığın içinden. Demek bu puslu karanlığın hepsi kirli ampulün işi değildi, daha çoğu sigara dumanından oluşuyordu. Tam bulmuştuk «tedavi» olacak koğuşu! Burda ne verem kalırdı insanda, ne bronşit! Param parça bir battaniyenin yırtığından kömür karası bir el sallandı boşlukta:

«Hoş geldin Abi! Nerden böyle?»

Öbür köşeden biri benim adıma verdi cevabını:

«Camiden!»

«Camilik bir suçumuz yok!» dedim. «Beni sanatoryumdan getirdiler buraya.»

«Nasıl şey abi bu sanatoryum dediğin?»

Gene benim «tercüman» açıkladı:

«Üçü bir çeyreğe satılır, yemiş iskelesinde. Göstermesi ayıp nah böyle her biri, ilik gibi olur, mangalın üstüne koydun mu?»

«O senin dediğin kemer patlıcan!» dedi başka biri. «Mamçak mı sanıyorsun beni hırtlambo, kendin gibi!»

«Ne çakalsın seeen! Kim bilmez sövüşçü İlhami'yi Tophane'de!»

«Söğüşçü senin yeğenin olur. Hem de baba tarafından!»

«Doğru! İlhami söğüşçüierin feriştahıdır, hakkını yemeyin çocuğun!»

«Ulan susun!» dedi, yatağın üstüne oturan bir hasta. Üstü başı derli topluydu. En önemlisi altı üstü bir örnek pijaması vardı. Uyandırılmışa benziyordu. Benden yana çevirdi başını:

«Demek sanatoryumdan geliyorsun, öyle mi?» dedi.

«Evet!» dedim. «Heybeli'den!»

«Nasıl alırlar, sanatoryumdan, bir hastayı bu ahıra! Yoksa cezan, Temyiz'de tasdik mi edildi?»

«Daha mahkemeye bile girmedim!» dedim.

«Allah allah!.. Nasıl iştir bu, aklım ermedi. Yoksa siyasi misin, Abi? Benim aklım bir bu işe ermez işte!»

«Yazı yazmak siyasilik mi bilmem. Benim aklım da senin kadar eriyor doğrusunu ararsan!»

«Bal gibi siyasi! Mevkufen muhakeme şu halde... Eee müsaade et bizim de bu kadarına ersin aklımız! Eski hapishanecilerdeniz ne de olsa! Yaralamadan... Bu sefer bitsin şu ceza dedim. Bir dilekçe yazsam, Guraba'dan bir seneliğine hava teptili alırım ya, bitsin artık! İki buçuk ayım kaldı. Yaşanır yer değil burası ama, direneceğim. Biliyor musun Abi, bu koğuşun altı su deposu?»

«İlk defa senden duyuyorum!»

«Bizi bu su deposunun üstüne yatırıyorlar ki fazla tayın harcanmasın diye. Haaa!.. Yarın doktor viziteye gelecek olursa, köfte yazdırmayı unutma sakın!»

«Size köfte çıkmıyor mu?»

«Ara sıra asılırız doktora, yazar! O da ne yapsın, hepimize birden yazsa, Kemal Bey okur canına! Sıkmaz bizi, doktor. Ne sigaraya karışır, ne hapa! İyi adamdır. Demek muharrirsin sen, öyle mi?»

«Öyle!»

«Hangi gazetede? Sakın şu Markopaşa falan olmasın?»

«Markopaşa!»

«Diyorum, bugün yarın içerdedir, bunun yazarı. Demek kısmet bugüneymiş. Ulan hırbolar, herif Bakanlarla, Başbakanlarla dalgasını geçiyor, siz de tutmuş böyle adamı tiye alıyorsunuz. Gidi it oğlu itler! Yumulun ulan! Yoldan geliyor Abi, düşün yakasından da, bir uyku çeksin!»

YİRMİSEKİZ

Ali Karcı'yı erkenden göndermişti Aziz Nesin. Benim içeri girmemle Markopaşa kapanmış oluyordu. Bir dilekçeyle başka bir arkadaşa aktarmalıydım Markopaşa'yı.

Hesabı görülecek beş altı dosya daha vardı geride. Nasıl olsa içerdeydik, kapatırdık bu dosyaları da. Her biri için teker teker tutuklama kağıdı kesilmesi bile gerekmezdi artık.

Aziz soruyordu, «Neye ihtiyacın var?» diye. İhtiyaç mı? Biter miydi saymakla? Yaralamadan yatan Hakkı'nın verdiği örtüyü kullanıyordum. Bir yatak istesem, gönderebilir miydi? Çok mu işin lüksüne kaçmış olurdum, iyi kötü kayış gibi bir ot minder vardı altımda.

Yazdım, yüzümü kızartıp, bir yatak isterim dedim, hepsi bu kadar. Beyler koğuşundan gelip, bir şişe de kolonya iste, dediler, belki efendisin, diye izin verirler. Boş bulunup yazdım, neden istediklerini sezinlediğim halde. Ali Karcı, Aziz'in evinden bir yatak sırtlayıp getirdi, Beyazıt'tan, Derin Kuyu sokağından. Aziz o gece kerevetin üzerinde yatacak demekti, yenisini alamazsa. Okulda güreşe çalışmış turp gibi adamdı, vız gelirdi ona.

Beyler koğuşundakilerin şaşkınlığı arasında kolonya şişesi de geldi. Meğer hap bulunmuyormuş içerde. Esrar giriyormuş kısımlara ama, hastaneye aktarması zor oluyormuş. Dayıların işine gelmediğinden olacak, sulu içkiler büsbütün yasakmış! Misafirdir diye ilk kez hoş görmüşler, kolonyayı kapıdan.

Akşama başıma çullandılar öbür koğuştakiler. Az kaldı, taş odaya gidiyorduk, ayağımızın tozuyla... Helâlar bütün gece kolonya koktu sayemde.

Ben Heybeli'de yatarken bizim ortak Orhan Erkip Asmalı Mescit'te bir sayı çıkıp da toplatılan «Hür Markopaşa» dan hapis cezasına çarptırılmıştı. O da bu cezaevindeydi. Ben cezaevinin hastanesinde yatarken izin alıp beni görmeğe gelmişti.

Beşinci Kısım dayısı Köfte Mustafa'nın yardımcısıydı.Üç dört ayı kalmıştı çıkmaya. «Hiç korkma,» diyordu. «Hür Markopaşa'yı çıkarırız, daha olmazsa. Ben günümü doldurayım, gerisi kolay. Yazarsın içerden yazıları, yollarsın bana!»

Aziz Nesin'i dışarda rahat bırıkmamışlardı.

Markopaşa'yı çıkarmıyordu.Aydın ili çevresinde bir çiftliğe gittiğini duymuştum.

Yedi-Sekiz Hasan Paşa diye bir derginin hazırlıklarını yapıyordu Ali Karcı, Aziz ona yazı gönderecekti. Benden de yazı istiyordu, her sayı için.

Sorumlu Müdür Orhan Müs'tü. İlerisi için tasarılar parlaktı ama sağlığım iyi gitmiyordu. Bu pislik, bu sigara dumanı, bu rutubet...Ek olarak da bakımsızlık, parasızlık...Duruşmalar başlamıştı. Üşüye titreye gidip geliyordum.

Bizim 1944 deki suç ortaklarının uzun vadelileri Ankara'dan Sultanahmet'e gelmişlerdi. Şefik Hüsnü ve arkadaşları... Faris mide kanamasından ikide bir geliyordu bizim hastaneye... dört yıldır içerdeydi. Hastaneye geldi mi, sabahlara kadar uyutmuyorduk birbirimizi... Bir yüreklilik edip bizim ünlü operatör Kemal Bey'e ameliyat için he dese, yatıracaktı masaya. Ünlü Operatör, boyuna ülserlileri kesip biçiyor, sedyeye yatırmadan yayan gönderiyordu yatağına. Üstelik de bir kez kaza bile çıkmıyordu elinden. Ama Faris bir türlü güvenemiyordu ona.

Ben tutuklanma nedeninin, Meclis'e hakaretten olduğunu sanırken, bir duruşmada tutuklama tezkeresinin Cumhurbaşkanı'na hakaretten kesildiğini öğrenmiş, üzülmek mi, sevinmek mi gerektiğini kestirememiştim. Bu dosya İkinci Ağır Ceza'ya veril-

mişti, Yargıç Salim Başol'a... Son duruşmada yazımın bilirkişiye verilmesi istenmişti. Hemen oracıkta, değişmez üçlü kurul durumuna girmiş olan Ünlü Bilirkişilerin adı sayılıvermişti. Sayın Yargıç yutkunduğumu görünce:

«Söyle!» demişti. «Bir isteğin mi var?»

Üstelememişti. Üsteleseydi yazar Ömer Rıza'nın değiştirilmesini isteyecektim.

Sonraki oturumda, Ömer Rıza katılmadığı için bilirkişi raporunun hazırlanamadığı anlaşılmıştı. Ömer Rıza'ya çağrı çıkacağı sırada parmağımı kaldırdım, bu kez.

«Söyle!» dedi Yargıç Salim Başol.

«Ömer Rıza Bey gelecek duruşmaya da gelmezse ben onun hatırı için Cezaevi'nde böyle yatıp duracak mıyım?» dedim.

«Evet!» dedi. «Yatacaksın!»

«Eğer mutlaka Ömer Rıza Bey'in benim için, hattâ bizim gibiler için ne düşündüğünün öğrenilmesi gerekirse, bundan önceki dosyada, imzasını taşıyan raporları var. Bunlardan birinin kopyasını çıkarıp da yeni dosyaya koymanızı rica etsem...»

«Açık söyle!» dedi. «Ne istiyorsun, bilirkişiyi mi değiştirelim?»

Birden yumuşamıştı Sayın Yargıç. Gülümsüyordu üstelik.

«Evet efendim!» dedim. «Değiştirsek iyi olurdu.»

«Söyle kimi istiyorsun, yazarlardan?»

«Genç bir yazar olsun da, kim olursa olsun!»

«İsim söyle... Kimi yazalım!»

«Alışılmış bilirkişilerden olmasın... Genç bir fıkra yazarı... Diyelim ki...»

«Meselâ Şevket Rado... Ne dersin?»

«Olsun efendim!»

Gerçekten de istediğim olmuştu.

Ben içerde yatadurayım, Cezaevi dolup boşalıyor, İmralı Cezaevi'nden de ağır hastalar geliyordu. İşittiğimize göre Ada'da doktor yoktu. Acımasız bir Müdür vardı. Ada'nın revirine bile hasta yatırmıyor, tutup tutup tarlaya gönderiyordu, çalışmaya.

Bütün Cezaevleri'nin hastalarını Sultanahmet'e göndermeleri gerekirken, yalnız ölecek ağır hastalar geliyordu, hem de son demlerinde. Bunlardan biri içeri bile girememiş, Cezaevi'nin kapısının önünde can vermişti, Jandarmanın kucağında. İmralı'dan gelenleri dinliyor, söylediklerini yazıyordum. Nasıl olsa bir gün kurtulacak, dergilerimiz çıkacak, bu yazdıklarım elbet yayınlanacaktı.

İkinci Dünya Savaşı'nın ünlü askeri yazarlarından Hüsnü Emir Erkilet Paşa da düşmüştü, bizim sayrılar evine. Gelir gelmez de ortalık alt üst olmuştu. Paşa sanki Şakir Zümre Fabrikası'ndaki patlama sorumlusu değil de, Cezaevi'ni teftişe geliyordu! Sıradan bir tutukluyken, hasta olmadığı halde hastaneye yatırılıyordu. Hastane bir bakıma daha rahat olduğu gibi, ayrıca kişiliği kurtaran bir yanı da vardı. Sultanahmet sayrılar evine dinlenmeğe geliyordu, biraz da.

Sabahtan ortalık süpürülmüş, paspaslanmıştı. Örtüler, çarşaflar, battaniyeler tüm değiştirilmiş, kılıflanmıtı. Paşa'mız Béyler Koğuşu'na indiği gün, biz de hoş geldine gittik sıradan. Yazar olduğumu öğrenince ilgilendi. Paşalık bir yana, eh ne de olsa burnuna mürekkep kokusu çekmiş bir kalem erbabıydı. Askerî yazardı, taktikten, stratejiden de anlardı. Hitler'in davetlisi olarak Doğu Cephesi'ni de gezmişti ama, Zaferin kokusunu yanlış yönden almıştı. Moskova'ya, Leningrad'a Alman tümenlerinden önce birkaç kez, girip, ertesi gün erkenden çıkmıştı. Böyleydi paşa! Önce hatları yarar, düşmanı önüne katar, büyük kentlere girerdi. Ertesi gün neden girilemeyeceğini yana yakıla anlatırdı. O kadar da gerçekçiydi bu konuda.

Gelen tutuklulardan öğrendiğime göre İmralı'da Pamuk adında bir köpek vardı. Müdür'ün köpeğiydi bu... Şişe suyu içer, yemeği tabldottan çıkardı onun. İki de bakıcısı vardı tutuklulardan. İmralı'da yaşayış koşulları oldukça ağırdı. Üretimde çalışıyorlardı hükümlüler. Her hasta olan revirde yatarsa üretim nasıl yürür diye düşünen Müdür, hasta olmayı yasak etmişti. Ama hastalık, yasak dinlemiyordu. Bakımsızlıkla , ağır çalışma koşulları

bir türlü bağdaşmayınca Müdür, sıkı emirlerle bu açığı kapatmaya çalışıyordu. Hastaları, değil Sultanahmet'e göndermek, revire bir günlüğüne olsun yatırmıyordu bile. Hem neden yatırsındı, koskoca İmralı'da bir tek doktor yoktu ki, hastalara bakacak!

Derken Pamuk bir gün, tabldottan çıkan balığını yerken, bakıcısının dikkatsizliği yüzünden gırtlağına bir kılçık takılmıştı.

Ağır hastaları, ancak yükünü alan soğan kayıklarıyla gönderen Müdür, Pamuk için özel motorunu suya attırmış, vizite defteriyle birlikte hizmetine altı adam verip Bandırma'ya yollamıştı. Her ne kadar Marmara'yı alt üst ediyorsa da Pamuk'un yaşamı, pamuk ipliğine bağlı olamayacağından, yoldan dönülmezdi. Ne dalgaya pabuç bırakılırdı, ne lodos fırtınasına!

Dalgalar uçan kuşu kapadursun motor sallandıkça Pamuk'u bile deniz tutmuş, her deniz tutan yaratık gibi Pamuk da başlamıştı kusmaya. Pamuk kusarsa gırtlağındaki kılçık durur muydu! Kılçık da tabldotun balıklarıyla birlikte, denizden gelen denize gider hesabı, sulara karışmış, Pamuğun hırıltısı da böylece kesilivermişti birden.

Ne yapsındı Cankurtaran ekibi? Müdür'ün buyruğunu yerine getirsin diye Bandırma'yı boylamışlardı. Veteriner şöyle bir bakmış Pamuk'un gırtlağında, ne kemik var, ne kılçık! Vizite defterini imzalayıp yollamıştı İmralı'nın özveri sahibi gemicilerini!

Gel gelelim bir gün Pamuk'u Bandırma'ya götürmeye memur edilenlerden biri hastalanmış, hem de ciğerlerinden...Soğan dikilirken hastalandığı için, soğanların irileşip baş vermesi beklenmeliydi göreneklere uyarak... Soğanlar sökülüp kuruduktan sonra İstanbul'a gönderilirken hasta da bindiriliyordu motora. Bereket hasta, Pamuk gibi talihsiz değildi. Lodosta değil de, temiz bir gelin havasında inmişti Haliç'e... Düşmüştü Haliç'ten Sultanahmet'e kıvrılan yollara, Jandarmanın önünde, yayan yapıldak. Canı burnunun ucuna gelen hasta, tam Cezaevi'nin kapısına gelince ruhunu teslim etmek zorunda kalmış! Teslim etmekle iş bitmiyordu. Ya Jandarma onu kime teslim edecekti! Burası Cezaevi'ydi, ölüler evi değil ki!..Saatlerce bekleyen Jandarma,

hastanın neden öldüğünün saptanması için beklemiş de beklemiş!

Konu çok acıklıydı. Oturup acımakla hiçbir şeyin çözümlenmediğini yaşam deneylerimize dayanarak kestirdiğimiz için, ölene saygımızı yitirmeden konuyu tam Markopaşalık bir mizah türüne uydurup zarfımıza koymuştuk.

Arkadaşlarımızın hoşça vakit geçirmesi için türlü yollar vardır Cezaevleri'nde. Kimi toz çeker burnuna, kimi duman... Kimisi de kumar oynar. Eline ne geçerse okuyanlar da bulunur, tek tük de olsa...Bu meraklılardan biri de almış bizim Pamuk yazısını, doğru Erkilet Paşa'ya götürmüş. Dışarda olsa okumaz Paşa'mız ama, o da vakit geçirmek zorunda. Gözlüğünü takıp uzun uzun okuduktan sonra:

«Güzel yazı!» demiş. «O solcu yazar mı yazdı bunu?»

«Evet!» demişler.

«Burda yazı yazmak kolay. İş bunu yayınlamakta!»

«Çıkınca yayınlayacakmış!»

Gülmüş Paşa:

«Ölme eşeğim ölme!» demiş. «Hamamda türkü söylemesi kolay! İş türküyü ortaya çıkıp söyleyebilmekte!»

Duruşmam vardı, Paşa'nın türküden söz ettiği gün. Davalar birbirine karıştığı için ben hangi davaya hangi duruşmaya götürüldüğümü sormuyordum bile. Mahkemesine, Yargıcına, Savcısına göre çıkarıyordum, niçin getirildiğimi. Sağ olsunlar, jandarmalarla gardiyanlar bu konuda gerçekten çok «koordine» çalışıyorlar, hiç yanlışlığa yer vermiyorlardı.

İkinici Ağır Ceza'nın önünde durunca anlamıştım, neden getirildiğimi. Bilirkişi raporu okunacak, bu rapor üzerinde neler düşündüğüm sorulacaktı.

«İçeri girip çıkan, göğsündeki madalyasından ötürü «Maraşal» dediğimiz mübaşirle dostluğumuzu bir selâmla pekiştirdikten sonra koridordaki sıralardan birinde mayetimle birlikte yerimi almıştım. Oturur oturmaz, kelepçe çözülünce geleneklere uyarak elimi cebime atıp içsem de içmesem de çıkardım paketi, yaktım sigarayı.

Sıramız gelince girdik içeri. Önce bilirkişi raporu okundu.

Yazıda hakaret olmadığı saptanmıştı raporda. Biraz sert anlatımlı bulmuşlardı yazımı. Tutarlı bir ruh halini sürdüremediğim için yazımın biçimi de, çalımı da zaman zaman değişebilirdi, işte böyle! Bilirkişi de bunu belirtmişti haklı olarak...

Yargıç sevinmişe benziyordu.

«Savunmanı yapmak ister misin?» diye sordu. «Yoksa başka bir duruşmaya mı bırakırsın?»

Sayın Yargıç bugün çok güleryüzlüydü. Gür kaşları bile çözülmüş, bakışları yumuşamıştı. Bu elverişli durumu gelecek sefer bulamazsam diye düşündüm:

«İzin verirseniz savunmamı bu duruşmamızda yapabilirim!» dedim.

«Pekâlâ!..» diye dinler duruma geçti.

Önce mizahın zor bir yazı türü olduğundan başladım. Sözcüklere türlü anlamlar yükleme ustalığı istediğini söyledim. Bir sözcüğü iki, üç anlamda kullanma sanatı olduğunu, üç anlama gelen bir sözcüğün her zaman için yanlış anlam verilme, yanlış yorumlanma tehlikesiyle karşılaşma olasılığı taşıdığını belirttim.

Bununla birlikte bizim bu tehlikeleri bile göze alarak okurlarımıza yazı yetiştirmek zorunda bulunduğumuzun da bir gerçek olduğunu açıkladım. Sayın Savcı, bize «Madem ki bu yol tehlikeli, neden bu yolu öngörüyorsun?» diyebilir. Aynı sözün bir cambaza söylendiği zaman ne anlam taşırsa bir mizahçı için de bu öğüdün aynı anlam taşıdığını anlattım. Mizah yazarı da bir cambaz gibi ipini yüksek tutmak zorundadır, işinin gereği olarak, dedim. Bizi anlamanızı rica ederim, bu hoşgörüyü bizlerden esirgerseniz taaa Hoca Nasreddinler'den beri gelen bir geleneğimize yazık olur, derken bir yandan da sayın Başol'un kaşlarını izliyordum. Savunmama başladığım gibiydi hâlâ kaşları... Tadında bırakmalıydım konuşmamı:

«Yüksek Yargıçlar Kurulu'ndan beraatimi istiyorum!» diye kestim savunmamı.

İsteğim yerine getirilmiş, beraat etmiştim. Şimdi sorun, öbür dosyalar için tutukluluk tezkeresinin kesilip kesilmediğiydi.

Selâmımızı verip, teşekkürümüzü ettik, Mareşal'ı da içtenlikle selâmladıktan sonra kapı altındaki yerimizi aldık. Nereye kapatırlarsa kapatsınlar, beraat etmiştik. Buram buram sidik koksa da aldıracak değildik. Öbür dosyalardan ikinci bir tutuklama tezkeresi yoksa cezaevinin, bir orduyu içeri alacak kadar geniş kapısı, ardına kadar açılırdı benim için! Başefendi'ye bir selâm verdikten sonra sayı hesabı girdik kırmızı arabamıza. Beraat etmek, ne olursa olsun bir başarıydı. Özgürlüğe kavuşma savaşı, nerede olursa olsun eylemlerin en insancasıydı. Özgürlüğü yitirmek de bile kurtuluş umudu gizliydi. Direnenlerin gücü bu gizli umuttan geliyordu işte!

Kırmızı arabamızda tek pencerecik bile yoktu ama, bugün sokaklar çok cümbüşlü geliyordu bana. Cezaevine bir an önce gitmek istiyordum. Bu koca kapı üstümden sıkı sıkı kapanmalıydı ki, çok geçmeden onu ardına kadar, açtırabilmeliydim. Çıkaracağımız dergilerde yerimi almalıydım, sıcağı sıcağına. Görmeliydi Paşa! İmzalı yazısı gazetede nasıl yayınlanıyordu, bir görsündü!

Geç kalan mahkemecilerin yemeğini arkadaşlar saklardı. Meydancı buz kesilmiş yemeğimi koydu önüme.

«Eee Sabri!» dedim. «Sen en azdan daha iki yıl buradasın değil mi?»

«Öyle görünüyor!» dedi, boynunu bükerek.

«Eğer ben bugün çıkarsam, yatağım sana teslim! Kendi yatağının altına serip saklayacaksın!»

«Eee... Böyle bir şey mi var yoksa?»

«Olur ya...»

«Beş dosyan olduğunu söylüyor kalemdekiler.»

«Ne beşi!.. Bunlar Cezaevi Kalemi'ne gelenler... Ya kaleme gelmeyenler!»

«Peki, çıkmaktan neye lâf ediyorsun öyleyse?»

«Yahu sen şimdiye kadar, kaç kere af ilân ettin de çıktın, onu bir düşünsene! Bu gün de ben af ilân edeyim!»

«Yooo Beyim, burda tek kişilik aflar işlemez. Af dediğin birlikte ilân edilmeli ki herkes inansın!»

«İster tek kişilik af, ister genel af! Sonunda yatağı toplamaya dayanmıyor mu iş? Eğer tek başıma çıkarsam, yatağımı sen toplayıp alacaksın kendi yatağının altına! Birine kiraya vermeye kalkarsan kendi yatağını verecek benimkine kendin yatacaksın, anladın mı? Hiç olmazsa senin mikrobun benim yabancım değil! Mikrop bir yana, temiz adamsın sen! Bahşişini ayırdım bile şimdiden.»

«Kim ne derse desin tatlı adamsın, hele böyle bahşişten lâf ettiğin zaman!»

«Babamın hayrına bırakmıyorum bu yatağı sana! Bir iki ay sonra gene kürkçü dükkânına yolumuz düşecek! Sırtımız kuru demire gelmesin, sırt üstü uzandığımız zaman!»

«Anladım Bey'im! Cezaevinde dostumla postum bulunsun demek istiyorsun!»

«Anlaştık mı?»

«Tamam Bey'im! Sen Adembabaların bekçisinin ipini kısa tut ki, bir «Allah kurtarsın»la, savma başından beni!»

Hava kararmaya başlamış, bizim tahliyeden henüz ses seda çıkmamıştı. Öyle birşey olsaydı kapı altından gerçekten ses çıkar, lâstik top gibi havadan kapıla kapıla koğuşta beni bulurdu.

Eğer çıkarsam nereye gidecektim ben? Vakit geçtikçe umudum kırılıyor. Lambalar «Allah kurtarsın»la yanmıştı bu akşam da. Hep Allah kurtaracaktı bizleri. Sanki hep Allah yolunda düşmüştük buralara! Paralı katiller bile, kendilerini buraya gönderenlerden bir şey beklemiyorlardı. Bir avukat tutmalarını bile istemiyorlardı, kendilerini buraya gönderen efendilerinden!

Beni kurtarsa kurtarsa savcıların dalgınlığı kurtarırdı, ancak. İçeri, çıkmamak üzere girdiğimi sanıp da her dosyadan tutuklanmamı istemeyen dalgın yetkililerin unutkanlığına bağlıydı özgürlüğüm.

Bir iki saattir caddeye açılan pencerenin önünde dikilen Sabri, koşarak geldi. Onun beklediğini görüyordum ama, tozculara erketecilik yapıyor, sanıyordum. Bu pencereden dumanlı havalarda iple eroin, esrar çekildiği olurdu. Taş oda işkenceleri çıkalı el ayak kesilmişti cam önlerinden.

«Müjdemin bir taksidini isterim, Abi,» dedi, Sabri. «Bir saate varmaz haber çıkmazsa vereceğin parayı faiziyle cebinde bil!»

«Ne oldu, bir fısıltı mı duydun?» dedim umutla.

«Ne fısıltısı be!» dedi. «Bir patırtı duydum!»

«Ne patırtısı bu?»

«Motosiklet patırtısı!»

Uyanır gibi olmuştum. Nöbetçi savcıdan, geç kalan tahliyeler motosikletle gelirdi.

«Haaa!..» dedim, «Bu olur işte! Böyle düşünmen bile beş kâğıt eder. Elverir ki patırtıyı gerçekten duymuş olasın!»

Cezaevinin en hızlı işleyen yanlarından biri, «tahliye»lerin yıldırım hızıyla yürürlüğe girmesiydi. Gece yarısı Savcılıktan kâğıt gelse, hemen dakkası dakkasına kapıların açılması gerekirdi. Büyük sorumluluğu vardı bunun. Hele ölüm halindeki hastalar, tahliye emrinden sonra içerde öldü mü, yakasını kurtaramazdı savcılar, müdürler, gardiyanlar!

Sabri, bu kez de hastanenin duvarına vermişti kulağını. Bu saatte «kısım»larla birlikte, hastanenin kapısı da kilitlenirdi. Geleneklere göre Müdür'e tahliye emri geldi mi, yazıcılar, meydancılara, meydancılar da koğuşlara seslenirlerdi.

Bizim Verem koğuşu tümüyle bir çift kulak kesilmişti. Karma karışık duygular içindeydiler. Böyle zamanlarda Hakkı, sokulur yanıma daha çok Karadenizli kesilirdi. En kısa yoldan belirtirdi aklından geçenleri:

«Yazacak misun çıkarsan İmralileri daaa?» diye sordu.

«Nesini? Hastaların durumunu mu?»

«Bir hasta daha geldi, mide kanamasından...»

«Nasılmış durumu?»

«Gördüm oni daaa? Garnini tutayi!.. Yazacasun bunlari. Yazacasun çi lâf edemesun Paşa! Yanındaki adamlarına, bakın nasıl yazacaktur dedum da, maytaba aldılar beni!»

«Hele dur, bir çıkayım!» dedim, «Bir tomar gazete göndereceğim, mahkemecilerden! Okusun Paşa! Sen iste posta müdürü Zeki'den!»

Fener PTT Müdürü Zeki, Yazıcı'ydı, Kalem'de... Hastanede yatıp kalkardı. Giren gazeteleri incelemek de onun işiydi ek olarak.

Hastane kapısı dışardan açılmış. Baş Gardiyan Efe Rıfat, iki gardiyanla birlikte içeri girmişti. Verem Koğuşu'nun kapısı tekmeyle yıkılır gibi açılmıştı ardına kadar:

«Hazırlan Rıfat Bey!» dedi, «Tahliye!»

Bütün tutukluların düşlerinde yaşayan bir seslenişti bu! Kendileri çıkmasalar da burdan çıkılabileceğinin, içerde mutlaka ölmek gerekmediğinin müjdesiydi bu tahliye. Herkes, payına düşürdüğü kadarını alabilirdi bu müjdeden. Bölüşmenin kardeşçe olması da gerekmezdi. Ama gel gelelim çoşkunun çoğu değil azı da yasaktı onlara. Önemli bir tahliyeydi bu, kız kaçırmaktan, yolcu sövüşlemekten, muslukçuluktan, tufancılıktan yatmıyordu tahliyeli ama, gene de çıkan, onlardandı. Bu hastanede hep önemli kişiler yatardı, beyler, paşalar, yazarlar, yüksek memurlar... Böyle olmasa Başgardiyan, bu kadar gardiyanı peşine takıp gelir miydi?

Her şey o kadar hızla olmuştu ki on dakika sonra dışardaydım! Ufak büyük bütün paralarımı adembabalara dağıtmıştım! Olsaydı daha da çoğunu verecektim. Gelenek böyleydi. Dışarda iş vardı, dışarda arkadaş vardı, dışarda para vardı. Çalışılır kazanılırdı. İçerdekinin eli kolu bağlıydı, çalışamazdı, kazanamazdı. Madem çıkıyordum, neyim varsa onlara bırakmalıydım!

Yağmur, sanki kapıdan çıkmamı bekliyormuş gibi birden boşanmıştı.

Yapışkan bir soğuk, yürüdükçe artıyor, göğsümde düğümleniyordu. Nereye gidebilirdim? Elektrikçi Muzaffer'in yeni evini bilmiyordum. Edirnekapı dolaylarında oturuyordu. Vakit neredeyse gece yarısını buluyordu. Oysa içerde, çıkma olasılığı uç verince, düşünmüş, gidecek o kadar çok yer bulmuştum ki!.. Ne olmuştu sığınacağım yerler, karnımı doyurabileceğim sofralar, sıcak yataklar? Ne tramvaya binip gidecek, ne bir muhallebicide sıcak bir çorba içebilecek param kalmıştı! Bol bahşiş vermekle yanlış

iş mi yapmıştım? Yok, hayır, o hava içinde herkes benim yaptığımı yapardı. Doğru, yanlış, bugüne kadar, hangi yaptığım işten ötürü kendimi suçlamıştım ki!

Böyle zamanlarda Karadenizli mantığıma başvurmam gerekirdi. Önce girerdim bir lokantaya... Bir kuru ver, bir kuru daha ver!.. Bir kuru daha!.. Aç bir şişe su, yetmezse bir şişe dahaaa!.. Ondan sonra kim nereye götürecekse görütsün beni!

Tamam, dedim, Çemberlitaş Lokantası'na giderim, Kastamonulu Fevzi'ye!.. Ver bir şiş!.. Aç bir buzbağı!.. Garson Ahmet ordaysa, patrona bile eyvallah etmeye değmez. Küçük Ahmet olmamış da, Büyük Ahmet olmuş! İkisinden biri bulunsun, yeter.

Saçak altlarından gidiyorum. Voltaları kaçırmamıştım içerde ama, gene de hamlaşmışım. Hızlı yürürsem soluk soluğa geliyordum. Kısıyordum adımlarımı.

Çemberlitaş'ı dönüyordum, ışık yanıyor lokantada, kapatmamışlar demek! Çekinerek, açıyorum kapıyı... Ya aradıklarım içerde yoksa?... Masalardan boş tabakları toplayan Küçük Ahmet:

«Ooo Rıfat Abi!» diye uzattı elini, «Demek salıverdiler, öyle mi? Bak Ahmet kim geldi!»

Ahmet'lerin ikisi de burda! Fevzi gitmiş demek... Eh böylesi daha iyidir belki de... Büyük Ahmet de çıkıyor içerden:

«Ben biliyordum, çok bekletmeyeceklerini içerde. Çıktın ya!..»

Elimi bıraktıktan sonra açılıp bir kez daha baktı yüzüme:

«Hani yaramış diyeceğim ama, dilim varmıyor!»

Yeniden elime yapışıp eskiden oturduğum masaya doğru çekip, götürdü beni. Küçük Ahmet'e kaptırmak istemiyordu. Açsam mı param olmadığını, açmasam mı, diye düşünüyordum. Küçük Ahmet, arkadaşına kaptırdığını anlayınca bir buzbağ şişesini kaptığı gibi geldi:

«Bu gece bizim misafirimizsin!» dedi. «Hiç kıpırdama Rıfat Abi! Yani lokantamızın misafiri! Yemek seçmeyi sen bize bırak artık!»

«Bakın buna çok sevindim!» dedim. «Eğer siz beni misafir etmeseydiniz, bizim Karadenizli gibi yapacaktım. Ver bir kuru, bir kuru daha...»

Büyük Ahmet, Markopaşa'da bunu yazdığımı anımsamış, gülüyordu. Osmanbey Matbaasında gazetemizi çıkarırken burda yerdim yemeklerimi.

«Kimler gelip gidiyor lokantaya bizlerden?» diye sordum. Küçük Ahmet:

«Aziz Bey yok buralarda!» dedi. «Olsaydı, gelip oturmasa da matbaaya istetirdi yemeğini. Orhan Bey geldi, geçen gün... Hür Markopaşa'dan söz ediyordu!»

Masa şenlenmişti, Ahmetler durmadan taşıyorlardı. Şiş, biftek, pirzola arka arkaya geliyordu. Şarap, içimi ısıtmış, karnım da doymuştu:

«Şimdi sıra geldi otel işine!» dedim. «Sizin yapacağınız iş, sadece telefon etmek! Mahmudiye Oteli'ne telefon edip yer ayırtacaksınız bana! Önce kendi adınızı vereceksiniz. Bu saatte herkesi içeri almazlar. Sonra benim adımı verip parayı peşin almamalarını söyleyeceksiniz!»

«Kolay!» dediler. Hemen koştular telefona.

«Rıfat Bey bizim misafirimiz!» dediler, yarın adam gönderin lokantaya da alın paranızı!»

YİRMİDOKUZ

Ertesi gün herşey düzelmişti. Çıktığımı öğrenen Ali Karcı, Yedi-Sekiz Hasanpaşa için Aziz'den yazı geldiğini söylüyor, benden de yazı istiyordu. Ben harıl harıl yazı hazırladım otelde, ilk sayı için... Sorumlu Müdür Orhan Müs'tü. Yazdığım yazılarla otelin parasını çıkarıyordum. Satış parlak değildi. Aziz Nesin'in Aydın'da bir çiftlikte olduğunu söylüyordu Ali Karcı. Gazete satsa bile geçindirecek gibi değildi bizi. Belli bir idare yeri de yoktu. Basımevi işleri Ali'nin üzerindeydi. Aziz, politik havanın dışında kalmıştı. Bense işi benimseyip havasına girememiştim henüz. Sorumluluğun başkasında olması beni ölçülü davranmaya zorluyordu. Cezaevi nedir biliyordum, yazılarım yüzünden başka birinin içeri girmesine gönlüm razı olmadığından ürkek davranıyordum.

Orhan Erkip, Hür Markopaşa'yı çıkarmaya başlamıştı. Benim Sorumlu Müdürlüğüm sırasında, üç beş parça yazı kalmıştı elinde. Bunları yayınlayıp bitirdikten sonra, yürütemeyeceğini anlayınca Hür Markopaşa'nın imtiyazını bana devretmiş, kendisi kuru temizleme evi açmak üzere büsbütün ayrılmıştı. Tek başıma yürütebilecek miydim bu gazeteyi? Bir mizah dergisi yalnız yazıyla yürümezdi. Dizgi, baskı, kâğıt işleri de vardı.

Mim Uykusuz'la görüştükten sonra Babıâli dağıtıcılarını dolaştım, Halit'leri, Nail'leri... Her bakımdan destekleyeceklerdi beni. Güveniyorlardı dergiyi tek başıma yürüteceğime.

«Nasıl Gazeteci oldum?» diye Hür Markopaşa'nın ilk sayısından beri yayınlanan bir dizi vardı, Aziz'den kalma. Olay Sultanahmet Cezaevi'nde geçiyordu. İçerde yazdıklarını nasıl dışarı çıkardığını anlatıyordu. Taaa 1944'lerden beri yaşadığımız olaylardı bunlar... Markopaşa geleneklerine göre diziyi sürdürmemde hiçbir sakınca görmemiştim.

Dergi bütün saltanatıyla çıkmaya başlamıştı. Mim Uykusuz uzun deneyimlerden geçmiş daha da ustalaşmıştı. Sorumluluğu her bakımdan tek başıma üzerime aldığım için bildiğim gibi yazıyordum. O sıralarda askerden izinli gelen Haluk Yetiş, Hür Markopaşa'yı Ankara'da izlediğini söylemişti. Yazıların tümünü benim yazdığımı, Aziz'in Aydın'da olduğunu öğrenince şaşıp kalmıştı. Ne var ki kendisi gibi bir yardımcım yoktu yanımda. Çok yoruluyor, üstelik gazeteyi çok masraflı çıkarıyordum. Ama ne olursa olsun aylarca sürdürebilecek durumdaydım. Askerliğini bitirir, yönetimi alırdı eline.

Bir gün Osmanbey matbaasındaki odamda otururken kapı vuruldu. Ben yazdığım yazıya öyle dalmıştım ki karşımda Cezaevi Müdürü'nü görünce, yazdığımı da yazacağımı da şaşırmıştım. İster İstemez yer gösterip, buyur ettim. Çay mı, kahve mi den başlamıştım işe ama, adamın aklı çayda, kahvede değildi. Lafı hiç dolaştırmadan:

«Rıfat Bey!» diye başladı, «Bu yazıları hemen kesmeniz için ricaya geldim!»

Sözün buraya geleceğini biliyordum ama, bu kadar tepeden inme olacağını düşünemezdim. Son iki yazımda Sultanahmet Cezaevi'nde nasıl esrar, eroin içildiğini, bunların nasıl sürüldüğünü, nasıl kumar oynatıldığını, kimlerden ne yollarla haraç alındığını anlatıyordum.

«Hangi yazıları?» diye uzatmaktansa, ben de onun gibi hiç dolaştırmadan:

«Kesemem!» dedim. «Nasıl keserim! Bizlere güveni kalmaz okurlarımızın!»

«Canım siz de ona göre kesersiniz. Bir hayâl mahsülü olduğunu da belirtirsiniz bu yazıların...»

«Yapamam!» dedim. «Bu yazı dizisinin nerde, nasıl biteceğini şimdiden ben bile kestiremem! Hem efendim, bu yazının sizinle ne ilgisi var ki, bu kadar duruyorsunuz üzerinde?»

«Nasıl durmam!.. Olaylar Sultanahmet Cezaevi'nde geçtiğine göre...»

«Yazının neresinde yazmışım Sultanahmet'te geçtiğini?»

«Canım rastlamak mı lâzım? Kim okursa okusun, anlar bu olayların Sultanahmet Cezaevi'nde geçtiğini.»

«Hiç sanmam. Bütün cezaevlerinde aynı olaylar geçer. Bu kadar alıngan olmanız yersiz doğrusu...»

«Canım, Rıfat Bey, diyelim ki bütün cezaevlerinde aynı olaylar geçiyor. Sultanahmet de bu cezaevlerinden biri değil mi? Eninde sonunda kabak bizim başımıza patlayacak olduktan sonra... İyisi mi, kesin bu yazıları, uzatmayın!»

Getirttiğim kahveler masanın üzerinde duruyordu.

«Buyurun,» dedim. «Soğumasınlar!»

Müdürün gözü kahve falan görmüyordu. Yumuşadığımı sanarak:

«Söz, değil mi?» dedi. «Keseceksiniz bu sayı... Tatlıya bağlayıp son diyeceksiniz... Siz de biliyorsunuz yolunuzun er geç cezaevine düşeceğini, yatağınızı içerde bırakıp çıktığınıza göre...»

«Efendim, hiç telâşlanmayın! Kim okuyacak bizim yazıları da, kim duracak üzerinde... Beş on bin gazeteyi zor satıyoruz.»

Acı acı baktı yüzüme:

«Daha yeni gitti müfettişler...» dedi. «Sizin şu İmralı yazısından ötürü... Ne İmralı kaldı alt üst edilmedik, ne bizim hastane.»

İçerdekilere söz verdiğim gibi, «Pamuk» yazısını çıkar çıkmaz yayınlamış, posta müdürü Zeki Bey kanalıyla on kadar gazeteyi cezaevine göndermiştim. Nasıl olmuş da müfettiş gelmişti bu yazılar üzerine bilmiyordum. Konuyu açacağa benzemiyordu Müdür:

«Hem o İmralı yazısından size ne?» dedim.

«Evet bana bir şey olmadı ama, sen İmralı Müdürü'ne sor!..

Tam üç müfettiş... Sen gazetem okunmaz de, dur, milletin işi yok! Hep böyle abuk sabuk yazıları okurlar nedense! Sizden son defa rica ediyorum, kesin bu yazıları!»

Gözlerini açmış, ağzımdan çıkacak yanıtı bekliyordu. Ben gecikince üsteledi:

«Keseceksiniz değil mi, en uygun biçimde?.. Evet, değil mi?»

«Özür dilerim Müdür Bey!» dedim. «Kendime göre doğru yanlış, bir gazetecilik anlayışım var. Gazetenin üstünde de adım yazılı... Kendime, okurların gözü önünde kötülük edemem. Sayın Savcı yazılarımda suç bulursa versin mahkemeye! İftira ediyorsam, siz de verin mahkemeye beni! O zaman mahkemede herkesin önünde açıkça söylerim, bu olaylar sırf Sultanahmet'te geçmiyor diye... Üç cezaevi gördüm, hepsinde aynı olaylar...»

Tam o günlerde İffet'in boğaziçinde bir eczane açtığını basımevine gelen bir gazete dağıtıcısından öğrenmiştim. Onun da okurlarım arasında olduğunu söylemişti. Eczanesinin nerede olduğunu sormuş, yerini bellemiştim. Bir gün mutlaka gidip görecektim kendisini. Demek gazetemizi okuyordu. İlk gençlik yıllarında adımın sonunda «Ilgaz» yoktu. Tanıyamazdı Markopaşa'daki Rıfat Ilgaz'ın kim olduğunu!

Tanımasa da Markopaşa'yı okuması beni duygulandırmıştı. Yıllardan sonra uzaktan da olsa bir ilişki kurmuş gibi olmuştum onunla. Tam yirmi yıl geçmişti aradan. Artık orta yaşlı bir kadın sayılırdı, bense bakımsız kalmış, rahat yüzü görmemiş, yorgun, yaşlanmaya yüz tutmuş bakımsız bir hasta...

Bir hafta sonra basımevine gelen dağıtıcı, İffet'le ilgili yeni haberler getirmişti. Evliydi, yaşlı bir kocası vardı, doktordu. Çocuğu yoktu henüz. Tek başına çeviriyordu işini. Çevresinde sevilip sayılıyordu. Eczanesinin üstünde yatıp kalkıyorlardı. Başka bir evleri de olabilirdi. Kuşkuyla bakıyordu yüzüme, bu bilgileri veren dağıtıcı...

Bir yakınım olduğunu, ailece aramızın açık olduğu için de uzun süredir karşılaşmadığımı söyledim. Önemli değildi inanıp

inanmaması. Yıllardan sonra demek görebilecektim İffet'i bir gün. Ya arkadaşı Makbule ne olmuştu?

Bir akşam işimden çıkınca tek başıma Çemberlitaş'taki Ahmetler'in içkili lokantasına gitmiştim. Yorgundum. Hemen bütün yazılarımı yazıp bitirmiş, bir bölümünü şimdiden dizgiye vermiştim. Dizgici Muhittin bu gece çalışacağını söylediği için iki ayağımı bir pabuca sokmuş, gelip gidip dizebileceği kadar yazıyı gününden önce yazdırmıştı bana.

Muhittin mizah tiryakisiydi. Dizgi zamanı geldi mi, şarabını alır makinesinin başına geçerdi. Biraz da yazarlıktan anladığından, daha doğrusu kendini yazar sandığı için, beğenmediği yerleri değiştirme yetkisi bile bulurdu kendinde. Düzeltmeleri yaparken Muhittin'in baltayı taşa vurmaması için daha da uyanık davranmam gerekirdi düzeltirken.

Muhittin bizim yazıları keyifli keyifli dize dursun, ben yarım şişe rakıyla yorgunluğumu gidermek zorundaydım.

Hava erkenden kararmıştı. Benim her yemekte oturduğum köşeye bugün küçük Ahmet bakıyordu. İkisinden birini beğenip de seçme durumunda kalmamam için, bu köşeyi önceden tapulamam, üçümüzü de zor durumdan kurtarıyordu.

Nasılsa açtım konuşmayı.

«Seni Karagümrüklü Salih aradı,.az önce!» dedi, servis verirken.

Karagümrük ortaokulundaki öğrencilerimdendi Salih. Liseyi bitirmeden ayrılmak zorunda kalmıştı. Okuyamayan öğrencilerimin çoğu nedense çok severdi beni. Müdür Yardımcılığıma rastlardı Salih'in son sınıf öğrenciliği. Çok çocuklu bir babanın oğlu olduğu için, üstü başı düzgün değildi. O kış paltosu bile yoktu. Yapısı bütün arkadaşlarından önce gelişmiş, ilk gençlik bunalımları da erken başlamıştı bu yüzden.

Bir sabah sınıfları dolaşıyor, öğretmenlerin gelip gelmediğine bakıyordum. 3/B'den gürültü geldiğini duyunca kapısını açmış, önünde dolaşmaya başlamıştım. İzinleri kaldırdığım dönemdeydi. Salih birden karşıma çıkmış, kırmıştı boynunu:

«Eve kadar izin öğretmenim!» dedi. «Çok önemli benim için...»

Anlamıştım bunun önemini. Tam Ortaokul kızlarının önümüzden geçme saatiydi. Salih mutlaka birini görecek, kendine göre çok önemli şeyler konuşacaktı. Sevdiği kıza, izin alıp çıkabildiğini göstermek bile önemliydi o yaşlarda.

«Nedir bu senin için önemli olan?» diye kaşlarımı çatıp sordum.

«Önemli olan babamı görmek...» dedi.

«Ne işin olur senin babanla?»

«Babam motorcu benim!» dedi. «Seferden yeni geldi de... Çok önemli bir şey vardı, söylemeyi unutmuşum.»

İzin alamadan altmış çift gözün önünden geçip yerine oturması ölümdü onun için...

Onbeş dakika yeterdi ona... Zaten dersleri de boş geçiyordu...

«Peki Salih!» dedim. «Sana tam onbeş dakika izin...»

Hızla kapıya doğru yöneldi. Harcayacak bir dakikası bile yoktu. Dışarda sulu kar başlamıştı.

«Salih!» diye seslendim arkasından.

«Buyur Öğretmenim.»

«Kar yağıyor dışarda.»

Verdiğim izni geri alacağımdan korktuğu için:

«Zararı yok efendim!» dedi.

«Zararı olmaz olur mu? Islanacaksın! Hele gel bakalım sen!»

İstemeye istemeye döndü:

«Seç! Şu askıdaki paltolardan birini!» dedim.

Bir uçtan bir uca asılı duruyordu çocukların paltoları. 3/A'ların paltolarının önünde dikildi. Birini gözüne kestirmişti ama, uzanıp alamıyordu.

«Hadi al!» dedim. «Dönünce yerine asarsın!»

Ters yöne doğru yürüyüp gittim. Salih aldığı paltoyu yürürken giyiyordu.

Yıllardan sonra Salih'le düpedüz arkadaş olmuştuk. Arkadaşları arasında çok sevilen bir şofördü. İki arabası vardı. Edebiyat sevgisini bir türlü yitirmemişti, arabalardan birini, gezici kitaplık haline getirmişti. En azdan beş gazete okur, reklâmı yapılan bütün kitapları alırdı. Sık sık uğrardı çalıştığım basımevlerine. Hiçbir şey yapamazsa, beni çay içmeğe götürürdü Emirgân kahvelerine... Bir gün yine Emirgân'da çayımızı içerken:

«Abi!» demişti, «Hani okulda sizden izin istemiştim ya...»

«Evet!» demiştim, «Soğuk bir gün, dışarda sulu kar yağıyordu.»

«Nereye gitmiştim biliyor musunuz, o gün? Önemli bir işten söz etmiştim size... Babamın seferden döndüğünden!»

«Evet!» dedim. «Şu babanı görmek zorunda olduğun gün...»

«Oysa ben o gün, gösterdiğiniz paltoyu giymiş...»

«Çarpık bacaklı kızın peşine düşmüştün!»

Birden şaşırıp kalmıştı Salih:

«Demek biliyordunuz! Oysa ben... Oysa ben...» deyip duruyordu.

«Oysa sen yutturdum sanıyordun değil mi?»

«Hem de kaç kişiye anlatmıştım yutturduğumu...»

«Hep böyledir açıkgöz öğrencilerimiz! Boyuna yuttururlar öğretmenlerine! Oysa öğretmenler, öğrencilerinin geçtikleri yollardan geçmemişlerdir hiç! Yeryüzüne öğretmen olarak gelmişlerdir!»

Küçük Ahmet salatayı önüme koyarken, sordum:

«Bir şey söyledi mi Salih?»

«Şimdi Rıfat Bey'i alır gelirim dedi!»

«Demek beni arıyor şu anda... Az sonra gelir! Matbaadakiler biliyorlar nereye gittiğimi!»

Çok geçmeden de pardesüsü elinde girmişti lokantaya.

«Hocam!» dedi, «Okudum Hür Markopaşa'daki yazınızı. Rusçuk Köftecisi'nden söz etmişsiniz. Komiteci Muharrem gösterdi yazıyı. Getir şu Hoca'nı artık, dedi! Eğer matbaada yakala-

saydım, Karagümrük'e götürecektim sizi, Muharrem'in meyhanesine!»

«Gideriz bir gün!» dedim, «Otur hele! Maşallah pardesünü de hiç düşürmüyorsun elinden! As şunu çiviye!»

Ahmet gelmişti. Salih ne yiyeceğini önceden düşünmüş gibi hemen sıraladı:

«Bir büyük kulüp rakısı... Karışık salata... Turşu, karışık ızgara... Bir beyin salata, bir de rus salatası!»

«Yeter be!» dedim. «Hele bir soluk al!»

«Buyrun, şimdi de siz söyleyin, Hocam!»

«Bana söyleyecek ne bıraktın ki...»

Ahmet gittikten sonra:

«Yeter çektiğimiz yokluktan,» dedi. «Kuru fasulyeyle geçti çocukluğum. Bir çift yumurtayı, bolluk günlerimizde bile bir arada göremedim.»

Annem gelmişti aklıma... Ceviz sandıktaki, boncuklu kesesindeki sarı sarı altınlar gelmişti gözümün önüne... Sonra en iştahlı günlerimde yalvar yakar, gene tek yumurta!..

«İkinci Dünya Savaşı'nın yokluğunu birlikte çektik!» dedim. «Benim Birinci Dünya Savaşı da var daha... Peşinden bir de Kurtuluş Savaşı...»

«Savaş deyince paltosuzluk gelir aklıma. Karda kışta önümden giden cıvıl cıvıl kızlar... Bakacaksam bile, bakamam yüzlerine, konuşacaksam konuşamam!.. Demek ortaokulda o gün çok önemli işimin ne olduğunu anlamıştınız!»

«Eğer aynı denemeleri geçirmiş olmasaydık...»

«Bana palto ikram edemezdiniz, değil mi?»

Ahmet'in getirdiği ciğerden çatalın ucuyla almış, suratını buruşturmuştu:

«Sen bunları kedilere ver de afiyetle yesin, Ahmetçiğim! Biz yoktan yoksulluktan çıktığımızı söylüyoruz. Olmaz böyle, kart öküz ciğerleri yediremezsin bize! Yokken yedik... Daha mı yiyelim be! Üstelik de en azdan, bir haftalık bu! Neden mi bir haftalık, yiyen çıkmamış da ondan!»

«Peki, peki,» dedi. «Masalardan duymasınlar, kuzu ciğeridir diye afiyetle yiyenler de var. Söyle ne istersen yaptırayım... Sote et... Nasıl?»

«Hazırda ne varsa ondan getir. İlk kadehler ağız tadıyla gitsin! İki gündür ağzıma bir dirhem rakı koymadım. Konya'ya bir Hacı götürüp getirdim. Hep de bizi bulur, böyle nanemollalar!.. Babamın arkadaşı, hayır diyemezsin ki! Hadi Ahmetçiğim, barbunya fasulye tazeyse, hemen getir, bol limonla!»

«Eee!» dedi Ahmet. «Bugün çıkan Sonposta gazetesi mi bu? Zeytinyağlı dedin mi en azdan üç günlüğü göze alacaksın!»

«İki günlükten fazlasını iadeye veririm haaa!.. Getir de görelim!»

Ahmet'in getirdiğini beğenmişti. Izgaralar da istediği gibi olmuştu Salih'in:

«Hah!» dedi. «Böyle olacak işte. Hadi Hoca'm, sağlığınıza!»

«Sağlığımıza!»

Rakının üstüne iri bir parça bonfileyi aceleyle çiğneyip yutarken:

«Sağlık dedik de Hocam...» dedi, «Sizin için okulda ciğerlerinden hasta derlerdi de inanamazdım. Sözde sizi Karagümrük'e hastadır diye Adapazarı'ndan yollamışlar. Bu Rıfat Bey, hastayken böyle olursa, sağlamken kimbilir nasıldı, derdim. Karagümrük kızları sizi sordular mı, kör olayım kızardım size. Hem de benim yaşımdaki kızlar... Karşı evde bir kız vardı, biz arka bahçeye çıktık mı, o da balkona çıkardı. Siz bahçede dolaşırken girmezdi içeri, dur bakayım, adı da Naime mi, Saime mi neydi! Takılırdık kıza, Naime abla, diye seslenirdik. Bize dersi var Rıfat Bey'in derdik, senden selâm söyleyelim mi? Kız açıktan açığa güler, söyleyin, derdi. Sonra taaa Sivas'a kadar tüymüşlerdi, İstanbul'u bize bırakıp da, Hitler korkusundan!»

Şişe bitmiş, Salih bana sormadan bir şişe daha söylemişti. Şişeyle birlikte çenesi de açılmıştı:

«Aklımın kenarından geçmezdi, bir gün sizinle oturup rakı içmek... Bana gösterdiğiniz bu dostluğa ne kadar teşekkür etsem...»

«Teşekkür etmeden önce... Hele dur... Araban nerde senin, onu söyle bana!» dedim.

«Arabam mı, garajda!.. Buraya bir arkadaşın arabasıyla geldim.»

«Eğer araba lâzım olursa, ne yaparsın?» dedim.

«Haaa! Araba mı? Kolayı var Hocam! Garajda ehliyetli balıkçılar var. Bir telefon ederiz getirirler...»

«Hemen telefon et getirsinler!»

Patronun masasındaki telefona kadar gidip geldikten sonra:

«Nereye kadar yolculuk?» dedi, «Ankara'ya kadar uzanacaksak, eve bir görüneyim!»

«Çok telâşlanma. Boğaz'ın yasak bölgesine kadar gidip döneceğim. Bir Boğaz havası...»

Gülüyordu Salih:

«Eğer bir casusluk işiyse gene gidip bir helâllaşmam gerekecek.»

«Evet, hemen hemen bir casusluk işi. Bir ailenin iç yüzünü öğrenmeye gidiyoruz!»

«Anladım Hocam,» dedi. «Nereye gittiğimizi anladım. Size de bir palto gerekirse. Yeni aldım terziden.»

«Gerekirse giymem demem! İçelim haydi, iyi günlere!»

«Şimdiden mutluluklar dilerim Hocam!»

«Mutluluk dilemekte tam yirmi yıl geciktin!»

«Yirmi yıl mı geciktim Hocam. Ben yirmi yıl önce sizi nerde bulup da mutluluk dileyebilirdim ki?»

«Canım, dilesen bile geçen yirmi yıla mutluluk mu dayanırdı... Bu toplum var ya bu toplum, yani bu düzen... Ömür törpüsü diye bir söz vardır ya... Ömür değil, mutluluk törpüsü!..»

«Hocam, benim dileyeceğim mutluluk bir porsiyonluk... Siz gene derslerinizde söylediğiniz gibi, toplumca mutlu olmazsak tek tek mutlu olmak kaç para eder diyeceksiniz. Bana bir porsiyonluk mutluluklar yetip de artıyor bile!»

«Seninki sanıyorum mutluluk değil de, rahatlık... Kişi olarak bir çok olanaklar sağlamanın rahatlığı... Doymuşluk... Hep tek

başına... Sorsam sana, kendi karının mutluluğu üzerinde bile kafa yormamışsındır.»

«Bunda haklısınız Hocam! Ben kendimi karımın yerine koyup da onun adına mutluyum, diyemem!.. Neden mi, çünkü benim gibi bir kocası olduğu için... Ben ancak masa arkadaşlarıma, dostlarıma güven veririm, karıma değil! O her zaman tedirgin! İşte araba geldi, binip gideceğiz. Ne zaman döneceğim eve, ben bile bilmiyorum. Benim gibi bir adamın karısı nasıl mutlu olur, Hocam!»

«Ama sen, bir kadına iç huzuru bile vermeyen bir koca olarak gene de yetkiyle mutluluktan söz edebiliyorsun! Bu bile yeter sana! Sen başına buyruk adamsın!»

Farlarının lokanta camlarına vuran ışıklarından anlaşılıyordu arabasının, kapının önüne yanaştığı:

«Hadi Hocam, gidelim!» dedi.

Son hesabı toplayan Küçük Ahmet'in elindeki kâğıdı çekip aldı:

«Hocam!» dedi. «Hiç zorlanmayın, gelecek hafta da sıra sizin! En rahat günleriniz Perşembe günleri mi?»

«Pazartesi, gazete çıkıncaya kadar rahatlık yok!»

«Peki Pazartesi akşamı, sizin konuğunuzum ben!»

«Söz!» dedim, Arabada yanına otururken.

Garaj işçisine bahşişini verip göndermiş, direksiyona yapışmıştı:

«Anladım Boğaz'a gideceğimizi!» dedi, «Kıyı kıyı mı gidelim, yoksa yukardan mı inelim!»

«Kıyı kıyı!.. Karaköy, Beşiktaş, Ortaköy, Bebek... Deniz havası alalım!»

Araba kalkar kalkmaz Salih de başlamıştı:

«Bu şoförlük tıpkı berberliğe benzer Hocam! İnsan kendini galiba işinin başında daha rahat görüyor. Bütün şoförler de hep benim gibidir. Biz direksiyona geçtik mi çenemiz de açılır. Berber, dükkânından başka bir yerde alışkın değildir konuşmaya. Eline makas verip de önüne oturdunuz mu, durdurabilirsen durdur!

Ustura daha da gücünü arttırır sanki. Yenicami tıraşı deyimini bilirsiniz. Usturayla surat kazıma anlamına gelmez, Yenicami tıraşı!»

«Yani sen de beni...»

«Yoook Hocam, bizim ne usturamız var, ne de makasımız... Şu direksiyon ne anlama gelir, arabaya yön vermek anlamına, değil mi? Yön veririz, yol gösteririz yalnız arabaya değil memlekete yön verir, dünyayı çekip çeviririz!»

«Salih be!» dedim birden. «Sen sınıfın en iyi yazarlarındandın. Çeşme adlı bir hikâyen, bugünkü gibi aklımda. Neden bu işi sürdürmedin?»

«Şöyle de sorabilirdiniz, Hocam, sen neden okumadın, okuyup da, neden doktor olmadın, mühendis olmadın diye... Bakın Hocam bütün şoför arkadaşlar güç belâ tek araba sahibi oluyorlar! Benim neden iki arabam var? Bunlardan bir tekine vereceğiniz cevap, hepsinin birden cevabı olur. Niçin okuruz, yani okula niçin gideriz demek istiyorum. Sizlerden öğrendiğimize göre «Hayata hazırlanmak» için değil mi? Eğer biri çıkar da yaşamanın kurallarını, yasalarını, kestirme yoldan öğrenirse fizik, kimya okumasının anlamı kalır mı? Bir de baktım ki Hocam fizik, kimya okumadan, sınavlara girmeden de yaşamanın bir çok kurallarını yasalarını öğrenmişim, yaşaya yaşaya... Siz bütün yazdıklarınızı çizdiklerinizi okulda öğrendiğinizi söyleyebilir misiniz?»

«Okulda öğrendiklerim mi? Bütün bu öğrendiklerimin, yaşamın gerçeklerine ters düştüğünü anlayınca okulda edindiklerim işime yaramaya başladı. Edindiklerimi ters çevirmekle bir çok sorunları çözümledim.»

«İşte Hocam, ben o yanlışları öğrenip tersinin ne olabileceğini bulup çıkarmak için hiç zaman harcamadım!»

«Bu arada bulduğun gerçeklere dayanarak yazarlığını geliştirmek...»

«Yooo Hocam, bu sözünüz derste bize anlattıklarınıza ters düşüyor. Sanat özgeçi ister, sanat, kendini tutkuyla bağlanana verir, derdiniz. Boş zamanlarımda biraz da şiir yazayım, biraz da hikâyeyle uğraşayım, dedim mi, yürümez iş...»

«Aferin, unutmamışsın!»

«Öğretmenler, tam söz buraya gelince karakaplıyı çıkarırlar, aferin oğlum, on derler, değil mi, Hocam! Sizden öğrendiklerimi, unuttuğumu hiç sanmıyorum. Hattâ bir gün derste, Çörçil gibi boş zamanları değerlendirmek için resim yapmak sanatçı olmak değildir, demiştiniz. Bu resimler para etse bile parayı resimlere değil Çörçil'in Başbakanlığı'na verirler... Yorgunluk dağıtmak için sanat olmaz, diye sürdürmüştünüz konuşmanızı, sanat dinlenmek için değil, tam tersine yorulmak içindir! Unutmamışım değil mi?»

«Onları anımsamasam bile, bugün de aynı şeyleri doğru buluyorum, tam tersini düşünenlerin bulunabileceğini bildiğim halde...»

«Şu halde Hocam, kendini yaşamın tam akışına kaptırmış olan kişi bir de edebiyata kaptıramaz, hikâyeye, şiire, hele hiç!»

Bana tanımlanan eczaneye yaklaşıyorduk. İskelenin karşısında demişlerdi. Bir vapur yeni kalkmıştı iskeleden. Dumanlarını asfalta döşeyerek geçiyordu sağ yanımızdan. Karşı sırtlardan gelen Poyraz, Boğaz sularını kırıştırıyordu inceden. Kendimi bu işin duygusal havasına alıştırabilmek için önce Salih'in susması gerekirdi.

«Salih'ciğim!» dedim. «Şu saatine bakar mısın?»

«Saat...» dedi, «Onu yirmi geçiyor Hocam. Yoksa tarihsel an yaklaştı mı?»

«Eczanemiz bu gece nöbetçidir! Hele durdur arabanı şurda, bakalım!»

Arabadan iner inmez, geri geri gidip lâstikleri gözden geçirmeye koyulmuştu:

«Biliyordum namussuzun sağ lastiğinin indiğini!» dedi, «Ben stepneyi takarken siz gidecedğiniz yere gidin, Hocam! Yoook!.. Durun, öyle değil!.. Hava oldukça serin. Boğaz havası bu!.. Giyin şu pardösüyü bakayım! Hah şöyle!..»

Salih'in pardösü dediği palto, kişiliğimi gizlemişti dostun düşmanın gözünden. Bir kalkanın, bir zırhın gerisinde görür gibi

oluyordum kendimi. Üstelik, bu pardösüyle, Salih'in kendisine özgü ataklığını da kazanmış gibiydim.

Eczanenin kapısı, havanın serinliği gözönünde tutularak kapatılmıştı. İçerdeki aydınlık, dükkânın açık olduğunu gösteriyordu. Güney memleketlerinden gelme geniş yapraklı bir bitki, dallarını çerçevelerin üstüne sarkıtarak içerisini gözden saklıyordu.

İçerde kimsenin görünmemesi bir yüreklilik kazandırmış olmalıydı bana. Yavaşça açtım kapıyı. Çıkardığım sesi ben bile zor duyduğum halde, tam karşıdaki ilâç dolabının arkasından yaşlıca bir kadın çıktı. Kısaya yakın orta boyluydu. Koyu kahverengi saçlarının arasında tel tel aklar görünüyordu. İffet bu olabilir mi, diye düşündüm bir süre.

«Buyurun!» diye sağ yanımdaki masanın önünde dikildi. Gözleri hiç de benden yana bakmıyordu. Sanki masanın üzerindeki kül tablasına dikilmişti, dökmediği için kendini suçlar gibi...

«Bir visine rica edecektim,» dedim. «Göz damlası!..»

Gözlerime baktı birden. Son zamanlarda uykusuz kaldığım için kızarıp kaşınıyordu. Hele içince kıpkırmızı oluyordu. İlk bakışta anlamıştı, kendisinden uydurma bir ilaç istemediğimi. Sanki benim geleceğimi, «Visine» alacağımı bekliyormuş gibi hemen oracıktan uzanıp alıverdi. Sarmak için masaya doğru giderken:

«Zahmet etmeyin!» dedim, «Hemen kullanacağım!»

Yüzüme bakmadan uzattı:

«Geçmiş olsun!» dedi. «Buyurun!»

Bu ses onun sesiydi işte! Sıcaklığını unutamadığım bu duyulur duyulmaz konuşma, onun konuşmasıydı. Kendi gücüne güvenenlerin telâşsız konuşması...

Bu kadarını bile yeterli bulduğum için kapıya yönelmişken onu bir kez daha görmek isteğiyle durdum. Bir şey daha alabilirdim, diş macunu gibi çok kullanılır bir şey... Oysa diş macunum vardı da, sabunum bitmişti. Görüyordum, kullandığım sabunlar tam karşımdaki dolapta duruyordu. Ama isteyemezdim. Bana ilk sevgiyi, sevmenin ne demek olduğunu öğreten bir sevgiliden nasıl sabun isteyebilirdim. Diş macununa gelince... Diş ve

macun kötü çağrışımı olan sözcüklerdi. Onun için uykusuz kaldığım gecelerde ağzımda tek çürük diş yoktu. Şimdi öyle miydi? Durduğumu görüyor, isteyeceğim ilâcın adını anımsayamadığımı sanarak sabırla bekliyordu. 'Bellergal' diye yatıştırıcı bir hap geldi aklıma, aydınların ceplerinden eksik etmediği İkinci Dünya Savaşı ilâçlarından biriydi. Daha çok sinirli kadınların, çantalarında gezdirdiği ilâçlardan... Aktedron istesem, o da bohemlerin hapıydı, kendime nasıl yakıştırır da isterdim. Bekliyordu, açıkçası gitmemi bekliyordu. Ben çıkar çıkmaz, hemen camlı dolabın arkasına rahat koltuğuna oturacak, belki de ihtiyar kocası için ördüğü kazağı alacaktı eline. Kim bilir konusu Pasifik adalarında geçen romanına dönecekti, belki de... Hiçbir zaman fukara ilkokul öğretmeni Rıfat Ilgaz'ın ne olduğunu, nerelerde kaldığını merak etmeyecek, hattâ okuduğu Markopaşa'nın onunla bir ilgisi olup olamdığını aklının kenarlarından bile geçirmeyecekti!

«Bir Novaljin, hanımefendi!» dedim.

İki saat bunun için mi dikilip kaldın, der gibi bir an yüzüme baktıktan sonra, şu ilâç kalabalığının içinde aramak gereğini bile duymadan belli bir rafa kadar gitti. Eliyle bir küçük kutunun yerini değiştirdi. Başını geriye bile çevirmeden:

«Yok efendim! Bitmiş!..»

Eli rafta kısa bir süre daha öylece kalmıştı. O eldi işte, benim sıktığım el, sadece bir kez bütün yaşam boyu!.. Belki de bir daha sıkamayacağım sağ el... Raftan ayrıldı İffet, masanın arkasına geçti. Masanın üstündeki açık takvimin bir gün sonraki not için ayrılan yerine, Novaljin diye yazdı.

Depodan getirteceği Novaljin'lerden almak için, bir gün uğramak geçti içimden...

«Hoşçakalın!» dedim. «İyi geceler! Göz damlasıyla yetinirim ben!»

Bu da ne demek oluyordu, yani göz damlasının anısıyla mı?

«Güle güle!»

Çok acele işim varmış da geç kalmışım gibi çıktım dışarı.. İlâç kutusu elimdeydi, cebime koyamıyordum. Acaba bu cepler,

benim kendi ceplerim olmadığı için miydi? Pardösünün altında bir ceketim olduğunu bile düşünemiyordum. Dalıp gitmiştim yirmi yıl gerilere... Bu muydu, yirmi yıl gerilerdeki İffet? Nasıl olurdu? Doğa bu kadar acımasız, bu kadar eskitici, yıpratıcı, değiştirici olabilir miydi? Ne kalmıştı o, önceleri gri, sonraları sarı pardesülü İffet'ten? Kısa kısa adımlarla o çocuksu yürüyüş mü? İnsanın taaa içinde yankılanan o duyulur duyulmaz konuşma mı? Sesin o kadife yumuşaklığı mı? Eller mi? O küçücük ak pak eller... Tümüyle hiçbiri olmasa da, onlar, o becerikli eller olabilir işte!.. Bir ortaokul kızının, sıcak elleri... Hiç değişmeden, bozulmadan nasıl da kalabilmişti. Peki ya o anlamlı gözler? O gözler bugün de vardı da eskisi gibi bakmıyor muydu? Bakıyordu da görmüyor muydu? Görüyordu da tanımıyor muydu yoksa? Doğa, onu mu çok değiştirmişti, beni mi? Eğer ben ondan çok daha değişmişsem beni tanımamakta haklıydı! Görmeden bakan, bakıp da tanımayan göz, bir gün eskisi gibi başımı döndürecek kadar anlamlı olabilir miydi? Yirmi yılın değiştirdiği İffet'ten, yirmi yıl önceki İffet'i bulup çıkaramaz mıydım yeniden?

Ama ne olursa olsun onu bir daha görmek istiyordum. Yanına dönmeyi düşünüyor, daha şimdiden özlemini çekiyordum. Yalnız ondan isteyebilirdim, ilk gençliğimin İffet'ini!

Salih'in başucuna gelmiş dikiliyor, onun son cıvataları, İngiliz anahtarıyla nasıl sıktığına bakıyordum. Sanki ona yeniden dönebilmek için bir an önce işini bitirmesini bekliyordum Salih'in!

«Tamam Hocam!» dedi. «Siz geçin yerinize! Ne o elinizdeki? İlâç mı aldınız yenge hanımdan? Kalp ilâcı olmasın sakın!»

«Ah!» dedim. «Bir kardiazol almak aklıma gelmedi. Bir saat ayakta beklettim kadıncağızı da!»

Demek o güzelim kız, bir kadıncağız olmuştu, öyle mi? Ama ne olursa olsun, ben onun yüzüne baktığım zaman gene de o 'Güzelim Kız'ı görüyordum. Görmesem bile, onu düşünebiliyordum, düş gücümün yettiği kadarıyla... Onunla ilgili ne biliyorsam onları yeniden yaşıyorum her bakışta.

Ben ondan daha mı çok değişmiştim? Kendimi tanıtmadığım için mi, tanımaz görünmüştü? Eski arkadaşlarımdan duyduğuma göre ben tanınmayacak kadar değişmemiştim. Demek onun belleğinde derin izler bırakmamıştım, anımsamasına yardımcı olacak. Beni ara sıra anımsamış bile değildi ki, silinmekte olan izler yenilenmiş olsun!

«Şimdi Hocam, zekâtı mey verilen bir diyara dek gideriz!» dedi Salih. «Geçin yerinize!»

Önce şu emaneti al, geriye yerleştir. Anılarla birlikte, şu pardösü üstümden gitsin de biraz kendime geleyim! Ben yirmi yıl gerilerde yaşıyorum şimdi!» dedim.

«Durun Hocam, ben sizi yüz kilometre hızla taaa gerilerden alıp bu günün tam bu saatine getiririm!»

Eczanenin önünden, dediğinden de hızlı geçtik. Emirgân kıyılarına doğru yolumuzu sürdürdük. İffet, gerilerde kalmıştı.

«Çınaraltında birer çay içeriz, değil mi Hocam?»

«Bırak çayı!» dedim, «Mardros'a gidelim, Büyükdere'ye! Kendime gelmem için şişeyi devirmem gerekecek!»

«Öyleyse biraz hızlanmam gerekecek!»

Kanatlanan arabanın önünden zor kurtulan iki yolcuya sesleniyordu açık penceresinden:

«Çer çöp dedik, abiler! Siz bulmuşsunuz kafaları ama, biz bulmaya gidiyoruz!.. Hoş görün bizi abiler!...»

OTUZ

Cide'ye geleli günü gününe iki ay oluyor. Eylül'ün yirmi beşinde gelmiştim, bugün kasımın yirmibeşi; Oteldeki odamın bir duvarını tüm kaplayan pencereden, köpüklü dalgalarıyla tam, onbir kilometrelik kumsalımıza saldıran öfkeli Karadeniz'i izliyorum.

Az önce Mehmet, tereyağıyla yapılmış omletimi getirdi odama. Yumurtanın kırmızıya yakın sarısını keçi peynirinin aklığı bile gideremememiş. İçindeki maydanozlar, henüz koparılmış, Memişköy bostanlarından. Beton yoldan Rahime Kaptanın torunu geçiyor, Özel Saymanlık memuru Hasan Demirel... Böyle her sabah ninesinin gelin gittiği Memiş köyünden çıkar yola, işinin başında vaktinde bulunmak için. Bu bayram, köyüne alıp götürecek beni. Ninesinin gözünü ayırmadığı Karadeniz'e biraz da onun baktığı kıyılardan, onun gözüyle bakacağım. «Rahime Kaptan» adıyla yazacağım romanım için...

Daha dün kıble karışımı bir lodos esiyordu, süt limandı deniz... Karıncaların su içtiği durgunlukta... Karayel alt üst edivermişti ortalığı bu sabah... Deniz dipleri zifir karanlığındaydı. Dün odamın balkonuna sandalye atıp oturmuştum. Ortaokula, liseye giden öğrenciler geçiyorlardı, beton yoldan, kimisi yayan, kimisi bisikletli... Ellerini sallayıp selâmlıyorlardı beni...

Lise son sınıf, öğretmenler Lokali'nde toplanmışlardı geçen

pazar günü. Hasan Sözen kent içi arabalarından birini göndermişti otele. Beni de çağırıyordu toplantıya. Gittim. Konu: Cide'nin geri kalmışlığı... Genç Kaymakam'ımız Sudi Bey, açıkça bunun nedenlerini dökmüştü ortaya... Alt yapı kuruluşları olmadan bir memleket nasıl kalkınabilir, demişti. Yol daha yeni yapılıyor, liman kuruluş halinde... Elektirik yeterli değil, üstelik de gece yarısına kadar yanıyor ancak. İşyerleri, üretim evleri açılamıyor bu yüzden. Suyumuz bol ama, istenildiği nitelikte değil... Üretimde yerini alacak olanlarsa Zonguldak'da, Almanya'da...

Ben de söyledim geri kalmışlık nedenlerini ama memleketin üretim düzenini değiştirmekle çözümlenebileceğini söyleyemedim. Öylesine iyi niyetliydiler ki çocuklar, hemen bir yıl içinde teker teker bu zorlukları, bu aksaklıkları yeneceklerine inanıyorlardı. Kaymakam Sudi Bey'in söz arasında söylediği «İtici güç» deyimine sarıldım. Aydın gençlerin sorumluluğunu aldım ele... Kişi olarak yapacaklarımız da yok değildi. Tüketim kooperatifleri kurulmasında önayak olmalarını istedim gençlerimizden. Böyle bir düzende kooperatifler nereye kadar yararlı olabilirdi? Üretim olmadan kalkınma olmayacağını anlatırken ileride burası turistik bir kent olunca gelenlere memleketimiz ürünlerinden neler satabileceğimizi, her şeyini dışardan getirmek zorunda kalan bir kente, gelenlerin ne bırakacağını sordum. Hani, nerde dedim, yağ, yumurta, süt, peynir, et, balık gibi ürünler, kendimize yetiyor mu ki satalım, dedim. Ne yapacağımızı, üretimi nasıl arttıracağımızı düşündük birlikte.

Toplantıda okullardaki devamsızlıktan söz eden bir öğretmen arkadaşa takıldım:

«Geri kalmışlığın nedenleri arasında eğitimsizliği bulduk çıkardık,» dedim.

«Şimdi sıra geldi çocuklarımızın devamsızlığına! Köyde çocuklar okula devam etmezse nereye giderler, çelik çomak oynamaya mı, yoksa tarlaya, öküz hodaklığına, inek çobanlığına mı? Üretimdeki yerini almaya gitmezler mi? Ya üretime dönük bir eğitim getirelim, ya da köy çocuğunun devamsızlığından yakın-

mayalım!» Bunda biraz gerçek payı gören Töb-Der başkanı Hasan Sözen, anlamlı gülüşüyle benim de yüzümü güldürdü.

Bu konuların tartışmasını, akşam memleketlilerimle de sürdürdük, sonuca varmaya çalıştık.

Cide'de ilkokuldan sonra okuyanlar yok muydu? Ortaokul'u bitirenler, Lise'den, Üniversite'den diploma alanlar? Hemen her köyümüzde okul vardı, dağınık köylerin dışında... Okuyanların kimisi memur oluyordu, kimisi şunun bunun yanında sekreter, sayman, yazıcı... Okuyup yazmasıyla, diplomasıyla iş tutanların hemen hepsi bugün dışardaydı. Cide'nin geri kalmışlığına ne gibi olumlu etkileri oluyordu bunların? Arada bir uğramıyorlar değildi Cide'mize. Hemen hepsi de onur konuğumuzdu... Yediririz, içiririz, binip gidecekleri otobüsleri, arabaları bile düşünürüz! Arabasıyla gelenler de olmaz değildi ama, sırf kendi reklâmlarını yapmak için dolaşırlardı beton yolda, bütün gün!

Bunlar hiç mi yararlı olmazlar, Cide'mize Eh olanları da vardır, olmayanları da... Cide'den kalkıp gidenlerin çıkmazdaki işlerini izleyip çıkarırlar. Bitmeyen işlerini bitirirler... Bu da bir yardım sayılır ama, tek tek yardımlarla gösterilen kolaylıklarla, Cide kalkınıp geri kalmışlığından kurtulabilir mi?

Hiç mi dışarı gitmesinler, öğrenim görenlerimiz? İşçilerimiz, emekçilerimiz, dışarda iş bulup çalışmasınlar mı?

Gitsinler, iş bulsunlar, çalışsınlar ama Cidelerini unutmasınlar, kazandıklarının bir bölümüyle de üretim kooperatiflerini desteklesinler, ya da kendileri yenilerini kursunlar. Yook, halkımız tembeldir, işçimiz gerçek işçi değildir, demekle, bütün bu sorunların içinden çıkabilir miyiz?

Hemşerilerimin buldukları karşılıkları derledim, topladım, haftada bir çıkan Cide Postası'nda yayınladım.

Büyük yollardan, gelişli gidişli otobanlardan söz ettim. Sürücü, arabasıyla bu uygarca yola, çağın koşullarına denk düşen bu otobana girdi mi hızlı gitmek zorundadır dedim. Durdu mu, yavaşladı mı zincirleme kazalar başlar. Bu trafik düzeni kişiyi belli bir anlayışa, belli bir davranışa itecektir. İster istemez onu bu

düzene uyduracaktır. Önce kişi selâmeti için uyacaktır bu düzene. Sonra da düzenin ayakta kalması, tıkır tıkır işlemesi için...

Cideli, keçi yolunda yavaş gidiyorsa, hattâ hiç gitmiyorsa bir otoban şeridi bulamadığındandır. Siz hiç Cide'linin Köln'de, Münih'te tembeldir, beceriksizdir diye işten atıldığını, İstanbul'da kalafat yerinde bir Cide'li kaynakçının çalışmıyor diye işinden çıkarıldığını duydunuz mu?

Önce memleketimizde, çalışanı gönendirecek, güvenceli iş düzenleri kuralım ki bu çalışma düzeni içinde işçimizin iş anlayışı,sınıf bilinci gelişsin!

Bu düzeni kim kuracak? Halkımızın içindeki üreticiler, emekçiler değil mi? İşçimiz ancak, iş kaynaklarının, üretim araçlarının, kendi iş çevresinin koşulları içinde değerlendirilir. Sorunları da bu ortam içinde incelenip çözümlenir.Cidelimizl suçlamakla, ancak sorumluluğumuzu üzerine yıkacak birini bulmaya çalıştığımızı göstermiş oluruz,dedim, yazımda.

Cldeiinin iş ahlakı, çalışkanlığı, tembelliği üzerinde dururken suçu onun üzerine yıkmakla en azdan içinde bulunduğumuz düzenin işlemezliğini ortaya koyup aydın olarak kendimizi suçlamakla yetindiğimizi belirttim.

İşin en tuhaf yanı Cideli aydının, Cideli memurun kendi halkını suçlarken Cide'nin şu düzeye gelebilmesi için köylünün, işçinin gösterdiği çabayı gözlerinden kaçırmış olmalarıydı en acı yanı... Kentsoylular, burada kötü bir tüketici olmaktan ileri geçememişlerdi... Bütün becerisi, köylünün ürününü ucuza kapatmak olan alıcılar, biraz daha ölçülüydüler bu konuda. Yalnız yabancı memleketlerde işçilerin kazandıkları paraları arsaya yatırıp arsa fiyatlarını yükseltmelerini hoş görmüyorlardı.Tembellikle, iş bilmezlikle suçlanan Cide köylüsü, Cide işçisi, iş gücünü büyük kentlerde kadını kızıyla değerlendirmesini bilmiş, kazandığını getirip Cide'sine yatırmıştır, bu da bir gerçek...

Bütün bu konuşmalar, bu yazışmalar beni «Unutulmuş Memleket» adında bir oyun yazmaya zorlamıştı sonunda. Henüz geniş salonlarımız, sahnemiz yoktu oyun için. Orta oyunu türün-

de yazacağım bu piyesi harman yerlerinde, alanlarda oynatacağım. Liman istemeyen yalı ağalarını, yol istemeyen çıkarcıları yereceğim. Bu yalı ağaları deyimini, genç Kaymakam Sudi Bey, kıyı köylerine motorlarını yanaştırarak, köylülerin kara okkayla elmalarını, armutlarını, kestanelerini, cevizlerini ellerinden alıp İstanbul'da kiloyla satan açık göz motorcular için kullanıyordu. Yol istemeyiz diye seksen imzalı dilekçelerle Ankara'ya başvuranlar da vardı Cidelilerin içlerinde ama, bunlar daha çok siyasetlerini sürdürüp halkın geri kalmışlığından yararlananlardı.

Bu piyes işini lisenin´edebiyat öğretmenleri ile de konuştum. Önce çok beğendiler. Yazmaya başlayınca çocuklarının bu oyunda yer alacak kadar gelişmiş olmadıklarını üzülerek belirttiler. Bu yaz mutlaka bu oyunu gene bu liseli gençlere oynatacağım, üniversitelerden gelen ağabeyleri, ablalarıyla birlikte.

Bir araya geldiğimiz zaman ortaklaşa konumuz, Cide'nin sorunlarıyla birlikte, kendi yazma, okuma sorunlarımız... Çok yararı oluyor benim için bu konuşmaların. Yazmakta olduğum roman için de güç veriyor. Konuşurken ilgilerini çeken anılarımı rahatça aktarıyorum kitabıma.

Öğrenciler çok uyanık çocuklar... Bir iki kez onlarla da dertleştim. Beşi altısı Cide'nin nüfus sayımında görev alıp köylere gitmişlerdi. Gördüklerini yazmalarını söyledim. Ali Rıza Sözen güzel bir fıkra çıkardı anılarından Cide Postası için. Yahya Biçer, röportaj türünden yazım serüvenini yazdı. 46 evlik bir köyde şunları gördüğünü belirtiyordu yazısında:

Aile başkanlarının bir çoğu evde değildi. Kimi evlerde onbeş nüfus varsa, onbeşi de dışardaydı. Sayım cetvelinde belirtilen tanımlamaya göre evlerde helâ, mutfak, akarsu yoktu. Köyde yerleşme bakımından da özelliklerle karşılaştığını belirtiyor, iki odalı bir evde üç aile oturuyordu. Muhtar'ın topraksızlık yüzünden köylülerin göç ettiklerini, köyün nüfusunun 217, göç edenlerin de 178 kişi olduğunu bildiriyordu.

Yahya Biçer şunları da ekliyordu yazısına:

«Mutfak'ın tanımlaması şöyleydi bize verilen çizelgelerde:

Yemek pişirilen, yemek yenilen, yemek yaparken kullanılacak kapları koyacak yer...

Helâ da şöyle tanımlanıyordu:

Künkle ve büzlerle toprağa, ya da kanalizasyona bağlanan yer...

Evlerde bu nitelikte bir yere rastlamadığım için, köyde tek bir helâ yok demekti.»

Ali Rıza Sözen de bir odada oniki, onbeş, onsekiz kişinin barındığını saptamıştı.

Önce bu konuların işlendiği bir piyes yazmayı düşündük. Sonra bu sayım izlenimlerini bir bölüm olarak, Unutulmuş Memleket'e eklemeği daha uygun bulduk.

Bir akşam üstü son sınıfın kızları da benimle görüşmek için otelin salonuna gelmişlerdi. Sorulara, yazarlığımdan, Cideliliğimden başladılar. Beni hemşeriliğe kabul edip etmediklerini sordum. Gelenlerin hepsi de buralıydı. Aralarında gözle kaşla konuştuktan sonra beni kendilerinden sayacaklarını açıkladılar.

Beş yaşında bir kızım oluşundan çok, adını Defne koyuşum, onları çok duygulandırmıştı. Defne, Cide'ye özgü, kıyı kesimlerinde gür olarak yetişen bir ağaçtı. Çok severlerdi defneyi. Hemen her fırsatta kapılarını, evlerini, arabalarını defnelerle süslerlerdi. Onlara defne esansı, defne kolonyası yapmaları için ilerde girişimlere geçmelerini önerdim.

Boş zamanlarımda kıyıdan Defne'me düzgün çakıl taşları topladığımı anlattım. Defne'ye yazacağım ilk mektupta zarfın içine otelin çevresindeki defnelerden birkaç yaprak koparıp koyacağımı, pek yakında kızımı Cide'li ablalarına tanıtacağımı söyledim. Sarı yazmaları, peştemalları, kırmızı paçalıkları için annelerinin, ablalarının beğenilerini övdüm. Hemen hepsinin yerli giysileri vardı, düğünlerde, derneklerde giyerlerdi. Bir gün bana da bu giysilerle geleceklerine söz verdiler.

Cideli bir memurun kızı olan Cahide Sarı:

«Efendim !» dedi. «Sizi evimize davet etsem gelir misiniz?»

Cahide şiir de yazıyordu. Bu çağırısında şairce bir içtenlik

vardı kuşkusuz. Ama bir genç kızın çok yaşlıda olsa bir erkeği konuk olarak evine çağırması hoş görülür müydü Cide'mizde? Onu kırmamak için:

«Neden gelmeyeyim.» dedim. «Hele babanızla da tanışalım!»

«Benimle tanıştığınıza göre...Şimdilik benim konuğum olarak gelirsiniz...İlerde babamla tanışır, onun konuğu olarak da buyurursunuz evimize.»

Gelmeyeceğimi sanarak üzülmüştü.

«Üzülmeyin!» dedim«Gelirim, hele yazdığım şu roman bitsin!»

Üç beş gün sonra kaldığım otelin lokantasına Cide Postası'nın sahibi Avukat Fuat Nazlı, bir arkadaşıyla gelmişti.Kalkıp gideceğine yakın bu genç adam:

«Cuma akşamı yemeğe çağırıyor Cahide sizi!...» dedi, «Ona söz vermişsiniz de...»

Güldüm:

«Demek siz babasısınız!» dedim. «Bu kadar çabuk olacağını sanmıyordum. Teşekkür ederim.»

Tam çıkarken de:

«Söyleyin kızınıza...» dedim. «Bana, bir şiirin kaç günde yazıldığını sormuştu. Konusu Sarıyazmalılar Memleketi'nden alınmış bir şiir yazsın! Daha iki üç gün var Cuma'ya... Şiir bitse de bitmese de kendi sorusunu yanıtlamış olur.»

«Söylerim,» dedi. «Okuruz o gece... Bakalım bana bir övünme payı çıkacak mı, bundan!»

Cahide beni, girişken bir memur olan babasıyla da tanıştırmıştı böylece. Bir hemşerimin evinde sofraya oturmakla mutlu olacaktım.

Önümüzde Kurban Bayramı var. Cide köylerinin gerçek bayramıdır Kurban Bayramı...Konuk için varını yoğunu ortaya koyan Cide köylüleri, o gün evlerinde kurdukları sayısız sofralarla sanki cömertlikte yarışa çıkarlar. Bayramın dört gününü de bölüşürler köy köy... Her köy birbirine konuk giderek nesi var, nesi yok

çıkarırlardı ortaya. Memurlar, tanınmış kişiler onurlu konukları olurdu. Şimdiden çağırmalar başlamıştı...Kim kimin köyüne gidecektir, onbeş gün önceden lâfı dolaşırdı köylerde. Şimdiden birkaç köyün çağırılısı arasında bulunmam sevindiriyordu beni de.

Çocukluğumda hiçbirini kaçırmazdım köy bayramlarının. Üç beş arkadaş bir olur, köy köy dolaşırdık. Yaşımıza bakmadan sofra kurup buyur ederlerdi.O evden kalkar, komşu eve giderdik. Dolaştığımız evin sayısına göreydi böbürlenmelerimiz. Bu konuda ev sahiplerimiz bizden hiç aşağı kalmazlardı. Onlar da kurdukları sofra sayısıyla övünürlerdi.

Aradan bir yarım yüz yıl geçmişti ama bu gelenek daha da güçlenip gelişerek sürüp gidiyordu. Savaş yıllarının korkunç yoksulluğu kalmamıştı. Henüz taşlamasalar da köy yollarından önemli bir bölümü yapılmıştı. Yağmurlu, karlı günlerin dışında gidiş geliş oldukça kolaylaşmıştı. Kaymakam Sudi Bey ilçeye geleli, şu iki yıl içinde eski yolların tutarından daha çoğunun açılmasına önayak olmuştu.

Kadirli kaymakamı Mehmet Can'ı çok yakından tanıdığımı söylemiştim bir gün genç kaymakamımıza:

«Amacım...» demişti. «Onun gibi halktan yana, onun gibi iş bilir bir kaymakam olabilmek.»

İnanıyorum, daha şimdiden genç kaymakamımızın onun yolunda olduğuna.

Cide, memur kadrosu bakımından gerçekten talihli sayılabilirdi. Hemen hepsi gençti, ileri görüşlüydü, devrimciydi. Yakından incelemekteydiler, memleketin geri kalmışlık nedenlerini.

İstanbul'a bir aylığına izinli giden Asliye Ceza Yargıcı Mustafa Aydın'dan bir mektup almıştım. Bir kızının doğduğunu müjdeliyordu. Doğulu bir işçinin oğluydu, genç yargıç arkadaşım. Babası Kırıkkale fabrikasında çalıştığı yıllarda bitirmişti Üniversite'yi. Kültürüyle de aile bağlarıyla da halktandı, halktan yanaydı. Doğuyu yakından biliyordu, çocukluğu Elazığ'ın Keban'ında geçmişti. Ahmet Arif'in şiirlerini onun ağzından dinlemek daha da etkilemişti beni. Sanki Otuzüç Kurşun'dan biri, yakınları için atılmıştı. Kendi ciğerine işlemiş gibi okuyordu.

Mektupta yazmamıştı ama, biliyordum kızının adını Elif koyduğunu.

Şu son yıllarda çok Elif'lerin babalarıyla tanışmıştım. Kanlı pazarlarda devrimci bir arkadaş, kızı Elif'in yanında öldürülmüştü. Son çıkan şiir kitabımda anısını bir şiirle yaşatmaya çalışmıştım, babasının. Bir torunum vardı, Elif adında...

Cide'li gençlerimiz, memleketlerinin geri bırakılmışlığını yakından izlemekteydiler. Hiç de eziklik içinde değildiler, eski Cide'liler gibi. Bu geri kalmışlığın suçlularını değil, nedenlerini arayıp bulmak için didiniyorlardı. Yararlı olmaya çalışıyordum genç memleketlilerim için. İnanıyorduk Cide'mizin bir gün gelişip kendini tanıtacağına. İtici bir güç yetişiyordu, üç bin beşyüz nüfusluk bir kentten...Dörtyüz seksen öğrencili bir ortaokulla lisesi vardı. Öğretmen kadrosu eksik olsa da Cide'sini seven, kendi kendini yetiştirmenin bilincinde gençlerimiz az değildi. Şimdiden Kemal Paşayı tanıyan bir kuşak, üzerine düşen görevi almıştı.

OTUZBİR

Cağaloğlu yokuşundan çıkıyordum soluk soluğa... Tam vilâyetin önünden kıvrılırken Avukat Vasık Balkış'a rastlamıştım. Karagümrük Ortaokulu'ndan tanışırdık. Yardımcı öğretmendi Hukuk'a gittiği yıllarda. Türkçe okutuyordu. Samim Karagöz'ün de İzmir'den arkadaşıydı. Onun ilk hikâyelerini daha basılmadan getirir, okurduk. Amansız bir eleştirmendi, ne Kocagöz'ün iler tutar yerini bırakırdı, ne benim şiirlerimin... Aynı pansiyonda yatıp kalktıkları için bizi birbirimize tanıştıran da Vasık olmuştu. Samim'in tanınmış bir öykücü oluşunda Vasık'ın büyük etkisi olduğunu yakından izlemekteydim. Birlikte İsviçre'de bile bulunmuşlardı bir iki yıl kadar. Vasık oralarda boş durmamış, iyi bir devrimci olarak döndüğü bir yana, bildiği dilleri daha da geliştirmişti.

O günlerde avukatlık yapıyordu. Benim de hemen hemen Vasık'ın dosyaları kadar dosyam vardı, mahkemelerde. Bu yüzden mahkeme koridorlarında karşılaştığımız da olurdu sık sık...

«Nereye böyle!» dedi. «Can burnunun ucunda, ha çıktı, ha çıkacak!»

«Bu yokuş öldürecek beni!»

«Çoklarını öldürmüş bu Babıali, ama seni kolay kolay öldüremez!» dedi.

«Öldürmediklerini de öldürenler çıkıyor. İşte Sabahattin Ali!»

«Bırak siyaseti de, zamanın var mı onu söyle sen!»

«İşine göre...»

«Karşılıklı içsek...»

«Seninle içmek için zamanım çok! Yalnız para bakımından hiç güvenilir durumda değilim!»

«İkimize yetecek kadar param var, korkma!»

«Şu yazıları dizgiye verelim önce...»

Osmanbey Basımevi'ne uğrayıp yazıları bıraktık. Onun mahkeme kalemindeki işleri için Adliye'nin merdivenlerini çıktık. Gerçekten bir dost yüzünün özlemini çekiyordum son günlerde. Kendimi işe kaptırmıştım.

Vasık her zaman için güvendiğim, sevdiğim arkadaşlarımdandı. Esat Adil'in partisine de girmişti. Partide buluşur, Cennet Bahçesi'nde geç vakitlere kadar otururduk. Cezaevinden çıktığım günlerde, İsviçre'ye gidene kadar yalnız bırıkmamıştı beni.

Vasık teker teker mahkeme kalemlerine uğruyor, memurlarla, daktilocu bayanlarla görüşüyor, kâğıtlar alıp kâğıtlar bırakıyordu.

Birlikte koridordan yürürken ikinci Ağır Ceza salonunun kapısındaki listeye bir göz atayım diye yanaştım. Mareşal dediğimiz mübaşir:

«Vakit var sana daha!» dedi. «Şu bekleyenler girsin, arkalarından sen!»

Şaşkınlıkla:

«Ben mi?» dedim. «Duruşmam mı var bugün?»

«Var tabii! Mahkeme için gelmedin mi sen?»

«Yoook!»

Bu kez de o şaşkın şaşkın bakıyordu yüzüme:

«Allah, Allah!...» diyordu. «Sana celp göndermedik mi?»

«Celp mi?» dedim. «Hangi birini aklımda tutayım. Her hafta bir iki tane geliyor.»

Kapıda bekleyenler girmişlerdi.

«Şimdi sıra sende!» dedi, «Çıktılar mı hemen girersin!»

Önce bırakıp gitmeyi düşündüm. Sıram gelince girer çıkar, arkadaşımı bekletmezdim.

Vasık tüm işlerini bitirmiş gelmişti.

«Gidebiliriz artık!» dedi.

«Benim duruşmam varmış,» dedim«İstersen bekle, sen de dinlersin!»

O da şaşırmıştı:

«Peki!» dedi. «Çok var mı daha?»

«Hemen şimdi!»

İçeridekiler çıkınca girmiştim. Yargıçlar Kurulu'nda hiçbir değişiklik yoktu. Saadet Hanım değişmişti yalnız. Salim Bey, özetledi durumu. Beraat ettiğim bir davaydı bu, Cumhurbaşkanı'na hakaret davası...Savcı Yargıtay'a göndermiş olacaktı kararı. Yargıtay esastan bozduğu için yeniden bakılacaktı davaya.

Yargıtay, yazıda hakaret görüyor, bu hakaretin de doğrudan doğruya Cumhurbaşkanı'na yönelik olduğunu belirtiyordu. Bir ara dinleyicilere dönüp baktım, gözüme Vasık ilişmişti. Yağıza yakın esmer yüzü, kül gibi olmuştu. Bu işin sorumluluğu, savunusu ona düşmüştü sanki... Ne vardı bunda korkacak? Beni beraat ettiren Yargıç, kararında direnir, yeniden beraat ettiremez miydi?

«Şu duruma göre...» dedi Yargıç, «Dava yeniden başlıyor... Yargılama Usulleri Yasası'ndaki özel maddesine uyularak sanığın tutuklanması gerekmektedir.»

Kapıda dikilen polisten yana başını çevirip yineledi:

«Sanık, şu andan itibaren tutukludur.»

Savcının, duruşmanın gizli olmasını istemesi üzerine salon boşaltıldı. Vasık da çıktı dışarı ister istemez.

Korkulacak gene de bir şey yoktu ortada. Beraat kararı verilene kadar çıkmazdım şu salondan. Savunmamı da yapar, beraat kararını koparmadan tek adım atmazdım. Yazının bilirkişiye yeniden gönderilmesini istemem gerekmezdi, rapor istediğim gibiydi çünkü.

«Şu halde...» dedi Yargıç, «Duruşmaya başlıyoruz.»

Dosyadan dergideki yazı çıktı, okundu. Savcı beni yeniden suçladı. Bilirkişi raporuna dayanarak, suçlamasını çürütmem gerekirdi. Kalkıp konuştum. Neresinde suç vardı bu yazının, sert-

çe bir eleştriydi, hepsi o kadar!.. Madem ki demokrasi vardı, Başbakan da eleştirilebilirdi, Cumhurbaşkanı da... Sorular sıklaştıkça, sıklaştı, suçlamalar arttıkça arttı. Hiçbirini yanıtsız bırakmıyor, Aristo mantığından bol bol yararlanıyordum.

«Savunma için mehil ister misin?» diye sordu. Yargıç.

Kendimi savunmuyor muydum? Aradan soruları çıkarır, verdiğim parça parça yanıtları sıraladım mı, olurdu bir savunma!

«Mehil istemiyorum!» dedim. «Avukat da tutmayacağım. Hemen savunmamı yapmak istiyorum!»

Başlamıştım bile:

Yazıda hakaret yoktu. Olduğu bir an düşünülse bile, hiç kimseye yöneltilmiş değildi bu hakaret...Amaç, eleştiri yoluyla basın görevimizi yapmaktı. Savcı çok alıngan davranmıştı. Aklımdan hiç geçmeyecek bir biçimde suçlanıyordum. Sayın Yargıçlar Kurulu'nun daha önce gösterdiği anlayışı benden esirgememesini diliyor, beraatimi istiyordum, diye kestim konuşmamı.

Sıra, karardaydı artık. Başkan, dışarı çıkarılmamı istedi polisten. Vasık kapıdaydı, karmakarışıktı yüzü:

«Güzeldi savunman!» dedi. «Ama Yargıtay bozduğuna göre sanmam ki beraat ettirsinler seni!»

«Asarlar mı dersin?» dedim gülerek.

«Asmazlar!» dedi. «Neden assınlar... En azdan bir yıl takarlar.»

«Şu halde... akşam bana ziyafet çekemeyeceksin! Gene de kurtulamazsın elimden!»

«Beni mi göndereceksin kendi yerine cezaevine?»

«Yok canım, insafsızlık etmem o kadar... Yalnız...»

«Anladım!» dedi. «Uzatma!»

Pantolonunun cebinden iç içe girmiş bir tomar para çıkarıp elime tutuşturdu:

«Eğer Yargıç yakanı bırakırsa sen bana ısmarlarsın bu paralarla, al şunları da... »

«Eh, artık gönderecekleri yere rahatça gidebilirim, eyvallah!»

Mareşal, kararı dinletmek için dışarıda ne kadar adam varsa içeri çağırıyordu. Yerimizi aldık. Polis de içerden kapıyı tutmuştu.

Oturmaya vakit bırakmadan yargıç kararı okunmaya başlamıştı bile. Yargıtay'ın esastan bozması üzerine tutuklu olarak yapılan duruşma sonucu, yazıda hakaret olduğu kanısına varılmış, bir yıl süreyle tutuklu kalmama karar verilmişti. Yargıç, kararı okurken gözümün önüne hep Cezaevi Müdürü geliyordu. Ben kapı altına atılır atılmaz Başefendi, telefonla durumumu müjdeleyecekti ona! Arabadan iner inmez beni kapıda karşılayacak:

«Eee hoş geldin, Rıfat Bey!» diyecekti. «Alın götürün, önce kesin saçlarını!»

Yargıç, beni polise göstermekle ilk adımı atmış oluyordu:

«Alın götürün!»

Artık hiçbir yere kendi isteğimle gidemeyecektim. Beni hep başkaları alıp götüreceklerdi. Otur diyecekler, oturacaktım, yat diyecekler, yatacaktım. Belki bir yıl, belki beş yıl sonra, çık diyecekler, çıkabilecektim! Sıradaki dosyalarımın yıl olarak değerlendirilmesi, belki de on yılı bulacaktı.

Vasık, sanki suç kendisindeymiş gibi kucaklayıp öpüyordu beni! Bir daha görebilecek miydik birbirimizi.

«Haydi eyvallah!» dedim. «Umudunu kesme, gene görüşürüz! Hâkimlere güvendiğim kadar, hekimlere de güvenimin tam olduğunu unutma!»

Ne demek istediğimi anlamıştı.

«Ceza kaç günde kesinleşir?» diye sordum. «Yargıtaya gönderme süresi kaç gün?»Ceza kesinleşmeden sağlık kurallarına başvuramayacağımı biliyordum.

«On beş gün sonra yaz dilekçeni savcılığa!» dedi.«Hoşçakal iki ayı bulmaz dışardayım!»

Mareşal üzgün üzgün bakıyordu arkamdan:

«Sen de hoşçakal!» dedim. «Bir iki dosyam var burda, gene görüşürüz, Sayın Mareşal'im!»

Başefendi beni karşısında görünce:

«Eee!» dedi. «Geçmiş olsun Rıfat Bey! Bu sefer uzun süreceğe benziyor.»

«Hem de çok uzun!» dedim. Cezaevi Müdürü'nü uyarmasın diye.

«Söyleyeyim de bizim çocuklara, fazla itip kakalamasınlar, bilmezler yazar olduğunu!»

«Sağol Başefendi!» dedim. «Sen bil de yeter. Bir de Cezaevi Müdürü bilsin!»

«Yani şunu demek istiyorum. İzmir'de demokratlara kelepçe vurmuşlar, Demokrat gazetecilere...Emir var, gazetecilere kelepçe vurulmaması için...»

«Sağ olsunlar, sayelerinde bileklerimiz rahat edecek demektir.»

Bakalım gardiyanlar da Müdürleriyle birlikte Başefendi gibi mi düşüneceklerdi?

Gerçekten de beni, sidik kokan kapı altı damına attırmamıştı Başefendi. Hemen oracığa, Kapısının önüne bir sandalyeye oturtmuştu. Çok geçmeden bir Jandarma eri, Cezaevi arabasının geldiğini söyledi. Başefendi tutuklular listesini ona uzatırken:

«Önce bu Bey'i al!» dedi. «Gazetecidir, mahkemeye gelirken de giderken de kelepçe vurülmayaak.»

«Baş üstüne komutanım!»

«Buyur Bey, gidelim!» diye kapıdan çıkmamı bekledi. Ne olursa olsun götürülüyordum gene de...

«Sağ ol Başefendi!» dedim. «Gene görüşürüz!»

«Hadi Allah kurtarsın!»

Büyük bir konserve kutusunu andıran arabada, istifteki yerimi almıştım. Oturulacak yerler dolmuş, ayakta dikileceklere yer kalmayınca, kucaklarımıza birer ikişer ilişmişlerdi. Arabanın tavanına yakın yerlerde gizli delikler bulunmasa havasızlıktan ölmemiz işten bile değildi.Bir süre asfalttan giden araba arnavut kaldırımlı Sultanahmet yoluna sapmış olmalıydı. Kucağımdaki tutuklu kayıp kayıp yeniden oturuyordu yerine. Oturacak başka yer olsa beni rahatsız edeceğe hiç benzemiyordu. Araba durmuştu. En önce binenler inişte en geriye kalmışlardı. Cezaevi Müdürü sanki gurbetten dönen yolcularını beklermiş gibi dikiliyodu kapıda. Bana öfkesini püskürtmek için suratını asmış, kaşlarını çatmıştı:

«Demiştim matbaada!» dedi. «Gene düşersin kürkçü dükkânına, diye. Eee geçmiş olsun bakalım!»

«Sağolun!»

«Önce nerden başlayalım.»

«Üzerimde esrar,eroin bulunmadığına göre herhalde taş odadan başlamayacaksnız!»

Plânlarının şaka yollu da olsa açıklanması hoşuna gitmemişti.

«Hele dur bakalım! Daha aramadılar ki üstünü başını gardiyanlar!»

Arabada cebime bir şeyler koydular mı acaba, diye düşündüm. Cebime konacaklara değil de cebimden alınacaklara karşı önlem aldığım için rahattım. Bir şey bulacaklarını sanmıyordum. Ama şu anda üstümü ararken gardiyanlardan birinin koyduğunu öbürü bulabilirdi. Peşinden de bir tutanak!..

«Arayın şunun üstünü!» dedi. Önce üstüm yoklanarak aranmış, sonra tek tek ceplerim boşaltılmıştı. Üstümdeki paranın tutarı, taşınması yasaklanan ölçüyü aşmadığı için geriye verilmesi uygun görülmüştü.

«Tamam, tamam!» dedi Müdür. «Uzatma, saçlar üç numarayla kesilecek! Tam âdembaba işi!»

Bunların hepsi vardı hesapta. Sonra ne olacaktı? Hastaneye vermeyebilirlerdi, Karantina'dan geçecektim bu tutuma göre. Yedi gün orada kalmam gerekecekti. Bu süre sonunda belki hastaneye yatabilirdim. Kısımlardan daha rahattı hastane ne de olsa. İlk önce Sağlık Kurulu'na gönderilmem zor olurdu. Hasta olmayanı, neden göndersinlerdi Kurul'a!..Hemen her gün viziteye çıkmam için uğraşmalıydım. Sağlık durumum bu anda düzgün bile olsa bu koşullar altında ergeç bozulacaktı. Ne yapıp yapıp şu adama yenilmemeliydim. Açıktan açığa savaş açmıştı işte! Karantina'da da, hiç rahat bırakacağa benzemiyordu.

«Ne duruyorsun!» diye bağırdı Gardiyana, «Tut götür, ne bekletiyorsun daha!»

Sırtımda, bir elin beş parmağının uçlarını ayrı ayrı duydum, beş temel çivisi gibi:

«Yürü!»

Yürümek bendendi ama, yürütmek onlardan...Nerdeyse beynime, düşüncelerime de el koyacaklardı. Onlar düşüneceklerdi yapacağım işleri, ben sadece buyrultulanna ellerimi, kollarımı ayaklarımı uyduracaktım.

«O yana değil, bu yana!»

Onlar yön vereceklerdi yürüyüşüme bile.

Yerler saç içindeydi, iki koltuk vardı. Bu koltuklan bu kadar eskitebilmek için ne yapmışlardı! Derilerin üst zarları soyulmuş, kimi yerleri delinmişti. İçinden kıtıkları, fırça fırça fırlamıştı dışarı.

«Otur, bekle!»

Koltuklar doluydu, iki adembabanın saçlan makineye vuruluyordu. Benden önce arabadan çıkmış da olabilirlerdi. Koğuşlarda bitlenmiş olduklarından da kırpılabilirdi saçları... Arkadan, hamamla etüve gelecekti sıra... «Bey»lerin hamama, etüve gitme zorunluğu yoktu. Hele hastaneye yatacak soydan olanların karantinaya uğraması zorunluğu bile yoktu, geleneklere göre... Hüsnü Erkilet Paşa, berberden, hamamdan, karantinadan mı geçmişti? Ben artık ne Bey'dim, ne de Paşa!.. Hattâ ne de hasta!.. Adembabalarla eşit bir yurttaştım, Müdür'ün buyrultusuna göre!.. Onların, en azdan kendim gibi olmasını istemiştim bu güne kadar. Belki de başaramadığım için böyle onlarla bir tutuluyordum. Az sonra da hamamda buluşacaktım bizimkilerle...

«Yeter!» dedi, gardiyan berbere. «Makası da eksik oluversin. İşimiz var bizim. Haydi sen geç, onun yerine!»

Çocuğu çektiği gibi, kaldırdı koltuktan. Boynundaki rengi atmış örtüyle birlikte kalakalmıştı ayakta, ak gömlekli idamlıklar gibi... Bir yaftası eksikti! Berber çekip aldı boynundakini, üstünkörü silkeledikten sonra benim boynuma bağladı. Makine, alnımın ortasından tepeme doğru yürümüş, henüz o sabah yıkadığım saçlarım önüme düşmeğe başlamıştı. Tüzük harfi harfine yerine getiriliyordu. Kimseye söylenecek sözüm olamazdı. Tozu günlerce alınmamış aynada ölü yüzü gibi bir yüz somurtuyordu. Bu somurtkan başın benimle bir ilgisi olup olmadığını düşünüyor-

dum. Biraz daha sağlıklı gösteren saçlarım, yol yol başımdan eksildikçe yüzüm ufalıyor, gözlerim daha da derinlerde kalıyordu. Yüzümün bu kadar soluk, boynumun bu kadar ince olabileceğini hiç düşünmemiştim. Gerçekten böyleysem, hasta olmam gerekirdi! Bu yüz, girdiğim kuruldan boş çevirmezdi beni...İçimi, ciğerlerimin son durumunu doktorlar bilirdi ama, şu görünüme göre, hastanede bile kalamazdım ben!

«Oldu olacak!» dedim. «Bir de sakal traşı.»

«Onu Çerkez İsmail'in otelinde yaptırırsın!» dedi. «Kendini öldürmeyeceğine akılları keserse, orda bir jilet verirler eline!»

«O da nesi?» dedim. «Traş makinesi de mi yasak?»

«Herkese jilet verilmez Karantina'da. Seni efendiden sayarlarsa o başka!..»

«Belli efendiden saydıkları!» dedim. «Şu eşek traşından belli!»

Gülüyordu berber de... Ters ters bakıp yüzüne, kalktım önünden. Makasla kulaklarımın üstünü bile düzeltmesini beklemedim. Zaten düzelteceği de kuşkuluydu. Benden bahşiş beklemediği için boynuma tutturduğu bezi çekip sıyırdı.

Sessiz soluksuz sandalyede bekleyen Gardiyan dirildi birden:

«Yürü gidelim hamama!» dedi. « Temiz bir banyo alır, rahatlarsın!»

Ağzımdan ters bir sözün çıkmasını istiyordu ama, çenemi kısıp önüne düştüm. Hamam, hastanenin oralardaydı. Kapısına doğru yöneldim. İçeri girer girmez:

«Soyun!» dedi gardiyan.

Peştemal verilmeyeceğini biliyordum. Az önce berberde rastladığım iki âdembaba meydancının zorlaması üzerine çırıl çıplak soyunmuşlardı. Gardiyanı görünce toparlandı hamam meydancısı. Adembabalara:

«Ulan girin içeri!» dedi. «Ne duruyorsunuz!»

Betonun üzerine atılmış giysilerini eline almamak için ayağıyla ite ite kapının yanına kadar sürükledi, bir zahmet tutup etü-

vün içine atıverdi. Sıra benimkilerdeydi. Gardiyan buraya kadar geldiğine göre işin bahşişi mahşişi yok demekti. Gardiyan'ın uyarısına iş düşmesin diye ne varsa üzerimde, çıkardım. Fanilamı torba biçimine sokup giysilerimi tıktım içine. Meydancının eline verdim. Gardiyan söyleyecek bir söz bulamadığı için buyrultusunu Meydancı'ya yöneltti:

«At içine, ne duruyorsun! İstimi bolca ver ki macarlar sarmasın, Karantina koğuşunu!»

Pek yalan da değildi söylediği, istimi bolca vermezse etüvdeki bitler önce giysilerimi sarabilirdi.

Onların, gir içeri, demesini beklemeden daldım hamama. En az on kişi vardı içerde. Hiçbiri su dökünmüyordu. Kimisinin uzun süredir içerde beklemekten dudakları mosmor olmuştu. Su, ya kesikti, ya da ısıtılmamıştı. Kimseyle yüz göz olmamak için sıcak bir yer bulup oturmayı düşündüm. Taşlar buz gibiydi. Hamamı yakmamışlardı. Etüv işi bitene kadar, zoraki bekleyecektik.

Sigara içmek, cezaevinin hastanesinde bile hiçbir zaman yasaklanmayan, yasaklansa da iki günde laçka olan ferman işlemez alışkanlıklardandı. Yeni tutuklular adembabalarla birlikte değerli eşyalarını, sigara paketleriyle bir arada çıkınlayarak girmişlerdi hamama.Arkasını kesmeden içiyorlar,peştemal yerine bol sigara dumanlarının örtüsüne bürünüyorlardı. Hapçılar dışardan dolu gelmeseler bile, mahkeme koridorlarında omuzdaşlarının yetiştirdikleriyle kafayı buldukları için henüz harmanlık çekmedikleri belliydi. Pırıl pırıldı gözbebekleri. Tophane'den, Kılıçali hamamından gelmiş olacaklardı. Onlar hamamın sulusundan çok kurusundan hoşlanırdı. Hamam onlar için yıkanma yeri değildi, konuttu. Kendi evlerinde gibiydiler burada.

Meydancı Rasim, yangından çıkmış gibi vıcık vıcık giysilerle girdi içeri. Yeni gelen çocuklardan birinin kucağına vermişti etüvden, dumanı üstünde sıcak sıcak çıkanları. Buruş buruştular. Yanarken söndürülmüş gibi ekşi ekşi de kokuyorlardı.

Meydancı:

«Ayırsın herkes kendi donunu, gömleğini!» dedi. «Açıkgözlük yok haaa!..Dağıtırım çenenizi sonra!»

Gardiyan dışarda bekliyor olmalıydı. Müdür bu giysilerle beni görmek isterdi her halde... İşin tadını çıkarabilmesi için her şey yerli yerindeydi.

Basımevine geldiği gün yazı dizisini kesmek için söz vermiş olsaydım; hemen ilk çıkacak sayıda onun isteği gibi sonucu tatlıya bağlasaydım, şimdi hastanede, bıraktığım yatakta yatacak, özel olarak demlenmiş çaydan, bardak bardak içecektim. Belki de Sayın Müdür yatağıma kadar gelip geçmiş olsun diyecek, bir emrim olup olmadığını soracaktı. Şu gardiyan, şu meydancı, nedenini bilmeden Müdür adına kızamayacaktı bana, bir kötülük edebilmek için fırsat kollamayacaklardı.

Çoğu böyle olurdu cezaevlerinde. Köpeklikten kurtulmalarını, onurlu kişiler olmalarını istediklerimiz, karşımıza çıkarlar, bizleri bir kaşık suda boğabilmek için kendilerine iş düşmesini beklerlerdi. Bunun daha da acı örneklerini Validebağı sanatoryumunda görmüştüm. Bir iki zavallı öğretmen bile vardı beni tedirgin edenlerin arasında. Bir iki öğretmen için bütün bir topluluğu nasıl kötüleyemezsem, hiçbir şeyin farkında olmadan tutuklulara her fırsatta işkence yapmaya hazır, köylüsüne,komşusuna en yakınlarına bile başka bir sınıfın, başka bir ulusun adamı gibi davranan şu kimin adamı, neyin nesi olduğunu bilmeyen gardiyana, acımaktan başka ne yapabilirdim!

Hamama girmiş, soyunmuş, vücuduma bir damla su deydirmeden de giyinmiştim. Giysilerim haşlanmış gibi sıcaktı. Biliyordum, beş on dakika sonra buz kesilecek, ıslaklığı kalacaktı yalnız. Azar azar kuruyacaktı üzerimde, derimden kemiklerime doğru yayılan ince bir sızıyı sürdürerek...

«Bu iş de bitti!» dedi Gardiyan. «Yürü gidelim Çerkez İsmail'e!»

Karantina koğuşunun böyle bir dayısı bulunduğunu, bunun da Müdür'ün çok yakın adamı olduğunu biliyordum. Ufak bir suçtan(ki böyle suçları ve suçluları aşağılamak için hapishaneciler, tavuk hırsızlığından deyip geçerlerdi) cezaevine girmiş, içerde

bir adam öldürdüğü (bir leş çıkardığı) için de dayı olmuştu!O yıllarda dayılık hapishanelerde çok geçerli bir makamdı. Bu aslanlar kitaba gelen ve gelmeyen bir çok işlere karışırlar, esrar, eroin sattırırlar, kumar oynatırlar, haberleşme işlerini yoluna koyup cezaevinin yönetiminde bile görev alırlardı. Bir dayı, çok palazlandı mı, eceli yaklaştı demekti.Karşısına ya başka bir dayı çıkartılacak, ya da sinop kalesinde soluğu alacaktı, eğer temizlenmezse. Belki de iti ite boğduracaktı Müdür.

Çerkez İsmail'in kılıcının her iki yüzünün de kestiği parlak yıllarıydı. O mu Müdür'ü avucunun içine almıştı, Müdür mü onu, belli değildi. Er geç Müdür, Müdürlüğünü gösterecekti.

Karantina koğuşunda yatanlann bahçe müsaadesi olmadığından, kapısı dışardan kilitlenirdi. Nöbetçi gardiyan cebinden çıkardığı anahtarla kapıyı açtı, beni itiverdi içeri. Kapının şangırtıyla açıldığını duyan voltacılar, başlarını çevirip baktılar. Üstümün başımın bumburuşuk, sırıl sıklam oluşundan pek itibarlı biri olmadığımı çakozlamışçasına voltalarını sürdürdüler. Öyle ya, hamamcı Rasim Abi'ye bir teklik bile toslamayacak bir tırıla adam mı derlerdi bu, gün görmüş kişiler!

«Ulan savulun!» diye gürledi gardiyan, «Şunlara bakın, şu uyuzlara be!Ulan kaç paralık adamsınız ki voltaya çıkıyorsunuz siz!»

Elbet onlar da dayılarına güveniyorlardı. Veriyorlardı kantine sigaradır, zeytin peynirdir, çay kahvedir, haraçlarını. Has müşteriydiler,Çerkez'in gecekondu kantinine üç beş mangır uçlanacak kadar. Neden voltaya çıkmasınlardı.

Zıpka biçimi koyu pantolonu,kara ceket, kara kazağıyla Çerkez İsmail göründü karşıdan. Boyunun uzunluğu yetmiyormuş gibi, topuklannı köseleyle beslemiş daha da boylanıp uzamıştı.

«İsmail Efendi,» dedi, gardiyan. «Al şu emanetini!» Üzerimde durulmaya değmezmiş gibi:«Ne var ne yok,» dedi. «Dün gelenleri, soruyor. Efe Rıfat, yola geldiler mi diyor!»

Aşağılarcasına bir süzdü gardiyanı, Çerkez:

«Hele yola gelmesinler bakalım!» dedi. «Sabah, akşam, günde iki posta soğuk su! Çivi gibi oldular!»

Bir iki eroinci adembaba düşmüştü. Taş tutmadıkları için Çerkez'in tedavi yöntemine çarpılmış olacaktı. Bunlar hır çıkaran bir iki zorba da olabilirdi, ya da öbür kısımlarda dikine giden bir dayının fedaisi... Şimdiden burunlarının kırılması gerekirdi.

Gardiyan'a çevirdiği horlayıcı bakışın daha da ağırını bana çevirerek:

«Nedir suçu bu adamın?» diye sordu. «Emanet» sözünün açık anlamını ortadan kaldırmak, Müdür'ün köpeği olmadığını belirtmek istiyordu. Gardiyan, sanki bilmiyorsun, der gibi bir baktıktan sonra, gene de oyunu sürdürmek için:

«Dil uzatmış büyüklere!» dedi.

«Büyüklerimize haa? Sakın paşamıza dil uzatmış olmasın!»

«Hakaretten!» dedi kısa kesmek için.

Çerkez İsmail kendisine sövülmüş gibi:«Az da olsa bulunuyormuş paşamıza söven itoğlu itler de, sakın onlardan biri olmasın, dedim. Sözüm ona gazeteciymiş bu inekler!.. Yürü bakalım, buluruz sana da yularını bağlayacak kadar bir yer!»

Önümüze düşmüş gidiyordu. En baştaki odaya kadar yürüdü. Arkasına bakmadan beni hızlıca itti, aralık duran kapıdan:

«Nah burası, odan!» dedi, yüzüme bir göz bile atmadan. «Şu üstteki ranza da senin! İster içine gir, ister dışında yat!»

Bitsin bir an önce bu iş hesabı, sağ ol bile demeden dikiliyordum. Bir iki adım gerileyip yol vermiş görünüyordu. Girdim içeri. Her ikisinin de kapıdan uzaklaşmalarını bekliyordum. Biliyordum ki bundan sonra her ikisi de yanımda ne konuşsalar bana önceden kurulan tuzağın bir açıklaması olacaktı. İster istemez çekip gittiler.

Öbür odalar gibi dört yataklı bir odaydı. Yatakların üçünde, üç tutuklu,üç ayrı biçimde oturuyordu. En üstteki karayağız delikanlı, kuşkuyla izliyordu, olanı biteni. Benim yatağım, onunkinin yanında, hemen bitişiğindeydi. Odamıza altlı üstlü dört yatak tıpa tıp iyi gelmiş, kapının önünde bir iki adımlık boş yer kalmıştı. Biz bize kaldığımızı anlayınca:

«Allah kurtarsın arkadaşlar!» dedim.

Üçü de yüzüme bakmaktan utanırmış gibi, başları önlerinde

sustular. Bundan daha kesin bir belge olamazdı, İsmail'in önceden onlara racon kestiğini ispatlayan. Her türlü kötülük gelebilirdi, ellerinden. Bu tür tutukluların, deneyimlerime göre, en güvenilmezleri yankesicilerdi. Bu görünümde tek kişi de yoktu içlerinde.

İki elimi ensemde kenetleyip sırt üstü yatıyordum, ot minderimde. Ayak ucumda yıllardır su yüzü görmemiş bir beylik vardı. Bununla birlikte yatağımın kirliliği temizliği üzerinde düşünecek durumda değildim. Üstüm, başım, etüvden aldığı mide bulantısı veren kokudan henüz bir nefesliğini bile yitirmemişti. Ellerim, şurama burama değdikçe, tutkallanmış gibi yapışıyordu.

Uyur uyanık bir iki saat böyle uzanıp kalmıştım. Bu süre içinde odadakiler çıkmış, beni yalnız bırakmışlardı. Kapının önünden konuşmalar geliyordu. Çnakkale şehitlerinden söz ediliyor, Mehmet Akif'in şiirleri okunuyordu. Hep aynı ses duyulduğuna göre bir miting havası vardı bu konuşmalarda. Kışkırtmayla karışık iktidar partisine karşı hayranlıkla abartılmış ipe sapa gelmez övgülerle sürüp gidiyordu bu söyleşi... Çerkez İsmail'den başkası olamazdı meydan konuşmacısı da...

Konu Çanakkale Savaşı'ndan Kurtuluş Savaşı'na atlamış, İnönü Meydan Muharebesi'nde sona ermişti. İsmet Paşa büyük, çok büyük adamdı. İnönü olmasa, İnönü Savaşı olmazdı, İnönü Savaşı kazanılmasa «İstiklâl Harbi» asla kazanılmazdı!

«Biz Kuleli Askeri Lisesi'ndeyken...» diye başlıyordu konuşmasına, Aziz Nesin'de sona erdiriyordu.

Anlaşıldığına göre Aziz Nesin, ya onun sınıf arkadaşıydı, ya da bir sınıf aşağıydı. Mutlaka bir sınıf aşağı olmalıydı ki, Çerkez İsmail gibiler, bir sınıf üstün olsunlar!

Her gazeteciyim diye ortaya çıkan, gazeteci olamazdı. Önce ahlâk lâzımdı, öylesine ahlâk lâzımdı ki büyüklerimize «hürmet», küçüklere «şefkat»...

Söylüyor da söylüyordu! Sözlerin ucu gelip bana, benim gibi gazetecilere bağlanıyordu ama, bunlar karın doyurmazdı. Açlık, çok acı bir anı gibi yapışıvermişti, taaa içimden gelen bir güdüyle mideme! Biliyordum bugün tayın çıkmazdı bana. Gel gelelim, cezaevi geleneklerine göre biri çıkar, ödünç de olsa bir

tayın, yarım tayın verirdi, ya da nerede satıldığını söylerdi. Geleneklerin de içine tükürülüyordu, burada! Ölmüştü hapishanecilik!

Karşısına çıkıp:

«Tuh sizin suratınıza! Ne biçim mahkûmsunuz siz!» demem gerekirdi, «Ulan casus bile olsam, ekmeği, sigarası sorulur bu zindanlarda ilkin! Hazreti Yusuf'tan beri bu böyle değil mi? Nasıl bozarsınız siz gelenekleri, sapısilikler! Biz böyle görmüş, böyle yapmıştık taaa 1944'lerde...Bulgar casusu denilen adama sigara bulmuştuk, cezaevlerinde... İnsanlık buydu, mahkûmluksa bundan da öteydi. Nitekim bu casus denilen adam sonraları bir yurtsever çıkmıştı. Alman Faşistlerinden kaçıp topraklarımıza sığındığı anlaşılmıştı. Buna o dönemin yetkilileri bile inanmış, Almanlar yenilince geri göndermişlerdi adamı.»

Ama benim memleketlilerim bana, değil sigara, selâm bile vermiyorlar, benden kaçıyorlardı! O kadar güçtü ki işim, bütün bunlara ıslaklığı iliklerime kadar işleyen giysilerimle boş midemle, delik ciğerimle dayanmalıydım!

Gelirken, kantin bozması bir banko görmüştüm, koridorun dibinde. Kapımın önündeki kalabalık dağılınca çıktım dışarı. Zeytin, peynir vardı, görünürde, bankonun üzerinde. Dipte çay tenekesi kaynıyordu. Üstündeki çaydanlıkta herhalde ıhlamur vardı. Akşam çoktan olmuş, hava adamakıllı serinlemişti. Çaydanlıkta kuru ot da kaynasa içerdim bir iki bardak.

Bir hafta sonra sübyan koğuşuna geçmesi gereken bir çocuk, bankonun arkasından kuşkuyla bir göz attı bana. «Buyur Abi!» demesi gerekirken susuyordu. «Tamam!» dedim içimden, «bu da öğretilmişlerden...hele dur bakalım şimdi anlaşılır:

«Oğlum!» dedim. «Önce bir çay ver de içeyim!»

«Sana yaramaz o çay!» dedi, yüzüme bakmadan. Dönüp gitmeliydim ya, getirdim gerisini:

«Bu zeytinleri satıyorsun ama,» dedim. «Yanına tayının da var mı, yeni gelenler için?»

«Yok!» dedi kısadan.

«250 gram kadar zeytin alsam..»

Acaba bana, zeytin, peynir de yasak edilmiş miydi, yarın

nasıl olsa tayın çıkacaktı, daha olmazsa verilecek ekmeğime katık ederdim.

«Zeytin de yaramaz!» dedi çocuk.

Anlaşılmıştı.

Ertesi gün, tayın çıkmadı, daha ertesi gün de çıkmadı. Çocukların eline para sıkıştırıp tayın bulmaları için yolluyordum sağa sola... Çocuklar suratları kızarık dönüyorlardı.

Bir gece yanımdaki karayağız delikanlı karyolanın demirine astığı ekmek torbasını gösterip arkasını döndü. Nazlanacak durumda değildim. Uzanıp aldım.

Ertesi gün gardiyanı kıstırdım, kapının önünde:

«Hemen git Müdür'üne söyle!» dedim, «Benim tayınlarımı göndersin!»

Çerkez İsmail de gerimizde dikilmiş, bekliyordu. Ne söylüyor, tam üç gündür susan bu adam diye şaşkın şaşkın dinliyordu beni. Suçlamaya onu da katayım diye:

«Nasıl kesersiniz bir tutuklunun tayınını siz!» dedim.

Suçu üzerlerine almamak için çekilip gittiler.

Çok geçmeden üç tayın getirmişti gardiyan. Karayağız delikanlı gülüyordu. Güçlendiğim için, ezilmiş bir kişi olarak başkaldırmasını bildiğim için, sanki kendi başarısıymış gibi seviniyordu.

Herkesin yedi günde bitirdiği karantina süresini ben, sekiz günde doldurup çıkarken, kapının ağzında dikilen Çerkez İsmail, benden, «Allah kurtarsın!» deyip helâllaşmamı bekliyordu. Onun konuğu sayılırdım, burda. Hakkım olan herşeyi esirgemişti benden.

Kim bilir, daha kaç kişi benim gibi «Allah kurtarsın!» dememek zorunda kalmış olacak ki, Allah da onu buralardan kurtarmamıştı. Gelenekleri çiğnemekti tek suçu. Yığınların, çağlar değişse de kalıcı töreleri, gelişerek oluşan insanca görenekleri, gelenekleri vardı. Aç insanın hakkı olan ekmeğini, kimse kesemezdi.

Çerkez İsmail'in ölüsünün Malta'ya uzatıldığını duyduğum gün, belki sevinmedim ama, üzülmesine de hiç üzülmedim hele!

O, insanlığın değişmemesi gereken en güzel edinilerine el uzatmıştı, kirletmek, körletmek için. Bana yaptığını kim bilir kaç kişiye daha yapmaya kalkmıştı ki, biri çıkmış, dersini vermişti.

OTUZİKİ

Bir süre de Beşinci Kısım'da yattıktan sonra, hastaneye geçebilmiştim.

Önce Erkilet Paşa gelmişti, geçmiş olsun demeye. Çerkez İsmail gibi cahil değildi Paşa. Burası cezaeviydi, aynı kafesin içinde sayılırdık. Başkalarının çıkarları, sandalyelerinde tutunmaları için, birbirimizi pençeleyip tırnaklayamazdık. Bundan yararlanacak mutlaka bir başkası olacaktı!

Biliyorduk Paşa'yla, iki ayrı safın adamı olduğumuzu. Hapis damıydı burası. Ayrıca ikimiz de yazardık. Gerekirse bir gazete bulur, savaşmamızı orada yapardık.

«İmralı için yazdıklarınızı okuyunca, çok sevindim!» dedi, Erkilet Paşa. «Biz yürekli kişileri severiz. Yazılarınızı daha yayınlanmadan okumuştum. Yayınlanmayan yazı için bir şey konuşulmazdı. Ama çıkardığınız gazetede bu yazıları görünce iş değişirdi. Çok beğendim doğrusu!.. Burdan kurtulur kurtulmaz gazete çıkarmak, bu yazıyı yayınlamak, üstelik de cezaevine bu gazeteleri sokabilmek...»

Paşa çok duygulanmıştı yaptığım işten. Cephe savaşı değildi bu, biliyordu. Meydan savaşı da değildi. Ama ufak da olsa bir savaştı işte! Bir sokak savaşı, alt kattan üst kata açılan bir kent içi savaşıydı. Kendisi de şu üç beş ay içinde savaşın bir bölümünü, elinde dürbün izlemişti.

Coşkuyla anlatıyordu Erkilet Paşa:

«Çocuklar, dedim madem bu gazeteci arkadaş, şurdan çıkar çıkmaz gazetesini hemen çıkarıp İmralı için yazdığını yayınlamış, bir de üstelik taaa cezaevinin içine kadar yollamış... Çocuklar, biz de bu yazıları yukardakilere duyuralım. Ne yaptık yaptık, gazetelerdeki yazıları kırmızı kalemle çizerek postaladık. Biri Sağlık Bakanlığı'na!.. Biri İçişleri Bakanlığı'na!.. Biri de Adalet Bakanlığı'na! Açıkçası yazıların bu kadar gürültü çıkaracağını ummazdım! Tam üç Müfettiş!.. Meğer Müfettişler, İmralı'ya gitmişler önce. Aradan çok geçmedi, hastalar İmralı'dan akın etmeğe başladılar bizim Sultanahmet Hastanesi'ne!»

Erkilet Paşa'nın sözlerini sanki doğrulamak için İmralı'dan gelen hastalar da bizim koğuşa girip yerlerini almışlardı. Şaşkınlıkla bakıyorlardı yüzüme. Bu muydu onları ölüm kertesine düşmeden şu hastaneye getirtebilen gazeteci? İyi ama üstü başı neden böyleydi? Urbaları neden buruş buruştu, bu kaleminden korkulan gazetecinin saçları kesilir miydi? Karantina'ya girmeden doğru hastaneye alınmaz mıydı bu gibileri?

Belki de şu durumda olduğum için inanıyorlardı gücüme, bu yüzden böyle içtenlikle konuşuyorlardı benimle.

«Ne olduysa arada Pamuk'a oldu!» diyorlardı. «Bizim gibi karavana yiyor artık! Onun bindiği motora biz de binebiliyoruz. Soğan kayıklarını beklemiyoruz, Sultanahmet Hastanesi'ne gelebilmek için! Başımız ağrıdı mıydı Revir! Ateşimiz çıktı mı Sultanahmet!»

Cezam kesinleştiği gün dilekçemi verdim. Ağır hastaydım. Cezaevinde yatmam, en azdan buradaki tutuklular için zararlıydı. Devlet hastanelerinden birinde durumunun saptanmasını istiyordum. Hava tebdiliyle çıkarılmam gerekirdi benim gibilerinin.

Aradan on, onbeş gün geçmişti ki Guraba hastanesine gönderilmem için cevap gelmişti savcılıktan. Bir aydır içerdeydim, şu bir ay içinde bile yeniden hastalanabilirdi turp gibi bir tutuklu. Besinsizlik bir yana, yattığım kalktığım yerler tüm sağlığa aykırıydı. Şu Verem Koğuşu olarak yatırıldığımız oda, hastanenin en sağlığa aykırı koğuşuydu. Altındaki su deposu yatanın yalnız ciğerini değil, bütün vücudunu çürütecek bir durumdaydı!

Hastaneye gönderilmek üzere kapı altına götürülmüştüm. Üniversite öğretim kadrosunda çalışmış Şahap da vardı, mahkemeciler arasında. 141, 142'den yattığı yıllarda bile beni onlardan, «Siyasi»lerden ayırırlardı nedense. Gazeteciydim, yöneticilere göre. Siyasi suçlu olamazdım! Genç asistan Şahabettin'i yanımdan çağırıp kelepçe vurdular. Aynı yöne gitseydik ben de bileğimi uzatabilirdim, ayrı gayrı olmasın diye. Cezaevine girerken Başefendi, yeni emirden söz etmiş, gazeteciler için kelepçenin kalktığını söylemişti. Bakalım bugün nasıl davranacaklardı. Alışmıştık başkalarının kolay kolay alışamadıklarına.

Müdür, sözde gidecekleri gözden geçirmek için odasından inmişti kapı altına. Beni uzaktan izliyor, Jandarmanın kelepçe ile üzerime doğru geldiğini gördüğü halde yavaştan alıyordu. Sonunda Müdür'ün beklediği yanlışlık olmuş, kelepçe vurulmuştu. Kelepçenin yabancısı değildim. Beni Şahabettin'den ayırmadıkları için hoşuma bile gitmişti durum.

Müdür sinsice sokularak:

«E nasılsın bakalım!» dedi. «İyisin değil mi? Bir de dilekçe yazmışsın, muayenemi isterim diye. Hiç hastaya benzemiyorsun doğrusu? Ben Savcılı'ğa hemen gönderdim dilekçeni... Savcılık da Guraba'ya!»

«Anlaşılır Guraba'da...» dedim. «Sağlığımın derecesini onlar bilirler!»

«Neden temyiz etmedin verilen cezayı? Senin de aklın yattı, yazıda suç unsuru olduğuna, değil mi? Ben temyiz etsen iyi ederdin, derim gene de!»

«O zaman Sağlık Kurulu'na girmem çok gecikirdi!»

Katıla katıla gülmeğe başladı:

«Demek Kurul'a girip hemen dışarı çıkacağını sanıyorsun öyle mi? Ne kötülük gördün bizden canım! En az beş yıl beraberiz! Dosyalar girmiş sıraya! Maşallah, sağlığına da diyecek yok! Doktor Beşinci Kısım'dan hastaneye aldı ama, o da biliyor sapa sağlam olduğunu. Takıldım ona da geçen gün. Yahu doktor dedim, sen Kısım'dan aldın, o adamı hastaneye verdin ama,

Kurul'a girince, kim gönderdi bu sapasağlam adamı, diye, seninle alay etmezler mi, dedim!»

«Haklısınız! Ben de kendimi kötü bulmuyorum, ama bir umut... O da çıksın aradan, sonra rahatça yatacağımız kadar yatarız!»

Söylediklerim onu gerçekten sevindirmişti. İnanmıştı sağlığımın iyi gittiğine. Burada kalmam onu sevindirmekteydi açıkça. Kaldığım sürece gazetem çıkmayacak, cezaevinde oynanan kumardan, içilen eroinden, yutulan haptan söz edilmeyecekti. Bizden başka kim yazabilirdi bu konuları?O gün Guraba'nın önemli kliniklerine girememiştim. Gözle, kulakla bitmezdi, benim işim! İç Hastalıkları Uzmanı görmeli, beni laboratuara, röntgene yollamalı, ciğerimin filmi çekilmeliydi. Hele bir de tahlilde mikrop göründü mü, hiçbir güç tutamazdı beni cezaevinde.

Jandarmalar arkamda, Onbaşı yanımda hastaneden dönüyordum, öğleden sonra. Onbaşı gazeteci olduğumu öğrendiği halde, gene de kelepçe vurmakta direnmişti, Ben de hiç üstüne varmamıştım.

Kapıda Müdür'ün beklediğini görünce irkilmiştim birden. Kaçmamdan kuşkulanmış olamazdı. Geç kalmış da değildik. Hastane dönüşü tutuklular, Jandarmaların gönüllerini ederek şuraya buraya giderler, önemli işlerini görürlerdi. Cezaevi Müdürü bile sorumlu değildi, bu gibi hoşgörülerden. O, Cezaevinin içine karışırdı. Peki, neden bekliyordu beni kapıda? Her zamanki alaycı haliyle:

«Nasıl gidiyor muayeneler?» dedi. «Pek neşesiz gördüm seni!»

«Yorgunluktan!..» dedim.

«Hangi kliniklere girdin bugün?»

«Gözle, kulağa!..»

O da anlamıştı önemli bir muayeneden geçmediğimi... Bu durumda en az bir hafta gidip gelmem gerekiyordu:

«Hiç aceleye gelmez bu işler...» dedi. «Karpuz yata yata büyür, derler. Hele dur bakalım, dün bir, bugün iki!.. Gelmişken üç beş yıl yatmalı ki, yattığına değsin!»

«Bir şey dediğimiz yok bizim de. Yatıyoruz işte!..»

«Haa!.. Arada bir böyle çıkar, hava alır gelirsin, için açılır!»

Kapıdan içeri girmiş, Jandarmalardan gardiyanlara aktarılmıştım.

«Sıkı arayın bunun üstünü, başını!» dedi. «Kitap, gazete varsa getirin bana da göreyim!»

Arama tarama başlamıştı. Gardiyanların önceden kulakları doldurulduğu için, eroin arar gibi didik didik ediyorlardı üstümü başımı. Aradıklarını bulup göze girememenin üzüntüsü büsbütün sinirlendirmişti onları. Yatağımın başına kadar yakamı bırakmadılar.

Üçüncü gidişimde iç hastalıkları uzmanı Ahmet Kıcıman'ın önüne oturtulmuştum. Bir sırtımı dinliyor, bir yeni banyodan çıkmış filme bakıyordu. Hastalığım üzerinde bir şey sormasını beklerken:

«Söyle!» dedi.«Kaç yıla mahkumsun?»

«Bir!» dedim.

«Neden yatıyorsun?»

«Yazıdan.»

Doktorun öfkesini üzerime çekmemek için hakaretten diyemiyordum. Peşinden, «Kime hakaret ettin?» diye bir soru geleceğini düşündüğümden...

«Yani gazetecisin öyle mi?» diye sordu.

«Evet!» dedim. «Gazeteciyim!»

«Ne gazetesi bu?

«Hür Markopaşa diye bir mizah gazetesi!»

Adımı da sorup öğrendikten sonra:

«Be oğlum!» dedi. «İnsan bu ciğerle böyle işlere girer mi?»

Suçlu suçlu bakmam gerekirdi önüme. Cezaevi Müdürü gelmişti hemen gözümün önüne. Hava tebdili ile kapıdan çıktığımı görür gibi olmuştum, birden.

Doktor, bir filme, bir de yüzüme baktıktan sonra:

«Korkarım basil de çıkarıyorsundur?»

«Aldılar laboratuarda...» dedim. «Bir şey söylemediler henüz.»

İç telefona yapıştı. Ses o kadar yakından geliyordu ki doktordan önce laboratuarda çalışan Bayanın sesini duymuştum.

«Rıfat Ilgaz mı efendim?» diyordu. «Bir dakka...»

Raporumu arıyordu. İyi biliyordum ki, raporuma bakmadan da yanıtlayabilirdi, soruyu. Her şeyin yöntemine uygun olmasını istiyordu. Telefonda tıkırtılar duyuldu önce.

«Efendim!» dedi, durdu.

«Söyle, kızım!» dedi Doktor, «Müsbet mi?»

«Müsbet efendim!»

Telefonu kapattı:

«Demedim mi?» dedi. «Basil görünmüş. Kendine, çok bakman gerekir bu durumda!»

«Bakarım, elimden geldiğince!»

«Bu bakım cezaevinde olur mu dersin?» dedi gülerek.

«Siz bilirsiniz, Sağlık Kurulu bilir!»

«Öyle!» dedi. «Sağlık Kurulu bilir! Ben yazarım raporumu, durumunu bildiririm! Peki oğlum, geçmiş olsun!»

«Sağ olun Doktor Bey!»

Kapının önünde bütün bunları dinleyen Onbaşı'ya başını çevirdi:

«Bak Onbaşı!» dedi. «Bu hasatayı Kurul günü getireceksin! Dosyandaki eksikler tamamlansın, Asabiye'ye, Bevliye'ye henüz girmemiş, onlara da girsin. Haydi bakalım!»

Guraba Hastanesi'nden caddeye çıkmak üzereydik. Onbaşı kelepçeyi vurup vurmamayı düşünüyordu. O da içerde doktoru dinlemiş, durumumu öğrenmişti. Benden çok, o sevinmişti, biliyordum. Terhis edilecekmiş gibi gülmüştü yüzü. Hastalığımın ortaya çıkışı, tehlikesi önemli değildi onun için. Ben cezaevinden mutlaka çıkıyordum, bu bir gerçekti. Böyle bir adama neden kelepçe vursundu. Kaçması için hiçbir neden yoktu ki. Onun bu ikirciğini çözmek, onu rahatlatmak için:

«Nerelisin hemşerim?» dedim.

«Ünyeliyim!»

«Sana hemşerilikten söz edeceğim ama, kelepçeden kurtulmak için değil. Önünden kaçacak olsam, bu ciğerle zaten kaçamam. Duydun, öğrendin Doktor'un, durumum üzerinde konuştuklarını!»

Önüne bakarak dinliyordu:

«Şunu bil ki Onbaşı!» dedim. «İnsana işkence olsun diye kelepçe vurulmaz. Kelepçe suçluyu kaçırmamak için vurulur. Üç gün sonra çıkacağım için neden kaçayım!»

İki Jandarma, biraz ileride bekliyorlardı bizi. Birinin elinde kelepçe sallanıyordu. Onbaşının kendisini çağıracağını sandıkları için tetikteydiler.

«Yürü Bey!» dedi. «Gidelim yavaş yavaş! Biliyordum bu kelepçeyi sana fazladan vurduklarını! Ama ne yaparsın, askerlik!»

Guraba'dan, Sultanahmet'e kadar yol, oldukça uzundu. Bir taksi de tutabilirdim. Kırmazdı Onbaşı, benimle birlikte kendileri de binecekleri için... Neden kırsınlar? Bu durumlarda arabayla dönmek gelenek haline bile gelmişti. Gel gelelim, arabaya verecek param yoktu. Olsa bile çıkarken verilecek bahşişlere saklamalıydım.

Mayıs bütün güzelliği, diriliğiyle yayılmıştı İstanbul sokaklarına. Özgürlüğün kıyısında dolaşmak, ortasında ayak ayak üstüne atıp uzanmaktan daha tatlıydı. Yavaş yavaş, ilkyazın güzelliğini içimize sindire sindire yürüyorduk.

Uzaktan görmüştüm, Müdür cezaevinin önüne çıkmış havanın güzelliğinden o da yararlanmak ister gibi kısa adımlarla dolaşıyordu. Beni kelepçesiz görünce aldığım iki paralık hava da burnumuzdan gelirdi.

«Onbaşı!» dedim. «Sen hemen tak şu kelepçeyi!»

«Takmasak da olur Bey!» dedi umursamazlıkla.

«Anlar Müdür muayenelerin iyi geçtiğini sonra! Anlamasın!»

«Peki nasıl istersen!»

Becerikli elleriyle hemen geçiriverdi kelepçeyi bileklerime.

Yol bayır aşağı kıvrılınca yeniden cezaevinin önünde voltaladığını görmüştük Müdür'ün.

«Bak!» dedi Onbaşı, «Bizi bekliyor kapıda Müdür Bey!»

Kuşkulanacak bir şey yoktu. Havayı koklamış, en küçük bir çıkma umudu sezinleyememişti, yüzümün çizgilerinde.

«Eee?» dedi. «Bugün dahiliye'deydin değil mi?»

«Evet! Dahiliyeci'ye girdim!»

«Ne dedi, Dahiliyeci?»

«Ne desin, eskiden hastalık geçirmişsin dedi.»

«Bugüne kadar sağ kaldığına göre yeni bir şey yok demek istemiştir.»

«Öyle demeğe getirdi her halde!»

«Söylüyorum sana, demir gibisin! Bu sağlık sendeyken daha beş on yıl yatarsın burda!»

Ne öksürüğümden haberi vardı, ne ateşimden.

Beklenen gün gelmişti. Ünye'li Hüseyin Onbaşı beni Sağlık Kurulu'na götürmek için beklediği saate kadar işler yolunda gitmişti. Müdür'ün Guraba Hastanesi'nde gelişmekte olan hava tebdili işlemimin yolunda gittiği üzerinde en küçük bir bilgisi de yoktu, kuşkusuz.

Onbaşı, yanına bugün Jandarmaları almamıştı. Kelepçesiz, Jandarmasız çıkmak üzereyken arkamızdan seslendi Müdür:

«Hüseyin Onbaşı!»

«Nereye böyle? Nerde Jandarmalar?»

Hüseyin Onbaşı durakladı. Jandarmalar kapının dışında bekleyebilirdi. Kelepçe de çoğu zaman erlerin elinde olurdu, onbaşı gerekirse alır takardı. Onbaşı bir dönüş yapabilirdi rahatça bu durumda. Ama bu dönüşü hiç gerekli görmemişti:

«Jandarma yok Müdür Bey!» dedi. «Jandarmasız gideceğiz bugün!»

«Üstelik de kelepçesiz, öyle mi?

«Öyle Müdür Bey! Yüzbaşı'ya söyledim, gazetecidir bu adam, dedim. Boşuna kelepçe vurmuşuz, bir haftadır. Başefendi yasak olduğunu biliyor, dedim. Vurma öyleyse dedi, Yüzbaşı, neye vurdun bugüne kadar öyleyse diye beni azarladı!»

Bugün Sağlık Kurulu'nun son günüydü, biliyordu Müdür. İlk kez raporla çıkmam olasılığından, kuşkulanmıştı. Baktı kaldı yüzüme:

«Eh, pekâlâ!» dedi. «Bildiğin gibi yap! Sorumluluk senin!»

Onbaşı çevirdi başını:

«Yürü, Bey!» dedi.

Yürüdük. Arkama dönüp bakmamıştım ama, biliyordum ki Müdür dikildiği yerde uzun bir süre kalmıştı, hem de kıpırdamadan.

«Eee Bey!» dedi, Onbaşı «Bugün dananın kuyruğu kopuyor. Bana kalırsa, dışardasın akşama!»

«Umutlusun demek?»

«Öyle görünüyor. O dahiliyeci yok mu, o dahiliyeci!.. Çıkaracak o adam seni!»

«Bana da öyle geliyor ama, Kurul'a giriyoruz, hiç belli olmaz! Sen bilmezsin bu Kurul'u. Sekiz, on kişi birbirlerine inat en akla gelmedik işleri yaparlar. Senden yana görünen Doktor bile o gün girmeyiverir Kurul'a... Biz hasta oluruz da, onlar olmaz mı sanki!»

«Ne diyeyim...» dedi, Onbaşı. «Sen her çeşidini görmüşsün! Vardır böyleleri de. Amma içime doğuyor senin çıkacağın!..»

Ilık bir mayıs sabahıydı. İlk kez paltosuz çıkıyordum cezaevinden.

«Onbaşı be!» dedim. «Sen çıkacağımı Yüzbaşı'ya da söyledin değil mi?»

«Söyledim Bey?» dedi.

«Bak Onbaşı, sen şu Bey sözünü kaldır! Benim bu tek başına söylenen Bey, hiç hoşuma gitmez. Diyeceksen Rıfat Bey de, hiç olmazsa!..»

«Abi desem nasıl?»

«Çok severim bu kelimeyi.Hep cezaevlerinde böyle derler.-Benim Karagümrüklü öğrencilerim de Rıfat Abi derlerdi bana!»

«Peki Abi!» Şimdi söyle!»

«Sen Yüzbaşı'ya çıkacağımı söyleyince o da sana,bildiğin gibi yap dedi,öyle mi? İster kelepçe takarsın,dedi istersen kelepçesiz götürüp getirirsin!»

«Öyle Abi!»

«Demek onun da aklı yattı çıkacağıma!»

«Yatmaz olur mu?»

«Peki.Öyleyse söyle bakalım, cezaevinden çıkacak tutuklu,kaçmaz değil mi?»

«Kaçar mı hiç!»

«Madem kaçmayacağıma aklın yatıyor,gel seninle Gülhane Parkı'na gidip biraz oturalım.Çaycı açıksa bir de çay içeriz, nasıl?»

Hiç sesini çıkarmadan bir kaç adım attı:

«Darılma Abi amma...» dedi. «Nasıl gönlün rahat eder senin böyle günde orda oturmaya?»

«Ne gibi?»

«Yâni gönül rahatlığıyla nasıl oturur da çay içersin orda? Bak inanmazsın, şimdi sen jandarma ol, ben tutuklu olayım. Sen beni zorla götürsen o parka, ben gitmeyelim diye direnirim!»

Güldüm. Susmasının nedeni, düşündüğüm gibi kötü anlamda değildi demek.

«Böyle söylemekte haklısın!» dedim. «Benim gibi duvarların gerisinden gelmiyorsun ki! Ben de şöyle düşünüyorum, Onbaşı'm. Ya Sağlık Kurulu beni bugün çıkarmazsaaa...Hiç olmazsa Gülhâne Parkı'nda hiç yoktan bir çay içmiş olurum, gönül rahatlığıyla... Bu rapor olmazsa bir daha tam beş yıl, on yıl Gülhane parkı yok!»

Tramvay yoluna çıkmıştık. Ya aşağı gidecektik, ya yukarı... Yolu seçmeyi Onbaşı'ya bırakmıştım. Bu kez «Yürü!» diye arkamdan itmeden kendisi, dönüverdi parktan yana.

Kemerlerin altından geçene kadar ikimiz de konuşmadık. Demir parmaklıklı kapının önüne gelince:

«Üst yoldan yürüyelim!» dedim. «Ağaçların altından!»

Denizi görene kadar yürüdük. Ağaçlar zincirden, kelepçeden kurtulmuş gibi geriniyordu sabah sabah.

Kuş cıvıltıları, mevsim başlangıcının çoşkusuyla daldan dala sıçrıyor, sıralarda mayalanıp kalmış işsizleri kendileri gibi cümbüşe çağırıyorlardı. Bir süre, karşıya, Şemsi Paşa sırtlarına bakan parmaklıklarla çevrilmiş sıralardan birine oturduk.

Adalara giden vapurlara dalıp kalmıştım. Bu vapurları içine alacak kadar büyük bir şilep, dümenini Ahırkapı'dan yana kırmış gidiyordu. Bayrağını seçemediğim başka bir vapur, Karadeniz'-

den gelmiş, uzak denizlerin yolunu tutmuştu. İşte barış buydu. Savaşın bittiğine bu gemilerden başka, kim inandırabilirdi beni! Özgürlük kavgası sürüyordu. Benim, kendi yurdumda tek başıma girmiş gibi göründüğüm bu kavgada yalnız değildim, demek. Kuşağım adına, çağın sorumluluğunu, bütün bilinciyle omuzlarına alan 1940 kuşağı adına savaşıyordum. Biliyordum, bugün bizi her vesileyle karalamaya çalışanlar ileride gerçeklerle yüz yüze gelince şaşıracaklar güneşli günler gözlerini kamaştıracaktı. Gelecek günlere inanıyorduk, çağdaşlarımla birlikte. İnanmasam bunca çileye nasıl göğüs gererdim, bu çürük ciğerle?

Ciğerlerime çektiğim bu umutlu özgürlük havası beni daha da dinçleştirip güçlendirmişti. Onbaşı sabırsızlanıyordu. Kalkıp kalkıp oturmasının anlamı buydu. Biliyordum nedenini, tedirgindi, hem de benim adıma...Sorumluluk duygusundan değildi. Zamanı gelince bu erlerin, sorumluluğu insanca kullanma yürekliliğini gösterdiklerini cezaevlerinde çok görmüştüm. Bir Bayburtlu Necati vardı, bize kitap getirdiği için taşodaya atılmıştı. Oysa Necati'yi taşodaya atanlar o kitabın yasak olmadığını bilmiyorlardı. Necati'yi ele verenler sadece kitaba düşman değildiler. Olumlu, tüm eylemler, insanca ilişkilerdi onları tedirgin eden.

«Peki Onbaşı'm!» dedim, «Gidelim artık!»

Benden izin koparmış bir tutuklu kadar sevinmişti birden.

«İstersen çayı sonra içelim» dedi. «Söz! Hastahaneden dönerken seni ben getireceğim buraya. Rapor almasan da söz!»

«İşte o zaman da ben gelmek istemem!» dedim.

«Anlıyorum.» dedi. «Beni düşünürsün de ondan, gelmezsin!

Bu kez geniş yoldan dönmüştük, parkın çıkış kapısına doğru yürürken:

«Bak Rıfat Abi!» dedi. «Şurdan bir taksi çevireceğim ben. Paran yoksa bende var. Tramvayla gidilmez böyle günde.»

«Var param ama...»

Kuruldan hava tebdili koparanların, kendisini götürüp getirenlere içinden geleni vermeleri gerekirdi. Bu mutlu an için saklıyordum son paramı. Bir süredir tuttuğu soluğu boşalttı açıkça:

«Darılma ama!..» dedi gülerek, «Çok geniş adamsın!»

Oysa hiç de öyle değildim. Söz verdiğim toplantıya bile bir iki saat önce varır, kapı önünde dolaşırdım. Bilmiyordu, bilemezdi içinde bulunduğum durumu.

Ama gene de haklı olduğu ortaya çıkmıştı, Hüseyin Onbaşı'nın. Kalemde, iki saatlik bir iş bekliyordu bizi. Dosyamızın hazırlanması için kalemdekileri zorlamamız gerekiyordu.

İşlerimizi bitirip de Kurul kapısının önüne dikildiğimizde girip çıkmalar çoktan başlamıştı.

Sırası bizden önce olan üç beş memur, bir an önce bir iki aylık rapor alabilmek için birbirlerini dirsekleyip duruyorlardı. Sanki raporlar içeride hazırdı da kim önce girerse ona verilecekti. Hiçbiri de düşünmüyordu yanlarında özgürlüğe bir an önce kavuşması gereken bir tutuklunun bulunduğunu. Ama Hüseyin Onbaşı burada da göstermişti sabırsızlığını:

«Biraz yavaş olun!» dedi. «Sıra bizde olmasa da müsaade edin biz girelim. Cezaevinden geliyoruz!»

Bir Jandarmanın ağzından çıkan Cezaevi sözcüğü onları ürkütmüştü. Kapının en dibindeki kravatlı bile yapıştığı tokmağı bırakıvermişti.

«Girin!» dedi. «Size girmeyin diyen mi var, hemşerim!»

İçerideki çıkar çıkmaz yerini almıştık hemen. Onbaşı tam kapının önünde kalmış, beni hafifçe çekmişti kolumdan.

İç hastalıkları uzmanı başını çevirip de beni görünce:

«Bu hasta Cezaevinden!» dedi. «Bir gazeteci!»

Ortada oturan, tombulca, kırmızı yüzlü ortayaşlı birine dönüktü yüzü. Başhekim olmalıydı, bu sağlıklı adam. Önündeki kâğıtlardan başını kaldırıp baktı yüzüme uzun uzun. Sordu beni tanıtan Uzman'a:

«Gazeteci mi? Ne gazetesi bu?»

Başhekimin bu ilgisi iç hastalıkları Uzmanı Ahmet Kıcıman'ı sevindirmişe benziyordu. Gülümseyerek:

«Hani var ya bir mizah gazetesi...» dedi. «Onun sahibi işte, Rıfat Ilgaz...»

Başhekim yüzüme dostça bakıyordu:

«Sizsiniz haaa Rıfat Ilgaz?.. Tam düşündüğüm gibi... Hiç yanılmamışım! Yalnız düşündüğümden daha genç...»

«Biraz da hasta...» dedi Uzman.

«Yoo!» dedi. «İftira etme Rıfat Bey'e, hiç de hasta görünmüyor!»

«Doğru! Az kaldı beni de aldatacaktı. Film çekilince iş çıktı ortaya, ayan beyan!»

Elindeki filmi başhekime uzattı. Aldığı filmi gözüne uydurmak için ileri geri ayarlarken:

«Hımm!..» dedi. «Sağ, sol her iki taraf da yüklü... Basil çıkar bu kavernlerden. Nasıl, laboratuar raporu?»

«Müsbet? Hem de mezbul miktarda...»

«Demek Rıfat Ilgaz'ı bir sanatoryuma yatırmamız gerekecek, Adalet Bakanlığı hesabına, öyle mi?»

Öbür doktorlara bir göz gezdirdim. Bu olmayacak duaya amin diyecekleri yerde gülüyorlardı. Adalet Doktoru Kâmil Bey, geçen sefer tam tersini yapmış, Heybeli Sanatoryumu'ndan alıp Cezaevi Hastanesi'ne yatırmıştı beni bu durumda. Dilimin ucuna gelmişken sustum. Pişmiş aşa su katmanın ne anlamı vardı.

«Ne dersiniz Rıfat Bey?» dedi Başhekim. «Sizi Cezaevinden çıkarsak da kendiniz bir sanatoryuma tedavi için başvursanız?»

«Siz bilirsiniz!» dedim gülümseyerek...

«Bizim bildiğimiz, altı aylık bir hava tebdili görünüyor bu işin ucunda!»

Altı ay güzeldi ya, bir yıla çıkarılamaz mıydı? Teşekkürde acele etmemeliydim. Ağzımdan bu anda çıkacak bir söz doktorlardan bir kaçını şaşırtabilirdi. Susmak biraz daha çoğunu istemek anlamına da gelirdi.

«Yani..» dedi. «Altı ay az mı gelir demek istiyorsunuz? Bir yıl mı yapalım yoksa?»

Eh lâfa karışabilirdim artık:

«Çok teşekkür ederim!» dedim, sözünü perçinlemek için.

Kurul üyelerini bakışlarıyla bir taradı:

«Ne dersiniz arkadaşlar?»

İç hastalıkları uzmanı:

«İsabetli olur,» dedi.

Bu işin uzmanı olarak, ortaya attığı tezi onaylamış oluyordu Sağlık Kurulu.

«Tamam!» dedi Başhekim.

Onbaşıya döndü hemen:

«Buralarda boşuna oyalanmayın! Sen götür Rıfat Bey'i. Öğleden sonra gelip alırsın Kurul raporunu, Cezaevi müdürlüğüne götürürsün!»

«Başüstüne!»

Onbaşı en saygılı selâmlarından birini verdi, toparlanarak. Bu saygı biraz da benim adımaydı.

«Haydi geçmiş olsun!» dedi, Başhekim.

«Size ve Kurul üyelerine çok teşekkür!» diye selâmlayıp çıktım.

Lambaların «Allah Kurtarsın»la yandığı saatlerdeydi. Kapı altından tahliye sesleri geliyordu. Bütün paralarımı verilecek olanlara rahatça verebilirdim. Elimde bir gazete imtiyazı vardı nasıl olsa. Siyasal mizah türündeki işçiliğimi tek başıma yürüttüğümü 19 sayıyla ispatlamıştım okurlarıma. Gazete bayilerinden istediğim kadar para alır, yayına geçebilirdim. Gazetemi dağıtan eski öğrencim Nâil, Yokuşun sayılı kişileri arasına girmişti. Sağlık durumum yayına geçmeye elverişli değilse birkaç hastahanede sıram vardı, yatacak. Bu kez daha güvenle çıkıyordum Cezaevinden. Ses yaklaşa yaklaşa verem koğuşunun kapısına dayanmıştı:

«Rıfat Ilgaz, tahliye!..»

Yenmiştim Cezaevi Müdürü'nü!

Tam dış kapıdan çıkarken Başgardiyan beni saygıyla selâmladıktan sonra sokuldu yanıma:

«Rıfat Bey!» dedi. «Müdür Bey bir dakka sizi görmek istiyor, odasında.»

«Doktorlar tam bir yıl onun yüzünü görmemi yasak ettiler!» dedim. «Bir yıl sonra nasıl olsa görüşeceğiz. hem öyle bir dakika falan da değil, beş yıl, on yıl. Bilir Müdürünüz, tilkinin er geç dönüp dolaşıp geleceği yerin kürkçü dükkânı olduğunu! Haydi eyvallah!..»

OTUZ ÜÇ

Dergi hazırlıklarına başlamıştım, çıkar çıkmaz. Hukukçu arkadaşlar, raporlu olarak cezaevinden çıkan bir kişinin, cezalılık yanının kalkmadığını, bir gazetenin sorumlusu olamayacağını ileri sürüyorlardı. Tek başıma gazetenin bütün işleriyle, sorunlarıyla uğraşacak güçte değildim. Üstelik hastaydım da...Devrimci arkadaşlar Nuhun Gemisi adında bir mizah dergisi çıkarıyorlardı. Dergi, dizgi baskı bakımından başarılıydı. Yayınladığı yazılar devrimci, gerçekçi yazılardı. Gel gelelim, okurunu bulamamış bir mizah dergisiydi. Ne olursa olsun böyle bir dergi çıkarken benim yeni bir mizah dergisi çıkarmaya kalkışmam yersiz bir tutum olmaz mıydı? Rasih Güran , Şevki Akşit, Abidin Dino derginin yöneticileri arasındaydılar.

Onlara katılmam ne dergiye bir şey katardı, ne de beni gönendirirdi. Tümüyle almalıydım işi üzerime. Kendi mizah anlayışımın ürünlerini vermeliydim. Okuyucuyu alıştırmıştım yazılarıma. Bu anlayış Markopaşa'nın Sabahattin Ali'li, Aziz Nesin'li havasının sürüp gitmesi, gelenekleşmesiydi. Kişiliğim ne olursa olsun, Markopaşa ekolünün ortaklaşa mizah anlayışını sürdürenlerden biri olmuştum. Bu okulun yöneticiliğini yapmış olan Halûk Yetiş bile asker olarak bulunduğu Ankara'da çıkardığım Hür Markopaşa'yı görmüş, yazıları hangimizin yazdığını söyleyememişti bir gün. Halkı bu tür dergiye alıştırmıştık.Bizden imza sormuyor, alış-

tığı yazıları istiyordu. Ona aradığını veremeyen Nuhun Gemisi, temiz baskısına, nitelikli yazılarına karşın beşyüzden çok satamıyordu.

Mahmut Zeki'nin magazinlerinde imzasız yazılar yazarak geçimimi sağlamaya çalışıyordum, ilk günlerde. Mustafa Uykusuz'la hemen her gün bir aradaydık. Allaha Adanan Toprak'la Tütün Yolu'nu çeviren Mühendis Fikret Uray'la o günlerde tanışmıştım. Kolejin Mühendislik bölümünde öğretim görevlisiydi. Taksim'de ortaklaşa bir ev tutmuştuk. O dönemin aydın sanatçıları, geceleri meyhane dönüşü mutlaka bizim eve uğrarlardı.

Lombo'nun meyhanesinin en hızlı yıllarıydı. Bardak hesabı sulu şarabını içer, biraz içimiz ısınınca soğuk evimize gelir yatardık. Eğer Heybeli'deki sıram gelmiş olsaydı, bu düzensiz yaşayıştan kaçmayı düşünebilirdim. Sağlığımın gün geçtikçe bozulduğunu görüyor, kışı geçirecek bir hastahane köşesi arıyordum. İzmir'deki Tepecik Hastahanesi'ne, Hukuk Fakültesi'nden Düzceli Memduh'la sıra vermiştik bir zamanlar. Daha ne kadar bekleyeceğimi bir mektupla soramaz mıydım?

Gündüzleri Mim Uykusuz'un Tan basımevindeki odasında buluşuyorduk. Buraya gelip gidenler arasında Nebahat'la, Gönül adında iki de Üniversiteli genç kız vardı. Nebahat, Merkez Bankasında çalışıyor, kimi akşamlar Mustafa'ya uğruyordu. Gün geçtikçe daha da ilerliyordu dostlukları. Gönül Kolej çıkışlı olduğuna göre Fikret için gelip gittiğini doğal buluyordum. Her iki çiftin de arasında bir karaçalı olmamak için ayağımı kesmem gerekiyordu. Bu yüzden daha seyrek görüyordum onları.

İzmir'e yazdığım mektubun yanıtı o günlerde gelmişti. Sıramın geçtiğini, hemen gelirsem yatabileceğimi bildiriyorlardı. İlkel bir hastahane olduğunu biliyordum ama, çare yoktu gitmekten başka.

Mustafa'dan yol parasını denkleştirip Bandırma'ya vapur biletimi almıştım. Gideceğimi öğrenen arkadaşlar Mustafa'nın Tan'daki odasında toplanmışlardı. Vapur, ertesi gün sabahtan kalkacağı için teker teker sıktım odadakilerin ellerini. Gönül elimi

bırakmıyor, içeridekilerden bile çekinmeden dostluktan, sevgiden söz ediyordu. Bir ara:

«Peki,» dedi. «Ne yapacağım şimdi ben!»

«Kolayı var...» dedim, şakayı sürdürmek için. «kalkar İzmir'e gelirsin beni görmek için!»

«Nerde kalırım İzmir'de?»

Mustafa, çizdiği karikatürden başını kaldırmadan:

«Annemle, ablam İzmir'de...» dedi. «Onlarda kalırsın!»

«Peki Rıfat'çığım öyleyse bu sömestir İzmir'deyim.»

«Eh!» dedim. «Beklemesi de benden!»

İki eliyle birden yapıştı elime, avuçlarının arasına aldı. Bir çocuk gibi oynuyordu parmaklarımla. Vucüt yapısıyla, kısa çoraplarıyla bir çocuktu gerçekten de... Düşünüyordum söylediklerinin içtenlik payını. Benim gibi birini sevebilir miydi? Ancak okuduğu kitaplarla birbirimize yaklaşabilirdik. Şiir de yazıyordu üstelik. Bir ara kulağıma eğildi:

«Hadi çıkalım burdan!» dedi.

Odadakilerin bizi unuttukları bir sırada birlikte çıktık. Adımlarımı onun isteğine uydurarak yürüyordum yanında. Güzelliğinden çok, oyunsuz içtenliği çekiyordu beni. Uzun süredir uzak kalmıştım bu tür ilişkilerden. Koleji bitirip Üniversiteye girdiğine göre yirmiden az değildi yaşı... Bense tam iki katı... Nasıl arkadaşlıktı bu?

«Gelip gidiyorum Uykusuz'un yanına da hiç oralı olmuyorsun!» dedi, köprüyü yürüyerek geçerken.

«Yani...» dedim. «Bir kusur mu ettim? Soğuk mu davrandım sana?»

«Ben daha çoğunu istiyordum. Az geliyordu gösterdiğin ağabeyce yakınlık...»

Demek istediğini anlıyordum ama, ne ona, ne kendime yakıştırabiliyordum, bu anlamını birden değiştiren içtenliği. Beni nasıl sevebilirdi, sağlığı alt üst olmuş, neredeyse sokakta kalmış bir adamı, bu genç kız?.. Genç kız demeğe bile dilim varmıyordu. Kısa çorapları, topuksuz ayakkabılarıyla ortaokul öğrencisini

andırıyordu,Üniversiteli de olsa. Yüzüme bakarken gözlerinin içi gülüyordu kadınsı bir sevecenlikten. Yarın sabah hastahaneye gidecek bir hastaya ancak bu içleri ıslak ıslak ışıklı gözlerle bakılabilirdi, onu güçlendirmek için. Bir oyun da olsa, güzel bir davranıştı bu. Aradığım istediğim, ne zamandır yoksun kaldığım insanca bir yakınlıktı.

Hava kararıyordu. Biz nereye, niçin gittiğimizi düşünmeden yürüyorduk. Karaköy'e ne zaman gelmiş, geçmiştik? Tünele binmiş miydik? Tünel başından Taksim'e kadar nasıl yürümüştük? Yoksa kumbaracı yokuşundan aşağı mı sapmıştık? Buğdaysı yüzünde silik bir pembelikle önüne bakarak duruyordu bir apartımanın ışığında:

«Götür beni,» diyordu. «Taksim'deki evine götür!»

Anahtarlardan birinin cebimde olduğunu ilk kez anımsıyordum. Sakın aldanmış olmayayım diye dışardan yokladım. Evet, cebimdeydi anahtar:

«Peki canım!» dedim. «Gidelim!»

OTUZDÖRT

İzmir'in Tepecik Hastahanesi bakımsızlığı, unutulmuşluğuyla tam bir halk hastahanesiydi. Bizim gibilerini ne aç bırakırdı, ne açık...

Filmler çekildi, sedimantasyonlar ölçüldü, mikroplara bakıldı, tartışılmaz bir hastaydım. Bu hastalığımı saptayan sayılar, harfler göstergeler arasında Başhekim Ömer Lütfi Bey'i kuşkulandıran bir yanım olacak ki:

«Olmaz!» diye kaşlarını devirdi, genç Asistanı'na. «Olamaz! Basil çıkaran bir hastanın kan çökümü bu kadar düzgün olamaz! İki... Dört... Dokuz... Yarın sabah, sen bakacaksın bu hastanın sedimantasyonuna! Laboratuardakilere bırakmayacaksın!»

«Başüstüne!» dedi genç asistan.

Sabahleyin koğuşa girdi, hemşireye beni göstererek:

«Kahvaltı yapmayacak bu hasta!» dedi.

Aç karnına kolumdan kan alındı. Hemşire Hatice Hanım'la başbaşa verip sedimantasyonumu iki saat içinde sonuçlandırdılar. Başhekim vizitede sordu. Asistan suçlu suçlu:

«Bir... Üç... Sekiz!» dedi.

Başhekimin kaşları çatıldı yeniden:

«Olamaz!» dedi. «Yahu, bu adam basil çıkarmıyor mu?»

«Çıkarıyor efendim!»

«Nasıl olur! Sen bugüne kadar basil çıkaran bir hastanın

kan çökümünün bu kadar mükemmel olduğunu gördün mü hiç?»

«Görmedim efendim!»

Hemşire'ye döndü Başhekim:

«Sen?»

«Ben de görmedim efendim!»

«Öyleyse bu hasta, ya basil çıkarmıyor, ya da sedimantasyon ilâçlarınız bozuk!»

«Bütün sedimantasyonları aynı ilâçla yapıyoruz.» dedi Hemşire. «Onlarda bir anormallik yok!»

«Verin filmini bana!»

Verdiler. Yaklaştıra, uzaklaştıra baktı yeniden.

«Bu ciğer basil çıkarır!» dedi Başhekim. «Sağda zirvede kavern! Sol berbat, geniş enfiltrasyon! Basil çıkarınca da sedimantasyon yükselir!»

«Efendim şu halde basilde yanlışlık yok, kavern olduğuna göre!»

«Ama bu kan çökümü... Şaşılacak şey!.. Bir hafta sonra tekrarlayın sedimantasyonu!»

Bir hafta sonra basil yeniden inceleniyor. Aradıklarını buluyorlar, hem de sayılamayacak çoklukta! Sedimantasyon gene eskisi gibi: Üç... Beş... Sekiz!

Başhekim hastanede ne kadar doktor varsa onbeş gün sonra topladı başıma. Asistan boş durmamış, yattığım hastanelerden sağlık durumumla ilgili notları getirtmiş, bunlara dayanarak konuşmalar başladı başucumda.

«Şu durumda...» diye girişti Başhekim. «Bu basil çıkaran hastanın, hepimizden daha sağlam olması gerekiyor! Eğer kan çökümü onüç, yirmisekiz, kırkaltı olsaydı, normal deyip geçerdik. Sağlam kişide bile kan çökümü bu kadar düzgün olmaz. Şu halde kan çökümü böyle olan hastaların toparlanması da o kadar hızlı olacaktır, sanıyorum. Göreceksiniz bu hasta şu koşullar içinde bile kavernini kapatacak en kısa zamanda basil çıkarmaz hale gelecektir! Durumunu yakından izleyelim!»

Başhekim'in haklı çıkabilmesi için bakımıma da özel biçimde önem verilmesi gerekirdi. Bunu ne ben isteyebilirdim, ne de onlar sağlayabilirlerdi. Paralı Uludağ sanatoryumu değildi, burası!

Bir gerçek payı olmalıydı Başhekim'in sözlerinde. Her iki ciğerimde de yaşayış çetinliğinden ötürü boyuna yaralar açılmış, uygun koşullarda en kısa zamanda da kapanmıştı. Eğer yeme içme işleri yolunda giderse gene kapanacak, sapasağlam bir insan olacaktım. Buna Başhekim'den çok, benim güvenim vardı.

Koğuşta, eski hastaların ne yapıp yapıp geçtikleri pencere önündeki yatağımdan gecekondulara bakıyordum bir akşam üzeri. Radyo, Malatyalı Fahri'nin Keklik türküsünü çalıyordu. Bir de baktım, başucumda, elindeki portakallarla Samim Kocagöz dikiliyor. Faiz Turhan'dan öğrenmiş burada yattığımı. Temizliğinden benim bile kuşkulandığım sandalyelerden birine oturdu. On yıllık dostumuz türlü öykülerinden, ortak dostlarımızdan, Gedikpaşa'daki Mıgırdıç pansiyonundan konuştuk. Samim, Fakülte'deyken yatıp kalktığı bu pansiyonu sonraları bana bırakmıştı. Oğlum Aydın ilk emeklemelerini bu pansiyonda yapmıştı. Ben de daha sonraları Nahit Eren'e geçmesini sağlamıştım, Üniversitedeyken.

Öğretmenlikten, çok şeyler bekliyordum o yıllarda. Yazı yazmayı seven, okumak için kitapların iyisini arayıp bulan akıllı uslu öğrencilerim vardı. Yaşımın gereği, Samim'den çok önce başlamıştım yazıya. Orhan Kemal Yürüyüş'e ilk öykülerini Bursa Cezaevi'nden o günlerde göndermişti.

Ortak arkadaşımız Vasık Balkış'tan konuştuk Kocagöz'le... İleri düşünceli bir gençti 1946'larda Vasık. İsviçre'de Samim'le birlikte okumuşlardı. İki dili de çok iyi biliyordu. Türkiye Sosyalist Partisinin Merkez Komitesi'ne seçilmişti, sonraları... Samim'le ne zaman karşılaşsak hep Vasık'la Nuri'den konuşurduk, İzmirli arkadaşlarından...

- Duyulmuştu Tepecik Hastanesi'nde kaldığım demek... Bir iki gün sonra da Doğan gelmişti beni görmeye, Pınar Dergisi'nin ilk sahibi... İzinli çıktığım günler Avukat Faiz'i buluyordum Kardıçalı Han'ında.

Bir gün Mustafa Uykusuz'un annesi de gelmişti hastaneye... Mustafa'dan mektup almıştı, yılbaşında İzmir'e gelecekti.

Mustafa'nın biraz da benim için geleceğini kurarak bir süre avundum. Bir sabah viziteden sonra onu karşımda görünce sevinçten pijamalarımı fırlatıp atmak istemiştim sırtımdan. Hastalığımı unutmuş, öğleden sonra aldığım izinle Köfteci'de şişe şişe şarap içmiş, böylece geleneğimizi, buralarda da sürdürmüştük. Akşam, otele dönen bir turist canlılığıyla pijamalarımı yeniden geçirmiştim sırtıma.

Bütün gün dergiden, gazeteden, Nebahat'ten, Gönül'den konuşmuştuk köftecide. Mustafa Uykusuz'un Tan Basımevi'ndeki tekkesi benden sonra daha da gelişmiş insan içine pek az çıkan A. Kadir bile gelip gitmeye başlamıştı, Uykusuz'un anlattıklarına bakılırsa. Gönül bir gün uğruyor, benden söz ediyor, İzmir'e gelebileceğini bile söylüyordu.

Ertesi gün Gönül'den uzun bir mektup almıştım. Fakülteler arasında düzenlenen tartışmalardan söz ediyor, Vatan gazetesinden kestiği çift sütun resmini gösteriyordu bana. Özlemiştim Gönül'ü doğrusu.

Ben de hastalar gibi etajerimin, yatağıma bakan yanına yapıştırmıştım gazeteden kesilmiş resmini.

Mustafa kimi sarhoş, kimi ayık hemen her gün uğruyordu. Karar vermişti, Nebahat'le evlenmeye. Ona tel çektiğini söylüyordu. Ne yazmıştı, ne istiyordu bu tel yazısında? Belliydi, seviyordu onu. Ama Mustafa iyi bir koca olabilir miydi? Şu koşullar içinde iyi bir koca olmak kolay mıydı bizim için. Gene de iki kez evlenmiştim. Artık böyle bir şey düşünemezdim. İşsiz güçsüz bir adamdım. Bir yatağım Cezaevindeydi, bir yatağım hastanede! Benimle evlenmek isteyen kişinin, çok şeyleri göze alması gerekirdi, önce bensiz kalmayı!

Bir öğle üzeri lâcivert paltosuyla Gönüi'ü yatağımın başında görünce şaşkına dönmüştüm. Dilim dolaşa dolaşa: «Hiç inanmamıştım geleceğine...» dedim. «Hoş geldin Gönülcük!»

Oturtacak sandalye bulmak için yatağımdan kalkmaya çalı-

şırken, geldi battaniyemin üstüne oturdu. Her zamanki içtenliğiyle, elime yapıştı.

«Nasılsın Rıfat'çığım, çok iyi gördüm seni! Bayağı toplamışsın!»

«Öyle» dedim. «Doktorun dedikleri doğruysa, çok iyi olmam gerekir.»

«Doktoru bırak! Sen nasıl buluyorsun kendini? Alıp götürmeğe geldim seni!»

«Sen mi alıp götüreceksin?» dedim. «Ne yapacaksın beni?»

Yedi yataktan yedi baş bizden yana dönmüş, sanki onun vereceği yanıtı bekliyordu:

«Benim gibi bir kız, senin gibi delikanlıyı ne yaparsa!..»

«Doktor Amca'nın izin vereceğini sanmıyorum. Seni mikroplayacağımı düşünerek bir odaya kapatırlar beni!»

«Ne mikrobu?» dedi.«Anlayamadım?»

«Gizli sevda çektiğim için mi verem olduğumu sanıyorsun!»

«Ya neden hastalandın, sevgilim?»

«Üşütmekten!.. Başka neden olabilir!»

«İyi ya ıhlamur kaynatırım sana... Terletirim, bir şeyciğin kalmaz! Götüreceğim seni!»

Hastalar da onunla birlikte gülüyorlardı.

«Ihlamur hiç iyi gelmez bizlere...» dedim. «Damarları açar, kanama başlar sonra!»

«Amaan!» dedi. «Çok da nazik şeylermişsiniz!»

«Öyleyizdir! O kadar nazik insanlarızdır ki başkasına zararımız dokunmasın diye ödümüz kopar.»

Bizim bu naziklliğimizi anlamak istemiyor, sokuldukça sokuluyordu bana.

«Seni burdan üç beş saatliğine de olsa çıkaramayacakmıyım ben?» dedi, elimi acıtırcasına sıkarken.

«Canım!» dedim. «Doktor Amca o kadarlığına izin verir her halde... Sen şurdan geldiğin yerden hele sokağa bir çık bakalım. Orda beni bekle!..»

İnanamıyordu, hemen çıkabileceğime.

«Doktorlar izin vermekten çekinmezler ama...» dedim. «Onları da zor durumda bırakmamamız gerekir... Hastaya sevgilisiyle sokaklarda gezmek için hiçbir doktor izin vermez ama, Noter'e gitmek için izin vermeyen doktor da yoktur.»

Az önce çıkarıp karyolanın demirine katlayıp koyduğu paltosunu yeniden giydi. Parlak teneke düğmelerini sıkı sıkı ilikledi. Kısa kesilmiş saçlarıyla kız mı oğlan mı olduğu belirsiz, ortaokullu bir çocuk çevikliğiyle toparlandı. Hastaların gönüllerini alacak sözlerle güldü, güldürdü. Sonra topuksuz pabuçlarının kısacık adımlarıyla yürüdü gitti.

İzin alıp çıktığım zaman saçları çiselemeğe başlayan yağmurla büsbütün yapışmıştı başına.

«Ağacın altında durmak da mı aklına gelmedi?» dedim.

«Neden ağacın altında duracakmışım!» diye baktı gülerek...

«Yağmur çiseliyor da...»

«İzmir'in yağmuru da yağmur mu sanki?»

«Bilen bilmeyen de seni Hindistan'dan gelmiş sanacak...»

«Ah Hindistan'da olsak seninle şimdi...»

«Hindistan'da böyle sokak ortasında mı?»

« En azdan bir çadırın altında.»

Birden durdu:

«Bir evimizin olmasını hiç düşündün mü?» dedi.

«Bizim, olsa olsa ancak bir gecekondumuz olabilir. O da hemen değil!»

«Evet bir gecekondu... İkimizin yatıp kalktığı bir gecekondu... Bizim gecekondumuz.»

«Bu gidişle çok zor değil mi? Gecekonduyu falan bırak da önümüze ilk çıkacak lokantaya sığınıp...»

«Birkaç bardak şarap içsek değil mi?»

Böyle bir yer bulana kadar yürüdük. Sonunda bulmuştuk aradığımız lokantayı.

«Haydi sevgilim iyi günlere!» diye kaldırıyordu şarap bardağını.

İlk bardağı yorgunluk çıkarmak için sonuna kadar içtim.Öz-

lemiştim şarabı, şarapla birlikte oturup dertleşmeyi, candan bir arkadaşla...

«Şaşıyorum sana...» dedi Gönül. «Nereye gidersen git, oralı olan bir halin var, hastahanedeki o adamlarla sanki on yıldır bir arada onlarla birlikte yaşıyormuşsun gibi. İşin daha tuhafı onlar da seni yadırgamıyorlar, amcası, dayısı, kardeşisin sanki. Neden ileri geliyor bu, anlayamıyorum!»

«Diyelim ki onlar yok yanımda... Hiç kimse yok! Tek başıma...»

«Gene de yalnızlık çekmezsin sen! Yatağa, yorgana, masaya, sandalyeye hemen alışırsın. Dost olursun onlarla... Hayır hayır, masaları, sandalyeleri, yatağı yorganı da kendine alıştırırsın. Onlar senin dostun olur... Daha ileri giderek şunları da söyleyebilirim. Öylesine alıştırırsın ki kendine onları, sensiz yapamazlar!..»

«Sevmez miyim sanıyorsun onları? Sevmeden mi başarıyorum sanıyorsun?»

«Seversin... Sevmeden bu başarı sağlanamaz. Seversin onları, yatağını seversin, battaniyeni seversin! Sandalyeni, masanı seversin... Kağıdını, kalemini... Ne var ki onlar seni daha çok severler, sensiz yapamayacak, yaşayamayacak kadar... Sonra onları bırakır... Ama mutlaka bırakırsın!»

«İsteğimle mi bırakırım sanıyorsun?»

«Dur, savunmaya geçme! Onları bırakır yeni sandalyeler, yeni masalar, yeni yataklar...»

«Bıkar da mı bırakır giderim onları?»

«O hiç önemli değil!.. İster bıkarak ayrıl, ister bıkmadan... Önemli değil, senin için. Belki de günü, süresi dolmuştur da öyle ayrılmışsındır. Hiç özlemini çekmezsin bıraktıklarının. Yeniden masa sandalye, yeniden yatak, yorgan... Kitap defter... Aynı tutkuyla onları da alıştırırsın kendine...»

«Neden mi böyleyim, onu da düşündün mü?»

«Yok, hayır suçladığımı sanma... Böylesin sen!»

«Doğru, öyleyim! Başka çarem var mı? Oturup ağlayayım

mı? Asker oldum, Subay yapmadılar... Öğretmen oldum, şair oldum, hapislere attılar, Adembaba koğuşlarına, taşodaiarına. Daha önce hep halk okullarında okudum. Öğretmenliğim de öyle geçti. Nereye gitsem kaldığım yerlerde konuk olarak bulundum. En çok kaldığım yer, kentlerden İstanbul. Hiçbir İstanbul'lu kendinden saymaz beni... Bunu da açıkça yüzüme karşı söyleyen İstanbul Belediyesi olmuştu. Hayır, demişti, bu hastanelerde kalamazsın sen, bunlar İstanbul'lular için!.. Hiçbir yeri, hiçbir şeyi olmayan kişi, köy, kent, otel, han, kahve, masa, sandalye, yatak yorgan, giderek, insan ayırt etmeden onlara alışmak, onları sevmek zorundadır. Ben Özbek'leri Taşkent'te nasıl sevdimse, Paris'lileri de kendi memleketlerinde öyle severim.»

«Tepecik hastanesindeki İzmir'li, Aydın'lı hastaları da öyle değil mi?»

«Evet, öyle!»

«Ben de onu demek istiyorum.»

«Benim de onlardan hiçbir farkım yok biliyorum. Bir gün, ister sen benden ayrıl, ister ben senden ayrılayım, kendimi helâk etmemem için böyle gerekmez mi? Benim bildiğim tek bir gerçek var. İnsanların bu toplumda kendi hallerinde rahat bırakılmadıkları... Böyle bir ortamda bir şeye sahip olmak için tepinmenin, ölmenin, hiçbir anlamı kalmıyor!»

«Evet! Nasıl olsa alıyorlar elimizden...»

«Çoğu zaman bağırta bağırta... Bağımsızlığımızdan sağlığımıza, özgürlüğümüze kadar...»

«Alıyorlar diye bunları da mı çıkaralım, elimizden?..»

«Hayır! Yalnız bunlar için direneceğiz! Sandalye için, masa için, direnen yatak için, yorgan için gücünü yitiren kişi, özgürlüğü, bağımsızlığı için direnecek gücü bulamaz kendinde. Boşuna harcamış, boşuna tüketmiştir çünkü.»

İkinci şişeyi açan garson, konuştuklarımıza kulak verip ilişkimizin türünü çıkarmaya çalışıyordu. Başaramadığı da belliydi. Tedirgindi bu yüzden... Bir baştan çıkarma anlamı olamazdı bu sözlerde... İyi ama neden bardak bardak şarap veriyordum bu kızcağıza?

«Tam yirmi bir yaşındayım!» dedi Gönül. «Senin yaşının görmüş geçirmişliği yanında çok uzun bir süre değil ama, çok arkadaşlarım geldi geçti.

«Kolej arkadaşları mı?» diye sordum, gülerek. «Sen de kraliçe oldun mu yıl sonlarında?»

«Hiç özenmezdim böyle şeylere!..»

«Bunun da bir nedeni olsa gerek...»

«Nedeni, çocukça şeylerden pek hoşlanmam.»

«Hep yaşından da, boyundan da büyük işleri başarmaktan hoşlanırsın sen, bilirim! Fakülte tartışmalarını izledim gazetelerden. Çok akıllıca lâflar etmişsin! Yakıştırmışsın ağzına üretim araçlarını, üretim kaynaklarını. En çok puanı da sen toplamışsın böylece!»

«Hepsi bu kadar değil... Orhan Veli'ye mektup yazdım, şiir gönderdim Yaprak dergisi için!»

«Yutmadı Mehmet Yutmadı,şiirini gönderdinse mutlaka yayınlar Orhan Veli... Gerçek üstücü bir biçimde yazılmış, gerçekçi toplumcu bir şiir o... Sakın benden söz etmeseydin mektubunda... Yayınlayacak bile olsa cayar!»

«Beğendiğin her iki şiiri de yolladım, senden hiç söz etmeden(*). Neyse, anlatmak istediğim bunlar değildi.»

«Ya neydi?»

«Demek istiyordum ki, çok arkadaşlarım oldu benim de.»

«Alev İpekçi de bunlardan biri anlatmıştın... Belki en başta geleni...»

«O da iyi arkadaşımdı okulda... Hâlâ da öyle! Biliyor musun, sende, sevdiğim her arkadaştan bir bölüm, bir köşe var... Ne bileyim, bir benzer yön, bir hava... Kim bilir onlarla bir gün tanışırsan anlarsın doğruluğunu... Diyelim ki Alev'le...»

«Onunla da arkadaş olabilir miydim?»

«Sanıyorum. Geçen gün rastladım Alev'e, Burgaz da... Anlattım arkadaşlığımızı.»

(*) Her ikisi de yayınlandı.

«Suçlamadı mı seni?»

«Ne suçlaması... Beni tek anlayacak okul arkadaşım odur diyebilirim!»

«Çok mu karmaşık sanıyorsun kendini öyle anlaşılmayacak kadar?..»

«Tam tersine... Ben göründüğüm gibiyim. Beni karmaşık görenler, hep senin toplumcu arkadaşların. Kolejli olduğum için mi nedir, bana kökü dışarda bir kız olarak bakanlar olduğu gibi, polisliğimden kuşkulananlar bile var içlerinde.»

«Toplumcu arkadaşlar dediğin, benim değil de, senin toplumcu arkadaşların olmasın sakın? Aziz Nesin'le tanıştığını, benden önce onunla arkadaş olduğunu söylüyordun. Demek Aziz benim olduğu kadar senin de arkadaşın. Amacın tüm toplumcuları mı, yoksa sadece benim arkadaşlarımı mı suçlamak?»

«Ben kimseyi suçlamıyorum hatta benden kuşkulananları bile!»

«Biz birbirimizi suçlaya suçlaya, çoğalacak yerde azalıyoruz. Bu işin özünü hücreye dayadıklarından olacak, boyuna bölüyorlar.»

Garson üçüncü şişe için benden bir işaret bekliyordu. İçtikçe içmek istiyordum bugün... Ama hesabın içinden çıkamamak tehlikesi baş göstermişti. Gönül'ün dolu bardağındaki şarabı garsona göstererek:

«Bir bardak şarap da bana getir!» dedim. «Son kadehleri birlikte içelim!»

Önce, açık şarap yok diyecek oldu, garson. Birden yumuşadı:

«Başüstüne Abi!» dedi. «Hemen!»

Şarap gelmişti:

«İşte!» dedi Gönül, «Senin bu yanlarını söylemek istiyordum! Adam şişeyi açtı da verdi şarabı! Senden başka kim isterse istesin vermez bu garson!»

«Verir!» dedim. «Benim gibilere vermesi iş bilirliğinden... Göreceksin en sonunda geriye kalan şarabı da verecek bize!»

Sonra garsona döndüm:

«Arkadaşım!» dedim. «Şu hesabı getirir misin?»

Garson sayıları toplarken:

«Uykusuz'un annesi saat kaçta bekliyor seni evde?» dedim.

«Akşama Üniversiteli arkaşlarıma gideceğimi söylemiştim, beklememeleri için... Mustafa hastaneye gelecekti, hemen peşimden. Belki de gelmiştir. Artık yarın sabah görürüm onu!»

Garson hesabı getirmişti. Şaraplara ne yazdığına bir göz attıktan sonra, endişemin boşuna olduğunu anladım:

«Arkadaşım!» dedim. «Ben bu bardaktan bir şey anlamadım, hele sen şişenin tümünü getir de ağız tadıyla içelim!»

Gönül gülüyordu:

«Para yetmez diye korktun değil mi önce?»

«Biliyorum, İzmir'e gelirken babandan çok para aldığını. Adamcağız bu parayı meyhanelerde sarhoşlarla yiyesin diye vermedi sana!»

«Sen ne yapacaksın şimdi, hastaneye tığ teber gideceksin bu durumda!»

Bu «tığ teber» deyimini benden kapmıştı. Tam yerinde kullanmıştı doğrusu.

«Sen hiç hastanede yatmamışsın ki...» dedim.«Evde köşe bucak kurur ama, hastanede kimse parasız kalmaz, insan ölü söğüşlese geçinir! Para ne işe yarar ki hastanede... Korkuların en büyüğü olan aç kalma korkusu yok!»

«Öyle şeyler söylüyorsun ki, bunları iki yıl önce dinleseydim, inanmazdım. İnsanlar, hele okur yazar kişiler nasıl açlıktan söz edebilirler, derdim.»

«Bilmezdin bu gerçekleri... Ama özgürlükten söz edebilirdin rahatça. Bizim soyut devrimcilerimiz de, demokrasi isterler, özgürlük isterler... Bunlara fırsat eşitliği dedin mi, sosyal adaletten söz ettin mi, apışıp kalırlar. İlerici geçinen birkaç yazar var ki «sendika»nın, «grev»in lâfını etsen milli şeflerine raporu kendi elleriyle yazarlar. Ama, bir gün sendikalar da açılsa, solcu partiler de kurulsa onlar açmış, onlar açtırmış olacaklardır.»

Hava iyiden iyiye kararmıştı:

«Uykusuz'lar Eşrefpaşa'da oturuyorlar, aldanmıyorsam...» dedim.«Seni bırakayım artık.»

«Bırakmak...» dedi. «Biz ailece bırakılmaya alışkınız. Babam annemi bırakmış... Sonra...»

«Ama baban seni bırakmadı, öyle alıngan olma!»

«Bir arada olmalarını çok isterdim.»

«Her şey bizim isteğimizce olmuyor ki... Toplumun düzensizliğinden bilgiç bilgiç lâf ederiz. Bütün kurulların düzensiz işlediğini kürsülerde bile söyleme yürekliliğini gösteririz. Aile düzeni tıkır tıkır işlemedi mi, anamızı, babamızı suçlamaya kalkarız. Böyle bırakılmalardan yakınırız. Hiçbir reformunu yapamamış toplumumuzun derebeylik döneminden kalan kurallarla üretim ilişkilerini sürdürüp çağdaş uygarlık düzeyine yükselmesini düşleriz. Medrese kültürüyle ağır endüstriye girmeye kalkıştığımız gibi...»

«Canım...» dedi gülerek. «Bırak beni suçlamayı... Hiç olmazsa zamanın bir bölümünü de sevişmeye ayır...»

«Söylemek istediğim de bu!.. Aile düzeni kalmazsa insanlar sokağa dökülecektir, bizim gibi... Ama o çok sağlam evlerde oturanların gözleri eksik olur mu üzerimizden. Hep bizleri gözetleyeceklerdir, kendi mutlulukları adına. Seni şuracıkta öpmek istersem kıyametler koparacaklardır!»

«Başarabilecekler mi bu isteğimizi yasaklamayı?»

«Katolikler aile düzenini ayakta tutabilmek için boşanmayı yasaklamışlardır ama, İtalya'da da, Fransa'da da öpüşmek serbesttir... Gel gelelim Türkiye'mizde... Herkesin gözü önünde...»

«Evet canım!»

Sarmaş dolaş Eşrefpaşa yokuşunu tırmanıyorduk. Yokuşun bir yanını çeviren ağaçların sıklaştığı kuytu bir yer arıyordum. Hemen hiç kimse kalmamıştı caddede... Birbirimizi ite ite sokaktan çıkmış, keçi yoluna girmiştik. Ağaçlar sıklaştıkça korkum artıyor, korkuyla birlikte daha da yürekleniyordum.

«Yeter!» dedi. «Oturalım artık.»

Durduk, kolumdan hâlâ çıkmıyor, sokuldukça sokuluyordu. Titrediğini kendi vücudumda sezinliyordum.

Bir ağaca yaslanmıştım. Göze alamıyordum oturmayı. Bir baskın karşısında daha da güvenli olacağımı düşünüyordum, ayakta olursam.

Birden kolumdan çıktı, iki elleriyle boynuma sarıldı, ellerini ensemde kenetledi. Ayaklarının burnuna basarak yükselmek istiyor, başaramıyordu. İki elimle belinden yakalayıp kaldırdım yukarıya. Dudaklarımız bir hizaya gelmişti artık. Öpebilmek için hiçbir engel kalmamıştı. Ama nasıl olurdu, körpecik bir kızı bir veremlinin öpmesi? Üstelik, durumu üç gün önce laboratuarda belgelenmiş bir hasta olarak...

Geçirdiğim duraklamanın nedenini anlamışa hiç benzemiyordu.

«Hadi!» diyordu, «Öpsene beni!»

Başımı birden kaldırınca saçları dudaklarımın hizasına gelmişti. Çenemi saçlarına bastırıp bir süre kaldım. Titriyordu bütün vücudu. Kenetlediği ellerini ensemden indirdi. Belime sarılıp başını göğsüme yapıştırdı. Yüzünü, daha da göğsümün sıcaklığıyla ısıtmak için, paltomun düğmelerini açtı. Yeniden sarıldı bana. Paltomun iki kanadını üstüne örtmüştüm, onu ısıtmak için... Bir süre öylece kaldıktan sonra ayaklarımın dibine çöküverdi. İki elimden yapışmış, bütün gücüyle çekiyordu beni.

«Demek öpmeyeceksin, öyle mi?» dedi. «Sağlığımı bu kadar düşünüyorsun demek! Seviyor musun yoksa beni?»

Susuyordum.

«Toprak, buz gibi...» dedi. «Eğer sağlığımı düşünüyorsan, kucağına al da ısıt beni, üşütme!»

Dediğini yaptım. Gerçekten de toprak çok soğuktu. Gönül kucağımda sıcacıktı. Sıcaklığımız birbirine karışmıştı. Artık üşümüyorduk. Bizimle birlikte altımızdaki toprak, sığındığımız soğuk kış gecesi, gökyüzü, tüm yeryüzü ısınıvermişti.

S O N

Sanırız Ilgaz'ın bu son romanı yalnız 1940 kuşağının serüvenini değil, gerçekçi edebiyatımıza ve yazarlarımıza büyük bir soluk aşılayacak.

Direnerek yaşamanın ve yazmanın ne olduğu bir kez daha bellenecek.

Doğan Hızlan

Rıfat Ilgaz'ın hayatı gerçekten roman... Hastane, maphusane, basımevleri arasında yaşanan bu roman bir dönem Türkiyesinin acı gerçeklerini ve gerçek kişilerini kapsayarak sürüyor.

İlhan Selçuk

Kendisini merkez alarak, bir romanın bütünlüğü içinde direnen insanın öyküsünü ustaca veriyor Rıfat Ilgaz.

Atilla Özkırımlı

Dili açık, anlatımı başarılı, konular ilginç gerçek bir otobiyografi

Kemal Sülker

Severek okuduğum kitaplardan biri Sarı Yazma;
"Yazarlığının, sanatçılığının zaferine ulaşacak haklılıkta..."

Rauf Mutluay

Pürüzsüz bir dil, dedikodudan uzak bir anlatım, bir hesaplaşmanın içtenliği, yaşamın gerçeğini romanın gerçeği ile kesiştirerek...

Sennur Sezer

ISBN 975-348-026-1

